

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

LUCRĂRILE CONFERINȚEI ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

CONFERINȚĂ INTERNAȚIONALĂ DE STUDII DE SECURITATE ȘI ȘTIINȚE MILITARE,
ORGANIZATĂ DE STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

NOIEMBRIE 2021
BUCUREȘTI

EDIȚIA A III-A

EDITOR STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

COMITETUL DE ORGANIZARE A CONFERINȚEI

Președinte:

general-locotenent Gheorghită VLAD

Vicepreședinte:

general-maior Corneliu POSTU

Membri:

general-locotenent dr. Viorel PANĂ

general-maior dr. Iulian BERDILĂ

contraamiral Mihai PANAIT

general-maior Claudiu-Mihail SAVA

general-maior Ciprian MARIN

general-maior Mircea GOLOGAN

general de brigadă dr. ing. Constantin NEGREA

general de brigadă

ing. Nicolae MARIA-ZAMFIRESCU

general de flotilă aeriană Eugen MAVRIȘ

general de brigadă dr. Gheorghe DIMA

general de brigadă Constantin SPÎNU

general de brigadă Dorin PLEȘCAN

general de brigadă dr. ing. Constantin VIZITIU

general de brigadă

prof.univ. dr. ing. Ghiță BÂRSAN

comandor conf.univ. dr. Marius ȘERBESZKI

comandor conf.univ. dr. ing. Toma ALECU

Secretariat:

colonel Mircea BARAC

Alina PAPOI

Iulia SINGER

Diana Cristiana LUPU

DTP

Adelaida-Mihaela DANDEȘ

ADRESA REDACȚIEI

București, str. Izvor nr. 110, sector 5

Cod poștal: 050564

Telefon: +4021.319.48.80/1005597; 1005596

Tel./fax: +4031.426.09.90

E-mail: gmr@mapn.ro

Web: gmr.mapn.ro

ÎNALTUL DECRET REGAL NR. 3663

PRIN CARE „ROMÂNIA MILITARĂ”

DEVINE REVISTA OFICIALĂ

A MARELUI STAT MAJOR

„Art. 1 - Se înființează la Marele Stat Major, cu începere de la 1 Ianuarie 1898, revistă oficială sub denumirea de „România Militară”, în care toți ofițerii din armată vor găsi studii militare, care să intereseze instrucțiunea lor.

Prin organul acestei reviste toți ofițerii, de toate armele, aflați în activitate de serviciu, își vor putea publica lucrările lor personale și cari interesează armata”.

Carol - Regele României

Dat în București la 8 decembrie 1897

Tiparul a fost executat
la Centrul tehnic-editorial al armatei
sub comanda __/2021 B 0207

LUCRĂRILE CONFERINȚEI ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE
GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

**CONSOLIDAREA PROFILULUI ROMÂNIEI
CA ACTOR PROACTIV
PENTRU ASIGURAREA SECURITĂȚII
ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE**

EDIȚIA A III-A

Print: ISSN 2668-7410, ISSN-L 2668-7410
Online: ISSN 2668-7623, ISSN-L 2668-7410

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate
revine în exclusivitate autorilor, în conformitate cu prevederile
Legii nr. 206 din 27.05.2004

*COPYRIGHT: sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente,
cu condiția indicării precise a numărului și datei apariției publicației din care provin.*

CONFERINȚĂ INTERNAȚIONALĂ DE STUDII DE SECURITATE
ȘI ȘTIINȚE MILITARE, ORGANIZATĂ DE STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

NOIEMBRIE 2021

COMITET ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL

General-maior Grudi Ivanov ANGELOV,
Colegiul Național de Apărare
„G.S. Rakovksi”, Sofia, Bulgaria

General-maior

Luis Antonio Morgado BAPTISTA,
Academia Militară Portugheză, Lisabona,
Portugalia

General-maior Themistoklis GRIMBIRIS,
Academia Militară Elenă, Atena, Grecia

General-maior Karl PRONHAGL,
Academia Militară Tereziană, Viena, Austria

General de brigadă

prof. Robert KOSOWSKI,
Universitatea pentru Studii de Război,
Varșovia, Polonia

Colonel conf.univ. dr. Harald GELL,
președintele Programului Erasmus militar al
UE, Academia Militară Tereziană, Austria
(expertiza: învățământ militar și instrucție)

Comandor (ret.)

conf.univ. dr. Taner ALBAYRAK,
Universitatea Piri Reis, Istanbul, Turcia
(expertiza: securitate maritimă, strategie
și geopolitică la Marea Neagră)

Comandor conf.univ. dr. Nedko DIMITROV,
decan, Academia Navală, Varna, Bulgaria

Prof. Dirk DUBOIS,
directorul Colegiului European
de Securitate și Apărare, Bruxelles, Belgia

Dr. Bonita JACOBS,
University of North Georgia, Atlanta, SUA

Prof. Stefano GEUNA,
Universita Degli Studi di Torino, Torino,
Italia

Prof.univ. dr. Jaromir MARES,
Brno, Cehia

Prof.univ. dr. Pavel OTRISAL,
Brno, Cehia

Conf.univ.dipl. ing.dr. Jozef PUTTERA,
Armed Forces Academy
of „General Milan Rastislav Stefanik”,
Liptovsky Mikulas, Slovacia

Sorin DUCARU,
directorul Centrului Satelitar
al Uniunii Europene, Spania

Conf.univ. dr. Iulian FOTA,
Academia Națională de Informații
„Mihail Viteazul”, România

Lect.univ. dr. Antonia COLIBĂȘANU,
Departamentul de Relații Internaționale
și Integrare Europeană, Școala Națională
de Studii Politice și Administrative, România

Oana POPESCU-ZAMFIR,
directorul GlobalFocus Center, România

Cercetător științific II
dr. Carmen Sorina RÂJNOVEANU,
director, Institutul pentru studii politice
de apărare și istorie militară, România

Dr. William D. HATCH,
Naval Postgraduate School, Monterey, SUA

Conf.univ. dr. Larry WHITE,
Universitatea de Economie și Tehnologie,
Ankara, Turcia

Conf.univ. dr. Iulian CHIFU,
Facultatea de Securitate și Apărare,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Dr. Florian CÎRCIUMARU,
director, Centrul de Studii Strategice
de Apărare și Securitate, Universitatea
Națională de Apărare „Carol I”, România

Cercetător științific III
dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ,
Centrul de Studii Strategice de Apărare
și Securitate, Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Lect.univ. dr. Dan PETRESCU,
Centrul de Studii Strategice de Apărare
și Securitate, Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Colonel (r.) prof.univ. dr. Daniel GHIBA,
Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Cercetător științific II
dr. Alexandra SARCINSCHI,
Centrul de Studii Strategice de Apărare
și Securitate, Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Cercetător științific II
dr. Cristian BĂHNĂREANU,
Centrul de Studii Strategice de Apărare
și Securitate, Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Cercetător științific II
dr. Cristina BOGZEANU,
Centrul de Studii Strategice de Apărare
și Securitate, Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Cercetător științific II dr. Mirela ATANASIU,
Centrul de Studii Strategice de Apărare
și Securitate, Universitatea Națională
de Apărare „Carol I”, România

Prof.univ. dr. Cristian-Octavian STANCIU,
Facultatea de Comandă și Stat Major,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Prof.univ. dr. Marilena MOROȘAN,
Facultatea de Comandă și Stat Major,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ. dr. Daniel ROMAN,
Facultatea de Comandă și Stat Major,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ. dr. Ștefan Antonio DAN-ȘUTEU,
Facultatea de Comandă și Stat Major,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ. dr. Cosmin OLARIU,
Facultatea de Comandă și Stat Major,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Prof.univ. dr. Mihail ANTON,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ. dr. Marinela-Adi MUSTAȚĂ,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ.
dr. Ciprian PRIPOAE-ȘERBĂNESCU,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ. dr.ing. Lucian-Valeriu SCIPANOV,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ. dr. Ruxandra BULUC,
Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România

Conf.univ. dr. Andi Mihail BĂNCILĂ,
Academia Tehnică Militară „Ferdinand I”,
România

Prof.univ. dr.ing. Ghiță BÂRSAN,
rector, Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr. Lucian ISPAS,
prorector, Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. ing. Ioan VIRCA,
prorector, Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ. dr. Vasile CĂRUȚAȘU,
prorector, Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr. Constantin GRIGORAȘ,
prorector, Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr. Laviniu BOJOR,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr. Hortensia GORSKI,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr. Marius MILANDRU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr. Aurelian RAȚIU,
decan, Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr. Anca DINICU,
prodecan, Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Lect.univ. dr. Ioan-Dan POPA,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ.dr. Ioan-Gabriel POPA,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr.ing. Dorel BADEA,
prodecan, Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr. Alexandru BABOȘ,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr. Paul TUDORACHE,
prodecan, Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ. dr. Mircea VLADU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ. dr.ing. Toma PLEȘANU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ. dr. Sorin PÎNZARIU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ. dr. Mihai-Marcel NEAG,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ. dr.ing. Dănuț MOȘTEANU,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Prof.univ. dr. Gheorghe MINCULETE,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr. Ștefania BUMBUC,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Conf.univ. dr. Romana OANCEA,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Lect.univ.

dr. Crenguța-Mihaela MACOVEI,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Dr. Mircea TĂNASE,
Academia Forțelor Terestre
„Nicolae Bălcescu”, România

Comandor conf.univ.

dr. Marius ȘERBESZKI,
rector, Academia Forțelor Aeriene
„Henri Coandă”, România

Prof.univ. dr. Adrian LESENCIUC,
Academia Forțelor Aeriene
„Henri Coandă”, România

Lect.univ. dr. Rita PALAGHIA,
Academia Forțelor Aeriene
„Henri Coandă”, România

Prof.univ. dr. Ioan CHIORCEA,
Academia Navală „Mircea cel Bătrân”,
România

Conf.univ. dr. Romeo BOȘNEAGU,
Academia Navală „Mircea cel Bătrân”,
România

Conf.univ. dr.ing. Toma ALECU,
Academia Navală „Mircea cel Bătrân”,
România

Conf.univ. dr. Cătălin POPA,
Academia Navală „Mircea cel Bătrân”,
România

Prof.univ. dr. Ioan BONDREA,
rector, Universitatea „Lucian Blaga”,
România

Prof.univ. dr. Claudiu-Vasile KIFOR,
prorector, Universitatea „Lucian Blaga”,
România

Prof.univ. dr. Lucian-Ionel CIOCA,
Universitatea „Lucian Blaga”,
România

Conf.univ. dr. Silviu NATE,
Universitatea Lucian Blaga, Sibiu

Prof.univ. dr. Adrian CURAJ,
UEFISCDI, România

Prof.univ. dr. Ion POPA,
Academia de Studii Economice, România

Prof.univ. dr. Cosmin DOBRIN,
Academia de Studii Economice, România

Prof.univ. dr. Florin Eduard GROSARU,
director, Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Prof.univ. dr. Cezar VASILESCU,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Conf.univ. dr. Maria CONSTANTINESCU,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Conf.univ. dr. Aura CODREANU,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Conf.univ. dr. Vlad DUMITRACHE,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Lect.univ. dr. Brîndușa POPA,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Lect.univ. dr. Cristina ANTONOAIIE,
Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor
de Apărare, România

Dr. Șerban CIOCULESCU,
Institutul pentru studii politice
de apărare și istorie militară, România

Dr. Manuel STĂNESCU,
Institutul pentru studii politice
de apărare și istorie militară, România

Dr. Alexandru MADGEARU,
Institutul pentru studii politice
de apărare și istorie militară, România

Dr. Teodora GIURGIU,
Arhivele militare naționale române,
România

Dr. Iulian BOȚOGHINĂ,
Depozitul central de arhivă, Arhivele
militare naționale române, România

Prof.univ. dr. Ion GIURCĂ,
Facultatea de Istorie, Universitatea
„Hyperion”, București

Prof.univ. dr. Petre OTU,
Facultatea de Istorie, Universitatea
București

Dr. Vasile MARINEANU,
Statul Major al Apărării

Dr. Florin ȘPERLEA,
Redactor-șef, „Observatorul Militar”

CUPRINS

General Daniel PETRESCU	8	Cuvânt de deschidere
	12	Prezentarea dezbaterilor Conferinței

SECURITATE REGIONALĂ

Cătălin-Gabriel DONE	34	Consolidarea și dezvoltarea capacității de analiză a informațiilor și transformarea paradigmei de securitate a României în contextul provocărilor asimetrice din regiunea Mării Negre
Olga R. CHIRIAC	54	Războiul cognitiv în competiția marilor puteri ale secolului al XXI-lea: încadrarea activității militare în Marea Neagră
Dorin-Valeriu BĂDULESCU	72	România – factor de stabilitate prin asumarea rolului de mediator în conflictele din proximitatea Mării Negre
Ovidiu CRISTEA Marius ROȘU	86	Guvernanța și securitatea maritimă – abordarea Uniunii Europene

INFORMAȚII ȘI SECURITATE

Cosmina-Andreea NECULCEA	104	Operațiunile informaționale – răspunsul comunicațional adecvat la amenințările contemporane
Dragoș ILINCA	116	Dezvoltarea cadrului strategic de angajare a NATO în asigurarea securității euroatlantice
Alexandru EPARU	136	Contribuții ale NATO și UE pentru consolidarea securității și apărării în spațiul euroatlantic
Cristina BODONI	154	Rolul diplomației digitale în sistemul de securitate internațional după declararea pandemiei cu SARS-CoV-2

TEORIE ȘI ARTĂ MILITARĂ

Marius ROȘU Dorin IONIȚĂ	168	Operațiunile și exercițiile maritime – instrumente ale realizării securității regionale la Marea Neagră
Claudiu Valer NISTORESCU	184	Implicațiile înzestrării cu noi sisteme de armament asupra componentei morale a puterii de luptă
Mihai PANAIT	204	Contribuția Forțelor Navale Române la consolidarea profilului României ca actor proactiv pentru asigurarea securității în regiunea Mării Negre
Sorinel POPESCU	218	Impactul tehnologiilor emergente și disruptive asupra domeniului militar
Romică CERNAT	230	Potențialul armelor hipersonice și strategia marilor puteri militare cu privire la producerea acestora – studiu de caz

MANAGEMENTUL RESURSELOR PENTRU APĂRARE

Alina-Elena IONAȘCU (HULUBA) Toma PLEȘANU	246	Profesionalizarea și performanța forțelor armate – elemente cheie în confruntarea cu tendințele globale în schimbare
Dorel BADEA Diana Elena RANF	260	Impactul dezvoltării tehnologice asupra rezilienței manageriale în organizația militară
Cristina BODONI	272	Multimedia – catalizator pentru redimensionarea sectorului social al securității naționale în vremea pandemiei cu Covid-19

ISTORIE MILITARĂ

Valentin CIORBEA Dan-Dragoș SICHIGEA	288	August 1944 la Constanța: cazul contraamiralului Horia Macellariu
Daniel Silviu NICULAE	304	Cooperarea aliaților la reintrarea României în Primul Război Mondial: 28 octombrie/10 noiembrie 1918

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ
GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

CONSOLIDAREA PROFILULUI ROMÂNIEI
CA ACTOR PROACTIV PENTRU ASIGURAREA
SECURITĂȚII ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

CUVÂNT DE DESCHIDERE

General Daniel PETRESCU

Șeful Statului Major al Apărării

*C*ea de a treia ediție a Conferinței Gândirea militară românească a dovedit, o dată în plus, faptul că schimburile de idei promovate într-un astfel de cadru instituțional adaugă valoare procesului de formare și promovare a culturii de securitate, necesară societății românești, mai cu seamă în contextul din ce în ce mai complicat al riscurilor și provocărilor actuale la adresa securității.

*D*in titlul conferinței – Consolidarea profilului României ca actor proactiv pentru asigurarea securității în Regiunea Mării Negre – și prin prisma partenerilor instituționali care au sprijinit organizarea evenimentului – New Strategy Center, Centrul de Prevenire a Conflictelor și Early Warning, Institutul Diplomatic Român și Asociația „Servicii Integrate de Securitate, Apărare și Intelligence”, se poate deduce faptul că unul din obiectivele activității a fost acela de a crea o punte intelectuală între instituțiile cu atribuții în domeniul apărării și securității naționale, precum și între acestea și organizații internaționale, organizații neguvernamentale, mediul academic, experți în diverse domenii, prin raportare la mediul de securitate din Regiunea Mării Negre, aflat, în ultima perioadă, într-o dinamică extrem de fluidă.

*R*iscurile și provocările din ce în ce mai complexe necesită soluții complexe. Ca parte a asigurării pregătirii naționale, este important să evaluăm măsura în care înțelegerile noastre privitoare la reziliență sunt realiste sau au nevoie de ajustări. Mai mult, este util să identificăm clar actorii incluși în acest proces. Actuala pandemie ne-a arătat faptul că, pentru a gestiona o situație de criză la nivel național și nu numai, este necesară o abordare cuprinzătoare, materializată prin interconexiunea mai multor actori – guverne, societate civilă, sector public, sector privat, instituții din cadrul sistemului național de apărare, ordine publică și securitate națională și, nu în ultimul rând, cetățenii din comunitățile lor.

*L*uând în considerare aceste aspecte, este necesar a sublinia faptul că actuala pandemie nu a eliminat nimic din provocările mediului de securitate în înțeles clasic, ci doar a sporit numărul întrebărilor la care va trebui să găsim răspunsuri. Țările din flancul estic al NATO se confruntă, în continuare,

cu cel mai complex context de securitate ce poate fi întâlnit pe parcursul unei întregi generații.

În contextul menționat, istoria recentă, din punct de vedere cronologic, a Statului Major al Apărării este marcată de eforturi susținute pentru creșterea capacității de luptă, având la bază principiile procesului de planificare a apărării în cadrul NATO, prin dezvoltarea unei structuri de forțe și optimizarea actului decizional în baza unui program de transformare, dezvoltare și înzestrare a Armatei României până în anul 2026.

Reconfigurarea dispozitivului NATO spre estul Europei, prin includerea României și Bulgariei, a plasat, pentru prima dată în istorie, cele șase țări riverane Mării Negre (Georgia, Rusia, Ucraina, Turcia, România și Bulgaria) într-o poziție de paritate numerică 3/3, în sensul apartenenței la Alianță.

Cu toate acestea, situația de securitate din Regiunea Extinsă a Mării Negre continuă să fie caracterizată de instabilitate, în principal din cauza abordării asertive a Federației Ruse în relația cu NATO, fundamentată pe o postură militară regională consolidată ca parte a unei viziuni cuprinzătoare ce vizează menținerea de către Rusia a presiunii asupra întregului flanc estic al NATO. Punctul culminant al acestei relații l-a constituit anexarea peninsulei Crimeea de către Rusia, în anul 2014.

În acest context, perpetuarea unor fenomene circumscrise amenințărilor hibride în regiunea Mării Negre rămâne o preocupare constantă pentru România. Securitatea și stabilitatea regiunii continuă să reprezinte o prioritate strategică atât pentru țara noastră, cât și pentru Alianța Nord-Atlantică.

De asemenea, predictibilitatea redusă a evoluțiilor crizelor regionale și nerespectarea principiilor de drept internațional de către unii actori statali sau non-statali au complicat situația regională de securitate, aspect ce contribuie permanent la creșterea gradului de complexitate a riscurilor și provocărilor la adresa securității.

Ca stat membru al NATO și al UE, țara noastră continuă, prin eforturi conjugate ale Ministerului Apărării Naționale și ale altor instituții cu atribuții în domeniu, intensificarea măsurilor pe dimensiunea de apărare și securitate, în concordanță cu ceilalți aliați și parteneri, cu respectarea angajamentelor internaționale pentru creșterea credibilității și a profilului regional, consolidându-și astfel statutul de furnizor de securitate.

În concluzie, dezvoltarea culturii de securitate presupune o abordare interinstituțională. Este necesară explicarea noilor tipuri de amenințări, riscuri și vulnerabilități care pot avea impact la nivel individual, de grup, societal, național, regional sau global. Sunt pericole pe care societatea civilă trebuie să le conștientizeze pentru a putea contribui, împreună cu instituțiile ce au responsabilități în domeniu, la identificarea, prevenirea și combaterea acestora. Un rol important în educarea cetățenilor revine instituțiilor abilitate să cunoască, să prevină și să contracareze. Construcția unei societăți moderne se bazează pe asigurarea securității individuale și colective, acesta fiind punctul de convergență pentru instituțiile naționale, internaționale, asociațiile profesionale și organizațiile neguvernamentale.

Conferința Gândirea militară românească poate reprezenta un demers util pentru inițierea unor politici articulate de educație în domeniul securității. Cu toții suntem obligați să fim activi, să ne formăm propria noastră cultură de securitate, să ne cultivăm gândirea critică și, nu în ultimul rând, să promovăm acest tip de cultură!

PREZENTAREA DEZBATERILOR CONFERINȚEI

Conferința doctrinară internațională *Gândirea militară românească* a fost organizată de Statul Major al Apărării, în contextul împlinirii a 162 de ani de la înființarea Statului Major al Apărării și al decernării Premiilor revistei *Gândirea militară românească*, ediția a XXIII-a.

Keynote speakers:

- **Daniela GRIGORE-GÎTMAN** – Secretar de stat, Ministerul Afacerilor Externe
- **Burcu SAN** – Director pentru operații, Divizia Operații a NATO, Belgia
- **E.S. Nikoloz NIKOLOZISHVILI** – Ambasadorul Georgiei în România
- **Gheorghică MÎNDRUȚĂ** – Senator, secretar al Comisiei de apărare, ordine publică și securitate națională, Senatul României

PANEL 1 POSTURA DE DESCURAJARE A NATO ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE (PANEL COORDONAT DE NEW STRATEGY CENTER)

Moderatori:

- **Comandor (ret.) Cristian BOGDAN** – Referent științific, Revista *Gândirea militară românească*
- **Radu TUDOR** – Jurnalist și analist militar

Speakers:

- **General-maior Giorgi MATIASHVILI** – Șeful Apărării, Georgia
- **General-maior Stayko PROKOPIEV** – Directorul Statului Major al Apărării, Bulgaria
- **General Daniel PETRESCU** – Șeful Statului Major al Apărării
- **General-locotenent (ret.) Ben HODGES** – Pershing Chair, Centrul de Analiză a Politicilor Europene, SUA
- **Phillip PETERSEN** – Președinte, Centrul pentru Războiul de Nouă Generație, SUA

Marea Neagră reprezintă o punte de legătură strategică între Europa și Asia, relevanța sa geopolitică și geoeconomică fiind recunoscută la nivel regional și global. Marea Neagră conectează rutele energetice de la Marea Caspică și din Asia Centrală către Europa și este spațiul de confluență pentru patru mari forțe motrice: democrația occidentală în vest, agresivitatea militară rusească în nord, influența financiară chineză în est și instabilitatea Orientului Mijlociu în sud.

Având în vedere evoluțiile recente din regiune, inclusiv acumularea militară și restricționarea accesului – Anti-Access/Area Denial (A2/AD) din partea Rusiei, precum și acțiunile sale din categoria amenințărilor hibride, NATO trebuie să apeleze la politici, legi și structuri adecvate, care să-i permită o cât mai bună cunoaștere a situației. Mai mult, Alianța și partenerii săi pot dezvolta mai multe capacități maritime de informații, supraveghere și recunoaștere în regiunea Mării Negre. Aspectele menționate sunt premise pentru dezvoltarea unei strategii regionale cuprinzătoare, a Mării Negre, precum și a unei poziții unice de descurajare și apărare a flancului estic al NATO.

Bineînțeles, o prezență maritimă robustă a NATO trebuie să ia în considerare limitele impuse de prevederile Convenției de la Montreux din 1936 asupra statelor membre ale NATO ne-riverane Mării Negre. Prin urmare, cele trei state membre ale NATO care au ieșire la Marea Neagră – România, Bulgaria și Turcia – dobândesc un rol foarte important.

În acest context, s-au înregistrat deja progrese notabile. În urma summiturilor din perioada 2014-2018, NATO și-a sporit prezența în regiunea de sud-est a Mării Negre, sub forma a ceea ce este cunoscut drept prezența înaintată adaptată (tailored Forward Presence – tFP), care s-a concretizat în înființarea unei brigăzi multinaționale de instruire în România, misiuni comune de poliție aeriană pentru acoperirea spațiului aerian românesc și bulgar, precum și prin creșterea numărului

exercițiilor navale NATO, un exemplu în acest sens fiind Sea Shield 21 – un exercițiu naval multinațional condus de România, axat pe îmbunătățirea interoperabilității, respectiv inițiative care vizează sporirea gradului de coerență în eforturile de descurajare și apărare. Mai mult, a fost înființat un Centru pentru Marea Neagră în cadrul Comandamentului Maritim Aliat (NATO Maritime Command), cu scopul de a îmbunătăți gradul de conștientizare, colaborare și schimb de informații între statele cu deschidere la Marea Neagră și forțele navale regionale. În plus, a fost înființat un centru de coordonare maritimă (Maritime Coordination Centre) la Varna, ca un pas important către o mai bună cooperare regională și a statelor membre ale NATO în regiunea Mării Negre.

În termeni geopolitici, tFP, împreună cu prezența înaintată consolidată (enhanced Forward Presence – eFP) a NATO în nord-estul flancului estic aliat, reprezintă un avantaj și pentru UE, contribuind la stabilitatea și securitatea vecinătății estice, în special în circumstanțele actuale generate de evoluțiile din Orientul Mijlociu și Afganistan. Prin urmare, UE ar trebui să fie un puternic avocat al prezenței militare și navale a NATO în regiune. În acest context, inițiativa UE Compass Strategic (Strategic Compass) își propune să ofere o direcție politică și strategică îmbunătățită pentru viitorul apărării și securității Uniunii, inclusiv cea maritimă.

În condițiile schimbărilor rapide din ultimii ani, NATO a început un proces de recalibrare, adaptare și pregătire. Astfel, la summitul de la Bruxelles, 14 iunie 2021, liderii au convenit asupra agendei NATO 2030 pentru a consolida Alianța în următorul deceniu și chiar pe termen mai lung. În acest context, s-a reafirmat abordarea pe două căi – apărare și dialog, față de Rusia, precum și angajamentul de a sprijini în continuare partenerii NATO – Ucraina și Georgia, aducându-i mai aproape de Alianță. Mai mult, liderii au luat decizii cu privire la intensificarea consultărilor politice, consolidarea apărării colective, îmbunătățirea rezilienței, creșterea avantajului tehnologic al NATO, intensificarea instruirii și consolidării capacităților pentru parteneri, precum și la abordarea impactului schimbărilor climatice asupra securității, convenind să elaboreze următorul concept strategic al NATO pentru summitul din 2022.

Discuțiile incluse în Panelul 1 au avut rolul de a evidenția unele aspecte care ar trebui luate în considerare cu scopul formulării unei strategii coerente pentru întreaga regiune a Mării Negre, aspecte care ar putea deveni elemente de bază ale documentelor legate de noul concept strategic al Alianței, având la bază următoarele subiecte: Capabilitățile NATO dislocate/înființate în regiunea Mării Negre; Intenția Federației Ruse în Marea Neagră; Posibile scenarii de conflicte hibride în Regiunea Mării Negre; Consolidarea prezenței înaintate aliate în Regiunea Mării Negre; Șocuri strategice în Regiunea Mării Negre; Provocări pentru viitorii gânditori strategici în Regiunea Mării Negre; Pax Americana, prezent și viitor: Impactul asupra Regiunii Mării Negre; Participarea Armatei Române la misiunile și exercițiile NATO executate în Regiunea Mării Negre/Sprijinul Națiunii Gazdă; Efecte ale exercițiilor NATO din Marea Neagră asupra Alianței și Armatei României; Cum ar arăta o Rusie post-Putin; Care ar fi chestiunile relevante de abordat într-un potențial studiu *Black Sea Security Net Assessment*.

PANEL 2 REZILIENȚA ȘI SECURITATEA TEHNOLOGICĂ ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE (PANEL COORDONAT DE CENTRUL DE PREVENIRE A CONFLICTELOR & EARLY WARNING)

Moderator: Narciz BĂLĂȘOIU – Director, Centrul pentru Prevenirea Conflictelor & Early Warning

Speakers:

- **Iulian CHIFU** – Președinte, Centrul pentru Prevenirea Conflictelor & Early Warning
- **Greg SIMONS** – Cercetător, Institutul pentru Studii asupra Rusiei și Eurasiei, Universitatea Uppsala, Suedia
- **General de brigadă Constantin Iulian VIZITIU** – Comandant (rector), Academia Tehnică Militară „*Ferdinand I*”

Secolul al XXI-lea este marcat de transformări profunde ale mediului de securitate. Apariția unei economii globale, puternic interconectată, reconfigurează sistemul alianțelor internaționale, accelerează adoptarea noilor tehnologii și dă amploare dezvoltării unor noi centre economice.

Această lume interconectată oferă noi oportunități, dar generează și semnificative riscuri pentru securitatea internațională. Astăzi, globalizarea determină accelerarea vitezei dezvoltării tehnologice. În acest context, profesioniștii din domeniul securității vor trebui să cumuleze avantajele științifice, educative și comerciale, pentru a anihila abilitatea adversarilor de a dobândi și folosi capacități generate de noul val al evoluției tehnologice. În prezent, amenințările la adresa securității au un caracter „hibrid” din ce în ce mai pronunțat, ceea ce înseamnă că nu implică, în mod necesar, mijloace tradițional militare sau violente. Amenințările hibride sunt o caracteristică centrală a conflictelor de tip „*zone gri*”, termen care se referă la distincția din ce în ce mai neclară între pace și război, creând un „*continuum al conflictului*”.

În contextul amenințărilor hibride, al continuumului conflictual, cărora li se adaugă dezastrele naturale, avarii ale unor infrastructuri esențiale, pericole biologice, amenințări teroriste, atacuri cibernetice, schimbările climatice, pentru a le aminti pe cele mai importante, reziliența a devenit o necesitate majoră. Prin definiție, reziliența reprezintă capacitatea unei societăți de a rezista și de a-și reveni după un șoc, prin combinarea mijloacelor civile, ținând, în special, de pregătirea populației, cu cele specific militare.

La nivel NATO, principiul rezilienței este ancorat în Art. 3 al Tratatului de constituire. Astfel, reziliența este o responsabilitate națională și un angajament colectiv, contribuind la realizarea celor trei obiective fundamentale ale Alianței, respectiv apărare colectivă, managementul crizelor și securitate prin cooperare.

În acest context, Agenda NATO 2030, agreată de liderii statelor membre ale Alianței în iunie 2021, consideră creșterea rezilienței ca fiind un aspect major. Reziliența va rămâne o responsabilitate națională, dar va fi adoptată o abordare integrată și mai bine coordonată, în acord cu Art. 3, cu scopul reducerii vulnerabilităților și asigurării faptului că militarii NATO își pot desfășura cu succes misiunile în timp de pace, criză sau conflict. În acest sens, la nivelul Alianței, vor fi dezvoltate propuneri pentru stabilirea, evaluarea, revizuirea și monitorizarea obiectivelor relative la reziliență, servind drept ghid pentru statele membre, în ceea ce privește modurile în care acestea vor alege să realizeze respectivele obiective și planurile de implementare.

Cât privește problema securității, în general, modalitatea comună de abordare pornește de la componentele sale, respectiv amenințări, riscuri și vulnerabilități. Securitatea tehnologică, în particular, este privită în relație directă cu tehnologiile disruptive și efectele secundare ale dezvoltării tehnologice, care se transpun în amenințări, având în vedere următoarele considerente: știința și tehnologia au devenit multiplicatori și referențiali de putere la nivel global; s-a dezvoltat o competiție a accesului la tehnologie, care poate duce la războaie și limitări de creștere, la ecart mai mare de dezvoltare, dar și la posibilitatea dezvoltărilor de nișă, ceea ce, mai ales în cazul statelor emergente, poate conduce la reșezarea ierarhiei globale; tehnologia este un avantaj și creează oportunități, dar poate deveni, totodată, atât subiect de vulnerabilitate, cât și sursă de noi amenințări la adresa omenirii; tehnologia polarizează, putând genera alianțe pentru schimb tehnologic și blocaje, respectiv constrângeri, îndiguiri, limitări ale accesului la tehnologie sau ale opțiunii pentru sursa tehnologiei utilizate; există un spațiu relativ comun al elementelor tehnologice vizate de referirea la securitatea tehnologică, anume IT, artificial intelligence, cyber, nanotehnologii, biotehnologii, big data, computere cuantice, tehnologie spațială; lipsesc norme și limitări de natură etică, foarte importante în această dezvoltare exponențială a noilor tehnologii, care pot deveni destructive; cursa pentru noi tehnologii poate însemna, în cazul autocrațiilor, și cursa pentru arma supremă, pentru dominația lumii; există inamici deja identificați în materie, nu numai competitori tehnologici, tocmai pe baza aspirației acestora de dominație a lumii, de control absolut al oamenilor de pe pământ, de dirijare și

constrângere a modului lor de a gândi. China și Rusia sunt luate în considerare aici, cu nuanțe și diferențe majore între cei doi actori și gradul de pericol implicat.

În aceste condiții, principalii actori internaționali vizează exploatarea tehnologiei noi și disruptive prin inovație. Domeniile esențiale vizate sunt datele, inteligența artificială, autonomia, sistemele hipersonice, tehnologiile cuantice, biotehnologiile și realitatea augmentată.

NATO notează rolul semnificativ al spațiului, devenit domeniu operațional, transferurile tehnologice în cadrul Alianței, tehnologia în comunicații și vizualizare modernă. NATO Science and Technology Organisation a publicat raportul „*Tendențe Tehnologice și Științifice: 2020-2040*”, o evaluare completă a noilor tehnologii, în timp ce NATO Industrial Advisory Group a evaluat raportul referitor la impactul tehnologiilor disruptive asupra dezvoltării capacităților NATO. E vorba despre maturitatea tehnologică și pregătirea pieței pentru a absorbi tehnologii critice, precum inteligență artificială, viteză hipersonică, biotehnologii, tehnologii cuantice, telecomunicații 5G și 6G. Recomandările vizează modul de încorporare a acestor tehnologii în procesul de planificare al NATO.

Statele Unite dețin Artificial Intelligence, computere cuantice, avansurile în tehnologia energiilor curate, care întârzie schimbările climatice, biotehnologia pentru vindecarea bolilor și nanotehnologia, telecomunicațiile generației viitoare (5G).

Pe același subiect, la nivelul UE se mențin în prim-plan securitatea cibernetică, dronele, siguranța rețelelor și tehnologia cuantică și se menționează ca bună practică efortul destinat creșterii autonomiei față de China.

Așa cum am arătat deja, tehnologiile noi și disruptive vin la pachet, pe lângă avantajele oferite, și cu o serie de amenințări. Cea mai importantă amenințare este pierderea avantajului strategic prin știință și tehnologie. De asemenea, regăsim comportamentele iresponsabile în spațiu și spațiul cibernetic, dezvoltarea și utilizarea neetică a tehnologiilor, cu precădere cele care atentează la valorile democratice, și modul unilateral sau impunerea unor abordări autocratice pentru normele, regulile și legile internaționale în domeniul noilor tehnologii.

Integrarea rezilienței și a securității tehnologice, în contextul tehnologiilor emergente și disruptive, în preocupările statelor din Regiunea Extinsă a Mării Negre, în general, și a României, în special, a constituit principalul subiect de dezbateră în cadrul Panelului 2 al celei de-a treia ediții a Conferinței GMR.

PANEL 3**PLANURI, POLITICI, STRATEGII****PENTRU ASIGURAREA SECURITĂȚII ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE**

Keynote speaker: Dan DUNGACIU – Director, Institutul pentru Studii Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu”, Academia Română

Moderatori:

- **Cristina CILEACU** – Jurnalist și producător, DIGI TV
- **Colonel Cosmin OLARIU** – Decan, Facultatea de Securitate și Apărare, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Speakers:

- **Antonia COLIBĂȘANU** – Analist senior de geopolitică, Geopolitical Futures
- **E.S. Sorin DUCARU** – Director, Centrul Satelitar al Uniunii Europene
- **Silviu NATE** – Director, Centrul de Studii Globale, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu
- **Contraamiral Mihai PANAIT** – Șeful Statului Major al Forțelor Navale

Mediul actual de securitate la nivel global este caracterizat de accentuarea tendințelor de schimbare a balanței de putere în cadrul sistemului internațional și de trecere către un sistem multipolar stratificat, cu centre de putere de nivel global sau regional.

Acest fapt conduce la accentuarea percepțiilor de nesiguranță strategică, incertitudine și lipsă de predictibilitate din partea statelor, care se orientează din ce mai mult spre soluții naționale sau bilaterale de gestionare a riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale, în detrimentul mecanismelor clasice reprezentate de formatele multilaterale sau organizațiile internaționale.

În ceea ce privește evoluțiile regionale de securitate, continuă competiția geopolitică pentru consolidarea influenței regionale a marilor actori globali (SUA/ NATO, UE vs. Federația Rusă). Situația de securitate din Regiunea Extinsă a Mării Negre este caracterizată de instabilitate, în principal, din cauza abordării asertive a Federației Ruse în relația cu NATO. Această abordare este fundamentată pe o postură militară regională consolidată, ca parte a unei viziuni cuprinzătoare care vizează menținerea, de către Rusia, a presiunii asupra întregului flanc estic al NATO.

În aceste condiții, perpetuarea unor fenomene circumscrise amenințărilor hibride în regiunea Mării Negre rămâne o preocupare constantă pentru România. Securitatea și stabilitatea regiunii reprezintă o prioritate strategică atât pentru țara noastră, cât și pentru Alianța Nord-Atlantică.

Cooperarea structurată permanentă (PESCO), în calitatea sa de formă intensificată de cooperare pe dimensiunea politicii de securitate și apărare comună (PSAC), contribuie la aprofundarea procesului de dezvoltare a capacităților de apărare la nivel european pe baze solide, prin reducerea duplicărilor, în vederea executării în bune condiții a misiunilor și operațiilor UE.

Participarea României la PESCO, prin asumarea unui număr de 20 de angajamente aferente inițiativei, permite realizarea unor progrese tangibile în domeniul dezvoltării de capacități, creșterea coeziunii strategice la nivel militar și aprofundarea cooperării operaționale cu celelalte state membre ale Uniunii Europene. PESCO este apreciat ca fiind, alături de CARD și EDF, unul dintre instrumentele eficiente pentru atingerea nivelului de ambiție al Uniunii Europene pe palierul militar.

În context NATO, principalul efort al Ministerului Apărării Naționale este dedicat consolidării profilului României în cadrul Alianței. Prioritățile de acțiune urmăresc îndeplinirea angajamentelor în planul asigurării resurselor pentru apărare, dezvoltării capacităților și contribuției la operații și misiuni, alături de promovarea și susținerea pe agenda aliată a obiectivelor naționale relaționate adaptării posturii colective de descurajare și apărare, în linie cu deciziile adoptate începând cu anul 2014 la nivel de șefi de state și guverne.

Conform Cartei Albe a Apărării 2021, obiectivele politicii de apărare ale României pentru perioada 2021-2024 constau în: dezvoltarea posturii naționale de apărare și contribuția la consolidarea rezilienței; consolidarea profilului strategic al României în cadrul NATO și UE pe dimensiunea de apărare și descurajare; aprofundarea parteneriatului strategic cu SUA și dezvoltarea cooperării cu ceilalți parteneri strategici ai României; consolidarea profilului României de furnizor de securitate în Regiunea Extinsă a Mării Negre; dezvoltarea cooperării internaționale bilaterale și în format multilateral în domeniul apărării; sprijinirea autorităților publice în gestionarea situațiilor de urgență.

În baza acestor deziderate, Armatei României îi revine misiunea de a materializa contribuția națională în cadrul apărării colective a NATO, pe linia angajamentelor operaționale asumate ca stat membru al Uniunii Europene, precum și pentru participarea în cadrul misiunilor și operațiilor de pace sau de tip coaliție.

Aspectele menționate, în relație cu diferitele planuri, politici și strategii, prezentate în documente specifice, potrivit cadrului legislativ, au făcut obiectul discuțiilor din cadrul Panelului 3 al Conferinței *Gândirea militară românească*.

PANEL 4
SECURITATE REGIONALĂ VERSUS SECURITATE NAȚIONALĂ
ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE. FURNIZORI ȘI CONSUMATORI
DE SECURITATE LA MAREA NEAGRĂ
 (PANEL COORDONAT DE I2DS2)

Moderator: Nicolae IANCU – Președinte, Asociația *Soluții Integrate de Securitate, Apărare și Intelligence*

Speakers:

- **Dimitrios TRIANTAPHYLLOU** – Director, Centrul pentru Studii Internaționale și Europene, Universitatea Kadir Has, Turcia
- **Mario BLOKKEN** – Director, Centrul pentru Interoperabilitatea Armatei Europene, Secretariatul permanent Finabel, Belgia
- **General-maior Viorel PANĂ** – Șeful Statului Major al Forțelor Aeriene
- **Colonel (ret.) George TIBIL** – Asociația *Soluții Integrate de Securitate, Apărare și Intelligence*
- **Gabriel RAICU** – Prorector, Universitatea Maritimă Constanța
- **Viorel CIBOTARU** – Director executiv, Institutul European pentru Studii Politice, Republica Moldova

În ciuda expansiunii democrației liberale pe coastele Mării Negre în ultimele două decenii, regiunea Mării Negre rămâne un spațiu de manifestare a ceea ce este cunoscut sub numele de *realpolitik*. De când expansiunea Imperiului Otoman a atins apogeul, la mijlocul secolului al XVII-lea, în Marea Neagră nu s-a realizat niciun sistem general de securitate. Chiar și în timpul Războiului Rece, când Uniunea Sovietică s-a bucurat de poziția de prima între egali în zonă, Marea Neagră a rămas o regiune de securitate eterogenă și divizată. Extinderea NATO la Marea Neagră în 2004 a mers chiar mai departe, astfel că, la începutul anului 2014, toate statele de coastă, cu excepția Rusiei, erau fie aliați NATO, fie parteneri NATO.

Războiul ruso-georgian din 2008, anexarea Crimeii de către Federația Rusă în 2014 și intervenția militară a Rusiei în estul Ucrainei au fost evenimentele majore care au modificat fundamental securitatea regională. Militarizarea Mării Negre

și echilibrul militar în schimbare din regiune ne fac să ne întrebăm dacă ar fi posibilă izbucnirea unui conflict regional violent în viitorul previzibil. Este contextul în care Rusia de astăzi poate fi descrisă ca o putere revizionistă, care încearcă să restabilească ceea ce Moscova crede că se află la baza securității sale naționale, în termeni istorici și de „*sferă de influență privilegiată*”.

Astfel, ipoteza fundamentală a acestui panel este că regiunea Mării Negre este un „*locus central*” al rivalității dintre Rusia și Occident pentru viitorul democratic al Europei și stabilitatea euroatlantică. Acesta fiind cadrul, întrebarea generală a dezbaterii va fi: Care este cea mai bună abordare de securitate pentru regiunea Mării Negre într-o lume din ce în ce mai turbulentă?

Temele abordate în cadrul panelului au vizat următoarele aspecte: rolul marilor puteri în securitatea Mării Negre – interesele, strategiile și prezența NATO, Rusia, UE și SUA în regiune; Marea Neagră – complex de securitate regional – principalele dinamici regionale de securitate, interdependența și disensiunile privitoare la securitate între statele din regiunea Mării Negre; echilibrul de putere în regiunea Mării Negre – furnizori și consumatori de securitate la Marea Neagră; apărarea colectivă a NATO vs. unipolaritatea Rusiei în regiunea Mării Negre; contribuția României la securitatea Mării Negre – de la pregătirea și reziliența apărării naționale la promovarea proactivă a unui răspuns comun la criza regională de securitate; coerența și convergența securității și apărării de la Marea Neagră la Marea Baltică – inițiative de securitate care se concentrează sistematic asupra provocărilor comune de securitate de-a lungul flancului estic al NATO.

PANEL 5

**INTELLIGENCE ACȚIONABIL ÎN DINAMICA PROVOCĂRILOR
GEOPOLITICE TRANSFORMAȚIONALE DE LA MAREA NEAGRĂ
(PANEL COORDONAT DE DGIA - CENTRUL DE INSTRUIRE
PENTRU INFORMAȚII ÎN DOMENIUL APĂRĂRII)**

Moderator: Dan COLESNIUC – Comandantul Centrului de pregătire în domeniul informații pentru apărare „General Nicolae Condeescu”

Speakers:

- **General-maior (r.) Cristian EREMIA** – Coordonator de program, Asociația *Soluții Integrate de Securitate, Apărare și Intelligence*
- **General-locotenent Marian SIMA** – Șeful Direcției Informații Militare
- **Marius Adrian PĂRĂLUȚĂ** – Șeful Direcției Analiză, Serviciul Român de Informații
- **Mirela ATANASIU** – Cercetător științific, Centrul pentru Studii Strategice de Securitate și Apărare, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
- **General de brigadă Cristinel IORDACHE** – Șeful Direcției Resurse Umane, Serviciul de Informații Externe
- **Cristian BARNA** – Manager, Asociația *Intelligence4All*

Supremația geopolitică și geoeconomică la nivel regional și global reprezintă provocarea mileniului, din perspectiva transformărilor la noul ordin mondial, a unei lumi multipolare și competitive, cu tendințe de multilateralism novator. În actualul context geopolitic și geostrategic, regional și subregional, se manifestă tot mai mult tendința de dezvoltare și dinamizare a riscurilor și amenințărilor la adresa securității și siguranței naționale a statelor din estul Europei. Acestea vin să completeze, de fapt, starea de incertitudine extrem de complexă, pe fondul unei evoluții necontrolate a situației interne specifice fiecărei țări, coroborată cu stimularea și întreținerea acesteia de către factori interni și externi interesați.

Extinderea NATO, începând din 1999, dar și cea a Uniunii Europene spre Est, dincolo de fosta Cortină de Fier, începând din anul 2004, au constituit triumfuri strategice indubitabile ale Occidentului. În anii din urmă însă, profitând de dezacordurile SUA-UE, Rusia a început să recupereze o parte din influența economică, politică, informațională etc. pe care o avusese în regiune până în 1989. În Ucraina a mers chiar mai departe, anexând peninsula Crimeea, iar întrebarea *dacă vin rușii* a început să bântuie cu înfrigurare statele din zona Mării Negre. Dacă nu neapărat prin forță militară și nu prin mecanismele de dominare specifice lumii comuniste, Rusia se poate întoarce în regiune prin pârgurile și mijloacele de acțiune ale războiului hibrid pe care Moscova îl poartă împotriva Vestului, respectiv pentru

destabilizarea și decredibilizarea democrațiilor liberale.

Armatele statelor lumii sunt preocupate permanent de identificarea și descoperirea factorilor de risc reali. Tot acest travaliu revine, în primul rând, structurilor de informații civile și militare, în măsură să pună la dispoziția factorilor de decizie politico-militari date și informații corespunzătoare pentru măsuri de contracarare și anihilare.

În raport cu alte regiuni ale lumii, Europa de Est a fost și a rămas modestă ca potențial de creștere populațională și de expansiune a piețelor, respectiv ca forță economică.

Alianța Nord-Atlantică apreciază că provocările de securitate actuale sunt marcate de comportamentul agresiv al Federației Ruse, prin acțiuni hibride de subminare și destabilizare a statelor ex-sovietice de pe flancul estic european.

De asemenea, atitudinea Moscovei de continuare a militarizării Mării Negre, crearea unui sistem de interdicție regională și restricționarea accesului asupra bazinului pontic generează noi stări de tensiune și premise de divergențe cu statele membre ale NATO.

Aceste determinări subliniază necesitatea consolidării permanente a posturii NATO de descurajare și apărare la Marea Neagră, prin dezvoltarea înaintată cu forțe și capacități de sprijin terestre, aeriene și navale.

Apărarea, securitatea și intelligence-ul intră astfel într-o nouă etapă, în care modelele tradiționale reduționiste, de cunoaștere predictivă, trebuie reconfigurate pe baza unei gândiri reziliente, interactive și adaptabile la volatilitatea, impredictibilitatea, complexitatea și ambiguitatea noului spațiu al confruntării.

Fundamentarea deciziilor strategice trebuie să se bazeze pe cunoașterea aprofundată a competiției geopolitice regionale, necesare procesului de elaborare a elementelor acționabile, determinante pentru întărirea prezenței forței într-un scenariu de apărare colectivă.

În acest cadru cognitiv, România, ca parte integrantă a *Enhanced Forward Presence*, își consolidează treptat profilul de actor proactiv în procesul de securitate în regiunea Mării Negre, în acord cu angajamentele internaționale asumate la NATO și UE privind promovarea păcii și stabilității, atât la nivel regional, cât și global.

De ce este însă importantă influența strategică într-o regiune relativ fragmentată și eterogenă, tradițional conflictuală, nici prea săracă, nici prea bogată, din zona Mării Negre? De ce ar dori actorii globali să aibă un rol important într-o regiune de periferie geopolitică? Toate aceste întrebări au încercat să-și găsească răspunsul în cadrul dezbaterii cu tema *Intelligence acționabil în dinamica provocărilor geopolitice transformăionale de la Marea Neagră*.

PANEL 6
ROMÂNIA ȘI CONFLICTELE MILITARE LA MAREA NEAGRĂ
ÎN SECOLELE XIX-XX
(PANEL COORDONAT DE ISPAIM)

Moderatori:

- **Carmen-Sorina RÎJNOVEANU** – Director, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- **Colonel Liviu CORCIU** – Director, Arhivele Militare Naționale Române

Speakers:

- **Colonel (r.) Petre OTU** – Profesor, Facultatea de Istorie, Universitatea București
- **Ion RÎȘNOVEANU** – Cercetător științific, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”
- **Adrian-Bogdan CEOBANU** – Lector universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
- **Colonel Florin ȘPERLEA** – Redactor-șef, săptămânalul „*Observatorul Militar*”
- **Manuel STĂNESCU** – Cercetător, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- **George UNGUREANU** – Curator, Arhivele Militare Naționale Române
- **Șerban PAVELESCU** – Cercetător, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- **Ion GIURCĂ** – Profesor, Facultatea de istorie, Universitatea „*Hyperion*”, București

Prin învecinarea cu Orientul Mijlociu, Caucazul, Marea Mediterană și Europa de Sud-Est, Regiunea Extinsă a Mării Negre se face remarcată prin poziționarea sa strategică, întretinând principalele drumuri comerciale din Antichitate. Ulterior, în contemporaneitate, principalele axe geopolitice s-au intersectat în Regiunea Extinsă a Mării Negre, aceasta devenind astfel linie de demarcație, frontieră naturală între trei continente.

Caracteristicile Mării Negre au condus, în decursul istoriei, la o luptă aproape permanentă pentru supremație. Controlul total al bazinului Mării Negre de către imperiile Roman, Bizantin și Otoman este reflectat în dovezile scrise ale istoriei. Frontierele, ca fenomene sociale și politice în cadrul cărora s-au format și dezvoltat statele Regiunii Extinse a Mării Negre, reprezintă zone de dispute sau zone de contact și promovare a principiului bunei vecinătăți. Frontierele reprezintă simbolul statalității și nu vor dispărea niciodată din existența națiunilor.

În zona Mării Negre au fost înregistrate, de-a lungul timpului, evoluții geopolitice complexe, centrate pe focarele de conflict legate fie de reconstrucția națiunilor din regiune, fie de disputele etnice și teritoriale. Având motive suficient de multe, de la cele generate de elementul național la cele legate de frontiere, teritorii autonome sau separatiste, tensiunile din arealul pontic au fost caracterizate de potențialul foarte ridicat de răspândire în zonele din apropiere.

Mult timp, frontierele au despărțit mentalități, au separat popoare și au reprezentat adevărate redute pentru puterile expansioniste, care, odată cucerite, lăseau cale liberă pentru exploatarea bogățiilor necuvenite. Cele mai multe dintre războaiele care au avut loc de-a lungul istoriei Regiunii Extinse a Mării Negre s-au purtat pentru cucerirea teritoriilor și, în consecință, pentru exploatarea bunurilor aflate în soluri, subsoluri, dar și în spațiile maritime și aeriene.

Despre rolul, interesele și implicarea României în conflictele militare de la Marea Neagră din secolele XIX-XX am aflat mai multe în dezbaterile programate în contextul desfășurării Conferinței Gândirea militară românească – ediția 2021.

PANEL 7

**APLICAȚII ALE TEHNOLOGIILOR EMERGENTE ȘI DISRUPTIVE
PENTRU PLANIFICAREA OPERAȚIILOR MILITARE
ÎN SPAȚIUL CIBERNETIC
(PANEL COORDONAT DE DIRECȚIA COMUNICAȚII
ȘI TEHNOLOGIA INFORMATICII)**

Moderator: Colonel Mihai BURLACU – Locțiitorul șefului Direcției comunicații și tehnologia informaticii, Statul Major al Apărării

Speakers:

- **Fotios KANELLOS** – Expert, Joint Air Power Competence Centre, Germania
- **Greg MELCHER** – Șeful operațiilor, Centrul pentru Războiul de Nouă Generație, SUA
- **Gabriel DAVID** – Șeful Direcției IT & Cyber Security, Serviciul de Telecomunicații Speciale
- **Adrian SINGHEORGHE** – Șeful Direcției Cercetare Proiectare Dezvoltare, Serviciul de Telecomunicații Speciale
- **Ofer ROTBERG** – Expert, Elbit Systems, Israel
- **Alexandru GEORGESCU** – Expert, Departamentul pentru securitate cibernetică și protecția infrastructurilor critice, Institutul Național pentru Cercetare și Dezvoltare în Informatică, București
- **Locotenent-colonel Georgian TUDOR** – Ministerul Apărării Naționale

Spațiul cibernetic este un domeniu unic, în care tehnologiile, inclusiv cele emergente și disruptive, joacă un rol extrem de important. Respectivetele tehnologii pot genera atât oportunități, pentru cei în situația de a se apăra în spațiul cibernetic, cât și vulnerabilități, ce pot fi exploatare de atacatori. În acest sens, analiza realizată de Comandamentul Aliat pentru Transformare al NATO cu privire la spațiul cibernetic – *Cyberspace Strategic Foresight Analysis* – evidențiază faptul că potențialii competitori și adversari vor include, într-o măsură din ce în ce mai mare, operațiile din acest domeniu în propriile strategii de ducere a războiului, cu precădere pentru a răspunde la operațiile de tip hibrid sau informaționale.

Astfel, luând în considerare progresele tehnologice anticipate pentru următorii zece ani, este foarte probabil ca actorii scenei internaționale, entități statale și non-statale, să-și optimizeze capabilitățile relative la atacuri cibernetice. Mai mult, documentul menționat identifică tehnologiile emergente și disruptive relevante, fie ca amenințare, fie ca oportunitate, după cum urmează: inteligența artificială, tehnologiile cuantice, comunicațiile 5G, expansiunea orașelor inteligente, cloud, blockchain, Software Defined Radios și Zero Trust Networks. În acest sens, sunt sugerate și modalități de răspuns, fiind încurajată adoptarea unui tip de abordare a diferitelor tehnologii la mai multe niveluri, în funcție de stadiul de dezvoltare a acestora – embrionare, incipiente, mature, ce pot fi exploatare de statele membre ale NATO, dar și de potențialii adversari, respectiv tehnologii deja existente în NATO. Între modalitățile de răspuns sugerate, articulate pe cele patru niveluri, sunt menționate următoarele: observarea și monitorizarea, cercetarea și experimentarea, adoptarea și implementarea imediate, respectiv menținerea și optimizarea programelor existente.

Așa cum reiese din cele prezentate, progresul tehnologic poate avea implicații militare majore, ce țin de schimbarea naturii războiului și a caracterului conflictelor. Drept urmare, este de așteptat ca operațiile viitoare ale Alianței să se desfășoare într-un cadru diferit. Astfel, pentru a putea răspunde adecvat amenințărilor din domeniul tehnologic, este necesar ca factorii de decizie din domeniul securității și apărării să se concentreze asupra activităților de dezvoltare a capabilităților și a planificării operațiilor, la cele trei niveluri – strategic, operațional și tactic, pe termen mediu și lung. Prin urmare, România, alături de celelalte state membre ale Alianței, implementează măsurile aferente, astfel încât să contribuie la efortul de apărare colectivă, precum și la postura de apărare și descurajare a NATO, cu precădere în flancul estic, unde se situează și Regiunea Extinsă a Mării Negre, cu particularitățile sale, generate, în primul rând, de poziția sa geostrategică, și conștientizând, totodată, efectele impactului tehnologic asupra confruntărilor din spațiul cibernetic.

Detalii cu privire la subiectele prezentate au fost oferite de experți în domeniu, în cadrul dezbaterilor din Panelul 8 al Conferinței *Gândirea militară românească* – 2021.

PANEL 8**EDUCAȚIA – VECTOR PRINCIPAL PENTRU ÎNȚELEGEREA
ȘI PROMOVAREA CULTURII DE SECURITATE****(PANEL COORDONAT DE DIRECȚIA INSTRUIRE ȘI DOCTRINĂ)**

Moderator: General de brigadă Eugen MAVRIȘ – Șeful Direcției instruire și doctrină, Statul Major al Apărării

Speakers:

- **Stephen J. MARIANO** – Decanul Colegiului NATO, Roma
- **Dirk DUBOIS** – Directorul Colegiului European de Securitate și Apărare, Belgia
- **General de brigadă Dorin-Corneliu PLEȘCAN** – Comandantul (rector) Universității Naționale de Apărare „Carol I”
- **Jarosław GRYZ** – Vice-rector pentru afaceri didactice, Universitatea pentru Studii de Război, Polonia
- **General de brigadă Ghiță BÂRSAN** – Comandantul (rector) Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

Educația militară este un domeniu complex, supus presiunilor multiple și agendelor concurente. Într-un moment în care forțele armate insistă asupra faptului că incertitudinea este o caracteristică dominantă a operațiunilor viitoare, iar mediul de securitate devine pe zi ce trece tot mai complex și caracterizat de imprevizibil, educația – în adevăratul sens al cuvântului – nu a fost niciodată mai importantă pentru militari decât este astăzi.

Noile provocări, generate de tehnologii precum inteligența artificială sau tehnologia cuantică, pot schimba caracterul războiului în moduri imprevizibile, schimbările demografice și climatice oferă potențialul de a fi declanșate noi conflicte, teroriștii pot folosi comunicații avansate pentru a lansa atacuri fără prea multe avertizări, iar Rusia și China par hotărâte să conteste noțiunile occidentale de ordine globală. Indiferent dacă acceptăm că aceste provocări sunt fără precedent în domeniul lor de aplicare sau nu, pare logic să afirmăm că militarii trebuie să fie pregătiți pentru a face față incertitudinii – în special pe măsură ce urcă pe scara carierei către poziții de responsabilitate strategică în luarea deciziilor.

Educația militară poate juca un rol critic în transmiterea valorilor și tradițiilor culturale legate de securitatea națională. Conceptul de *capital uman* presupune

că indivizii aduc valoare societății și leagă progresul educațional de dezvoltarea culturală și economică, iar aceasta, atunci când este aplicată la nivelul unei regiuni, ar trebui să contribuie și la o mai mare securitate transnațională. Sistemele educaționale guvernamentale reprezintă provocarea mileniului pentru toate statele lumii, indiferent de poziționarea lor geografică sau de nivelul de dezvoltare socio-politică și economică. Această abordare este generată de dinamica transformărilor sistemului de valori umane, pe fondul revoluției tehnico-științifice înregistrate la nivel global în toate domeniile de activitate. Toate aceste aspecte și alte inițiative similare dezvoltate în cadrul sistemului de învățământ militar reprezintă o prioritate de analiză profundă a interdependențelor critice între strategiile educaționale, capacitățile și tehnologiile necesare pentru asigurarea influenței și efectului deciziilor adoptate pe toate nivelurile ierarhice.

Continuarea dezvoltării sustenabile a unui model de interconectare multilaterală în domeniul educațional, atât din punct de vedere curricular, cât și al tehnologiilor utilizate, reprezintă un nivel de ambiție care va genera noi competențe în fața provocărilor operațional-strategice ale erei informaționale. Recrutarea, instruirea și modelarea unui personal activ, capabil să acționeze într-un mediu complex, dinamic și extrem de volatil, pregătit să îndeplinească un spectru larg de misiuni tactice, operative și strategice, trebuie să reprezinte obiectivele esențiale ale procesului de formare și dezvoltare profesională continuă a specialiștilor militari. Interoperabilitatea în câmpul tactic, operativ și strategic va fi determinată de crearea unei interoperabilități intelectual-educaționale privind înțelegerea semantică a conceptelor specifice, care va contribui la consolidarea încrederii în mediul aliat.

Această dezbateră și-a propus să ofere o imagine asupra modului în care sistemele de educație militară sunt legate de conceptul de *securitate*. În cadrul dezbaterii, participanții au oferit propria perspectivă asupra unor concepte cheie legate de impactul educației militare asupra securității și conflictului, precum: aspecte de securitate legate de educație; conceptul de *capital uman* ca relație social-culturală între educație și securitate/conflict regional; natura amenințărilor transnaționale legate de educație; implicațiile educației pentru stabilitatea mediului de securitate; curricula educațională dezirabilă în sistemul de învățământ militar modern.

PANEL 9

MODIFICĂRI STRUCTURALE ÎN POLITICA DE SECURITATE NAȚIONALĂ

(PANEL COORDONAT DE INSTITUTUL DIPLOMATIC ROMÂN)

Moderator: George VIȘAN – Consilier, Institutul Diplomatic Român**Speakers:**

- **General-locotenent Vasile TOADER** – Reprezentantul militar al României la NATO și UE
- **Iulian FOTA** – Directorul Institutului Diplomatic Român
- **Stanislav SECRIERU** – Analist senior, Institutul European pentru Studii de Securitate
- **Marius GHINCEA** – Cercetător, Institutul Universitar European

Analiza istorică ne arată că, periodic, politica de securitate națională – PSN, ca cea mai importantă politică publică, a suferit ameliorări sau chiar schimbări semnificative, pentru a ține pasul cu provocările vremurilor. La apogeul Războiului Rece, PSN avea o puternică dimensiune militară, fiind centrată pe competiția strategică a celor doi poli de putere, SUA și URSS, și pe relația antagonică a celor două lumi, cea occidentală, liberă, și cea comunistă. În epoca post-Război Rece, mult mai relaxată, a trebuit să echilibram relația dintre dimensiunea militară și cele nemilitare. Riscul unei confruntări militare majore între marile puteri fiind foarte scăzut, alte dimensiuni ale securității naționale au atras tot mai multă atenție. Confrunțați cu tot mai multe conflicte etnice, civile, cu „războaie noi” și situații de genocid, cancelariile occidentale au trebuit să integreze riscurile sociale, economice, politice sau de mediu în noile strategii de securitate națională. Astfel că, după 11 septembrie 2001, terorismul și războiul împotriva sa au avut cea mai mare influență asupra modului în care statele occidentale și-au definit politica de securitate națională.

Astăzi am depășit și faza anti- și contra-teroristă. Am revenit la competiția geopolitică de mare putere, dar în condiții noi, de dezoccidentalizare a sistemului global, de nouă revoluție tehnologică, de criză globală de mediu și pandemie. Statele lumii se confruntă cu o „cascadă de crize”. Cum va influența noua și periculoasa realitate mondială politica de securitate națională?

Am încercat să răspundem la această întrebare fundamentală în panelul nostru. Am analizat noul și periculosul context internațional, caracterizat de cei trei „D”: disrupere, discontinuități și devastări. Am evaluat concepte mai vechi sau mai noi, precum lichefierea securității naționale sau securitatea de zona gri, am discutat despre soluțiile altora și despre viziunile lor.

Dar, mai mult decât orice, am discutat despre România și politica ei de securitate națională, în aceste condiții de final de vacanță strategică și în plin cod portocaliu de competiție geopolitică. Ordinea internațională, atât de favorabilă României în ultimii 30 de ani, s-a destrămat sub ochii noștri și nimic nu ne garantează că viitorul ne va fi tot atât de favorabil ca trecutul recent. După cum bine știm din istoria noastră, nu întotdeauna reșezările de ordine internațională ne-au favorizat. Este România condamnată să repete aceleași nefericite secvențe naționale sau avem înțelepciunea și puterea de a ne garanta un viitor măcar la fel de bun ca ultimii 20 de ani? Cei mai buni 20 de ani ai statului român modern.

PRINCIPALELE MESAJE

PROMOVATE ÎN CADRUL DEZBATERILOR

❖ Black Sea Security a devenit deja o sintagmă pentru flancul estic al NATO, în contextul în care Regiunea Mării Negre reprezintă o zonă esențială a competiției dintre Federația Rusă și Occident, fapt ce poate avea un impact major pentru determinarea viitorului Europei.

❖ Se evidențiază necesitatea promovării conceptului de *intelligence acționabil*, care reprezintă un cumul între informațiile folosite (surse informaționale, HUMINT, OSINT, experiențe și atitudini anterioare etc.) și cunoașterea aprofundată a cadrului competițional geopolitic regional, pentru a obține un avantaj strategic în fața adversarilor.

❖ Mediul de securitate în vecinătatea flancului estic al NATO va rămâne, la fel ca și până acum, o provocare.

❖ Pandemia Covid-19 a oferit Rusiei și Chinei ocazia să acționeze ofensiv pentru a-și crește influența și a evidențiat o nouă fațetă a amenințărilor reprezentate de acestea (China a folosit „diplomația vaccinului” pentru a-și consolida influența în Balcanii de Vest, Beijingul este tot mai interesat de diversificarea cooperării cu statele din regiune; Rusia a desfășurat campanii ample de dezinformare, pentru subminarea încrederii în statele occidentale, în UE și în NATO, rămânând principala preocupare de securitate pentru România, atât din punct de vedere militar la Marea Neagră, cât și prin pârgurile de influență pe care le menține Zona de Interes Strategic a țării noastre).

❖ Criza Covid a readus la suprafață crize existente, precum cea economică sau cea a migranților, cu efecte în cascadă.

❖ Există o tendință de folosire masivă a sistemelor aeriene fără pilot pentru culegerea de informații (în special de către Rusia și Turcia).

❖ În fața provocărilor complexe, responsabilii cu securitatea și apărarea României trebuie să acționeze colaborativ pentru maximizarea eficienței instrumentelor la dispoziție, mai ales prin asigurarea complementarității eforturilor instituționale.

❖ Tehnologia 5G este o temă de mare actualitate, care abordează a cincea generație de tehnologii de comunicații mobile (5G), îndeosebi aspectele de securitate ale rețelelor respective.

❖ Confruntarea hibridă reprezintă o realitate a zilelor noastre și este imposibil de asimilat din punct de vedere doctrinar, necesitând o translatăre de pe palierul militar pe cel societal și o operaționalizare în cadrul conceptului de „*cultură de securitate*”.

❖ Regiunea Mării Negre este una foarte complexă și prezintă anumite vulnerabilități, cum ar fi absența unei arhitecturi de securitate regionale funcționale, care, în contextul de securitate actual, o fac foarte susceptibilă la abordări de tipul războiului hibrid – această realitate a fost evidențiată de succesul operațiunilor hibride și neconvenționale în regiune, inclusiv cele care țintesc infrastructurile civile.

❖ Conflictelor vechi din regiunea Mării Negre li s-a adăugat, mai ales după 2014, o militarizare masivă a zonei. În aceste condiții, este necesară o înțelegere mai clară a dinamicii de securitate din regiune, precum și explorarea unor oportunități de dialog între actorii implicați în securitatea regională. NATO și statele membre și parteneri din regiune trebuie să dezvolte o agendă de securitate comună, chiar și în condițiile pline de provocări generate de consolidarea unor posturi de securitate multidimensională active.

❖ Insecuritatea în zona Mării Negre are și o perspectivă bazată pe infrastructurile critice, evidențiată atât pericolul reprezentat de amenințăările hibride, cât și măsurile

pe care cadrul Protecției Infrastructurilor Critice (PIC) le poate oferi pentru a spori reziliența la amenințările hibride – România ar putea contribui la securitatea regională din perspectiva PIC, în baza experienței sale și a succesului de implementare PIC; e necesar ca România să identifice maniera optimă de monitorizare a evoluțiilor din regiune pentru a dobândi o conștientizare strategică a situației (strategic situational awareness). A făcut progrese în acest sens și a dovedit credibilitate în analiza datelor, analiza geospațială, diplomație, intelligence și domeniul cibernetic.

❖ Un aspect foarte important privind descurajarea este să putem recunoaște ce se întâmplă mai ales în mediile hibride sau gri, adică ceea ce numim „*războiul de noua generație*”, să observăm cum operează Federația Rusă. Nu sateliții și nici o coloană de trupe nu vor fi cei care să identifice ceva de acest tip. Aceasta înseamnă că trebuie să avem un „*ochi care să nu se închidă niciodată*”, care să vadă toate domeniile – aerian, maritim, terestru – și să înțeleagă ce se întâmplă. România este locul perfect pentru un centru de fuziune a informațiilor care să pună la un loc toate aceste tipuri de intelligence, plus informații din surse deschise și un centru de excelență al NATO pentru drone, pentru sisteme aeriene fără pilot, unde să putem să ne antrenăm folosind toate tipurile de drone, atât pentru recunoaștere, cât și pentru lovire, și să învățăm cum să ne protejăm, cum să ne camuflăm, să ascundem urmele oamenilor și ale cartierelor generale.

❖ Sistemul național de informații și de consolidare a capacității de răspuns la crize/conflicte are atât o ramură teoretică, precum și o strategie a relațiilor internaționale, care necesită un nou design cultural și noi capacități pragmatice pentru sistemul de informații – ca urmare, se propune un nou model de paradigmă transformatoare pentru consolidarea capacității de răspuns la amenințări, având la bază o evaluare succintă a elementelor naționale de analiză a informațiilor în context regional.

❖ Subiectul războiului informațional a generat multe comentarii și întrebări privind dimensiunea cognitivă a conflictului de mare amploare, în care natura războiului a rămas aceeași, dar personajul a evoluat, iar perspectivele asupra a ceea ce constituie războiul, în întregul său spectru, au căpătat semnificații diferite pentru diferiți actori; în acest context, aspecte interesante reies din „*lecțiile învățate*” ca urmare a analizei exercițiilor desfășurate de Federația Rusă (un exemplu fiind ZAPAD 2021).

❖ În actualul context de securitate, există o multitudine de provocări, inclusiv de natură tehnologică. De aceea, la nivelul NATO, coeziunea, cooperarea (cu statele membre și parteneri din regiune) și interoperabilitatea sunt elemente foarte importante.

❖ Operațiile NATO în regiunea Mării Negre se desfășoară în conformitate cu normele internaționale în domeniu.

❖ NATO nu dorește o confruntare cu Rusia și nici să devină o amenințare la adresa Rusiei. NATO își consolidează profilul în Regiunea Mării Negre pentru a anticipa posibile crize și a fi în măsură să le răspundă adecvat, în contextul importanței inițiativei strategice. Prin urmare, dezvoltarea unei strategii de securitate la nivelul NATO, pentru regiunea Mării Negre, este extrem de importantă.

❖ Progresul tehnologic, mai ales tehnologiile emergente și disruptive, ridică numeroase probleme. În acest context, este interesant de observat faptul că spațiul virtual are capacitatea de a genera noi cadre geopolitice, putându-se discuta despre „*suveranitate virtuală*”.

❖ Platformele manevriere se mută în spațiul virtual. Mai mult, are loc un transfer al accentului dinspre piețe spre comportamente (a se vedea și dimensiunea cognitivă a conflictelor).

❖ Relevanța majoră a elementelor normative, a valorilor și criteriilor etice în domeniul democrației liberale și drepturilor omului, precum și în cel al tehnologiilor emergente.

❖ România are realizări importante în domeniul apărării cibernetice – Centrul de Securitate Cibernetică – București, Centrul de competență IA din cadrul Academiei Tehnice Militare, Centrul Național pentru Tehnologia Informației din cadrul Politehnicii Timișoara, proiectul în domeniul telecomunicațiilor cuantice – București.

❖ Tehnologia cuantică dobândește, prin domeniile sale de aplicare (meteo, criptografie etc.), dimensiuni strategice.

❖ Procesele IA (învățare profundă, rețele neurale etc.) pot fi utilizate pentru crearea unor sisteme de armament autonome, unde focalizarea, optimizarea și criptarea sunt elemente esențiale. România ar putea utiliza o astfel de fereastră de oportunitate.

❖ Ca stat militar membru al NATO și stat riveran al Mării Negre, România și-a sporit investițiile în domeniul militar, devenind un furnizor de securitate în regiune.

❖ În ceea ce privește relația UE cu situația de securitate din regiunea Mării Negre, implicarea acesteia devine evidentă, mai ales prin prisma Busolei Strategice, viitorul document de strategie militară al UE. Adăugarea unor elemente de hard power la cele soft deja existente și consolidarea misiunilor de management al crizelor în regiune, în contextul Politicii de Securitate și Apărare Comună, ar reprezenta căi de urmat dezirabile.

❖ În domeniul *intelligence*, pot exista actori care încearcă să (re)definească spațiul fizic, așa încât să corespundă intereselor proprii, rolul diplomației militare devenind foarte important în acest sens.

❖ Investițiile în securitate în flancul estic al Alianței contribuie la protejarea nucleului transatlantic.

❖ Agenda de securitate în regiune ar trebui dezvoltată în comun, în ciuda provocărilor privitoare la dezvoltarea unei posturi de securitate multidimensionale active, un rol cheie, în acest context, revenindu-i diplomației apărării.

❖ Securitatea națională este acea parte a politicilor publice care trebuie să managerieze cele mai grave situații cu care se poate confrunta o țară. La redactarea strategiei de securitate națională, se impune utilizarea unor termeni foarte bine definiți. Armata nu ar trebui să gestioneze „*provocări*”, ci ar trebui să fie utilizați termeni precum „*amenințare*” sau „*agresiune*”.

❖ În România, în Strategia Națională de Apărare a Țării din 2015 a fost introdus conceptul de *securitate extinsă*. Astfel, o serie de politici publice au fost incluse în cadrul conceptului de *securitate* (educația, sănătatea, economia, finanțele, mediul, infrastructura critică). În Strategia Națională de Apărare a Țării din anul 2020 au fost adăugate cultura, demografia, energia, securitatea cibernetică, monumentele culturale etc.

❖ Practic, aproape orice politică publică a devenit subiect de securitate națională. Mecanismele principale prin care se aplică acest concept al *securității extinse* constă în extinderea mandatului anumitor instituții și cooperarea interinstituțională. Incluziunea atâtor domenii sub umbrela conceptului de securitate are la bază, mai degrabă, incapacitatea autorităților și decidenților de a promova politici corecte și coerente pentru dezvoltarea domeniilor respective. Însă, extinderea conceptului de *securitate națională* la cât mai multe politici publice are ca efect diluarea conceptului de securitate.

CONSOLIDAREA ȘI DEZVOLTAREA CAPACITĂȚII DE ANALIZĂ A INFORMAȚIILOR ȘI TRANSFORMAREA PARADIGMEI DE SECURITATE A ROMÂNIEI ÎN CONTEXTUL PROVOCĂRILOR ASIMETRICE DIN REGIUNEA MĂRII NEGRE

Drd. Cătălin-Gabriel DONE

Universitatea „Federico II”, Napoli; Junior Researcher și expert în securitate și cooperare nordică
la Experts for Security and Global Affairs, București

Dezvoltarea sistemului național de informații și consolidarea capacității de răspuns la conflicte și crize este atât o ramură teoretică, precum și o strategie în cadrul oferit de studiile de relații internaționale. Pe măsură ce sfera amenințărilor regionale se află în continuă schimbare, România și actorii din regiune trebuie să dezvolte programe de consolidare a sistemului național de evaluare a securității și a capacităților de culegere a informațiilor pentru a descuraja și contracara elementele de destabilizare a securității.

Ca urmare a modificărilor din mediul regional de securitate, sistemul de informații este foarte solicitat, necesitând un nou design cultural și capabilități pragmatice. Astfel, scopul acestui articol este de a evalua pe scurt elementele naționale de analiză a informațiilor în context regional și de a propune, pe fondul mediului actual de securitate, un model de paradigmă transformatoare pentru consolidarea capacității de răspuns la amenințări.

Cuvinte-cheie: securitate regională, intelligence, amenințări, capabilități pragmatice, regiunea Mării Negre.

INTRODUCERE

Managementul sistemului de securitate și apărare națională a devenit un pilon vital pentru relațiile internaționale ale secolului XXI, mai ales în contextul amenințărilor diverse la adresa infrastructurii critice a statului. Revizionismul, încălcările flagrante ale normelor de drept internațional, atacurile armate, finanțarea și susținerea grupărilor de crimă organizată, propaganda mediatică, promovarea unor politici iliberale care amenință caracterul democratic al lumii libere, terorismul și avangarda culturală al cărei scop îl reprezintă destabilizarea socială, toate acestea sunt elementele definitorii ale societății globale. În acest context, dezvoltarea continuă a capacităților naționale de securitate și de contracarare a amenințărilor devine inerentă, mai ales că mediile instituționale (regionale și globale) de securitate încearcă să definească programele de consolidare a evaluării activității de intelligence în lupta contra dinamicilor asimetrice ale amenințărilor la adresa securității naționale.

Evoluțiile de securitate din regiunea Mării Negre sunt extrem de volatile și impredictibile, cu toate că structurile NATO și ale UE încearcă să impună un climat de stabilitate, asigurând astfel coerență eforturilor statelor din regiune în încercarea acestora de a contracara orice amenințare. România, ca stat membru al ambelor organizații, se află în prima linie a elaborării unei strategii durabile, capabilă să asigure echilibrul de putere în plan regional, precum și un grad crescut de apărare în fața amenințărilor. Poziția geografică, precum și orientarea euroatlantică definesc acțiunile țării noastre în plan securitar și de politică externă, autoritățile române fiind obligate să apeleze la toate inovațiile politice, sociale, economice, de apărare și strategice pentru a asigura modernizarea politicii sale de apărare și aplicarea securității naționale extinse în beneficiul cetățeanului.

Scopul principal al acestui articol este acela de a defini conceptele strategice din domeniul intelligence-ul de securitate și apărare și de a evalua elementele naționale de analiză a informațiilor în contextul factorilor multi-nivel de amenințare a securității României. În același timp, vom evidenția principalele modificări necesare îmbunătățirii designului modelului paradigmei de răspuns la amenințări, în total acord cu *Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024*. Practica dezvoltării sistemului național de informații nu este util doar decidentului politic, ci și ramurii

SECURITATE REGIONALĂ

de studii de intelligence, precum și tuturor instituțiilor implicate în procesul de asigurare a apărării naționale, acest articol putând fi folosit ca un instrumentar critic al evaluării programelor și politicilor de securitate din România.

INTELLIGENCE-UL DE SECURITATE ȘI SISTEMUL NAȚIONAL DE APĂRARE – O ABORDARE A EVALUĂRII

Ținând cont de specificul structurilor însărcinate cu asigurarea securității și apărării țării, prima parte a lucrării va oferi o perspectivă de ansamblu asupra elementelor-cheie ale activității de culegere a informațiilor, conștientizând faptul că „*pentru probleme globale sunt necesare soluții globale*” (Whitman, 2009, p. 1). Astfel, vom analiza câteva concepte referitoare la activitatea de intelligence, precum și la cea de dezvoltare a evaluării și a capacității de evaluare a politicilor de securitate și apărare din România.

Apoi, în mod riguros, vom aborda problema relației dintre beneficiarul activității intelligence-ului de securitate și furnizorul acesteia în contextul instituționalizării procesului de evaluare a cadrului de răspuns la amenințări, punând în prim-plan paradigma geostrategică abordată de România în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Acest lucru este extrem de important, mai ales că ne propunem să oferim o abordare prospectivă asupra design-ului cultural al intelligence-ului românesc în abordarea filtrelor ofensive și defensive ale securității naționale.

Nu în ultimul rând, ne vom concentra asupra propunerii unui model dimensional al acțiunilor strategice ale României în demersul de întărire a resurselor și capacităților de contracarare a factorilor destabilizatori, pe baza evoluțiilor geopolitice și geostrategice regionale. Acest lucru este necesar pentru a putea distinge evoluțiile programelor planificate de analiză a informațiilor și impactul pe care acestea le au asupra cadrului instituțional și organizațional din domeniul apărării. Astfel, vom observa că modelul standard de evaluare binară *sau/sau* influențează toate aspectele legate de capacitatea și cultura defensivă a țării noastre, supramanipularea activității de intelligence al securității putând fi folosită în favoarea dezvoltării culturii naționale în acest domeniu.

COMUNITATEA NAȚIONALĂ DE INTELLIGENCE AL SECURITĂȚII: ELEMENTE ALE SISTEMULUI NAȚIONAL DE INFORMAȚII

Activitatea de intelligence presupune abordări multidimensionale cu caracter secret, al cărui scop principal îl reprezintă promovarea unui mediu stabil de securitate națională, promovând, în același timp, pe baza unei culturi proprii, interesele legitime

ale statului. În acest context, se impune o definiție comprehensivă a elementelor ce compun comunitatea națională de intelligence, precum și o explicație a formulării viziunii strategice din punct de vedere al factorilor variați ai masivității domeniului de culegere a informațiilor.

Deseori apare întrebarea dacă activitatea de culegere a informațiilor, de interpretare și de elaborare a analizelor și propunerilor de politici publice în domeniul securității și apărării poate fi văzută ca o instituție *per se* sau doar ca un instrument de operaționalizare a adaptabilității în mediul internațional. De cele mai multe ori, analizele contemporane eșuează în a clarifica dihotomia definirii acestei activități, caracterul special al acesteia făcând-o parte a studiului continuu.

În al doilea rând, intelligence-ul este formalizat în spațiul național și internațional printr-o serie de documente cu valoare juridică și strategică, impunând dimensiunea instituțională a acestuia. În contextul procesului de înfăptuire a activității de culegere a informațiilor și de reformă structurală a instituțiilor însărcinate cu apărarea țării, dezvoltarea intelligence-ului ca instituție s-a realizat în mod intrinsec, ca proces al întăririi capacității administrative a securității și apărării. Din acest punct de vedere, argumentația devine o variabilă a structurii agent-instituție, evaluarea propriu-zisă presupunând aprofundarea studierii domeniului în sine. Definind instituția ca o structură ce cuprinde „*elemente de reglementare, normative și cultural-cognitive care, împreună cu activitățile și resursele asociate, oferă stabilitate și sens vieții sociale*” (Scott, 2014, p. 56), intelligence-ul nu poate reprezenta o instituție de sine stătătoare, însă, privind la abordarea lui Anthony Giddens (1984, p. 24), putem percepe instituția ca pe o trăsătură „*ce conferă soliditate în timp și spațiu*”. Astfel, am putea extinde această perspectivă și asupra activității de culegere a informațiilor, mai ales că intelligence-ul cuprinde și elementul central al resurselor – resursa umană ce este angajată în ciclul de intelligence și care dă consistență activității propriu-zise.

Ținând cont de specificul organizațional al României, precum și de cultura strategică și de securitate a țării noastre, instituționalizarea capacității de analiză a informațiilor și transformarea acestora în politici coerente, menite să „*asigure starea de echilibru și de stabilitate socială, economică și politică necesară existenței și dezvoltării statului național român ca stat suveran, unitar, independent și indivizibil*”, precum și „*menținerii ordinii de drept*” (Legea 51/1991, în Zulean, 2015, p. 18) se realizează atât la nivel instrumental – strategii, tactici, proceduri, cât și la nivel simbolic – ideologii, principii, valori (Toderas, 2017, p. 19).

Comunitatea națională de intelligence (CNI) este formată, în mare parte, din serviciile și departamentele abilitate cu obținerea, verificarea și valorificarea informațiilor cu privire la factorii de risc la adresa securității României, garantând stabilitate într-o lume multipolară și impredictibilă.

Din punct de vedere instrumental, CNI activează pe baza prevederilor unor acte normative-suport, precum și în acord cu strategiile naționale din domeniul apărării și securității, activitatea generală a comunității fiind supusă controlului legalității și proporționalității.

CNI trebuie înțeleasă ca fiind un exercițiu multi-dimensional în contextul implementării strategiei naționale de apărare, multi-instituționalismul acesteia favorizând eforturile de menținere a securității și suveranității statului, proiectând interesele României la nivel regional și internațional. Din acest punct de vedere, activitatea CNI poate fi considerată ca fiind o *strategie globală* (a se vedea Luttwak, Koehl, 1998), deși cultura românească de securitate și apărare și-a însușit acest concept doar la nivel teoretic (Zulean, p. 19).

Pe linia organizării CNI, Consiliul Suprem de Apărare a Țării a adoptat o hotărâre (*Hotărârea CSAȚ nr. 146/18.11.2005*) pentru asigurarea complementarității activității de culegere și analiză a informațiilor între următoarele unități:

- Serviciul Român de Informații;
- Serviciul de Informații Externe;
- Direcția Generală de Informații a Apărării;
- Direcția Generală de Informații și Protecție Internă din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

Totodată, cadrul legislativ actual este un alt element instrumental extrem de important în înțelegerea și analizarea design-ului cultural în domeniul intelligence-ului, permițându-ne să evaluăm corect gradul de pragmatism al acțiunilor întreprinse de către CNI. În acest sens, putem enumera următoarele acte normative relevante:

- Constituția României;
- Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României;
- Legea nr. 14/1992 privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații;
- Legea nr. 1/1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe;

- Legea nr. 346/2006 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale;
- Legea nr. 121/2011 privind participarea forțelor armate la misiuni și operații în afara teritoriului statului român;
- Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului;
- Legea nr. 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate;
- Hotărârea Parlamentului României nr. 44/1998 privind constituirea, organizarea și funcționarea Comisiei parlamentare speciale pentru controlul activității Serviciului de Informații Externe;
- Strategia Națională de Apărare a Țării;
- Carta Albă a Apărării;
- Strategia militară a României;
- Strategia de Informații a Serviciului Român de Informații.

Simbolic, structurile de referință ale CNI împărtășesc același set de valori, implementând idealurile unei misiuni comune – asigurarea securității naționale a României. Toate structurile implicate în actul de intelligence își desfășoară activitatea sub patronajul onoarei, patriotismului și profesionalismului resursei umane implicate în culegerea, prelucrarea și livrarea informațiilor. Mai mult decât atât, între structurile CNI și beneficiarii direcți ai activității de intelligence persistă legătura simbolică a democrației, independenței și indivizibilității naționale, elemente ce impun consensul asupra intereselor de securitate națională.

INTELLIGENCE-UL SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII ÎN CONTEXT REGIONAL

România a devenit, odată cu aderarea la organizațiile euroatlantice, un furnizor de securitate și stabilitate în regiunea Mării Negre. Impredictibilitatea agendei de securitate și comportamentul agresiv al Federației Ruse au obligat țara noastră să-și reconstruiască sistemul defensiv și să-și dezvolte o cultură de apărare proprie, menită să asigure atingerea obiectivelor strategice naționale.

Insecuritatea și amenințările la adresa securității regionale sunt rezultatul acțiunilor ostile și ostentative ale actorilor statali și non-statali din cadrul operațiilor războiului hibrid, asimetric, nonconvențional sau al diplomației de avangardă

(inclusiv cea culturală și religioasă)¹, manifestate în funcție de starea de pace sau de război din cadrul sistemului regional (Theohary, 2018).

Intrarea continentului european într-o spirală a insecurității și a hegemoniilor regionale, mai ales după anexarea ilegală a Peninsulei Crimeea și a războiului din estul Ucrainei, precum și redefinirea și reconfigurarea rolului pe care țara noastră îl joacă la nivel sistemic s-au concretizat prin acțiunile în planul politicii externe și de apărare pe care decidenții politici și le-au asumat pentru deceniul viitor. Acest lucru poate fi vizibil prin succesele diplomației militare pe care România le-a înregistrat la summitul NATO de la Varșovia, constituind o nouă etapă în întărirea capacităților de răspuns la amenințări prin programul *Tailored Forward Presence* (Cioculescu, 2019). Astăzi, România asigură o contribuție majoră la securitatea euroatlantică, fiind un contributor net la lupta contra terorismului, contra destrucției rețelelor de insecuritate, „*precum și un punct cheie pentru capacitățile de apărare împotriva rachetelor balistice, elemente definite ca obiective de țară în cadrul NATO*” (Olteanu, 2020, p. 21). În acest sens, unitățile CNI și-au adaptat strategiile de acțiune pentru a neutraliza nucleele acțiunilor destabilizatoare la adresa securității naționale, amenințările cibernetice, terorismul și acțiunile informative și contrainformative aflându-se în centrul dezvoltării punctelor de sprijin pentru apărarea țării.

Mai mult decât atât, rezultatul urmărit în cadrul formatelor de cooperare regională vizează eliminarea oricăror imixțiuni în actul de legiferare internă prin protejarea informațiilor clasificate (Serviciul Român de Informații, 2015), precum și prin aplicarea măsurilor de descurajare și contracarare a riscurilor la adresa securității militare naționale. Astfel, conlucrarea unităților CNI și cooperarea acestora cu structurile partenerilor regionali în operațiunile de culegere a datelor și informațiilor relevante pentru apărarea României devin elementul esențial al intelligence-ului securității și apărării, excelența profesională a structurilor combatante fiind recunoscută la nivel internațional². În plus, cooperarea militară cu actorii statali regionali contribuie la consolidarea gradului sporit de securitate națională, în timp ce înființarea Directoratului Național de Securitate Cibernetică

¹ A se vedea Done, C.-G., Șamșudean, D.-I. (2021). *Despre diplomația religioasă sau religia ca politică*, <https://www.youtube.com/watch?v=TuigJElX984&t=145s>, accesat la 12 septembrie 2021.

² A se vedea misiunea NATO încredințată României de asigurare a securității cibernetice a Ucrainei, Centrul HUMINT al NATO de la Oradea, precum și consolidarea rezilienței infrastructurii critice a României prin cooperarea din cadrul Comitetului Coordonator pentru Comunitatea Națională de Informații și, implicit, din cadrul Oficiului pentru Informații Integrate din cadrul Comunității.

reprezintă un parteneriat real între societate și stat prin asigurarea unei operabilități sigure a activităților din cadrul teritoriului cibernetic.

Vedem, astfel, că, la nivelul sistemului național de securitate și apărare, se conturează o abordare distinctă între intelligence-ul de securitate și cel militar. Intelligence-ul de securitate se concentrează pe prevenirea și combaterea amenințărilor la adresa securității naționale, acționând în domenii și arii specifice, depășind teritoriul național ca arie de operații. Spre exemplu, Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe sau Direcția Generală de Informații și Protecție Internă au căpătat atribuții nu doar defensive, ci și ofensive, bazate pe identificarea, conceptualizarea, analizarea validă și combaterea elementelor perturbatorii.

În același mod acționează și unitățile din cadrul intelligence-ului militar, fiind cunoscut faptul că o armată are nevoie de „*informații vitale, precum capacitățile, numărul, specializările, moralul, dispunerea trupelor, strategiile, centrele de comandă etc. ale forțelor adverse*” (Badiu, 2020, p. 103). În plus, unitățile combative din cadrul intelligence-ului militar au ca scop identificarea vulnerabilităților sistemelor și capacităților militare proprii și ale aliaților, precum și „*descurajarea și contracararea oricăror riscuri sau amenințări care pot afecta securitatea națională a României în domeniul militar*” (Parlamentul României, 2006).

Cu alte cuvinte, CNI a României întărește poziția defensivă a țării noastre în cadrul alianțelor din care face parte, contribuind semnificativ la securizarea regiunii Mării Negre prin acțiunile de asigurare a securității și apărării proprii. Poziția geostrategică în complexul de securitate pontic, precum și dubla identitate ideologică, socială și culturală fac din România un exportator de securitate, dar și o verigă importantă a dialogului pe axa Est-Vest.

ASPECTE ALE CAPACITĂȚII DE EVALUARE A ACTIVITĂȚII ȘI POLITICILOR DIN DOMENIUL INTELLIGENCE-ULUI DE SECURITATE ȘI APĂRARE

Tradițional, evaluarea activității unităților din cadrul CNI și a politicilor publice din domeniul apărării și securității naționale se realizează pe baza paradigmei pragmatismului, deoarece domeniul de aplicativitate a evaluării este compus din mai multe realități complexe concurente, asupra cărora se exprimă interpretări și percepții multiple (Mertens, 2010, Stăvaru, 2015, pp. 50-51). Această abordare este

una elocventă, mai ales că întărirea parteneriatelor interinstituționale și asigurarea fluidității fluxului de informații și de acțiuni ajută evaluatorii și stakeholderii să propună mecanisme de promovare a bunelor practici și de planificare și de direcționare a activităților specifice pentru atingerea obiectivelor strategice.

Astfel, evaluarea este folosită pentru a îmbunătăți modul de implementare a etapelor din procesul ciclului de intelligence, precum și a celor de asigurare coerentă a strategiilor publice de apărare. Pentru ca acest lucru să se realizeze, fiecare unitate a CNI, alături de instituțiile publice centrale abilitate de lege cu asigurarea apărării, ordinii publice și securității, se bazează pe o cultură a autoevaluării, a învățării continue și a dezvoltării sistematice pentru îmbunătățirea metodelor proprii de intervenție în activitățile specifice.

Un alt aspect important în înfăptuirea procesului de evaluare îl constituie capacitatea internă a personalului, precum și a oficialilor însărcinați cu evaluarea activității CNI. Înainte de toate, este nevoie de o asimilare a unei culturi organizaționale și de o „ideologie” a apărării și securității care să genereze coerență în evaluarea propriu-zisă, de consistență în implementarea reformelor structurale (atunci când acestea se impun) și de proactivitate în procesul de instituționalizare a evaluării.

Astfel, România are o experiență interesantă în construirea și proiectarea propriei strategii de evaluare în domeniul securității și apărării. Odată cu exprimarea clară a parcursului de democratizare și de integrare euroatlantică, planificarea evaluării, bazată în mare parte pe rata de atingere a obiectivelor stabilite în strategiile de securitate și apărare, s-a realizat prin instituirea unor norme juridice constrângătoare și mai puțin pe baza unui proces de cunoaștere și conștientizare a nevoii de evaluare.

Pentru acest scop, susținerea evaluării se realizează pe cele trei etape ale ciclului de intelligence – colectare de informații, analiza informației și diseminarea acesteia, extinzându-se până la punerea în aplicare a tehnicilor combative ale structurilor CNI. Datele supuse evaluării sunt culese periodic, ceea ce permite analizarea progreselor și regreselor înregistrate la nivelul fiecărei unități, precum și măsurarea gradului de satisfacere a obiectivelor asumate la nivel național. În plus, elementele de evaluare progresivă oferă, în final, decidentului de politică externă și de securitate evidențe profunde asupra actului de implementare a politicilor publice, a îndeplinirii misiunilor strategice ale unităților CNI sau a gradului de interoperabilitate dintre diferitele structuri combative implicate în procesul de asigurare a securității

și apărării naționale. De asemenea, rapoartele de activitate însoțite de analizele interne oferă perspective longitudinale asupra activității CNI, instrumentalizarea acestora favorizând promovarea pragmatică și flexibilă a evaluării și a autoevaluării.

De aceea, este extrem de important ca resursa umană ce realizează implementarea evaluării strategice a activității unităților CNI să fie una capabilă să înțeleagă mecanismele combative, să identifice într-o manieră obiectivă insuccesele procesului de coordonare și implementare a strategiilor de securitate și apărare și să propună îmbunătățiri ale cadrului operațional și de intervenție publică și reglementare în activitatea structurilor CNI.

În general, România abordează sistemul de evaluare a structurilor CNI din perspectiva guvernantei democratice și a proceselor sistematice juridice, politice, instituționale și sociale de supraveghere a intelligence-ului securității. Evaluarea implică, în ultimă instanță, supravegherea și controlul unităților de intelligence, totul cu scopul de a orienta politicile publice și intervențiile juridico-legislative spre câștigul net al beneficiarului final – cetățeanul.

Procesul de evaluare implică trei niveluri de analiză și observație participativă:

- obținerea informațiilor cu privire la activitatea fiecărei unități a CNI, pe baza controlului intern sau extern;
- analiza propriu-zisă, bazată pe audit organizațional, dialog bilateral și multilateral între unitatea supusă evaluării și evaluator;
- emiterea punctului de vedere cu privire la activitatea unității evaluate, alături de recomandările de implementare a procesului de dezvoltare/reformă.

Ca urmare, prin intermediul proceselor de evaluare nu doar că se încurajează monitorizarea și amendarea cadrului cuprinzător de desfășurare a activității de intelligence, ci și dezbaterile și reflecțiile publice privind activitatea CNI (figura nr. 1).

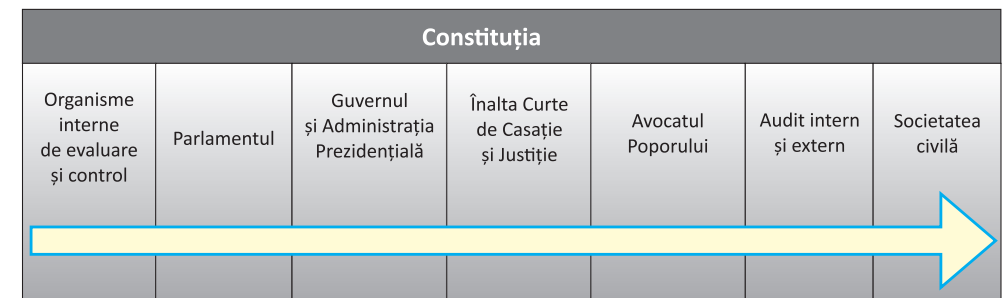

Figura nr. 1: Evaluarea activității unităților CNI și a politicilor publice din domeniul securității și apărării naționale

Rezumând, evaluarea este un proces dual ce servește decidentului de politici publice ca suport al coordonării, responsabilității implementării și dezvoltării unei agende de securitate și apărare coerente, coezive și atotcuprinzătoare. Astfel, dinamica mediului de securitate și a cadrului instituțional de evaluare se înscrie pe linia unui proces stabil, purtând răspunderea pentru legalitatea, consecvența și promptitudinea acțiunii CNI. Cu toate acestea, este nevoie ca, la nivelul fiecărei structuri implicate în activitatea de evaluare, să se dezvolte programe specifice care să asigure implementarea responsabilității CNI față de strategiile adoptate, față de ordinea legală și constituțională.

PROVOCĂRI ALE RELAȚIEI CNI-BENEFICIAR. GEOSTRATEGIA NAȚIONALĂ ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

În ultima perioadă, spațiul public a fost polarizat în sensul accentuării cererii unei transparențe a activității CNI și a unităților sale, mai ales datorită factorilor speculativi din politică, mass-media și chiar din mediul academic. Acest lucru este justificat adesea ca o nevoie de recâștigare a încrederii în relația bilaterală CNI-cetățean, producându-se o percepție greșită asupra sensului și specificului intelligence-ului de securitate și apărare.

Trebuie înțeles faptul că unitățile de intelligence își dedică eforturile dezvoltării unor mecanisme de reacție rapidă la amenințări și de contracarare a oricărui capacități de agresiune asupra intereselor legitime ale României, totul în acord cu cadrul legislativ existent și pe baza rezultatelor interconectivității globale. Pozițiile divergente față de activitatea unităților CNI au devenit o doctrină *per se*, mizându-se pe capacitatea limitată de răspuns în spațiul public a instituțiilor implicate în asigurarea securității și apărării, palierele tactic, operațional și strategic având caracter secret de stat.

Curentul de gândire dominant în țara noastră asupra relației CNI-beneficiar este acela promovată de școala de gândire a lui Sherman Kent, care separă interesul politic de rezultatul analizei de intelligence, acordându-se încredere totală independenței de opinie asupra factorilor de risc. În acest context, trebuie făcută deosebirea clară între beneficiarul brut și beneficiarul net al activității de intelligence, mai ales că, în ambele cazuri, vorbim de existența unei ideologii de gândire, precum și a unui grad de înțelegere a problemelor majore de securitate și apărare (Mocanu, 2012, pp. 15-16).

Beneficiarul brut al diseminării rezultatelor activității CNI este decidentul politic (întrunit în organele de evaluare, supraveghere și control al structurilor CNI, precum și în instituțiile de elaborare și implementare a politicilor publice la nivel central). El este cel care, în deplinătate exercită funcția și independent de interesele personale, stabilește strategia de combativitate, precum și prioritățile de acțiune ale CNI, asigurând un cadru legal optim, bugete suficiente înfăptuirii actului de intelligence pentru securitate, precum și autorizarea mecanismelor de luptă împotriva atacurilor îndreptate împotriva sistemului de securitate și apărare. Decidentul politic poartă răspunderea acțiunilor sau inacțiunilor necesare înfăptuirii actului de apărare, structurile de decizie a politicilor publice având rolul de a include analiza de intelligence în înfăptuirea politicilor publice și în dezvoltarea unui cadru stabil al relației dintre instituțiile de securitate și apărare și legislativ și executiv.

Cetățeanul este *beneficiarul net* al activității CNI, măsurile adoptate de către decidentul politic, precum și agenda publică răsfrângându-se în mod direct asupra vieții de zi cu zi a acestuia. Între cetățean, decidentul politic și CNI există o relaționare directă, bazată pe încredere, ultimii purtând răspunderea asigurării unui climat de siguranță socială și a apărării intereselor legitime (economice, politice, sociale și constituționale) ale cetățeanului (care suportă povara economică a activității CNI). În acest caz, ne confruntăm cu o doctrină a responsabilității duale față de cetățean:

- fiecare structură a CNI răspunde în fața instituțiilor abilitate cu controlul și supravegherea activității sale și a decidentului politic;
- instituțiile abilitate cu controlul și supravegherea CNI, precum și decidentul politic răspund politic și social în fața cetățeanului.

Astfel, nivelul controlului și al evaluării activității CNI variază în funcție de două variabile: competența și cultura de securitate a evaluatorului și importanța securității și a apărării pe agenda publică. Prima devine extrem de instabilă și volatilă în condițiile în care nivelul de pregătire al evaluatorului din instituția desemnată să exercite controlul și supravegherea este îndoielnic. Cea de-a doua se menține stabilă, mai ales că cetățeanul percepe primul amenințarea endogenă (gradul de corupție la nivel social, dezvoltarea precară, instabilitatea economică) și pe cea exogenă (nivelul alianțelor la care România este parte, cooperarea bilaterală și multilaterală, centrifugare regională).

Între structurile CNI și beneficiarii activității de intelligence al securității s-a dezvoltat o cultură a cadrului colaborativ, în diferite forme, acoperind nevoile de securitate și de informații prin diversificarea surselor și prin parteneriate tacite

pe diferite paliere ale contracarării vulnerabilităților naționale. Acest lucru este recunoscut și de Strategia Națională de Apărare a Țării, nuanțându-se „*nevoia de a asigura un echilibru firesc între securitatea națională și alte domenii vitale, precum economia, sănătatea sau educația*” (p. 6). Astfel, relația CNI-beneficiar capătă semnificație dublă: *strategic-aplicativă*, prin acțiunile structurilor din sistemul național de securitate, și *național-coezivă*, prin constituirea unei platforme flexibile ce asigură transparență în actul de securitate și apărare, a unei cooperări oneste bazate pe îndeplinirea obiectivelor strategice naționale.

Un lucru extrem de important în cazul acestei relații îl reprezintă faptul că beneficiarul preia, în diferite graduri, funcția de replicare a activității, prin raportare la mediul internațional și la așteptările proprii. Raportarea la adevărul propriu face din beneficiarul brut al activității de intelligence un observator subiectiv, sprijinul informativ dintre cele două părți realizându-se prin contacte directe și prin funcționalitatea ce definește dihotomia dintre mediul epistemic – structura de intelligence și mediul deontic – decidentul politic (Mocanu, 2012).

Această situație subliniază locul și rolul fiecărei părți în procesul de relaționare. Structura de intelligence va furniza decidentului de politici publice analize și informații bazate pe datele culese din câmpul de acțiune, fără însă a interfera cu capacitatea de decizie a beneficiarului. În tot acest timp, beneficiarul va evalua, la rândul său, din perspectiva subiectivității și aspectului politic și ideologic, activitatea unității de intelligence. Mai mult decât atât, între CNI și beneficiarul net al activității sale există un raport de relaționare cu *contact zero*, „*cazul produselor cu destinație suficient de largă încât să nu presupună vreun feedback imediat sau lămuriri necesare beneficiarului*” (Mocanu, 2012, p. 19).

Armonizarea poziției oferite de CNI prin produsele de intelligence și preferința ideologică sau percepția realității de către beneficiar se realizează printr-un partizanat identitar generat de interesele specifice dintr-un moment dat, precum și de domeniul de referință. În cazul identității, între CNI și beneficiari se manifestă particularitățile optime, adică elementele pe care părțile le consideră definitorii construcției realității înconjurătoare.

Astfel, opțiunea euroatlantică rămâne definitorie pentru identitatea celor două părți, angajamentul ferm în promovarea valorilor și a unui spațiu de securitate centrat pe prevenție și protecție fiind principala caracteristică a comportamentului social și politic al României. Decidentul de politică externă și de securitate a înțeles parcursul ireversibil al țării noastre, astfel că democrația, statul de drept și respectul față de drepturi și libertăți sunt arii inviolabile ale abordării strategice naționale.

Integrarea strategică a opțiunii politico-sociale în acțiunile CNI și de politică externă se face printr-o abordare originală a mediului intern în cel regional, cooperarea multilaterală în Regiunea Extinsă a Mării Negre printr-un spectru al dependențelor mutuale (energetice, economice și de apărare) fiind un output al activității de intelligence al securității.

Trebuie menționat faptul că societatea românească, în ansamblul său, a manifestat susținere deschisă față de rezolvarea rapidă, pe cale pașnică, a diferendelor de natură să destabilizeze securitatea națională a țării, iar apartenența noastră la UE și NATO a contat în logica apărării și promovării intereselor strategice. Astfel, „*interesele statelor membre ale Uniunii Europene sau ale altor organizații interguvernamentale, precum NATO sau OSCE, s-au transformat sub presiunea unor interese politice sau economice*” (Grămadă, 2021, p. 4), iar România a jucat cartea medierii și a intensificării cooperării, totul cu scopul „*de a da substanță poziției strategice a României la Marea Neagră*” (Ciucă, 2021, p. 2).

În mod deosebit, România a mizat pe relațiile strategice regionale cu Republica Moldova și Ucraina, situație „*explicată, în mare parte, de problemele de securitate, adică agresiunea rusească în estul Ucrainei, anexarea Crimeei, nevoia de a menține activ interesul partenerilor, de a informa și a forma opinia publică internațională și de a folosi toate canalele de comunicare pentru aceasta*” (Grămadă, 2020, p. 1). Bineînțeles, această strategie a fost dublată de eforturile menținerii unei abordări pragmatice cu aliații din regiune, mai ales că NATO a rămas responsabilă pentru securitatea Europei, militarizarea teritoriilor din Transnistria, Kaliningrad și Crimeea reprezentând o reală amenințare pentru întregul Est european (Xhacka, 2020).

În planul dinamicii regionale, România și structurile CNI acordă o importanță crescândă factorului rusesc în dezechilibrarea raporturilor de forțe, iar păstrarea unor relații politice glaciare cu autoritățile de la Kremlin nu a însemnat automat minimalizarea riscurilor, ci intensificarea eforturilor de contracarare a atacurilor destabilizatoare – atacuri cibernetice, fake news, dezinformare, propagandă culturală și avangardă diplomatică în domeniile educației și cercetării.

NOI DIMENSIUNI ALE STRATEGIEI DE INTELLIGENCE DIN CADRUL CNI: O ABORDARE PROSPECTIVĂ

Securitatea națională și apărarea reprezintă preocupări majore ale decidentului politic, fiind, totodată, subiecte cheie ale agendei publice. Dezbaterile publice privind segmentarea, reorganizarea și modernizarea strategiilor geopolitice ale țării noastre ocupă un spațiu important în economia studiilor relațiilor internaționale,

elaborarea unor noi direcții de acțiune fiind cerută atât de către societate, cât și de către unitățile însărcinate cu apărarea țării.

Tradiția și cultura asigurării securității naționale românești se înscrie în logica liniilor directoare ale școlilor de gândire din domeniu, implicând multiple ipostaze – realiste, instituționaliste, progresive, pozitiviste și transformatoare, caracteristicile sistemice comune implicând apărarea integrității teritoriale, a populației, a valorilor culturale, ideologice și identitare, precum și a instituțiilor (Andrei, 2021).

Astfel, este obligatoriu, în analiza noilor abordări specifice securității și apărării naționale, să se ia în calcul câteva elemente definitorii ale naturii specifice tipurilor de amenințări. Cele mai importante domenii de referință pentru strategiile de intelligence sunt cel politic, cel social, cel civil și militar, cel economic. În construcția strategiilor combative sunt luate în considerare intensitățile de amenințare la adresa domeniilor strategice, astfel că pericolul perceput de către CNI și de beneficiarul politicilor de securitate și apărare și a acțiunilor din cadrul acestora influențează ante și post factum mediul combativ.

Analizând această perspectivă, putem observa următoarele aspecte:

- *Domeniul politic* rămâne extrem de important pentru CNI, acesta furnizând principalele politici publice din domeniul securității și apărării, precum și liniile directoare ale unităților CNI. Astfel, securitatea politică și contracararea oricăror vulnerabilități în acest domeniu devin vitale pentru funcționarea mecanismelor statului. Securitatea politică are implicații directe asupra tuturor ramurilor vieții sociale, inclusiv asupra suveranității și independenței statului, activitatea de intelligence asigurând corecta informare a decidentului politic și contracararea imixtiunilor externe în politica internă.
- Din punct de vedere *social*, abordarea de intelligence al securității și apărării implică analizele complexe asupra caracterului manifestărilor identitare și ideologice ale individului și grupurilor de indivizi care pot reprezenta o amenințare pentru siguranța națională. În special, structurile de analiză și combative ale CNI se axează pe eliminarea riscurilor radicalizării religioase sau etnice, contribuind în mare măsură la asimilarea identității naționale.
- *Domeniul civil și militar* rămâne în centrul strategiilor intelligence-ului securității și apărării. În acest sens, obiectivul central îl reprezintă asigurarea unui climat social stabil, combaterea oricăror forme de amenințare la adresa

integrității persoanelor (inclusiv corupție, dezinformare, trafic de persoane), precum și asigurarea operabilității forțelor armate și a tehnicii militare.

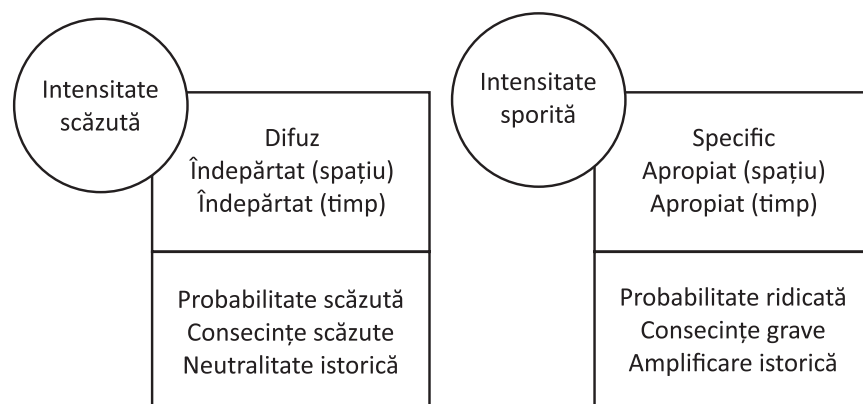
- Interesele *economice* ale statului fac și ele parte din misiunea structurilor de intelligence, CNI contribuind la replicarea acestora în mediul de securitate internațional. În plus, economia este motorul vieții sociale.

Evoluțiile de pe scena internațională obligă statele să adopte noi măsuri care să contribuie la întărirea capacității de apărare în fața oricăror vulnerabilități. Pandemia de Covid-19, cursa *înarmării sanitare*, diplomația religioasă sau promovarea avangardei tehnologice sunt câteva elemente ale noii realități din mediul securității globale.

Din această perspectivă, organele specializate din domeniul intelligence-ului trebuie să se adapteze în mod continuu la particularitățile dezvoltării informației care are loc în zilele noastre, asigurând integrarea elementelor de putere ale statului: militar, social, economic, informațional și tehnologic.

Cum noile tehnologii informaționale au un impact major asupra mediului de securitate, CNI trebuie să investească masiv în pregătirea resursei umane pentru a fi capabilă să recunoască amenințările de tip tehnologic, precum și să echipeze în mod corespunzător formațiunile combative pentru distrugerea armelor inteligente (*figura nr. 2*). Acest lucru este salutar în contextul procesului de digitalizare a administrației din țara noastră sau al creșterii masive a traficului de date în activitățile zilnice ale societății.

În același timp, condițiile regionale obligă România să se concentreze asupra capabilităților de *smart power*, impunându-și obiectivele de politică externă într-o manieră care să-i asigure integritatea sistemului de apărare și securitate. Astfel, dimensiunea intelligence-ului trebuie să se extindă și la sfera diplomatică, la cea culturală și religioasă, investigând riscurile la adresa funcțiilor și domeniilor în cauză. Chiar dacă acestea par a furniza riscuri reziduale în sfera de competență a CNI, traseul politicii regionale demonstrează necesitatea înțelegerii factorilor de risc ce rezultă din aria entităților comunitare și spirituale. În plus, competiția din sfera *soft power* conduce spre estomparea reculului binar *sau/sau*, necesitând dezvoltarea unui plan strategic de acțiune și a unor politici de intelligence adaptate noilor realități.

Figura nr. 2: Intensitatea amenințărilor resimțite la nivelul CNI și al beneficiarului³

Astfel, noile dimensiuni ale intelligence-ului de securitate și apărare trebuie să reprezinte un pivot al politicii externe a României, analizele și informațiile furnizate decidentului politic nuanțând poziția țării în sistemul regional/internațional. Justificarea acestui fapt constă în nevoia actului de deschidere spre regiune și interconectivitatea cu actorii statali și non-statali relevanți.

CONCLUZII

Securitatea și apărarea națională sunt elementele fundamentale ale funcționalității statului, conglomeratul instituțiilor din acest domeniu furnizând legitimitatea deciziilor în cadrul politicilor publice relevante. Dezvoltarea sistemului național de intelligence reprezintă o dimensiune strategică particulară a societății românești, colectarea și analiza datelor de relevanță majoră influențând în mod direct deciziile sociale și comportamentul politic al statului.

România s-a angajat ferm pe parcursul combaterii efectelor negative asupra securității naționale venite din partea agenților interni și externi, reglementarea domeniului intelligence-ului de securitate și apărare fiind o constantă a vieții sociale. Astfel, design-ul organizațional din acest domeniu relevă gradul de integrare instituțională a unităților CNI în cultura de securitate a României. Evaluările profunde ale activității comunității de intelligence rămân baza organizării și funcționării structurilor combative și a politicii externe.

³ Adaptare după Dolghin et al., 2004, p. 7, după Buzan, B. (2000). *Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*. Editura Cartier, p. 147.

Aflându-ne într-o perioadă de efervescență și turbulențe, trebuie să conștientizăm nevoia continuă de reformă, de implementare a unor programe strategice de creștere a nivelului de avertizare, analiză și control, precum și să manifestăm un interes crescând pentru aprofundarea lecțiilor de bune practici în asigurarea îndeplinirii obiectivelor strategice.

În pofida încercărilor de destabilizare socială prin utilizarea atacurilor informaționale, unitățile CNI au reușit să se constituie ca o verigă importantă a actului de apărare, asumându-și responsabilitatea activităților operaționale, în special în privința desfășurării operațiilor de contracarare a „războiului de gherilă” din mediul digital și informatic. Mai mult, guvernanta democratică și-a pus și ea amprenta asupra responsabilității CNI, instituțiile însărcinate cu apărarea și securitatea îndeplinindu-și în mod corect, legal și eficient îndatoririle.

Totodată, evoluțiile de securitate din regiunea Mării Negre impun noi particularități ale resursei umane angajate în operațiunile combative, precum și o înaltă pregătire și calificare a decidentului de politici publice de securitate și apărare. Acest lucru este necesar în condițiile în care normele și mecanismele preventive sunt strâns legate de buna cunoaștere și conștientizare a amenințărilor și provocărilor sub toate aspectele. Decidentul politic este obligat să analizeze în mod corect atât informațiile primite, cât și rigorile de securitate și apărare impuse de impredictibilitatea globală, astfel încât alocarea de resurse financiare, umane și tehnice integrate să se facă în mod riguros, iar necesarul de securitate să fie atins.

Este extrem de dificil să înțelegem pe deplin mecanismele de acțiune ale CNI, însă avem obligația de a ne concentra eforturile în sensul consolidării instrumentelor de evaluare a acțiunilor instituțiilor însărcinate cu securitatea și apărarea și al continuării proceselor de transformare și modernizare a strategiilor aprofundate din cadrul dimensiunii apărării. Fie că vorbim de apărarea ordinii constituționale, de combatere a vulnerabilităților cauzate de corupție sau de identificarea disfuncționalității serviciilor vitale, paradigma de securitate a României trebuie adaptată, dezvoltată și modernizată în mod corespunzător pentru a permite CNI să furnizeze răspunsuri adecvate la amenințări, riscuri și vulnerabilități.

BIBLIOGRAFIE:

1. Andrei, C. (2021). *Integrarea instrumentelor de putere pentru soluționarea crizelor postconflict*. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”.
2. Badiu, T. (2020). *Războiul informațional, intelligence-ul de securitate și intelligence-ul militar. O scurtă abordare teoretică*. În *Lucrările Conferinței științifice internaționale „Gândirea militară românească”*.

3. Cioculescu, Ș.F. (2019). *NATO la 70 de ani de existență: Cât de necesar ar fi un nou concept strategic și cum ar trebui regândită descurajarea în actualul context internațional?* În *Monitor Strategic*, 20 (1-2).
4. Ciucă, N. (2021). *Strategia militară a României. Capacitate defensivă credibilă, pentru o Românie sigură, într-o lume marcată de noi provocări*. Ministerul Apărării Naționale, <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2021/08/STRATEGIA-MILITARA-A-ROMANIEI-1.pdf>, accesat la 17 septembrie 2021.
5. Dolghin, N., Sarcinchi, A., Dinu, M.-Șt. (2004). *Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
6. Giddens, A. (1984). *Elements of the Theory of Structuration*. In *The Construction of Society. Outline of the Theory of Structuration*. University of California Press.
7. Grămadă, A. (2020). *Dialogul dintre România și Ucraina în era diplomației de Whatsapp*. ESGA, <http://www.esga.ro/wp-content/uploads/2020/09/Vizita-Kuleba-Bucuresti-septembrie-20201.pdf>, accesat la 27 august 2021.
8. Grămadă, A. (2021). *Platforma pentru Crimeea și rolul inițiativei în asumarea dimensiunii de securitate în discursul european*. ESGA, <http://www.esga.ro/wp-content/uploads/2021/08/Platforma-pentru-Crimeea-policy-paper.pdf>, accesat la 27 august 2021.
9. Johnson, L.K. (2007). *An Introduction to the Intelligence Studies Literature*. În *Strategic Intelligence*. Vol. 1. Praeger Security International.
10. Luttwak, E., Koehl, S.L. (Eds.). (1998). *The dictionary of modern war*. Gramercy Books.
11. Mertens, D.M. (2010). *Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods* (3rd ed). Sage.
12. Mocanu, M. (2012). *Criterii pentru stabilirea distanței optime între analistul de intelligence și factorii de decizie*. În *Revista Română de Studii de Intelligence*, nr. 8.
13. Olteanu, A.-R. (2020). *Relațiile România-NATO: Trei decenii de dialog și transformare în materie de securitate*. În *Impact Strategic*, nr. 75(2).
14. Scott, W.R. (2014). *Crafting an Analytic Framework I: Three Pillars of Institutions*. În *Institutions and Organizations*, IV. SAGE.
15. Stăvaru, A.-M. (2015). *Evaluarea – O disciplină sau o transdisciplină*. În *Întărirea capacității administrative. Dezvoltarea sistemului național de evaluare a intervențiilor publice în România: Design organizațional, cultură și capacitate de evaluare*. București: Editura Tritonic.
16. Theohary, C.A. (2018). *Information Warfare: Issues for Congress*. Congressional Research Service, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45142>, accesat la 27 august 2021.
17. Toderaș, N. (2017). *Evaluarea – Instituționalizare și cultură organizațională*. În N. Toderaș, A.-M. Stăvaru (Eds.). *Evaluarea programelor și politicilor în România: Impact, răspundere publică și cultură organizațională*, ib.
18. Troncotă, C. (2019). *Tradiție și provocări în intelligence-ul de securitate românesc*. În *GeoPolitica*, <https://www.geopolitic.ro/2019/02/traditie-si-provocari-intelligence-ul-de-securitate-romanesc-opinii/>, accesat la 12 septembrie 2021.
19. Whitman, J. (2009). *Global governance: Of, by and for whom?* În *The Fundamentals of Global Governance*. Palgrave Macmillan.

20. Xhacka, D. (2020). *How the Conflict in Eastern Ukraine and Crimea Annexation Challenged the Baltic States*. ESGA, http://www.esga.ro/wp-content/uploads/2020/04/Dhimitraq_Xhacka-policy-paper.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
21. Zulean, M. (2015). *Elaborarea strategiilor de securitate națională: Concepte, metode și tehnici de formulare*. În Zulean, M. (Ed.), *Strategiile de securitate națională în spațiul euroatlantic*. București: Editura Tritonic.
22. *Hotărârea CSAȚ nr. 146/18.11.2005* (2005). În *Monitorul oficial nr. 387/2005*, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/61405>, accesat la 12 septembrie 2021.
23. Parlamentul României. (2006). *Legea nr. 346/2006 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale*.
24. Președinția României. (2020). *Strategia de Apărare Națională a Țării 2020-2024*. https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
25. Serviciul Român de Informații. (2015). *Strategia de Informații a Serviciului Român de Informații 2015-2019*.

RĂZBOIUL COGNITIV ÎN COMPETIȚIA MARILOR PUTERI ALE SECOLULUI AL XXI-LEA – ÎNCADRAREA ACTIVITĂȚII MILITARE ÎN MAREA NEAGRĂ –

Olga R. CHIRIAC

Centrul pentru Studii Strategice,
Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București

Pivotul către Asia este cel care a semnalat mai întâi, iar apoi Strategia de Securitate Națională a SUA din decembrie 2017 este cea care a inaugurat era reînnoirii concurenței marilor puteri, un mediu strategic global în care marile puteri concurează pentru influență și în care valorificarea tehnologiilor noi și disruptive, globalizarea, schimbările climatice și o pandemie globală s-au adăugat la complexitatea și fluiditatea imperativelor strategice ale statelor și ale alianțelor. Natura războiului a rămas aceeași, cu toate acestea, caracterul său a evoluat, iar perspectivele asupra a ceea ce constituie războiul, în întregul său spectru, au căpătat semnificații diferite pentru actori diferiți. O dimensiune deosebit de complexă a conflictului de mare putere este războiul cognitiv, în toate manifestările sale.

Articolul caută să analizeze felul în care efectul de încadrare, o prejudecată cognitivă, a fost valorificat ca mijloc de perpetuare a războiului cognitiv în Marea Neagră prin recadrarea evenimentelor istorice din ultimul secol pentru a influența convingerile și comportamentele atât individuale, cât și pe cele de grup, în vederea favorizării sau legitimării obiectivelor tactice, precum și a celor strategice în competiția marilor puteri.

Cuvinte-cheie: Marea Neagră, biasuri cognitive, euristici, război cognitiv, teoria perspectivei.

INTRODUCERE

Războiul, „o activitate întreprinsă de o entitate politică (precum o națiune) pentru a slăbi sau a distruge o alta” (Merriam-Webster’s Collegiate Dictionary, 2021), s-a transformat fundamental în ultimele decenii. Demarcația între amenințările confruntării militare convenționale și un tip mai ambiguu de conflict devine din ce în ce mai estompată. Există ceva esențial clausewitzian despre realitatea de pe teren: forța fizică și moralul sunt, ambele, mijloace de luptă, dar moralul pare mai fragil, mai vulnerabil. Moralul poate fi învins sau afectat fără a se trage vreun glonț. O astfel de modalitate de a lupta cu inamicul se manifestă în *domeniul uman*, în cadrul căruia mintea este percepută ca spațiu de confruntare. Articolul propune un cadru de analiză a războiului cognitiv și a operațiunilor de natură psihologică, aplicabil într-un teatru geopolitic specific – Marea Neagră.

Lucrarea este structurată astfel: în primul rând, se stabilește cadrul de analiză, în al doilea rând, este prezentat conceptul de *război cognitiv*, iar în final, analiza este aplicată activității militare din Marea Neagră. Articolul își propune să evalueze modul în care efectul de încadrare – un bias cognitiv – a fost valorificat ca mijloc de desfășurare a războiului cognitiv în zona Mării Negre prin reconfigurarea unor evenimente istorice din ultimul secol pentru a influența convingerile și comportamentele individuale, pe de o parte, și pe cele de grup, pe de altă parte, și pentru a favoriza sau justifica obiectivele tactice și strategice în competiția marilor puteri.

CADRUL DE ANALIZĂ: TEORIA PERSPECTIVEI, EURISTICĂ ȘI BIAS COGNITIV

Atât profesioniștii, cât și teoreticienii din domeniul securității aduc războiul cognitiv și operațiunile de natură psihologică tot mai mult în prim-planul dezbaterilor privind studiile de securitate. În doctrinele occidentale, *domeniul uman* (cogniția) și cibernetică (tehnologia) se încadrează, în general, sub aceeași umbrelă. Operațiunile cognitive sunt adesea echivalente cu dezinformarea și campaniile de informare. Una dintre ideile centrale ale prezentei lucrări este faptul că, în conflictul marilor puteri, în mare parte, lupta va fi prin intermediul operațiunilor de natură psihologică. Tabloul de analiză folosit pentru examinarea războiului cognitiv își are rădăcinile

SECURITATE REGIONALĂ

în psihologie și se bazează pe teoriile prezentate de psihologii Daniel Kahneman și Amos Tversky. Articolul abordează în mod intenționat războiul cognitiv dintr-o perspectivă neuro-psihologică, prezentând o explicație alternativă a modului de a încadra războiul cognitiv.

Ce face ca războiul cognitiv să fie o provocare și, în același timp, o modalitate de luptă foarte eficientă în ziua de astăzi? Răspunsul este destul de simplu: tehnologiile noi și disruptive au dus la afirmarea a noi domenii – spațiul cibernetic, precum și spațiul cosmic au fost adăugate spațiului aerian, celui terestru și maritim. Atât forțele armate, cât și cercetătorii din spațiul privat se concentrează pe dezvoltarea de drone, sisteme fără pilot, sisteme de satelit mai performante, pe progres în tehnologiile de calcul și telecomunicații. În cadrul acestui context global, cel mai complex și mai greu de explicat domeniu rămâne cel uman. Rețelele de socializare, tehnologiile dispozitivelor mobile inteligente, ușurința cu care informațiile sunt colectate, stocate și transportate, toate acestea contribuie la nivelul de complexitate al gamei de amenințări. În contextul articolului, referirile la războiul cognitiv nu sunt sinonime cu războiul hibrid, conflictul psihologic, activitatea în zona gri, războiul informațional sau cu orice alt concept pe care Occidentul l-a folosit pentru a descrie activitățile din *domeniul uman* (Giles, 2016; Jackson, 2017; Reisinger, Golts, 2014). Războiul cognitiv sau operațiunile din *domeniul uman* se referă la cunoaștere (cogniție) și la modul în care funcționează creierul uman. Pentru a înțelege războiul cognitiv, trebuie să înțelegem cum se produce cunoașterea.

Dicționarul de psihologie APA definește *cunoașterea* astfel: „toate formele de cunoaștere și conștientizare, cum ar fi perceperea, conceperea, amintirea, raționamentul, judecata, imaginația și rezolvarea problemelor. Alături de afect și <conation¹>, este una dintre cele trei componente ale minții identificate în mod tradițional” (APA Dictionary of Psychology, 2021, p. 121). Dhakal și Bobrin prezintă o definiție mai simplă: „acțiunea mentală sau procesul de dobândire a cunoștințelor și înțelegerii prin gândire, experiență și simțuri”. (Dhakal, Bobrin 2021, p. 1). Putem spune că războiul cognitiv sau conflictul în *domeniul uman* aduce războiul psihologic la următorul nivel: în războiul cognitiv, mintea umană însăși devine câmpul de luptă. Scopul final în războiul cognitiv, victoria, ca să spunem așa, este de a schimba nu numai ceea ce crede populația țintă, ci și modul în care se comportă

¹ Partea proactivă (spre deosebire de cea obișnuită) a motivației, care conectează cunoștințele; înclinație (cum ar fi un instinct, o dorință) de a acționa cu intenție, în *Merriam Webster*, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/conation>.

populația țintă. Natura complexă și, în mare parte, încă necunoscută a cogniției permite o gamă largă de posibile puncte de referință și variabile.

Euristica, un element al cogniției, este esențială în războiul cognitiv. În contextul cunoașterii, euristica este: „o strategie bazată pe experiență, folosită pentru rezolvarea unei probleme sau luarea unei decizii care oferă adesea un mijloc eficient de a găsi un răspuns, dar nu poate garanta un rezultat corect”. (APA Dictionary of Psychology, p. 145). Un alt element cheie în războiul cognitiv este conceptul de *bias cognitiv*. Un bias cognitiv joacă, într-un fel, rolul unui catalizator și, dacă este utilizat în mod eficient, poate accelera victoria. Trebuie subliniat faptul ca bias-ul și euristica nu sunt concepte interschimbabile. Un bias este, în esență, o „eroare sistematică ce apare în timpul prelevării, colectării datelor sau în timpul analizei datelor” (Ib.). Prejudecățile cognitive, euristice sau comenzile rapide mentale sunt implicite procesului de luare a deciziei de zi cu zi, deși nu suntem conștienți că le avem. Oamenii aplică, de fapt, o varietate de „scurtături” informaționale pentru „a lua decizii rezonabile cu un efort cognitiv minim în toate aspectele vieții lor”. (Lau, Redawsk, 2001, p. 2).

Cercetarea în domeniu a putut demonstra faptul că percepțiile și cognițiile oamenilor sunt afectate atât de factori genetici, cât și de mediu, cum ar fi: motivațiile, contextul, contextul cultural, experiența personală, experiența socială sau așteptările individuale. Dacă latura genetică este predeterminată la concepție, partea de mediu poate fi exploatată în războiul cognitiv pentru a maximiza utilitatea campaniilor. Literatura psihologică despre „*euristica cognitivă*” (de exemplu, Kahneman, Slovic, Tversky, 1982; Nisbett, Ross, 1980) se bazează pe viziunea oamenilor ca fiind „*procesatori de informații limitați*” sau „*avarii cognitivi*” (Fiske, Taylor, 1991; Lau, Sears, 1986; Simon, 1957, 1985), „*care au devenit destul de abili în aplicarea unei varietăți de <comenzi rapide> de informații pentru a lua decizii rezonabile, cu un efort cognitiv minim în toate aspectele vieții lor*”. (Lau, Redlawsk 2001, p. 2). Potrivit Oxford Dictionary of Psychology, expresia „*avarii cognitivi*” este „*o interpretare a stereotipurilor ca mecanisme psihologice care economisesc timpul și efortul cheltuit procesării informațiilor prin simplificarea realității sociale, care, altfel, ne-ar copleși capacitățile cognitive cu complexitatea sa*”. (Oxford Dictionary of Psychology, 2021).

Cadrul analitic al lucrării pleacă de la teoria perspectivei. Dezvoltată de Daniel Kahneman și Amos Tversky, teoria perspectivei a fost formulată ca o alternativă

la teoria utilității așteptate pentru a înțelege/explica luarea deciziilor umane în condiții de risc (Kahneman, Tversky, 1977). În esență, teoria perspectivei „presupune că indivizii evaluează rezultatele în ceea ce privește abaterile de la un punct de referință mai degrabă decât în ceea ce privește nivelurile activelor nete, că identificarea de către ei a acestui cadru de referință este o variabilă critică, acordând mai multă pondere pierderilor decât comparabilelor câștiguri, și că, în general, aceștia sunt averși riscului în ceea ce privește câștigurile și acceptă riscul în ceea ce privește pierderile”. (Levy 1992, 171).

Kahneman și Tversky au descoperit „erori sistemice în gândirea oamenilor normali” (Kahneman, 2011). Aceste erori provin din efectele emoțiilor, sunt încorporate în cunoașterea noastră. În războiul cognitiv, cheia este izolarea cu acuratețe a cadrului de referință menționat pentru a distra atenția populației țintă de la nivelurile activelor nete, în cazul nostru, evenimentele factice documentate istoric. Deoarece indivizii prezintă o mai puternică aversiune pentru risc și, prin urmare, acordă mai multă atenție prevenirii pierderilor, este esențial să își încadreze obiectul într-un mod care să sublinieze pierderile potențiale, nu câștigurile. Lucrările lui Tversky și Kahneman privind efectul de încadrare și modul în care luarea în considerare a beneficiilor sau pierderilor poate influența alegerile pe care le fac oamenii, ca și dorința lor de a-și asuma riscuri au contribuit semnificativ la înțelegerea conceptelor de bias cognitiv și euristică. Rezultatele acestei cercetări au fost aplicate nu numai în studiul comportamentului uman în cadrul deciziilor de natură economică comportamentală, ci și în numeroase alte domenii. Explicația pentru aceasta este, de asemenea, foarte simplă: indiferent în ce domeniu operăm, epicentrul luării deciziilor rămâne individul, creierul uman. Această afirmație duce la o altă idee fundamentală a articolului: una dintre marile schimbări în modul în care este purtat războiul în prezent este faptul că ținta nu mai sunt doar forțele armate, ci și populația civilă. Din nou, acest lucru nu este nimic nou, cu toate acestea, modul în care este folosit este diferit de cel de până acum. Nu există reguli de război convenite la nivel internațional pentru această situație. Forțele armate convenționale rămân critice, iar capacitățile convenționale, în special arsenalele nucleare, sunt încă pârghii, dar la aceasta trebuie să adăugăm vulnerabilitatea populației civile, procesele democratice de luare a deciziilor și sistemele democratice de guvernare. Cu atât mai mult, cu cât asistăm la o creștere exponențială în rapiditatea cu care circulă informația. Asistăm, de asemenea,

la modul în care memoria istorică este transformată într-un instrument de forță. În războiul cognitiv, eficiența este mult mai pronunțată atunci când campaniile vizează populația cu anumite afinități, experiențe istorice, sensibilități religioase ș.a.m.d. Factorii culturali influențează luarea deciziilor și pot fi o variabilă de putere. (Savani et al., 2015). După cum a fost deja subliniat, există un factor genetic și un factor de mediu. Acesta din urmă poate fi influențat și, eventual, modificat. Acest tip de strategie nu produce rezultate instantanee, prin urmare, este nevoie de răbdare.

Modul în care este definită victoria este, de asemenea, foarte important în domeniul cognitiv. Având în vedere contextul general al competiției reînnoite a marilor puteri, victoria înseamnă păstrarea păcii sau contestarea cu succes a statu-quoului, a ordinii bazate pe reguli. Înțelegerea unui adversar, felul în care el vede lumea și pe noi, înțelegerea obiectivelor strategice finale ale acestuia, dar și motivațiile din spatele lor, acesta este singurul mod în care se poate opera cu succes în *domeniul uman*.

CONCEPTUALIZAREA RĂZBOIULUI COGNITIV

Cel mai potrivit început pentru conceptualizarea războiului cognitiv îl reprezintă cercetarea lui Carl von Clausewitz, cel care a declarat că „Războiul este, prin urmare, un act de forță pentru a-l obliga pe inamicul nostru să facă voia noastră”. (Clausewitz, 1976, p. 75). Progresele tehnologice au făcut loc războiului electronic și, ulterior, războiului cibernetic; totuși, aceste tipuri de conflict armat nu sunt separate de alte tipuri de război sau chiar unele de altele. Așa cum sistemul internațional este interconectat și interdependent datorită globalizării, modul de a purta războiul în prezent este la fel de interconectat. Războiul cibernetic, războiul cognitiv, operațiunile psihologice, războiul electronic lucrează împreună pentru a atinge un scop. Campaniile psihologice continue, de lungă durată, fie prin perturbare, gestionarea percepției, fie prin înșelăciune, reușesc, cel mai probabil, să semene îndoială și confuzie. Războiul cognitiv utilizează rețelele de *social media* într-un mod complet diferit de operațiunile cibernetice. În loc să răspândească software rău intenționat, „agenții” războiului cognitiv răspândesc informații menite să influențeze și să schimbe comportamentele. Unul dintre aspectele cheie este necesitatea de a viza populația țintă corectă, astfel poate fi maximizată utilitatea euristiciilor și a biasurilor. Atacurile cognitive eficiente îndreaptă, practic, bias-ul unei populații împotriva ei însăși. Bias-ul este o eroare în procesarea informației. De exemplu,

în Germania, AFD (Alternativa pentru Germania) a câștigat, într-un timp foarte scurt, o reprezentare semnificativă în Bundestag. Concurenții strategici ai NATO au folosit bias-urile împotriva străinilor și imigranților pentru a promova diviziunea și pentru a da credibilitate noțiunii că Uniunea Europeană nu are un viitor durabil. Utilizarea eficientă a prejudecăților cognitive determină, practic, ca luarea deciziilor să fie ghidată de emoții mai degrabă decât de rațiune, adică mai degrabă de modul în care este prezentată informația decât de substanța reală (Plous, 1993). Procesul euristic de luare a deciziilor/euristica cognitivă dezvoltat de Daniel Kahneman și Amos Tversky este unul în care oamenii folosesc *scurtături mentale* pentru a ajunge la decizii. Cel care influențează nu creează un bias, ci identifică în mod eficient segmentele vulnerabile ale populației și folosește instrumente cibernetice sau alte canale de distribuire a informațiilor pentru a transmite mesajul dorit. Acest lucru creează un sentiment de insecuritate cognitivă și de neîncredere. În cele din urmă, o stare prelungită de nesiguranță și confuzie poate duce la o schimbare a valorilor și comportamentelor. Nu există nicio garanție că scopul final va fi atins, dar, și acest lucru este foarte important, nici nu contează cu adevărat, pentru că, cel puțin, va exista o stare de incertitudine, de neîncredere. Tacticile de război cognitiv tind să vizeze, dar nu sunt exclusiviste, populațiile civile, infrastructurile sociale civile și guvernele. Eficiența în *domeniul uman* vine din identificarea corectă a populației țintă și din maximizarea prejudecăților.

Un dezavantaj major al modului în care Occidentul definește războiul cognitiv este propria evaluare subiectivă a concurenților strategici. Fostul comandant al Marinei SUA, Stuart Green, a descris războiul cognitiv și a făcut aluzie la această diferență: „*Operațiunile informaționale, cel mai apropiat concept doctrinar american existent pentru războiul cognitiv, constau din cinci <capacități de corp> sau elemente. Acestea includ războiul electronic, operațiunile de rețea de computere, PsyOps, decepția militară și securitatea operațională*”. (Green, 2008).

Prezentul articol se concentrează asupra regiunii Mării Negre, prin urmare, subliniem diferența semnificativă dintre concepția occidentală și cea rusă. Este dincolo de scopul lucrării să discutăm de ce există diferențe, intenția fiind de a arăta cum se desfășoară războiul cognitiv într-o anumită regiune geografică. Războiul cognitiv în Marea Neagră este desfășurat cu scopul de a propaga conflicte cognitiv-emoționale și schimbări de comportament în rândul populațiilor țintă. Conflictul emoțional cognitiv este: „*O luptă pentru a afecta gândurile și valorile*

oamenilor la toate nivelurile organizației și societății unui oponent, folosind mijloace tehnice și alte mijloace informaționale, păstrând, în același timp, rezistența propriilor organizații și a societății și atragerea celor neangajați”. (Wells II, 2017, p. 8). Luarea deciziilor poate fi rațională sau emoțională și, dacă luarea deciziilor este condusă la nivelul emoțional sau dacă mediul este fertil pentru ca euristica să intre în joc, atunci probabilitatea unei alegeri iraționale crește. Într-o stare de insecuritate cognitivă, este mai ușor să facem o alegere greșită sau să evaluăm greșit faptele care ne sunt prezentate. Fiecare situație depinde de context. Același set de fapte prezentate într-o lumină diferită poate căpăta înțelesuri diferite. Contează cum încadrezi un eveniment istoric. Reîncadrarea unui eveniment poate perturba un tipar, iar actorul care realizează reîncadrarea poate folosi acest fapt pentru a poziționa totul în propriul interes, un cadru pozitiv pentru el.

Efectul de încadrare este o formă de bias cognitiv care a fost folosit cu succes de concurenții în rivalitatea sistemică pentru a efectua operațiuni psihologice. Mai simplu spus, efectul de încadrare este atunci când deciziile noastre sunt influențate de modul în care ne sunt prezentate informațiile în loc de informațiile pertinente în sine. Aceeași informație poate fi transmisă într-o narațiune pozitivă sau negativă, într-un cadru pozitiv sau negativ. Utilitatea constă în posibilitatea ca acesta să ajungă să influențeze gândirea, alegerile adversarului și ale populațiilor aferente. Efectul de încadrare folosit în conflictul cognitiv de mare putere nu este un joc cu recompensă instantanee, ci un proces de lungă durată, cu mai multe canale de propagare a cadrului negativ sau pozitiv: presă scrisă, televiziune, social media, mediul academic, discurs politic ș.a.m.d. Rezultatul dorit nu este, de asemenea, finit: poate varia de la observarea îndoielii cu privire la societate și sistemele politice până la destabilizarea completă a unei populații sau a unei societăți țintă. Un alt rezultat dorit este de a stimula o populație țintă să-și bazeze alegerile și comportamentul pe emoții mai degrabă decât pe gândirea critică, pe evaluări obiective. De exemplu, în timpul alegerilor într-o țară democratică, să se voteze în special pe baza unor bias-uri decât pe ceea ce este bun pentru societate. Exemplele sunt multe: campanii pentru a ajuta candidații naționaliști în diferite țări membre ale UE, alegerile din SUA, în 2016, Brexit etc. Acest lucru este similar cu procesul de modificare a părținirii cognitive. În ceea ce privește psihologia individuală, termenul de *modificare a părținirii cognitive* (Cognitive Bias Modification/CBM) se referă la „*procedurile concepute pentru a schimba anumite stiluri de procesare cognitivă despre care se crede că ar contribui la reacții*

sau tulburări emoționale nedorite, folosind practica sistematică într-un stil alternativ de procesare”. (Hertel, Mathews, 2011). În războiul cognitiv, are aceeași potențială aplicabilitate.

Concepția occidentală este că războiul cognitiv reprezintă „militarizarea opiniei publice de către o entitate externă, în scopul influențării politicii publice și/sau guvernamentale sau în scopul destabilizării acțiunilor și/sau instituțiilor guvernamentale”. (Bernal et al., 2020, p. 9). În ciuda progreselor înregistrate în domeniul neuro-psihiologiei, precum și la nivel politic/strategic, NATO și Occidentul fac o delimitare clară între războiul convențional și cel neconvențional. Concurenții strategici se află într-un alt punct al spectrului. În cazul lucrării de față, Federația Rusă are o abordare holistică a războiului, iar cogniția este doar un element/domeniu. Mai mult, populațiile statelor conduse de guverne centralizate nu pot fi la fel de ușor afectate prin acte cognitive „inamice”, presa scrisă, social media, mijloacele media convenționale fiind sub controlul strict al statului (Roache, 2021). Valorile democratice de bază și normele pe care Occidentul este construit sunt contestate, deoarece, fără încredere în guvern, democrația nu poate funcționa/exista. Temelia unei democrații sunt legile și ordinea civilă, precum și încrederea și respectul reciproc (Weingast, 1997). Nu există un cadru convenit la nivel internațional pentru actele cognitive de război.

Prezentul cadru de analiză va fi aplicat regiunii Mării Negre. Marea Neagră este un spațiu geopolitic existențial pentru Federația Rusă și, în același timp, un teatru al competiției strategice cu Statele Unite. Kremlinul a identificat SUA ca pe un competitor strategic și consideră NATO aproape sinonimă cu Washingtonul, deci o amenințare existențială la adresa securității sale naționale. Prin aplicarea teoriei perspectivei la activitățile Federației Ruse în Marea Neagră, considerăm conducerea rusă drept un actor care va fi dispus să își asume riscuri mai mari mai degrabă pentru a preveni o înfrângere anticipată decât să urmărească potențiale oportunități. Concret: Rusia ar risca să escaladeze prin operațiuni militare cognitive sau convenționale numai să nu-și piardă influența în regiune. Un obiectiv strategic este de a câștiga și menține dominația în Marea Neagră. Următorul capitol ilustrează modul în care Federația Rusă folosește prejudecățile cognitive și memoria istorică în regiunea Mării Negre pentru a-și avansa agenda geopolitică prin reîncadrarea unor evenimente istorice. Un alt obiectiv strategic este promovarea intereselor strategice: slăbirea ordinii bazate pe reguli și a NATO, prezentarea Alianței într-un cadru negativ.

ACTIVITATEA MILITARĂ ÎN MAREA NEAGRĂ

Schimbarea echilibrului militar regional în Marea Neagră a avut loc în timpul regimului președintelui Putin și a câștigat o atenție internațională substanțială după anexarea Crimeei, în 2014. Mass-media occidentală, mediul academic și elitele politice au interpretat acumularea ulterioară a capacităților de luptă, precum și modernizarea infrastructurii militare și civile din regiune ca pe o poziție agresivă, revizionistă a Federației Ruse. Pe de altă parte, Rusia a prezentat o viziune complet diferită. Acest lucru nu este, de fapt, ceva nou. Colin Gray a subliniat, încă din 1984, că URSS, predecesorul Federației Ruse de astăzi, „își încadrează sarcinile de apărare în moduri general necunoscute Statelor Unite și se comportă în problemele legate de apărare într-un mod inexplicabil în termenii americani standard”. (Gray, 1984, p. 27). Dacă anexarea în sine este privită din perspective fundamentale diferite de către Federația Rusă, pe de o parte, și de comunitatea transatlantică, pe de altă parte, Kremlinul a fost transparent cu privire la intențiile sale de a militariza Peninsula Crimeea. De ce: motivațiile și raționamentul strategic din spatele deciziei de a anexa Crimeea și de a o consolida ulterior din punct de vedere militar depășesc domeniul de aplicare al articolului. Totuși, lucrarea încearcă să ilustreze felul în care conducerea rusă și-a motivat activitatea militară în Marea Neagră, prin reîncadrarea evenimentelor istorice într-o nouă lumină negativă sau pozitivă, pentru a genera rezultatele dorite. Ce reprezintă rezultatele dorite? În ceea ce privește *domeniul uman*, rezultatele dorite înseamnă influență, precum și modelarea comportamentelor.

În aprilie 2021, presa internațională a fost inundată de informații despre 150.000 de soldați ruși dislocați la granița cu Ucraina și în Crimeea. La acel moment, președintele american Joe Biden nu avea de gând să se întâlnească cu președintele rus Vladimir Putin. Pe 25 mai 2021, secretarul de presă al Casei Albe, Jen Psaki, anunța, într-o declarație concisă: „Președintele Biden se va întâlni cu președintele Putin la Geneva, Elveția, pe 16 iunie 2021. Liderii vor discuta întreaga gamă de probleme presante, deoarece căutăm să restabilim predictibilitatea și stabilitatea relației SUA-Rusia”. (Casa Albă, Office of the Press Secretary, 2021). La rândul său, Kremlinul a declarat că cei doi lideri vor discuta „starea actuală și perspectivele relațiilor ruso-americane, problemele de stabilitate strategică și problemele acute de pe agenda internațională, inclusiv interacțiunea în abordarea pandemiei de coronavirus și soluționarea conflictelor regionale”. (Defense News,

2021). De ce a fost eficientă tactica rusă? Pentru că Federația Rusă are credibilitate și pentru că SUA sunt mai puțin dispuse să escaladeze. În calitate de jucător al teoriei perspectivei, SUA se concentrează mai mult pe pierderi potențiale decât pe câștiguri. Credibilitatea se construiește în timp. Revenind la una dintre ideile fundamentale ale lucrării, discuția se concentrează pe un element al modului în care a fost asigurată această credibilitate, și anume cum au fost valorificate bias-urile inconștiente ale populațiilor țintă pentru a promova un obiectiv politic clar și bine definit – promovarea și apărarea interesului național rus?

Din punct de vedere istoric, Marea Neagră a fost o zonă dinamică în care imperiile și-au disputat dominația. Prin urmare, este ușor de înțeles de ce narațiunile regionale actuale despre putere și influență au lăsat o amprentă durabilă asupra memoriei istorice. Probabil, cea mai frapantă încercare de a încadra geopolitica Mării Negre și, prin aceasta, activitatea militară este noua narațiune a Pactului Molotov-Ribbentrop dintre URSS și Germania nazistă. În august 1939, două regimuri criminale au ajuns, în secret, la un acord care a avut efecte groaznice pentru popoarele și teritoriile din ceea ce aveau să devină mai târziu state satelit în sferele de influență sovietice. Pactul clasifică statele baltice (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania) ca fiind sub „sferele de influență ale Germaniei și URSS” în cazul „unei rearanjări teritoriale și politice” (Protocoale ale Pactului de neagresiune Molotov-Ribbentrop, 1939). Polonia a fost împărțită de-a lungul liniilor râurilor Narev, Vistula și San, iar Basarabia românească a fost acordată sovieticilor, al treilea Reich al lui Hitler declarându-și „dezinteresarea sa politică completă” în sud-estul Europei. Hitler s-a contrazis mai târziu, arătând un interes exacerbat pentru câmpurile petroliere și producția agrară românească. Puțin se povestește astăzi de către Rusia despre acest act. Adesea, este folosit pentru a încadra pozitiv acțiuni militare în Ucraina și Moldova. Securitatea regiunii Mării Negre este un fragment important al arhitecturii de securitate transatlantică. Regiunea găzduiește Bulgaria, România și Turcia, aliați NATO. Activitatea militară din Marea Neagră privește NATO la fel de mult ca și pe statele riverane, un punct de vedere cu care Kremlinul nu este de acord. Încadrarea expansiunii NATO, în special în Marea Neagră, este un bun exemplu al modului în care este utilizată cogniția pentru a promova sau a legitima interesele strategice. Narațiunea încercării Federației Ruse de către NATO este prezentă de ani de zile în discursul politic rus și servește atât la justificarea politicii externe, cât și a celei interne: „Din ceea ce am văzut despre prietenii și aliații noștri ruși în timpul războiului,

sunt convins că nu există nimic pe care ei să admire atât de mult decât puterea și că nu există nimic pentru care să aibă mai puțin respect decât slăbiciunea, în special slăbiciunea militară”. (Churchill, 1946). Documentele desecretizate americane, germane, franceze, sovietice și britanice dezvăluie detalii despre procesul de negociere de reunificare a Germaniei și despre discuțiile inerente, inclusiv faimoasa asigurare a secretarului de stat James Baker – „nici un centimetru spre est” – despre extinderea NATO în timpul întâlnirii sale cu liderul sovietic Mihail Gorbaciov, la 9 februarie 1990. Aceste garanții au făcut parte dintr-o multitudine de asigurări către Kremlin în legătură cu securitatea sovietică. O Uniune Sovietică slăbită era dornică să mențină alianța NATO, deoarece o Germanie reunită era încă un motiv de îngrijorare. Extinderea NATO însă este o cu totul altă discuție. Această garanție din partea Occidentului va reapărea în anii următori și va avea un impact profund asupra evoluției relației NATO-Rusia și, implicit, va fi încadrată într-o manieră favorabilă de către Kremlin. Acest concept este numit în literatura de specialitate o „narațiune a trădării cultivate de Rusia”. (Chatham House, 2021). A funcționat? Cel mai probabil, da. Nu putem însă măsura cu exactitate. Totuși, putem concluziona că o astfel de trădare percepută rezonază cu mulți oameni din Europa de Est, iar bias-ul istoric este adâncit în cunoașterea umană de mediul în care oamenii sunt socializați încă din copilărie și are un efect puternic asupra euristicii. Est-europenii care au trăit în timpul Războiului Rece au reacții emoționante la fotografii precum acordul privind procentele, acordul secret între prim-ministrul britanic Winston Churchill și liderul sovietic Joseph Stalin, elaborat în timpul celei de-a patra Conferințe de la Moscova, din octombrie 1944. Pentru unii, acestea sunt câteva procente mângălite pe o foaie de hârtie, pentru unii cetățeni ai acelor țări au reprezentat o sentință colectivă de a trăi în spatele *cortinei de fier*. Pentru Rusia, aceasta este politica unei mari puteri: împărțirea țărilor est-europene în sfere de influență sub control sovietic. Încadrarea a ceva ce s-a întâmplat și schimbarea cadrului trezesc emoții, iar publicul țintă va decide, fiind influențat mai degrabă de aceste emoții decât de realitate. Din nou, scopul este de a crea diviziune și un sentiment de disidență și nesiguranță.

Cadrul trădării occidentale este, din nou, folosit în legitimarea anexării Crimeei, în 2014. Pe 18 martie 2014, președintele Putin s-a adresat membrilor Consiliului Federal și ai Dumei. În discursul său, el a subliniat faptul că, în tulburii ani '90, cetățenii din fosta Uniune Sovietică, inclusiv populația Crimeei și locuitorii orașului

Sevastopol, au fost abandonati de către Occident, „*predați ca un sac de cartofi*”. (Kremlin, 2014). Narațiunea abandonului și a trădării este menită să unească poporul ucrainean cu cel rus. Pe 30 iunie 2021, în timpul emisiunii sale anuale, Direct Line cu Vladimir Putin, președintele rus a declarat că „*Ucrainenii și rușii sunt un singur popor*”, iar în articolul scris în iulie 2021 pentru a extinde punctele prezentate în timpul emisiunii, președintele Putin a numit Rusia și Ucraina „*două părți din ceea ce este în esență același spațiu istoric și spiritual*” (President of the Russian Federation Vladimir Putin, 2021). Apropierea fizică de Rusia, legăturile istorice profund înrădăcinate cu Rusia (și toți predecesorii săi: Rusia imperială și URSS), o mare populație etnică rusă, toate acestea fac Ucraina foarte vulnerabilă la campaniile cognitive rusești. În *Russia Today*, președintele Putin a fost citat laudându-i pe ucrainenii „*inteligenti*” pentru că „*se opun oricăror încercări ca țara lor să se alăture blocului controlat de americani*”. (Russia Today, 2021). De remarcat este modul în care NATO este, din nou, încadrată negativ ca fiind un bloc condus/controlat de SUA. Aceasta este, de altfel, o referire inteligentă la Războiul Rece, când sistemul internațional era bipolar, împărțit în Est și Vest. În prezent, știm cu toții că Războiul Rece a luat sfârșit, dar unele segmente ale populației vor rezona emoțional cu această referință și memoria istorică va intra în efect. Într-un interviu acordat NBC Word Wide înainte de summitul cu președintele american Biden, președintele Putin a declarat că NATO este o alianță militară fără niciun scop, deoarece a fost creată în timpul Războiului Rece pentru a balansa URSS. Încadrarea NATO ca grup militar agresiv condus de SUA oferă Rusiei un cadru pozitiv și permite legitimarea activității militare în Marea Neagră: „*Ce rost a avut extinderea NATO la est și aducerea acestei infrastructuri la granițele noastre și toate acestea înainte de a spune că suntem noi cei care au acționat agresiv?*” (NBC News, 2021).

În iunie 2021, distrugătorul Royal Navy HMS Defender a navigat de la Odessa, în sudul Ucrainei, către Georgia. Nava de război britanică a decis să-și exercite dreptul la trecerea inofensivă în marea teritorială și să meargă pe o rută puțin diferită în drumul său spre Batumi. Această schimbare de curs a provocat o reacție/răspuns din partea Federației Ruse: potrivit BBC, peste 20 de avioane rusești și două nave de pază de coastă au urmărit Defender în timp ce navigau în apropierea Crimeei. Au urmat declarații, Kremlinul, precum și diplomații ruși de rang înalt considerând trecerea nevinovată a lui HMS Destroyer o intruziune în apele teritoriale ale Rusiei în Crimeea, o „*insultă a Londrei*” (TASS, 2021). Discursul ministrului de externe

Sergei Lavrov cu privire la activitățile internaționale ale Rusiei pentru dezvoltarea regiunilor ruse, susținut la Universitatea Federală din Orientul Îndepărtat (Far Eastern Federal University/FEFU), a inclus un mesaj clar: prin a nu semna în mod asertiv că Federația Rusă este pregătită în orice moment să contracareze cu forță orice provocare sau intruziune în spațiul Crimeei ar echivala cu a „*înghiți insulta directă și a scuipa pe dorința poporului din Crimeea, care a ales mai întâi independența, apoi reunificarea cu patria lor istorică*” (TASS, 2021). La toate nivelurile guvernului, mesajul este același: NATO și SUA se află într-un cadru negativ. Regiunea Mării Negre este evident o parte a unei sume mult mai mari. Keir Giles a subliniat că modificarea „*percepțiilor mondiale asupra Statelor Unite sub administrația președintelui Donald Trump a fost salutată de Rusia, deoarece și-a atins unul dintre obiectivele-cheie de a slăbi credibilitatea și alianțele SUA, fără ca aceasta să fie nevoită să facă deloc mare lucru*” (Giles 2021, p. 9). Cu toate acestea, ar fi o greșeală strategică din partea țărilor membre ale NATO să credem că totul se reduce la administrația anterioară. Federația Rusă este profund strategică în postura sa. Această confruntare pentru influență este aplicabilă și în regiunea Mării Negre și pentru modul în care sunt încadrate prezența NATO și cea americană.

CONCLUZII

Lucrarea și-a propus să ilustreze mai multe aspecte ale războiului cognitiv și să le coreleze cu contextul geopolitic al Mării Negre. Prima concluzie este evidentă: războiul cognitiv și domeniul operațiilor psiho-informaționale („*human domain*”) sunt, probabil, cel mai complicat domeniu operațional pentru orice combatant. Creierul uman, gândirea, cunoașterea sunt încă un mister, chiar dacă îi întrebăm pe cei mai experimentați neurologi sau pe experții în neuropsihiatrie. Implicațiile operațiilor în domeniul cognitiv sunt extrem de grave și nu există un cadru instituțional la nivel internațional care să protejeze.

O a doua concluzie este că, în timp ce Occidentul consideră războiul cognitiv o metodă, Federația Rusă include acest tip de operațiuni într-un spectru mai larg, numit război informațional. Informația este, în același timp, o armă, un produs de informații, un domeniu. Această abordare holistică permite o luare a deciziilor mult mai agilă și produce o elasticitate operațională mult mai cuprinzătoare.

În studiul nostru de caz despre regiunea Mării Negre, conducerea rusă și-a încadrat în mod avantajos activitatea militară din Marea Neagră prin reîncadrarea

evenimentelor istorice într-o nouă lumină negativă sau pozitivă, pentru a genera rezultatele dorite în legătură cu percepțiile audienței *domeniul uman*: câștigarea influenței, precum și modelarea comportamentelor unei populații țintă. În domeniul operațiilor psiho-informaționale, nu există o confruntare clară, tangibilă sau chiar o victorie, nu există nici o delimitare în timp sau spațiu. De asemenea, competiția pentru influență nu este un mod de război exclusiv rusesc. Toate marile puteri o fac și au făcut-o de secole și vor continua să o facă. Diferența constă în abordare și în sistemul de guvernare al fiecărui actor. Unele state au o conducere centralizată, în care comanda și controlul sunt foarte diferite. Ceea ce face ca abordarea rusă a războiului cognitiv să fie eficientă este o combinație de factori. Afirmatia că este eficientă poate fi cel mai bine ilustrată de conversația internațională despre evenimente precum operațiunea pentru libertatea de navigație a HMS Defender. Din punct de vedere al dreptului internațional, nava de război britanică și-a exercitat dreptul la trecere inofensivă în apele teritoriale ucrainene și totuși, comunitatea internațională nu are cum să impună nimic, tot ce poate face este să facă declarații, să recurgă la sancțiuni sau să nu recunoască anexarea. Aici vedem foarte clar cum NATO preferă să prevină pierderi.

În timp ce SUA s-au concentrat mai mult pe tehnologie și capacitățile militare, Rusia a separat tehnologicul de uman. Războiul cognitiv poate fi desfășurat cu tehnologii cu microunde și pe platformele de social media. În plus, pe platformele de socializare, campaniile de influență sunt ineficiente dacă nu sunt bine vizate și dacă actorul care le conduce nu cunoaște foarte bine publicul țintă. Nu există o rețetă universală care să poată fi redusă la o singură doctrină pentru a defini un model eficient în a contracara un concurent în spațiul cognitiv. Purtarea unui război cognitiv necesită sensibilitate culturală, istorică, religioasă, socio-demografică, precum și o înțelegere profundă a cogniției, psihologiei și neuro-psihologiei.

BIBLIOGRAFIE:

1. Churchill, W. (martie 1946). *Iron curtain 'speech: Address prepared for delivery by The Right Honorable Winston Churchill, M.P., at Westminster College, Fulton, Missouri, Tuesday, March 5, 1946*. British National Archives, <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/cold-war-on-file/iron-curtain-speech>, accesat la 17 septembrie 2021.
2. Clausewitz, C. von. (1976). *On war*. M. Howard & P. Paret, Eds. Princeton University Press.

3. Dhakal, A., Bobrin, B.D. (2021). *Cognitive Deficits*. In StatPearls. StatPearls Publishing.
4. Giles, K. (2016). *Russia's 'New' Tools for Confronting the West Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power*. Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/2016-03-russia-new-tools-giles.pdf>, accesat la 17 septembrie 2021.
5. Giles, K. (2021). *What Deters Russia*. Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/2021/09/what-deters-russia>, accesat la 2 octombrie 2021.
6. Givovich, T., Griffin, D., Kahneman, D. (2002). *Heuristics and biases: The psychology of intuitive judgment*. Cambridge University Press.
7. Gray, Colin S. (1984). *Comparative Strategic Culture*. The US Army War College Quarterly: Parameters 14, <https://press.armywarcollege.edu/parameters/vol14/iss1/13>, accesat la 17 septembrie 2021.
8. Green, S.A. (2008). *Cognitive Warfare*. The Augean Stables. Joint Military Intelligence College, www.theaugeanstables.com/wp-content/uploads/2014/04/Green-Cognitive-Warfare.pdf, accesat la 17 septembrie 2021.
9. Hertel, P.T., Mathews, A. (2011). *Cognitive Bias Modification: Past Perspectives, Current Findings, and Future Applications*. Perspectives on psychological science: a journal of the Association for Psychological Science, 6(6), 521-536, <https://doi.org/10.1177/1745691611421205>, accesat la 21 septembrie 2021.
10. Jackson, V. (2017). *Tactics of Strategic Competition: Gray Zones, Redlines, and Conflicts before War*. Naval War College Review, 70(3), 39-62, <http://www.jstor.org/stable/26398040>, accesat la 21 septembrie 2021.
11. Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*. The New Yorker, <https://www.newyorker.com/magazine/2011/11/14/thinking-fast-and-slow>, accesat la 2 octombrie 2021.
12. Kahneman, D., Tversky, A. (1977). *Prospect theory. An analysis of decision making under risk*. Econometrica, 47(2), 263, <https://doi.org/10.21236/ada045771>, accesat la 11 septembrie 2021.
13. Koehler, D.J., Harvey, N. (Eds.). (2004). *Blackwell handbook of judgment and decision making*. Blackwell Publishing, <https://doi.org/10.1002/9780470752937>, accesat la 17 septembrie 2021.
14. Lau, R.R., Redlawsk, D.P. (2001). *Advantages and Disadvantages of Cognitive Heuristics in Political Decision Making*. American Journal of Political Science, octombrie.
15. Levy, J.S. (1992). *Prospect theory and International Relations: Theoretical applications and analytical problems*. Political Psychology, 13(2), 171-186, <https://doi.org/10.2307/3791682>, accesat la 17 septembrie 2021.
16. Lough, J. (2021). *În Myths and misconceptions in the debate on Russia*. Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/2021/05/myths-and-misconceptions-debate-russia>, accesat la 2 octombrie 2021.

17. Madhani, A., Lemire, J., Keaten, J. (25 mai 2021). *Biden and Putin to meet in June*. Defense News, <https://www.defensenews.com/global/2021/05/25/biden-and-putin-to-meet-in-june/>, accesat la 17 septembrie 2021.
18. MacDonald, B. (2021). *NATO expansion into Ukraine would 'cross red lines' & force Russia and Belarus to act, Kremlin says after Putin-Lukashenko summit*. Russia Today, <https://www.rt.com/russia/535960-nato-ukraine-red-lines/>, accesat la 17 septembrie 2021.
19. Nisbett, R.E., Ross, L. (1980). *Human inference: Strategies and shortcomings of social judgment*. Prentice-Hall.
20. Plous, S. (1993). *The psychology of judgment and decision making*. McGraw-Hill Book Company
21. Reisinger, H., Golts, A. (2014). *Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defence*. NATO Defense College, <http://www.jstor.org/stable/resrep10268>, accesat la 17 septembrie 2021.
22. Roache, M. (2021), *How Russia Is Stepping Up Its Campaign to Control the Internet*, Time Magazine, <https://time.com/5951834/russia-control-internet/>, accesat la 2 octombrie 2021.
23. Robertson, C.T., Kesselheim (2016). *A Primer on the Psychology of Cognitive Bias*. În *Blinding as a Solution to Bias: Strengthening Biomedical Science, Forensic Science, and Law*. Amsterdam: Academic Press is an imprint of Elsevier.
24. Savani, K., Cho, J., Baik, S., Morris, M.W. (2015). *Culture and Judgment and Decision Making*. In *The Wiley Blackwell Handbook of Judgment and Decision Making* (eds G. Keren, G. Wu), <https://doi.org/10.1002/9781118468333.ch16>, accesat la 17 septembrie 2021.
25. Tversky, A., Kahneman, D. (2002). *Extensional versus intuitive reasoning. Heuristics and Biases*, <https://doi.org/10.1017/cbo9780511808098.003>, accesat la 2 septembrie 2021.
26. Tversky, A., Kahneman, D. (1982). *Judgment under uncertainty: Heuristics and biases*. În Kahneman, D., Slovic, P., Tversky, A. (Eds.). *Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases*. Cambridge: Cambridge University Press, doi:10.1017/CBO9780511809477.002.
27. Weingast, B. (1997). *The Political Foundations of Democracy and the Rule of the Law*. *American Political Science Review*, 91(2), 245-263. doi:10.2307/2952354/.
28. Wells II, L. (2017). *Cognitive-Emotional Conflict: Adversary Will and Social Resilience*, vol. 7, nr. 2, https://cco.ndu.edu/Portals/96/Documents/prism/prism_7-2/2-Cognitive-Emotional_Conflict.pdf?ver=2017-12-21-110638-877, accesat la 17 septembrie 2021.
29. American Psychological Association. (n.d.). *APA Dictionary of Psychology*. American Psychological Association, https://www.apa.org/pubs/books/4311007?_ga=1.123554699.1884793838.1466781287, accesat la 17 septembrie 2021.
30. Interviu cu președintele rus Vladimir Putin (11 iunie 2021). Interview by Senior International Correspondent Keir Simmons, NBC News Worldwide, <https://www.nbcnews.com/news/world/transcript-nbc-news-exclusive-interview-russia-s-vladimir-putin-n1270649>, accesat la 12 septembrie 2021.
31. The Kremlin, Office of the Press Secretary. (iunie 2021). *Прямая линия с Владимиром Путиным*. <http://www.kremlin.ru/events/president/news/65973>, accesat la 17 septembrie 2021.
32. Merriam-Webster. (n.d.). *Warfare*. In Merriam-Webster.com dictionary, 15 noiembrie 2021, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/warfare>, accesat la 12 septembrie 2021.
33. President of the Russian Federation Vladimir Putin. (2021). *Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев» (Article by Vladimir Putin, On the historical unity of Russians and Ukrainians)*, <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>, accesat la 17 septembrie 2021.
34. *Secret Supplementary Protocols of the Molotov-Ribbentrop Non-Aggression Pact*, 13 septembrie 1939. History and Public Policy Program Digital Archive, Published in *Nazi-Soviet Relations, 1939-1941: Documents from the Archives of the German Foreign Office*, <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/110994>, accesat la 17 septembrie 2021.
35. The White House, Office of the Press Secretary. (2021). *Statement by White House Press Secretary Jen Psaki on the Meeting Between President Joe Biden and President Vladimir Putin of Russia* [Press release], <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/05/25/statement-by-white-house-press-secretary-jen-psaki-on-the-meeting-between-president-joe-biden-and-president-vladimir-putin-of-russia/>, accesat la 17 septembrie 2021.

ROMÂNIA – FACTOR DE STABILITATE PRIN ASUMAREA ROLULUI DE MEDIATOR ÎN CONFLICTELE DIN PROXIMITATEA MĂRII NEGRE –

Drd. Dorin-Valeriu BĂDULESCU

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Manifestarea lentă prin care Uniunea Europeană își afirmă rolul de mediator în sfera internațională nu trebuie să fie o politică proprie României. Numeroase state membre ale Uniunii Europene sau organizații de profil și-au dezvoltat propriile sisteme prin care oferă stabilitate ca mediator pentru procesele de pace sau și-au dezvoltat mecanisme de avertizare timpurie și de prevenire a conflictelor. Apartenența României, în plan extern, la diverse structuri îi conferă posibilitatea utilizării expertizei internaționale în crearea și implementarea unor entități interne capabile să implice statul în prevenirea și soluționarea conflictelor din regiunea Mării Negre ori din alte zone ale lumii. Articolul analizează, în acest context, potențialul României de a acționa regional ca mediator și de a genera stabilitate și securitate în situația în care se adoptă o astfel de abordare a conflictelor.

Cuvinte-cheie: avertizare timpurie, prevenirea și soluționarea conflictelor, mediere, zona Mării Negre, diferende.

INTRODUCERE

Numeroase state și-au fixat ca obiectiv, în plan extern, validarea ca mediator în sfera relațiilor internaționale și, după trecerea câtorva zeci de ani, acestea pot afirma că au și dovedit eficiență în rezolvarea unor conflicte. Zona Mării Negre și Balcanii nu dispun de un mediator consacrat, cu excepția Rusiei, stat care, de multe ori, nu este agreat tocmai din cauza politicii sale.

Astfel, regiunea are un loc încă neocupat în care se poate acționa, conflictele specifice acestei zone, aflate până în urmă cu trei decenii sub tutela Uniunii Sovietice, putând fi cel mai bine gestionate de către un actor care a trecut prin experiențe apropiate. În articolul de față, vom prezenta câteva aspecte definitorii, în opinia noastră, în abordarea rolului României ca potențial factor de stabilitate prin asumarea rolului său de mediator în conflictele din proximitatea Mării Negre

ROMÂNIA – PROMOTOR ACTIV AL REZOLVĂRII PE CALE PAȘNICĂ A DIFERENDELOR

România a fost, în anumite momente ale istoriei, un actor relevant în sfera relațiilor internaționale prin eforturile depuse pentru prezervarea păcii și prevenirea și soluționarea conflictelor. Pe această linie, sunt puțin cunoscute eforturile României în plan extern și, în mare parte, nerecunoscute oficial la nivel internațional. România s-a bazat pe relațiile bilaterale pe care statul român le cultivase de-a lungul timpului, prin diplomați și oameni politici, cu actori în diverse conflicte, iar acestea au creat premise pentru afirmarea calității de mediator în ceea ce privește țara noastră.

În prima parte a secolului XX, politica externă a României a fost marcată de amprenta lui Take Ionescu și a lui Nicolae Titulescu, personalități de nivel european ale diplomației. Trebuie menționat că pozițiile constant exprimate au fost acelea de rezolvare pe cale pașnică a diferendelor dintre state și de supremație a dreptului. S-au pronunțat frecvent împotriva tendințelor revizioniste ale unor state în privința unor tratate internaționale.

Susținătoare și membră a proaspăt înființatei Societăți a Națiunilor (care a exclus războiul dintre mijloacele de rezolvare a diferendelor dintre state), România a susținut neimplicarea altor state în politica internă a celorlalte țări și a luptat
SECURITATE REGIONALĂ

în plan diplomatic pentru rezolvarea diferendelor prin tratative directe și negocieri. România s-a aflat în primul plan al politicii regionale, prin strategia sa de alianțe de natură să uniformizeze pozițiile de politică externă în cadrul Micii Înțelegeri și, ulterior, în cadrul Înțelegerii Balcanice (Pactul balcanic, 1934), prin care statele semnatare garantau integritatea frontierelor lor în Balcani.

Istoria recentă a României conferă date privind medierea (conspect.ro), la acel moment, a ministrului de interne român Take Ionescu, cel care, în timpul conflictelor din Balcani, la începutul secolului XX, a exercitat bunele sale oficii și a mediat disputa, participând activ la negocierile dintre reprezentantul turc și guvernul grec. Faptul că medierea a fost o reușită la acel moment este dovedită de recunoștința celor două state, Take Ionescu fiind declarat și cetățean de onoare al Atenei, în semn de apreciere pentru implicarea sa.

Politica de pace, nerevizionistă a frontierelor stabilite în Balcani după încheierea primei deflagrații mondiale, politica de supremație a dreptului internațional și de utilizare a mijloacelor pașnice în rezolvarea disputelor au fost expuse constant și repetat de Nicolae Titulescu și au constituit *linia roșie* a politicii externe românești timp de decenii, la acea vreme.

Continuatoare a vechii Societăți a Națiunilor Unite, Organizația Națiunilor Unite consacră, în articolul 33 din Cartă, rezolvarea diferendelor pe cale amiabilă, inclusiv prin mediere (Carta ONU, 1945). ONU a căutat permanent soluția rezolvării pe cale amiabilă a conflictelor, recomandarea medierii pentru prima dată venind printr-o rezoluție a Consiliului de Securitate nr. 41 din 21.04.1948, în cazul conflictului dintre India și Pakistan, deși, anterior, prin alte rezoluții, antamase această posibilitate. Fiind o mediere impusă, cu reguli care nu puteau fi acceptate în totalitate de ambele părți, dar și cu soluții obligatorii, s-a dovedit că funcționarea acestei instituții a fost afectată, ceea ce a prilejuit noi confruntări între cele două state pe tema Cașmirului.

Rezoluția îndemna pe beligeranți să pornească pe direcția reinstaurării păcii cu măsuri de natură militară, o a doua direcție fiind aceea a impunerii desfășurării unui referendum în Cașmir. Cu toate acestea, soluția referendumului nu a fost pusă în aplicare, iar conflictul a reescaladat, prilejuind, din nou, emiterea de rezoluții din partea Consiliului de Securitate.

Poziția de politică externă a României socialiste, la acel moment, privind neamestecul în treburile interne ale altor state, având ca precursore liniile politice din perioada interbelică, a fost expusă cu prilejul inițierii unei rezoluții a Consiliului de Securitate în problematica India – Pakistan. În 1962, ca membru al Consiliului de Securitate al ONU, România, alături de Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

(URSS), a precizat că aplicarea unor vechi rezoluții (inclusiv cea referitoare la medierea impusă) nu mai era de actualitate, iar arbitrajul sau organizarea referendumului reprezintă un amestec în problemele interne ale statului indian.

Consecventă promovării păcii și neamestecului în problemele interne ale altor state, România, sub guvernarea regimului totalitar comunist, a dezvoltat relații de colaborare cu alte state bazate pe aceeași linie diplomatică, președintele de la acea vreme, Nicolae Ceaușescu, fiind vârf de lance în ansamblul politicii regionale, și nu numai. Pe lângă rolul propagandistic specific regimului de la acel moment, nu este mai puțin adevărat faptul că Nicolae Ceaușescu, în dorința de a se impune în plan internațional ca un promotor al păcii, ca mediator, a facilitat, după cum relevă arhive desecretizate și diferite publicații, un acord de pace între Israel și Egipt, la nivelul anului 1977: „Președintele român Nicolae Ceaușescu mi-a spus că președintele Egiptului, Anwar El Sadat, este pregătit pentru o întâlnire între reprezentanții Israelului și Egiptului. L-am întrebat dacă este vorba de o întrevvedere între președintele Egiptului și eu, dar mi-a spus că, deocamdată, este vorba de o întâlnire la nivel de reprezentanți ai celor două țări”, arăta, într-o ședință de guvern, fostul premier al Israelului (vezi Digi 24, 2014).

În realitate, fără a diminua rolul României în inițierea negocierilor dintre Israel și Egipt, cele petrecute s-au circumscris bunelor oficii pe care Nicolae Ceaușescu le-a pus la dispoziția actorilor din conflict în vederea negocierii unor acorduri. Rezultatul demersurilor s-a văzut după o perioadă de timp, când Israelul și Egiptul, prin conducătorii lor de la acel moment (cu care Nicolae Ceaușescu se întâlnise anterior separat, fiind un mijloc de transmitere a mesajelor dintre președintele egiptean și prim-ministrul israelian), au semnat Acordurile de la Camp Davis, pe teritoriul SUA. Alegerea altui loc pentru negocieri nu diminua din prestigiul României, însă Statele Unite prezentau, probabil, alte garanții.

CADRUL ACTUAL ȘI POSIBILITĂȚILE ROMÂNIEI ÎN DOMENIUL MEDIERII

După căderea blocului comunist și destrămarea URSS, România nu a avut în plan extern o activitate la fel de vizibilă și recunoscută ca în secolul XX. Secolul XXI a fost mai degrabă unul de pasivitate în relațiile externe și de angrenare a statului român în tumultul politicii externe și, de multe ori, în ritmul impus de marile puteri. Încheierea Parteneriatului Strategic cu SUA, aderarea la NATO și la UE sunt realizări majore în plan extern, dar acestea, prin ele însele, nu consacră decât parțial statul

român ca un jucător important în plan extern la nivel balcanic și în proximitatea Mării Negre.

Simpla invitație, după 1990, la formatul 5+2 al Organizației pentru Securitate și Apărare în Europa (OSCE) în privința Transnistriei nu a condus la o recunoaștere a României ca fiind un actor de importanță în zona Mării Negre în cadrul unei medieri. Trebuie notat că, deși există o tradiție pacifistă a României în plan extern, participarea la Războiul din Irak sau la Războiul din Afganistan a denaturat, într-o oarecare măsură, această postură a României. Dacă participarea cu trupe la Războiul din Afganistan este justificată din perspectiva calității de membru al NATO, participarea la Războiul din Irak lasă câteva semne de întrebare legate de aspectul validării ulterioare a intervenției de către Consiliul de Securitate al ONU, din perspectiva dreptului internațional. Cu aceste excepții, România a continuat să promoveze ideea de mediere și soluționare pe cale amiabilă a conflictelor dintre state.

Contextul actual este unul dificil, în care tendințele Rusiei sunt de a-și impune agenda de politică externă în proximitatea Mării Negre. Potențarea unor confruntări armate în spațiul ex-sovietic pentru ca, apoi, să aibă ocazia, fie ca mediator, fie ca participant la negocieri, să înghețe aceste conflicte se diferențiază ca o linie de politică externă a Rusiei.

Una dintre soluțiile care stau la îndemâna României, având în vedere tradiția în a urma o linie de neamestec în problematicile interne ale altor state și de promovare a rezolvării pe cale diplomatică a diferendelor, o poate reprezenta, în perimetrul Mării Negre și în Balcani, consacrarea statului român ca un furnizor de stabilitate prin dezvoltarea capacităților sale de a media și de a oferi bune oficii în caz de conflict. Este lesne de înțeles că o astfel de calitate nu se dobândește într-un timp scurt, însă, fie la nivel individual, fie ca parte a unei convenții regionale a statelor riverane Mării Negre sau din Balcani, România își poate spori gradul de securitate prin prestigiul dobândit în urma unor astfel de abordări în plan extern, tocmai datorită relațiilor pe care le poate dezvolta mergând pe această linie.

De altfel, România, recent, a făcut câțiva pași în direcția aceasta, intrând în Grupul țărilor care sprijină medierea¹ (vezi United Nations Peacemaker), alături de alte state care vizează aceleași valori. Astfel, România a început să contureze o direcție de politică externă privind asumarea unui rol mai pronunțat în materia

¹ Grupul de prieteni ai medierii (Group of Friends of Mediation) a fost înființat la 24 septembrie 2010 pentru a promova utilizarea medierii în soluționarea pașnică a diferendelor, în prevenirea și rezolvarea conflictelor, precum și pentru a genera sprijin în procesul de mediere (United Nations Peacemaker).

prevenirii și soluționării conflictelor prin mediere, susținând, prin reprezentantul Ministerului de Externe, nevoia extinderii, sub egida ONU, a medierii nu numai cu privire la conflictele militare, ci și la cele generate de probleme de mediu ori pe probleme de resurse, precum și cooptarea în grup a organizațiilor regionale și sub-regionale ori a celor neguvernamentale (vezi Ambasada României în Republica Elena).

Deși, la nivel declarativ, România a exprimat poziții ferme în plan internațional cu privire la implicarea în materia medierii internaționale, dorind să contribuie activ și în alte zone decât cele din propria proximitate, unde poate reclama un interes direct, simplul pas al participării la reuniuni la nivel înalt, precum cel cu privire la întărirea rolului medierii în zona Mării Mediterane (Ministerul Afacerilor Externe, 2012), nu este suficient pentru ca recunoașterea ca mediator să poată deveni efectivă.

În mod evident, între atitudinea publică exprimată și puterea de a se impune în plan regional, ca variantă de mediator agreat, România are de făcut mai mulți pași în viitorul apropiat atât în plan intern, cât și ca membru al UE și al NATO. Astfel, pe plan european, ca membru al UE, România nu ar trebui să lipsească din nicio ecuație legată de prevenirea și soluționarea conflictelor prin mediere în plan regional și din proximitatea Mării Negre.

Dacă România a efectuat câțiva pași spre această direcție, după anul 2012, când s-a manifestat mai pregnant în acest domeniu, totuși se remarcă faptul că este nevoie de mai mult efort. Scena politică internațională a suferit schimbări majore (mai ales în contextul noilor provocări de securitate) în proximitatea Mării Negre, odată cu anexarea peninsulei Crimeea și a conflictului din estul Ucrainei, dar și cu reîncălzirea periodică a unor conflicte înghețate. Apar permanent provocări la adresa păcii și stabilității regionale, lucruri care, în mod indirect, afectează statul român pe diverse căi. Același context indică faptul că Rusia acționează precum un mediator „la îndemână”, care își urmărește propriile interese cu un stil de mediere manipulativ și convenabil pentru propria sa politică.

Crearea, în zona Mării Negre și în Balcani, a unei alternative de mediator la îndemâna potențialilor actori poate să creeze o contrapondere la oferta de mediere a Rusiei și să garanteze că, la frontiera de est a Uniunii Europene și în proximitatea Mării Negre, există un factor de stabilitate imparțial, care poate ajuta în detensionarea unor conflicte.

Cadrul internațional este creat, pentru că, odată cu Rezoluția Adunării Generale (UN, General Assembly, 2016) nr. 70/304 din 9 septembrie 2016, ONU s-a manifestat

în sensul încurajării statelor membre să folosească medierea în vederea prevenirii și soluționării conflictelor. Aceeași rezoluție îndeamnă statele să continue să dezvolte capacitățile proprii de a media, iar pentru a permite o abordare profesională în desfășurarea activităților de mediere, sugerează utilizarea Ghidului ONU pentru mediere eficientă, elaborat în conformitate cu principiile Cartei.

La rândul ei, Uniunea Europeană a prezentat pe aceeași linie inițiative proprii prin Rezoluția Parlamentului European din 12 martie 2019, referitoare la construirea capacității UE de prevenire a conflictelor și de mediere [2018/2159 (INI)]. În această rezoluție se viza creșterea capacității instituționale inclusiv prin înființarea, sub autoritatea vicepreședintelui Comisiei Europene/Înalt Reprezentantului UE pentru afaceri externe și politica de securitate [Vice-President of the Commission/High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy (VP/ÎR)], a unui consiliu consultativ la nivel înalt al UE privind prevenirea conflictelor și medierea, dar și a unui grup de lucru specializat al Consiliului, pentru prevenirea conflictelor și mediere.

Totodată, înființarea unei divizii specializate privind prevenirea conflictelor, edificarea păcii și instrumentele de mediere în cadrul Serviciului European de Asistență Externă (vezi EEAS) confirmă tendința actuală a UE în vederea dezvoltării pe această linie. Aflată la început de drum, divizia specializată până în acest moment este structurată pe două paliere, primul fiind avertizarea timpurie și prevenirea conflictelor, iar al doilea vizează medierea și dialogul pentru pace. Cu toate că această divizie poate prezenta o schemă de personal, apreciem că, în contextul actual, este insuficient potențată și susținută.

România are, și în momentul actual, poziții publice la nivel de reprezentanți guvernamentali pe teme de mediere, însă este necesar ca pe o astfel de linie să construiască un edificiu al diplomației prin mediere și impunerea ca mediator în sfera internațională.

PROVOCĂRI ALE ROMÂNIEI CA POTENȚIAL MEDIATOR

România poate prezenta avantaje ca mediator pentru diverși actori din conflictele din regiunea Mării Negre și în Balcani tocmai datorită poziției sale geostrategice în regiune. De asemenea, poate fi un garant al securității regionale atât timp cât, prin tradiția sa de neamestec în afacerile interne ale altor state, reprezintă o *linie roșie* care a traversat istoria ultimei sute de ani.

Credibilitatea României în plan extern este în creștere datorită apartenenței la diverse structuri privind medierea, aflate sub egida ONU, iar confirmarea efortului

României a venit prin vocea Secretarului General Adjunct al ONU, care a menționat contribuția țării noastre la promovarea medierii (vezi Ministerul Afacerilor Externe – 2).

Capacitatea de a fi percepută ca un mediator imparțial ține de echilibrul pe care politica externă a României îl imprimă în relațiile internaționale. În acest context, considerăm că anumite decizii, precum ce a susținerii publice a inițiativei Israelului de a-și muta capitala de la Tel Aviv la Ierusalim, chiar dacă un partener strategic, cum sunt SUA, s-a manifestat în acest sens, ar putea năruți fragilul edificiu pe care se poate construi imaginea României ca posibil mediator și de a fi perceput ca un stat imparțial. Deși medierea sau bunele oficii pot fi oferite, capacitatea statului de a fi perceput ca mediator imparțial nu ține numai de manifestarea în plan extern la nivel public, de apartenența la diverse organizații, ci ea ar trebui dovedită efectiv, astfel încât gradul de încredere al actorilor implicați în conflict să fie unul ridicat.

În medierea internațională, un element de bază îl constituie creșterea gradului de încredere în mediator și în procedură. În opinia noastră, atingerea acestui deziderat ține de îndeplinirea a două cerințe. Prima cerință este legată de dobândirea unui grad de încredere inițial suficient de mare, care să permită luarea în calcul a României ca potențial mediator atunci când medierea este fie cerută, fie oferită. Îndeplinirea celei de a doua se referă la modul în care avem capacitatea de a satisface, cel puțin la nivel minimal, o parte dintre așteptările actorilor din conflict încă de la primele contacte. Precizând că îndeplinirea acestei a doua cerințe ține mai mult de particularitățile actorilor și de tipicul conflictului, dobândirea unui grad de încredere general, pre-definit ține de liniile de politică externă, de imaginea internațională, de afirmarea și asumarea rolului de mediator în sfera relațiilor internaționale.

La nivel general, adoptarea unei politici de strângere a relațiilor bilaterale cu statele din Balcani și din proximitatea Mării Negre poate conduce la creșterea gradului de încredere. Mai mult decât atât, România, pe baza relațiilor existente, ar putea oferi bunele sale oficii, în primă fază, în diverse conflicte de natură să deterioreze relațiile dintre state ori să afecteze democrația. Nu este necesar ca implicarea României să fie doar în rolul de mediator, ci bunele oficii oferite inițial sunt precursori ale unor posibile medieri. În plus, conflictul nu trebuie să aibă în mod obligatoriu o componentă militară sau să fie interstatal, ci poate avea o dimensiune redusă în accepțiunea comunității internaționale. Un astfel de diferend poate fi suficient de stresant pentru un stat din regiune, iar implicarea României ca mediator ar putea să fie privită cu încredere de actori, dacă este considerată

de încredere, cu o logistică pregătită, având cunoștințe avansate privind situația concretă în context zonal.

Pe drept cuvânt, se pune întrebarea de ce ar fi aleasă România și nu un alt stat din regiune? Există argumente pro și contra unei astfel de opțiuni, dacă privim din perspectiva unui actor aflat în conflict. România, ca stat solid, democratic, cu o stabilitate ridicată în comparație cu multe state din proximitatea Mării Negre și din Balcani, are un avantaj comparativ din perspectiva posibilităților de a oferi bune oficii sau de a media un conflict, iar pregătirea unui cadru optim pentru astfel de discuții se află la îndemână. Avantajul este că România oferă un înalt grad de securitate, iar găzduirea, în trecut, a summitului NATO (Ministerul Afacerilor Externe – 3) din anul 2008, reprezintă un argument suficient, în opinia noastră, în a fi aleși drept gazdă pentru discuții.

În mod evident, prima condiție ca România să facă parte din multitudinea de opțiuni pentru a deveni gazdă a unor astfel de discuții este o pregătire logistică aptă să confere și să garanteze actorilor siguranță pe teritoriul nostru. O a doua condiție de maximă importanță este determinată de modul în care România construiește corpul de specialiști în zona diplomatică și de mediere, de maniera în care acest corp este promovată și susținut.

Calitatea de membru al UE, singurul stat din sud-estul Europei aflat în primele 10 ca întindere și populație, precum și calitatea de membru al NATO și, mai ales, Parteneriatul strategic cu SUA, de peste 10 ani, toate acestea pot reprezenta argumente solide.

Desigur, în contrapartidă, perpetua problematică a corupției și neincluderea în spațiul Schengen pot fi argumente de natură să macine credibilitatea noastră.

Calitatea de membru în Grupul statelor care susțin medierea poate fi un argument, pentru că, din zonă, doar Turcia, Slovenia, Ungaria și Cehia mai dețin această calitate. Cu excepția Turciei, care poate fi un concurent important, celelalte state nu pot reprezenta o opțiune viabilă, pe diverse criterii, în analiza noastră, fie ca o consecință a proximității, fie din cauza politicii externe sau din cea a lipsei unor avantaje de a se putea prezenta și ca un garant solid al unui eventual acord. Turcia însă are câteva caracteristici specifice, fiind, în același timp, și un inițiator al Grupului statelor care susțin medierea. Acestea din urmă prezintă un avantaj, însă, dacă ne raportăm la poziția de ultim moment a Turciei, în care politica sa externă denotă apropierea de Rusia, opțiunile acestui stat sunt limitate, la acestea adăugându-se și lipsa calității de membru al UE.

Pentru că este mult mai aproape de țările din proximitatea Mării Negre și din Balcani, pentru că de aceste țări ne leagă o tradiție a relațiilor bilaterale, iar statul român este un fin observator al evoluțiilor politico-militare din regiune, România are ca avantaj faptul că poate alege cu exactitate așa-numitul *ripe moment* (Zartman, 2008). Alegerea momentului propice al intervenției este un element esențial în inițierea discuțiilor, atunci când actorii sunt pregătiți în vederea găsirii soluției unui conflict cu efecte asupra succesului demersurilor, iar din această perspectivă, România este capabilă să se impună tocmai datorită poziției sale geostrategice. Căile de abordare a actorilor, evident, pot diferi de la caz la caz, însă, odată identificat momentul propice, România ar trebui să aibă capacitatea organizatorică și logistică pentru a putea oferi acel cadru adecvat pentru discuții, fie că își pune la dispoziție bunele oficii, fie că este aleasă ca mediator.

Presupunând că România este identificabilă din punct de vedere teritorial, logistic, ca o opțiune viabilă în a fi gazda unor discuții, aceste elemente minimale nu sunt suficiente pentru a se impune. Este nevoie de stabilirea unor strategii pe direcții și metode de soluționare a conflictelor, fie că ne referim la bune oficii, fie că ne referim la mediere. Ne exprimăm opinia că avem argumente, în momentul actual, să oferim bune oficii, chiar dacă nu am fi mediatori, iar acesta ar putea constitui un prim pas.

Pentru consolidarea unei astfel de calități, este nevoie de implicare instituțională, iar o parte dintre entitățile statului care pot iniția și întreține relații internaționale este nevoie să își fixeze, în primul rând, o direcție comună pe această linie. Spre exemplu, la nivelul Uniunii Europene, s-a dezvoltat, începând cu anul 2016, un instrument al Parlamentului European, denumit convențional *Dialogul Jean Monnet* (vezi Parlamentul European), care vizează întărirea capacității liderilor de a dialoga inter-partid, cu scopul dezvoltării culturii parlamentare democratice și de încredere. *Dialogul Jean Monnet* se apropie foarte mult de mediere, ca instrument de rezolvare a diferendelor, deși nu este în mod tradițional un astfel de instrument, ci, mai degrabă, o facilitare. Acest instrument, cu cele nouă reguli ale sale (Ib.), din care una face trimitere directă la posibilitatea aplicării procedurilor de mediere, poate constitui o opțiune pentru România. Succesul *Dialogului Jean Monnet* (Ib.) în Ucraina și Macedonia de Nord denotă faptul că, în proximitatea Mării Negre și în Balcani, există probleme care pot fi gestionate cu ajutorul unui terț. Faptul că o parte din sesiunile *Dialogului Jean Monnet* s-au desfășurat pe teritoriul altor state poate constitui o oportunitate pentru România în a găzdui astfel de reuniuni.

În viziunea ONU (Directives des Nations Unis, 2012), un mediator capabil să gestioneze cu succes un conflict ar trebui să aibă un anumit rang și greutate, proporțional cu dimensiunea conflictului.

Capacitatea României de a fi un mediator neutru și imparțial trebuie privită prin prisma a ceea ce reprezintă, respectiv un stat democratic cu caracteristicile specifice. În contextul în care dimensiunile unui diferend pot fi variate, capacitatea unui mediator de a fi neutru reprezintă o necunoscută. Neutralitatea (Faget, 2008, p. 310) este influențată de valorile proprii ale mediatorului, cunoscut fiind în sfera internațională că o astfel de postură este greu de realizat și, atât timp cât România are ca valori respectarea democrației și supremația dreptului internațional, nu poate fi decât tributară acestora. În schimb, imparțialitatea poate fi respectată atât timp cât interesul României este și rămâne păstrarea unui climat de pace și securitate în regiune. România nu poate îmbrățișa calitatea de mediator partizan, așa cum s-a procedat în unele cazuri reliefate de literatura de specialitate (Svensson, 2009, pp. 466-469), pentru că o astfel de postură nu numai că nu i-ar fi caracteristică, ci și pentru simplul fapt că aceasta este mai apropiată de stilul de mediere al marilor puteri. Cum, în regiune, acest stil de mediere partizan caracterizează îndeosebi Rusia, în acest context, România nu se poate afirma pe această linie. Pentru că imparțialitatea este o caracteristică importantă pentru succesul medierii, România nu poate decât să afișeze acest aspect, să câștige încrederea actorilor tocmai pe această linie. Dacă imparțialitatea va fi dublată și de neutralitate, atât cât este posibil în relațiile internaționale, cresc șansele ca România să devină un mediator de succes.

Pe de altă parte, se poate pune problema ce stil de mediere i s-ar potrivi mai bine României, însă, dintre cele trei stiluri cunoscute, considerăm că stilurile formulativ și comunicativ ar fi cele adecvate. Cel de-al treilea, stilul manipulativ, este mai degrabă apanajul marilor puteri, care pot dispune de resurse, deși nu ne putem exclude din primul moment. Dacă ne raportăm la intensitatea diferendelor, stilul manipulativ se potrivește în conflictele de intensitate ridicată (Bercovitch, 1997, pp. 125-153). După cum, în zona Marii Negre și a Balcanilor, implicarea unei mari puteri ca actor interesat în diferende cum sunt cele din Ucraina sau Georgia este cunoscută, România nu poate, cel puțin pentru moment, să abordeze de una singură rezolvarea acestor diferende. De altfel, alegerea strategiei de mediere ține de caracteristicile diferendului, de intensitatea și maturitatea acestuia, iar din aceasta perspectivă, România, ca țară aflată în proximitatea Mării Negre și a Balcanilor, este potrivită pentru a putea lua cele mai bune decizii cu privire la acest domeniu.

Un aspect extrem de important îl reprezintă șansele ca, într-o mediere efectuată de România, să se ajungă la un acord. Pe de altă parte, calitatea acordului este dată și de mecanismele de implementare. Desigur, aspectul unui acord, ca, de altfel, întreaga mediere țin și de aspectul mandatului pe care l-ar putea avea România. În orice caz, atât timp cât sunt respectate principiile ONU, șansele privind medierea unui acord sau acorduri menite a pune capăt conflictului sunt ridicate. Viabilitatea acordului însă este legată de modul în care acesta este implementat ulterior și de mecanismele de implementare, iar dacă prevederile acordului includ și mecanisme financiare ori de altă natură, atunci, în mod cert, România ar trebui să se asigure, în prealabil, că există disponibilitatea de a se consuma resurse, chiar și de către terți ori de ea însăși.

CONCLUZII

Din punct de vedere al avantajelor pe care România le-ar avea dacă ar adopta o linie de politică externă în a se consacra ca mediator în sfera relațiilor internaționale, putem conchide că respectul și prestigiul pot fi mari. Câștigarea de respect în zona Mării Negre și în Balcani ar putea facilita deschiderea unor porți închise încă pentru politica noastră externă. Prin depistarea la timp și implicarea în rezolvarea diferendelor pe cale diplomatică, România ar deveni un factor de echilibru, un factor de stabilitate în zonă.

Pe de altă parte, faptul că România ar fi implicată în rezolvarea unor dispute zonale nu poate decât să o poziționeze ca un actor demn de luat în seamă în cadrul unor negocieri internaționale, o recunoaștere binemeritată a rolului și importanței sale nu numai din punct de vedere geopolitic.

Avantajul comparativ ce se poate dobândi direct prin acest mecanism poate impune României ca stat stabil pe harta lumii și ca obiectiv sigur pentru investiții din alte zone. Atât timp cât România este privită ca factor și furnizor de stabilitate, există premisele ca state ori organizații internaționale puternice să dorească să potențeze această capacitate cu tot ceea ce poate însemna aceasta din punct de vedere socio-economic.

Un alt avantaj îl poate constitui evitarea unor consecințe sociale pe care un conflict le produce, de la flux de imigranți la trafic de arme, substanțe interzise și persoane. Evitarea criminalității organizate, care ia amploare în zonele de conflict și care, direct sau indirect, afectează un stat cu care România are schimburi comerciale sau determină creșteri ale criminalității economice chiar pe teritoriul României,

este un element care poate constitui un avantaj, pe lângă evitarea unor costuri suplimentare pe care le presupune lupta cu crima organizată transfrontalieră.

Pe lângă avantajul localizării în proximitate, consacrarea ca mediator poate face din România nu numai acel stat interesant din punct de vedere strict geostrategic sau o piață de desfacere a produselor din vestul Europei, ci România poate fi acel stat care prezintă mari avantaje și oportunități, urmând a fi privită ca punte pentru extinderea UE și a NATO spre Est, cu toate consecințele socio-economice pe care le poate avea o astfel de postură.

BIBLIOGRAFIE:

- Bercovitch, J. (1997). *Mediation in International Conflict: An Overview of Theory, A Review of Practice*, în apud. Zartman, I.W. (Ed.) (1997). *Peacemaking in International Conflict (Methods & Techniques)*. SUA: Washington D.C., United States Institute of Peace Press.
- Bercovitch J., Jackson, R. (2001). *Negotiation or Mediation? An exploration of factors affecting the choice of conflict management in international conflict*. În *Negotiation Journal*, vol. 17 (1).
- Douma, P.S. (2003). *The origins of contemporary conflict; a comparison of violence in three world region*. Olanda: Nederlands Institute of International Relations Clingendael, Haga.
- Faget, J. (2008). *Les métamorphoses du travail de paix: État des travaux sur la médiation dans les conflits politiques violents*. În *Revista franceză de știință politică*, vol. 58, nr. 2.
- Frunzeti, T. (2011). *Conflict și negociere în relațiile internaționale*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- Stimec, A. (2006). *De la négociation à la médiation: jalons conceptuels et historiques*. În *Revista Médiation et négociation*, nr. 24.
- Svensson, I. (2009). *Who brings which peace? Neutral versus biased mediation and institutional peace arrangements in civil wars*. În *Journal of Conflict Resolution*, vol. 53, nr. 3.
- Zartman, I.W. (2008), <https://www.e-ir.info/2008/12/20/ripeness-the-importance-of-timing-in-negotiation-and-conflict-resolution/> accesat la 8 septembrie 2021.
- Ambasada României în Republica Elena, <http://atena.mae.ro/romania-news/1986>, accesat la 8 septembrie 2021.
- Carta ONU (1945), <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/19362>, accesat la 2 septembrie 2021.
- Conspect.ro, http://www.conspect.ro/pers_detalii.php?id_pers=2438&prenume_pers=Take&nume_pers=IONESCU, accesat la 2 septembrie 2021.
- Digi 24 (2012), *Ceausescu, mediator în 1977, în negocierile de pace dintre Israel și Egipt*, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/evenimente/ceausescu-mediator-in-1977-in-negocierile-de-pace-dintre-israel-si-egipt-14834>, accesat la 2 septembrie 2021.
- Directives des Nations Unis (2012), https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28French%29_1.pdf, accesat la 15 septembrie 2021.
- EEAS, https://op.europa.eu/en/web/who-is-who/organization/-/organization/EEAS/EEAS_CRF_237360, accesat la 8 septembrie 2021.
- Ghidul ONU, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28english%29_0.pdf, accesat la 8 septembrie 2021.
- Ministerul Afacerilor Externe (2012), <http://www.mae.ro/node/15616>, accesat la 8 septembrie 2021.
- Ministerul Afacerilor Externe – 2, <https://www.mae.ro/node/30504>, accesat la 8 septembrie 2021.
- Ministerul Afacerilor Externe – 3 <https://www.mae.ro/node/1574>, accesat la 8 septembrie 2021.
- Pactul balcanic (1934). Grecia: Atena, https://web.archive.org/web/20140222053540/http://www.rastko.org.rs/istorija/diplomatija/pbs_e.html, accesat la 2 septembrie 2021.
- Parlamentul European, <https://www.europarl.europa.eu/globaldemocracysupport/en/mediation-and-dialogue/jean-monnet-dialogues>, accesat la 15 septembrie 2021.
- United Nations Peacemaker, <https://peacemaker.un.org/friendsmediation>, accesat la 2 septembrie 2021.
- UN, General Assembly (2016), <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/N1628366.pdf>, accesat la 8 septembrie 2021.
- <http://atena.mae.ro/romania-news/1986>, accesat la 8 septembrie 2021.
- <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/evenimente/ceausescu-mediator-in-1977-in-negocierile-de-pace-dintre-israel-si-egipt-14834>, accesat la 2 septembrie 2021.
- https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0158_RO.pdf, accesat la 8 septembrie 2021.
- https://op.europa.eu/en/web/who-is-who/organization/-/organization/EEAS/EEAS_CRF_237360, accesat la 8 septembrie 2021.
- <https://www.europarl.europa.eu/globaldemocracysupport/en/mediation-and-dialogue/jean-monnet-dialogues>, accesat la 2 septembrie 2021.
- <https://www.e-ir.info/2008/12/20/ripeness-the-importance-of-timing-in-negotiation-and-conflict-resolution/>, accesat la 8 septembrie 2021.
- <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/N1628366.pdf>, accesat la 8 septembrie 2021.
- https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28english%29_0.pdf, accesat la 8 septembrie 2021.

GUVERNANȚA ȘI SECURITATEA MARITIMĂ – ABORDAREA UNIUNII EUROPENE –

Locotenent-comandor dr.ing. Ovidiu CRISTEA

Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, Constanța

Locotenent-comandor dr.ing. Marius ROȘU

Comandamentul Forțelor Întrunite „General Emanoil Florescu”

La nivelul leadershipului european de la Bruxelles a fost dezvoltată ideea ce are ca fundament menținerea și afirmarea culturii și civilizației europene, aceea de a crea premisele conceptuale și acționale pentru ca „Europa ad integrum” să reprezinte o „forță maritimă”. În acest context, politica maritimă integrată reprezintă o abordare cuprinzătoare a tuturor politicilor Uniunii Europene din domeniul maritim și a celor conexe acestuia. Practic, politica maritimă integrată este răspunsul Uniunii Europene pentru dezvoltarea implementării durabile a guvernanței maritime, concept în cadrul căruia securitatea maritimă deține un rol cheie.

Lucrarea de față tratează principiile politicilor maritime formulate la nivelul Uniunii Europene, care, în corelare cu prevederile Strategiei Uniunii Europene de Securitate Maritimă și ale planului de acțiune asociat, formează conceptul european de guvernanță și securitate maritimă.

Cuvinte-cheie: securitate maritimă, law enforcement, politica maritimă integrată, EUMSS, plan de acțiune.

Motto: „Forța maritimă reprezintă un tip distinct de civilizație, predestinată pentru dominația mondială”.

Alfred Mahan – amiral al marinei americane

INTRODUCERE

Guvernanța maritimă creează cadrul normativ în materie, definește reguli, modelează relațiile internaționale și activitățile instituționale, creează procese, facilitează încheierea acordurilor, a aranjamentelor, a memorandumurilor și înlesnește activitățile desfășurate pentru a gestiona utilizarea durabilă a mărilor și oceanelor.

Mediul internațional de guvernanță maritimă are ca fundament juridic prevederile Convenției Organizației Națiunilor Unite (ONU/UN) privind „dreptul mării” (United Nations Convention on the Law of the Sea/UNCLOS). UNCLOS stabilește cadrul juridic legal pentru toate tipurile de activități desfășurate pe oceane și mări, în vederea soluționării pașnice a litigiilor maritime. Adoptarea UNCLOS și ratificarea acestei convenții maritime de către majoritatea¹ statelor membre ale ONU au generat inițierea unui proces² ce a condus la crearea unui cadru instituțional³ de norme și drepturi juridice care are ca scop principal gestionarea utilizării durabile a mărilor și oceanelor lumii, exploatarea sustenabilă a resurselor, precum și protejarea faunei și a florei marine.

Altfel spus, guvernanța maritimă⁴ reprezintă un concept ce poate fi definit drept totalitatea proceselor, inițiativelor de dezvoltare, a doctrinelor și măsurilor specifice fiecărui sector cu potențial impact asupra mării și mediului marin, ce pot fi asociate domeniilor: transporturi, securitate, apărare, law enforcement, mediu, agricultură, economie, energie etc. Acest concept este dezvoltat la nivelul Uniunii Europene și își propune ridicarea calității vieții cetățenilor statelor membre prin interconectarea actorilor guvernamentali și neguvernamentali în diferite sectoare cu potențial impact asupra derulării activităților sociale, economice, energetice, asigurând, totodată, un nivel adecvat al securității în spațiul maritim european.

¹ Sunt luate în considerare statele ce dețin pavilion.

² La nivelul Uniunii Europene – politica maritimă integrată (PMI).

³ Recunoscut la nivel internațional.

⁴ În prezent, la nivel european, nu s-a atins consensul cu privire la definirea conceptului de guvernanță maritimă.

De asemenea, guvernanța maritimă, prin implementarea proiectelor specifice⁵, intenționează să amelioreze nivelul interacțiunii activităților desfășurate pe uscat și mare, încurajând cercetările marine și îmbunătățind, practic, nivelul de cunoaștere intersectorială. Toate aceste aspecte, corelate cu implementarea unor măsuri de securitate maritimă, dezvoltate în pas cu noile provocări, riscuri și amenințări emergente, conduc la realizarea a ceea ce specialiștii numesc *buna guvernanță maritimă*.

Securitatea a reprezentat, „*încă de la începutul omenirii, o preocupare esențială, așa cum reiese și din piramida lui Maslow, unde nevoia de securitate este plasată, ca nivel de importanță, imediat după nevoile fiziologice*”. (Lașan, 2010, p. 39). Termenul de *securitate* este definit drept „*stare de siguranță, de lipsă de primejdie; protecție, apărare*” (DEX). Securitatea reprezintă acea „*stare de fapt care pune la adăpost de orice pericol extern și intern o colectivitate sau un stat oarecare, în urma adoptării unor măsuri specifice și care asigură existența, independența, suveranitatea, integritatea teritorială a statului și respectarea intereselor fundamentale*”. (Europa 2020).

Alți analiști internaționali au definit termenul de *securitate* în diferite moduri (Institutul de Politici Publice), astfel:

- Etimologic, provine din latină – *securitas*, însemnând „*fără grijă, serenitate, liniște sufletească*”;
- „*lipsa relativă a războiului*” (Bellany, 1981);
- „*în sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar într-un sens subiectiv, absența temerii că asemenea valori vor fi atacate*” (Wolfers);
- „*absența pericolului*” (Ib.);
- „*capacitatea de a face față agresiunii externe*” (Luciani, 1989);
- „*păstrarea trăsăturilor tradiționale de limbă, cultură, de identitate națională, religioasă și de obiceiuri*” (securitatea societală, Waever, 1993).

NATO definește *securitatea maritimă* drept capacitatea forțelor maritime de a oferi un spectru de opțiuni strategice Alianței, ce includ următoarele linii directoare: descurajare și apărare colectivă; managementul crizelor; atingerea stării de securitate prin dialog și cooperare; siguranța navigației și a căilor maritime.

Securitatea maritimă reprezintă un subdomeniu al domeniului securității și poate fi definită drept ansamblul măsurilor luate de un stat și/sau organizație internațională în vederea asigurării unui climat de normalitate în care se derulează procesele ce privesc afacerile maritime. Zonele acoperite de elementele securității

maritime provin din sfera transporturilor (European Maritime Safety Agency/EMSA, Ministerul Transporturilor, Infrastructurii și Comunicațiilor/MTIC), securitate (European External Action Service/EEAS, servicii de informații), apărare (EEAS, European Defence Agency/EDA, Ministerul Apărării Naționale), law enforcement (Directoratul General pentru Imigrare și Afaceri Interne/DG HOME, European Border and Coast Guard Agency/EBCGA, Ministerul Afacerilor Interne/MAI), mediu, agricultură (Directoratul General pentru Afaceri Maritime și Pescuit/DG MARE, European Fisheries Control Agency/EFCA/Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale/MADR), economie, energie etc.

Domeniul maritim este permanent supus unor amenințări ce provin din sfera schimbărilor climatice, a supraexploatarei resurselor marine, din declinul accentuat al biodiversității, precum și din mediul marin poluat. Este bine cunoscut faptul că rutele globale de transport pe apă au devenit nesigure, cu precădere în punctele de constricție maritimă (strâmători, canale de navigație intercontinentale), libertatea de navigație fiind amenințată de realități sociale asociate pirateriei, jafului armat pe mare, traficului de armament, de carne vie și tranzitului neregular al migranților.

Pretențiile politice ale unor state de extindere a teritoriului și/sau a mării teritoriale în afara cadrului legal stabilit de UNCLOS, prin acțiuni coercitive, de impunere a forței și intimidare, pot reprezenta repere pentru destabilizare regională și perturbarea proceselor economice globale. Acțiuni asociate supravegherii și cunoașterii acțiunilor ilegale, provenite din spațiul maritim, conduc la permiterea realizării unei guvernanțe maritime sustenabile, bazată pe forța legii și nu pe dreptul forței.

Pe parcursul articolului, vom aborda problematica guvernanței și securității maritime din perspectiva Uniunii Europene, pe trei paliere, astfel: din perspectiva prevederilor Politicii Maritime Integrate – PMI, a Strategiei UE de securitate maritimă (EUMSS), precum și a proiectului Common Information Sharing Environment – CISE.

POLITICA MARITIMĂ INTEGRATĂ A UNIUNII EUROPENE

Delimitări conceptuale

Politica Maritimă Integrată reprezintă abordarea cuprinzătoare a politicilor UE legate de sectorul maritim, vizând coordonarea acțiunilor care nu se încadrează în sfera unei singure politici sectoriale. PMI abordează holistic politicile UE din domeniul maritim, având ca fundament ideea că, prin coordonarea și corelarea intersectorială a acțiunilor sale, UE poate realiza o exploatare sustenabilă a resurselor marine, SECURITATE REGIONALĂ

⁵ Proiecte ce privesc implementarea pilonului „Amenajarea spațiului maritim din cadrul PMI”.

obținând avantaje, considerabil îmbunătățite față de cele actuale, de pe urma mărilor și oceanelor. În același timp, implementarea PMI vizează obținerea unui impact mai scăzut asupra mediului, ameliorând și interconectând, astfel, activitățile desfășurate pe uscat cu cele de pe mare.

PMI formulează politici și linii directoare în diverse domenii, precum securitatea maritimă, apărare, law enforcement, pescuit și acvacultură, transportul pe mare și porturile maritime, mediul marin, cercetarea marină, energia offshore, construcția de nave și industriile maritime conexe, integrarea supravegherii maritime, turismul maritim și costier, ocuparea forței de muncă, dezvoltarea zonelor de coastă, precum și a relațiilor externe în domeniul afacerilor maritime.

Fundamentul juridic al PMI este constituit de Concluziile⁶ Președinției privind politica maritimă, document ce are la bază Carta Albastră (2007)⁷ și planul de acțiune subsecvent. Politica Maritimă Integrată reprezintă documentul strategic de politici publice în care conceptul european de guvernanță maritimă este transpus în zona operațională, fiind implementat prin intermediul strategiilor sectoriale, acțiunilor transversale și proiectelor dedicate domeniilor de dezvoltare specifică.

Obiectivul PMI este reprezentat de coordonarea activităților maritime⁸ și creșterea eficienței următoarelor politici transversale (Breuer, 2021): „Creșterea Albastră”; cunoașterea mediului marin; planificarea spațiului maritim; strategiile privind bazinele maritime și integrarea supravegherii maritime.

„Creșterea Albastră”

„Creșterea Albastră” constituie unul din cei cinci piloni ai PMI, propunând politici de dezvoltare durabilă a întregului sector maritim european. Totodată, este subliniată importanța domeniului maritim pentru derularea, la nivelul UE, a proceselor economice, încurajând inițiativele pentru atingerea potențialului de inovare și dezvoltare. Valoarea adăugată brută a economiei „albastre” este estimată anual la cifra de 500 de miliarde de euro, contribuind la asigurarea a 5,4 milioane de locuri de muncă.

Comunicarea „Creșterea Albastră – Oportunități pentru creștere marină și maritimă sustenabilă” reflectă contribuția PMI la atingerea țintelor Strategiei Europa 2020 pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii.

⁶ Document de politici publice, elaborat la 14 decembrie 2007.

⁷ Elaborate în octombrie 2007.

⁸ Uneori divergente.

Astfel, au fost identificate cinci domenii în care statele membre ar trebui să investească mai mult pentru a profita de oportunitățile economice oferite de mediul marin: energia marină, acvacultura, turismul marin și costier, utilizarea resurselor minerale și a biotehnologiilor marine.

În România, Ministerul Afacerilor Externe coordonează implementarea operațională a acestui pilon.

Cunoașterea și protecția mediului marin

Inițiativa „Cunoașterea și protecția mediului marin” vizează colectarea informațiilor privind mediul marin din surse diverse, cu scopul de a le pune la dispoziția sectorului public și privat, precum și a cercetătorilor, care să le poată utiliza pentru a realiza noi produse și servicii, respectiv de a favoriza o mai bună cunoaștere a sistemelor marine.

Pe plan național, implementarea operațională a acestui pilon se află în responsabilitatea Ministerului Mediului, Apelor și Pădurilor.

Amenajarea spațiului maritim

Amenajarea spațiului maritim reprezintă planificarea momentului și locului în care se desfășoară activitățile umane pe mare. De asemenea, această dimensiune a PMI își propune să dezvolte în cadrul statelor membre ale UE politici coerente și vizionare, care să coreleze interacțiunile activităților derulate pe uscat cu cele desfășurate în spațiul maritim. Acest pilon reprezintă un instrument trans-sectorial ce permite autorităților publice și actorilor interesați să utilizeze o abordare coordonată, integrată și transfrontalieră în vederea promovării dezvoltării și creșterii durabile a economiilor maritime și costiere.

Prin punerea în aplicare a legislației europene, la nivelul statelor membre se realizează întregul ciclu de identificare a problemelor și oportunităților, de colectare a informațiilor, de planificare, luarea deciziilor, implementare, revizuire sau actualizare a legislației, precum și monitorizare a procesului de implementare.

Pe plan național, Ministerul Lucrărilor Publice, Dezvoltării și Administrației coordonează implementarea operațională a liniilor directoare aferente acestui pilon.

Strategiile Uniunii Europene privind bazinele maritime

În urma derulării unor inițiative ce au cuprins efectuarea unor analize de tip SWOT, PMI a promovat strategii de dezvoltare și creștere economică, adaptate punctelor tari și slabe ale fiecărei regiuni maritime. Aceste politici abordează aspecte diverse,

de la impactul schimbărilor climatice asupra diverselor zone și posibilitatea de a utiliza mările și oceanele ca sursă de energie regenerabilă până la problemele legate de poluarea apelor și siguranța navigației și a căilor maritime.

Ministerul Afacerilor Externe este însărcinat cu responsabilitatea coordonării implementării acestui pilon în România.

Integrarea supravegherii maritime

Integrarea supravegherii maritime este o politică transversală subsumată PMI cu relevanță pentru cadrul strategic și de securitate al UE, deoarece, fără acoperirea adecvată a domeniului securității maritime, toate politicile transversale prezentate anterior devin irelevante. Integrarea supravegherii maritime este o politică de interes direct pentru România, având în vedere dinamica geopolitică de la Marea Neagră. Acest pilon al PMI prevede și încurajează o cooperare sporită între autoritățile civile și militare cu scopul de a consolida imaginea comună a cunoașterii situației maritime, precum și de a intensifica schimbul de date prin intermediul liniilor de acțiune identificate în comunicarea Comisiei, intitulată „O mai bună cunoaștere a situației prin intermediul unei mai strânse cooperări între autoritățile care se ocupă de supravegherea maritimă”.

Cadrul legislativ european incident pilonului ce privește Integrarea Supravegherii Maritime a fost elaborat de Comisia Europeană prin intermediul Directoratului General pentru Afaceri Maritime și Pescuit (DG MARE), care a prezentat meta-proiectul *Common Information Sharing Environment*⁹ (CISE) ca soluție pentru creșterea eficienței schimbului de date și informații pe trei paliere: între agențiile UE cu atribuții în domeniul supravegherii maritime, între statele membre și agențiile UE, între autoritățile naționale ale statelor membre. Ulterior, dezvoltarea politicilor și implementarea acestora au fost preluate de EMSA. Pilonul ce privește Integrarea Supravegherii Maritime presupune implementarea metaproiectului CISE în cadrul statelor membre.

În România, coordonarea implementării acestui pilon a revenit în sarcina Ministerului Transporturilor (MT), asistat de Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Apărării Naționale.

STRATEGIA UNIUNII EUROPENE DE SECURITATE MARITIMĂ

Date factuale care au stat la baza elaborării EUMSS

Uniunea Europeană este înconjurată de aproximativ 70.000 de km de coastă, două oceane și patru mări. Comerțul european extern se realizează în proporție de 90% prin intermediul transportului maritim, iar prin cel intern – 40%. Un număr de 23 de state membre ale UE sunt state costiere, iar 26 sunt state de pavilion.

Statele membre ale UE au mai mult de 1.200 de porturi comerciale, dețin 8.100 de nave sub pavilion, 4.300 de companii maritime înregistrate, 764 de porturi mari, respectiv 3.800 de facilități portuare, în timp ce proprietarii de nave ce provin din Uniunea Europeană dețin și gestionează 30% din flota mondială și gestionează 35% din tonajul brut maritim global.

Frontierele maritime externe sunt tranzitate legal, prin intermediul facilităților portuare și terminalelor dedicate, de peste 400 de milioane de pasageri anual.

Delimitări conceptuale

Strategia Uniunii Europene în materie de securitate maritimă (Comunicarea Consiliului UE) reprezintă un document de politici publice sectoriale și creează, la nivelul statelor membre, cadrul legal conceptual pentru implementarea liniilor directe asociate domeniilor apărare, securitate, law enforcement, pescuit și acvacultură, transporturi, energie, mediu, cercetare, dezvoltare etc. EUMSS a fost adoptată în 24 iunie 2014 la nivelul membrilor Consiliului Afaceri Generale, fiind adoptată de Consiliul European în data de 26-27 iunie 2014.

În vederea implementării, Strategia are un Plan de Acțiune/AP¹⁰ asociat, fiind adoptat în decembrie 2014 și revizuit în 2018. Acest plan are cinci direcții de acțiune și acordă un rol central cunoașterii situației maritime, supravegherii și schimbului de informații. EUMSS și AP asociat au fost elaborate pentru a răspunde riscurilor și amenințărilor moderne la adresa securității maritime globale.

Strategia promovează cooperarea civil-militară, precum și coordonarea între actorii interni și externi ce provin din domeniul apărării, law enforcement, securității și siguranței maritime. Totodată, EUMSS încurajează întărirea cooperării între diferitele sectoare maritime, propunând acțiuni pentru eficientizarea costurilor și creșterea coerenței în vederea coordonării acțiunilor ce privesc asigurarea securității maritime.

⁹ Mediul comun de realizare a schimbului de informații în vederea supravegherii domeniului maritim al UE.

¹⁰ Pentru atingerea fluentei și cursivității textului pe parcursul articolului, precum și pentru evitarea repetițiilor, vom folosi cu același înțeles sintagmele „Plan de Acțiune” și „AP” – Action Plan.

Contextul elaborării EUMSS

Potrivit competențelor și atribuțiilor funcționale, organismele UE contribuie la prevenirea și combaterea activităților ilegale provenite din spațiul maritim global, astfel: Serviciul European de Acțiune Externă (EEAS); Directoratul General pentru Afaceri Maritime și Pescuit (DG MARE); Directoratul General pentru Imigrare și Afaceri Interne (DG HOME); Agenția Europeană de Apărare (EDA); Agenția Europeană de Siguranță Maritimă (EMSA); Agenția Europeană pentru Controlul Pescuitului (EFCA); Agenția Europeană pentru Frontieră și Garda de Coastă (EBCGA – FRONTEX); Centrul Satelitar al Uniunii Europene (SATCEN).

EUMSS realizează cadrul conceptual legal și operațional pentru dezvoltarea comerțului pe mare în corelare cu măsurile de securizare a frontierelor maritime, impuse de afluxul migratoriu provenit din MENA. Totodată, Strategia își propune să ofere cadrul juridic în vederea protejării intereselor strategice ale EU și extinderea acestora în spațiul maritim global, încurajând inițiativele ce privesc protecția infrastructurilor critice (porturi, instalații portuare și offshore), securizarea frontierelor maritime, precum și activitățile de dezvoltare durabilă a mediului marin.

În procesul de elaborare a Strategiei Europene de Securitate Maritimă (EUMSS) s-a ținut cont de coordonarea strategică intersectorială a liniilor directoare, integrarea conceptuală și corelarea acțională cu prevederile Strategiei Europene de Securitate (EUSS), ale Strategiei Globale a UE (EUGS), precum și de corelarea cu prevederile Politicii Maritime Integrate.

EUMSS definește și identifică modalitățile de acțiune în vederea combaterii riscurilor, amenințărilor și provocărilor asimetrice provenite din mediul maritim, implementând direcțiile și liniile de acțiune, din Planul de Acțiune asociat, într-o abordare coordonată, coerentă și integratoare.

Principiile, obiectivele și interesele de securitate promovate de EUMSS

Scopul EUMSS este reprezentat de securizarea intereselor maritime ale UE împotriva riscurilor și amenințărilor provenite din domeniul maritim global. Strategia promovează inițiative ce privesc actualizarea, în pas cu noile provocări și riscuri de securitate, a cadrului legislativ maritim la nivel național și internațional, garantarea libertății de navigație, precum și protejarea cetățenilor, infrastructurii critice, a porturilor, transportului maritim, mediului și a resurselor marine.

Principiile și prioritățile Strategiei sunt caracterizate de abordarea intersectorială ce identifică nevoile și creează oportunitățile de cooperare între statele membre,

partenerii non-UE, actori instituționali guvernamentali și/sau neguvernamentali și agențiile UE; respectarea principiilor dreptului maritim¹¹, a legilor și convențiilor maritime internaționale, a drepturilor omului, precum și a principiilor democrației; asigurarea integrității funcționale, aspect ce urmărește promovarea și respectarea jurisdicției maritime și a drepturilor suverane ale statelor membre ale UE.

De asemenea, EUMSS promovează acțiuni ce privesc evitarea suprapunerii eforturilor instituționale în vederea atingerii unor scopuri comune; dezvoltarea inițiativei privind partajarea informațiilor (CISE) și a strategiilor regionale și sectoriale, precum și a acțiunilor subsecvente. Totodată, EUMSS își propune încurajarea statelor membre în vederea dotării/construirii capacităților tehnice, a sistemelor de supraveghere, a mijloacelor de mobilitate navală și aeriană, precum și dezvoltarea tehnică și operațională a acestora. Promovarea cercetării, inovării și a pregătirii continue, precum și cooperarea între agențiile UE (EEAS, DG MARE, DG HOME, EDA, EMSA, EFCA, EBCGA, SATCEN), reprezintă un alt domeniu de interes al Strategiei.

Obiectivele EUMSS au fost identificate și definite în vederea asigurării guvernantei maritime eficiente¹², respectării dreptului maritim, creării unui mecanism instituțional în vederea asigurării rezilienței robuste a structurilor guvernamentale.

De asemenea, Serviciul European de Acțiune Externă (EEAS) a fost desemnat vocea unică a UE în afacerile maritime globale, fiind însărcinat direct cu conducerea procesului de coordonare instituțională a răspunsului strategic și operațional al UE la riscurile și amenințările de securitate maritimă. Totodată, Strategia promovează și încurajează inițiativele de stabilitate regională și dezvoltare durabilă, precum și pe cele ce privesc cooperarea internațională.

Între interesele de securitate definite și promovate de EUMSS regăsim întărirea securității UE, a statelor membre și a cetățenilor europeni; prezervarea păcii în concordanță cu prevederile Cartei ONU; asigurarea protecției împotriva riscurilor și amenințărilor provenite din spațiul maritim global; promovarea și asigurarea libertății de navigație; apărarea intereselor economice; promovarea și dezvoltarea unei culturi de conștientizare a oportunităților, riscurilor și amenințărilor provenite din domeniul maritim; asigurarea managementului eficient al frontierelor externe maritime, precum și al zonelor de interes maritim; protejarea mediului și managementul schimbărilor climatice în regiunile costiere și în arealele maritime.

¹¹ UNCLOS; SOLAS, IAMSAR.

¹² Acțiune ce are ca fundament operațional evaluarea riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților asociate și/sau provenite din spațiul maritim global.

Riscurile de securitate identificate de EUMSS la adresa stabilității climatului european sunt: folosirea forței împotriva drepturilor statelor membre ale UE și încălcarea jurisdicției aplicabile în marea teritorială; asigurarea securității cetățenilor UE și a intereselor maritime; crima organizată transfrontalieră; pirateria maritimă și traficul ilegal de armament pe mare; traficul de ființe umane și tranzitul migranților; rețelele de criminalitate organizată ce facilitează migrația neregulamentară; traficul de substanțe psihotrope, droguri și narcotice; contrabanda cu produse și bunuri de larg consum; terorismul și alte acte împotriva dreptului maritim internațional comise pe mare sau în porturi; proliferarea armelor de distrugere în masă și a amenințărilor CBRN; amenințări privitoare la libertatea de navigație; riscuri de mediu, inclusiv exploatarea nesustenabilă și/sau neautorizată ale resurselor naturale provenite din mediul marin; impactul potențial asupra securității, provocat de catastrofe naturale sau umane, evenimente extreme și schimbări climatice asupra sistemului de transport maritim și, în special, asupra infrastructurii critice maritime; cercetări arheologice ilegale și/sau neregulamentare ale unor obiecte arheologice.

Răspunsul operațional al Uniunii Europene

Serviciul European de Acțiune Externă asigură coordonarea procesului privind consolidarea răspunsului instituțional al UE, având ca fundament liniile directoare ce privesc conștientizarea situației maritime, supravegherea continuă și partajarea informațiilor; protejarea infrastructurii critice maritime; răspunsul operațional la crize; cercetare și inovare în domeniul securității maritime, educație și pregătire continuă; managementul riscurilor; dezvoltarea capacităților, precum și asigurarea eficienței acțiunii externe a UE.

În continuare, vom reda cu titlu de exemplu¹³ operațiile maritime implementate de UE în Mediterana – IRINI, respectiv cele derulate sub mandat operațional Frontex.

În vederea asigurării unui răspuns operațional la criza umanitară și de securitate din Libia, Uniunea Europeană a lansat, în 2020, Operația maritimă EUNAVFORMED IRINI, ce înlocuiește operația SOPHIA, venind, practic, cu un nou mandat operațional, în urma adoptării în Consiliul de Securitate al UE.

Pentru limitarea efectelor negative ale migrației neregulamentare¹⁴ provenite din spațiul MENA și asigurarea măsurilor legale ce se impun, Uniunea Europeană,

prin intermediul Agenției pentru poliția de frontieră și garda de coastă – Frontex, lansează anual operații maritime¹⁵ în Grecia, Italia și Spania.

Controlul și dezvoltarea viitoare a implementării EUMSS

Consiliul UE, statele membre, Comisia și Înalțul Reprezentant pentru politica externă și de securitate a UE au dezvoltat această strategie într-o manieră unitară, coerentă și cuprinzătoare, exercitând controlul asupra procesului de implementare anuală. Strategia este completată de un plan de acțiuni, elaborat în 2014 și revizuit în 2018, și trebuie să fie actualizată și revizuită continuu, în cadrul grupului „Prietenii Președinției” – FoP Group. EUMSS este un document strategic de politici publice incluzive și flexibile, astfel încât, în procesul de dezvoltare al liniilor directoare, pot fi incluse inițiativele statelor membre, exprimate pe parcursul implementării.

PROIECTUL COMMON INFORMATION SHARING ENVIRONMENT – CISE

Sub umbrela acțiunilor derulate pentru implementarea pilonului PMI privind Integrarea Supravegherii Maritime, a fost lansat proiectul Common Information Sharing Environment – CISE, care, ulterior, a fost preluat în vederea dezvoltării și implementării în cadrul Planului de Acțiune asociat Strategiei Uniunii Europene de Securitate Maritimă.

În cadrul pilonului ce privește Integrarea Supravegherii Maritime, Comisia Europeană prin intermediul DG MARE (Directoratul General pentru Afaceri Maritime și Pescuit) a lansat și dezvoltat metaproiectul CISE. Ulterior, din 2019, proiectul CISE a fost preluat sub coordonarea implementării operaționale de către European Maritime Safety Agency – EMSA.

Scopul metaproiectului CISE este de a facilita cunoașterea situației operaționale și a tuturor activităților derulate în spațiul maritim, ce au potențial impact asupra siguranței căilor de navigație, apărării, controlului la frontieră, poluării mediului marin, controlului pescuitului, aplicării legislației generale, precum și asupra intereselor economice ale UE. Cunoașterea amănunțită, în timp real sau cât mai apropiat celui real, reprezintă fundamentul procesului de analiză și acțiune instituțională, în vederea adaptării/luării deciziilor adecvate în plan operațional.

Realizarea acestui pilon al PMI se identifică cu implementarea operațională a metaproiectului CISE.

¹³ Fără a detalia exhaustiv implicarea UE în operațiile derulate în Europa, Asia și Africa, nici aspectele implementării operațiilor maritime Frontex, respectiv IRINI, întrucât acestea nu fac obiectul prezentei lucrări.

¹⁴ Prin migrație neregulamentară se înțelege acel fenomen social asociat unui aflux masiv de migranți, cărora, în urma proceselor de screening, debriefing, fingerprinting, li se poate stabili forma de ședere pe teritoriul UE (azil) sau, în caz contrar (migrație din cauze economice), returnarea în statul de proveniență.

¹⁵ Multipurpose maritime operations.

Documentele emise la nivelul Uniunii Europene care stabilesc liniile de acțiune, dezvoltarea și implementarea proiectului CISE sunt:

- comunicarea COM (2009) 538 final, intitulată „*Către integrarea supravegherii maritime: un mediu comun în vederea schimbului de informații pentru domeniul maritim al UE*”, care definește principiile directoare pentru crearea acestuia;
- comunicarea COM (2010) 584 final, referitoare la un „*Proiect de foaie de parcurs privind crearea mediului comun de realizare a schimbului de informații în vederea supravegherii domeniului maritim al UE*”. În esență, acest document definește scopul proiectului CISE, identifică potențialele comunități de utilizatori și definește etapele ce urmează a fi parcurse de statele membre în vederea implementării naționale;
- comunicarea COM (2014) 451 final a Comisiei către Parlamentul European și Consiliu, intitulată „*O mai bună cunoaștere a situației prin intermediul unei mai strânse cooperări între autoritățile care se ocupă de supravegherea maritimă: următoarele etape în cadrul mediului comun pentru schimbul de informații pentru domeniul maritim al UE*”.
- Strategia Uniunii Europene în materie de Securitate Maritimă (SUESM/ EUMSS) – Planul de acțiune (15658/14), revizuit ulterior în 2018.

În prezent, cvasitotalitatea acțiunilor referitoare la realizarea schimbului de informații în vederea supravegherii domeniului maritim sunt subsumate Supravegherii Maritime Integrate, Planului de Acțiuni pentru Implementarea Strategiei Uniunii Europene de Securitate Maritimă și Agendei Digitale 2014-2020 – politici europene privind sectorul IT&C.

Pe plan național, primii pași în scopul implementării Politicii Maritime Integrate (Integrării Supravegherii Maritime) și îndeplinirii obiectivelor foii de parcurs privind crearea mediului comun de realizare a schimbului de informații în vederea supravegherii domeniului maritim al UE – CISE au fost realizați începând din 2009, astfel:

- Memorandumul aprobat de Guvernul României, prin care Ministerul Transporturilor a fost desemnat instituție integratoare a domeniului Politicii Maritime Integrate¹⁶.

- Memorandumul cu tema: „*Organizarea unui Comitet interministerial pentru coordonarea politicii maritime integrate a Uniunii Europene*”.
- Program de implementare la nivel național a „*Foii de parcurs privind crearea mediului comun de realizare a schimbului de informații*”.

Metaproiectul CISE a fost proiectat pentru a fi implementat în cadrul a trei proiecte – CISEROM, CISE, EUCISE 2020, Comisia Europeană încurajând statele membre să dezvolte platforme informatice naționale pentru facilitarea schimbului de date și informații relevante din domeniul maritim. Pentru atingerea obiectivelor propuse, DG MARE și EMSA au asigurat statelor membre finanțare europeană, proces derulat prin intermediul Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises (EASME)¹⁷.

În România, procesul de implementare a acestui metaproiect s-a derulat astfel:

- CISEROM reprezintă un proiect finanțat de DG MARE prin EASME, cu obiectivul de a realiza un studiu de fezabilitate pentru implementarea proiectului CISE în România.
- CISE reprezintă un concept inițiat de DG MARE, fiind subsumat pilonului PMI ce privește Integrarea Supravegherii Maritime. CISE este un proces voluntar în UE, cu obiectivul de a consolida și promova schimbul de informații relevante între autoritățile implicate în supravegherea maritimă prin intermediul unei Platforme informatice ce asigură interoperabilitatea sistemelor deja existente.

În prezent, la nivel național, schimbul de date și informații se realizează prin acorduri bilaterale. Prin acest concept, DG MARE și EMSA propun distribuirea datelor, pe principiul nevoii de a cunoaște, între instituțiile naționale ale statelor membre care au atribuții în domeniul supravegherii maritime în vederea asigurării securității și siguranței spațiului comunitar european.

Perioada de creare și implementare a conceptului CISE în statele membre a fost planificată etapizat și stabilită în vederea finalizării în anul 2022.

La nivel național, beneficiarii acestui proiect sunt: Ministerul Transporturilor, prin Autoritatea Navală Română; Ministerul Afacerilor Interne; Ministerul Apărării Naționale; Ministerul Mediului; Ministerul Agriculturii, prin Agenția Națională pentru Pescuit și Acvacultură; Ministerul Educației Naționale, prin Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Geologie și Geo-ecologie Marină; Ministerul

¹⁶ Ce include și pilonul privind Integrarea Supravegherii Maritime, respectiv proiectul CISE.

¹⁷ Agenție înființată de Comisia Europeană pentru a conduce în numele său programele UE din domeniul cercetării și inovării, mediului, activități legate de climă, energie și afaceri maritime.

Finanțelor Publice, prin Centrul de Informații Vamale, Direcția Generală a Vămirilor; Ministerul Culturii, prin Unitatea de Management și Consultanță.

- EUCISE 2020 este un proiect de cercetare coordonat de Agenția Spațială Italiană. EUCISE 2020 își propune să realizeze prevalidarea¹⁸ operațională a conceptului CISE la nivelul statelor membre, în condiții realiste și formale, pentru susținerea unei structuri de management potrivite și pentru a stimula cooperarea autorităților publice interesate.

Mai exact, EUCISE își propune să integreze nodurile naționale într-un HUB european, care să poată realiza schimb de date și informații cu relevanță în domeniul maritim al UE.

Fazele proiectului EUCISE 2020 sunt următoarele:

- faza inițială – definiții: identificarea elementelor care necesită cercetare și dezvoltare, pentru care trebuie testare și validare în cooperare;
- faza intermediară de pregătire a validării și validare: punerea în aplicare a planului de strategie și acțiune în modul stabilit de către autoritățile care au participat la faza inițială;
- faza de evaluare finală: printr-o evaluare a performanței rețelei de sisteme, pe baza unui set de criterii de performanță definite în comun.

Activitățile în cadrul proiectului EU CISE 2020 sunt împărțite în 10 pachete de lucru, în funcție de specificul de activitate (Coordonare, Cercetare, respectiv Comunicare și Diseminare).

EUCISE 2020 va testa un sistem virtual complementar cu sistemele existente privind schimbul de informații și se va caracteriza prin: versatilitate – integrarea unui număr mare de informații; neutralitate – soluțiile vor fi bazate pe standarde deschise; flexibilitate – se poate adapta în funcție de necesități; scalabilitate – poate suporta schimbările și dezvoltarea tipurilor de informații pe care le va integra; impact redus – investiții minime la nivel național pentru a fi pus în aplicare; securitate.

CONCLUZII

Integrarea supravegherii maritime este necesară în vederea asigurării siguranței și securității maritime, precum și pentru un mediu marin curat. Politica UE solicită complementaritatea între sistemele IT ale stake-holderilor din statele membre ale UE, bazându-se pe cooperarea inter-agenții în ceea ce privește funcțiile de gardă de coastă și cooperarea civil-militară.

¹⁸ Testarea și validarea conceptului CISE.

CISE susține și promovează un schimb mai bun de informații între sistemele de supraveghere maritimă, importanța conștientizării situației maritime redată cu ajutorul sistemelor de supraveghere maritimă, precum și eficiența sporită a operațiilor maritime.

Printr-o abordare coerentă și o strânsă cooperare între toți actorii maritimi, prin implementarea coordonată a politicilor transversale, eficiența măsurilor specifice Politicii Maritime Integrate poate fi una cu efecte benefice pe termen îndelungat, fiind sustenabilă pe toate palierele sectoarelor de activitate acoperite de PMI.

În domeniul Integrării Supravegherii Maritime, implementarea CISE în SM UE este necesară pentru avertizarea timpurie în vederea prevenirii riscurilor și amenințărilor provenite din spațiul maritim.

Ținând cont de interesele declarate la nivelul UE, de a-și consolida poziția de actor relevant în domeniul maritim global, aspect coroborat cu responsabilitățile asumate de statele membre prin măsuri concrete și specifice de promovare a respectării dreptului internațional, a drepturilor omului și a democrației, se poate afirma faptul că este necesară implicarea tuturor actorilor guvernamentali, pe toate palierele de profunzime, în vederea implementării guvernanței maritime, a politicilor transversale promovate de PMI, precum și pentru a atinge un nivel de securitate maritimă potrivit standardelor euroatlantice.

Lista abrevierilor și prescurtărilor

- CISE – Common Information Sharing Environment
- DG HOME – Directoratul General pentru Imigrare și Afaceri Interne
- DG MARE – Directoratul General pentru Afaceri Maritime și Pescuit
- EASME – The Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises
- EDA – Agenția Europeană de Apărare
- EEAS – Serviciul European de Acțiune Externă
- EFCA – Directoratul General pentru Afaceri Maritime și Pescuit
- EMSA – Agenția Europeană de Siguranță Maritimă
- EUMSS – Strategia UE de Securitate Maritimă
- FRONTEX – Agenția Europeană pentru Frontieră și Garda de Coastă
- IAMSAR – International Aeronautical and Maritime Search and Rescue
- MENA – Middle East North Africa
- MRCC – Maritime Rescue Coordination Centre
- PMI – Politica Maritimă Integrată
- SATCEN – Centrul Satelitar al Uniunii Europene

SOLAS – Safety of Life at Sea

UNCLOS – United Nations Convention on the Law of the Sea

BIBLIOGRAFIE:

1. Breuer, M.E.G. (2021), *Politica maritimă integrată a Uniunii Europene*, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/121/politica-maritima-integrata-a-uniunii-europene>, accesat la 12 septembrie 2021.
2. Lașan, N. (2010). *Securitatea: concepte în societatea contemporană*. În *Revista de Administrație Publică și Politici Sociale*, an II, nr. 4(5), <https://revad.uvg.ro/files/nr5/Nicoleta%20LASAN-Securitatea%20concepte%20in%20societatea%20contemporana.pdf>, accesat la 12 septembrie 2021.
3. Marcu, F. și Maneca, C. (1986). *Dicționar de neologisme*. Editura Academiei.
4. Comisia Europeană. *Comunicare a Comisiei către Parlamentul European și Consiliu – O mai bună cunoaștere a situației prin intermediul unei mai strânse cooperări între autoritățile care se ocupă de supravegherea maritimă: următoarele etape în cadrul mediului comun pentru schimbul de informații pentru domeniul maritim al UE*. COM/2014/0451 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0451&from=RO>, accesat la 11 septembrie 2021.
5. Comisia Europeană (2010). *Comunicarea COM (2009) 538 final. „Către integrarea supravegherii maritime: un mediu comun în vederea schimbului de informații pentru domeniul maritim al UE”*, [https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0584_/com_com\(2010\)0584_ro.pdf](https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0584_/com_com(2010)0584_ro.pdf), accesat la 12 septembrie 2021.
6. Comisia Europeană (2010). *Comunicarea COM (2010) 584 final referitoare la un „Proiect de foaie de parcurs privind crearea mediului comun de realizare a schimbului de informații în vederea supravegherii domeniului maritim al UE”*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0584&from=RO>, accesat la 12 septembrie 2021.
7. Comisia Europeană. *Comunicarea COM (2014) 451 final. „O mai bună cunoaștere a situației prin intermediul unei mai strânse cooperări între autoritățile care se ocupă de supravegherea maritimă: următoarele etape în cadrul mediului comun pentru schimbul de informații pentru domeniul maritim al UE”*, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:320408_1, accesat la 12 septembrie 2021.
8. Consiliul Uniunii Europene. *Comunicarea Consiliului UE 11205/14 din 24 iunie 2014 – Strategia Uniunii Europene în materie de securitate maritimă*, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2011205%202014%20INIT/RO/pdf>, accesat la 18 septembrie 2021.
9. Consiliul Uniunii Europene (2014). *Strategia Uniunii Europene în materie de Securitate Maritimă – Planul de acțiune (15658/14)* (revizuit ulterior în 2018). Bruxelles. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15658-2014-INIT/ro/pdf>, accesat la 12 septembrie 2021.
10. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, <https://dexonline.ro/definitie/securitate/438385>, accesat la 12 septembrie 2021.
11. Europa 2020, *Securitate internațională și diplomație publică*. Proiect Orizont 2020, cofinanțat din Fondul Social European,
12. Guvernul României. *Hotărâre privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului interministerial pentru politica maritimă integrată (Consiliul PMI)* Disponibil la: http://mt.gov.ro/web14/documente/acte-normative/2018/08_34/18_08_22%20nota-fundamentare--hg%20consiliu%20PMI.doc, accesat la 12 septembrie 2021.
13. Institutul de Politici Publice. *Rezumat informativ pentru jurnaliști. Conceptul de securitate. Sectorul de securitate*, https://ipp.md/old/public/files/Proiecte/1-conceptul_securitate.pdf, accesat la 17 septembrie 2021.
14. <http://europa2020.spiruharet.ro/wp-content/uploads/2015/04/Curs-SIDP.pdf>, accesat la 12 septembrie 2021.

OPERAȚIILE INFORMAȚIONALE – RĂSPUNSUL COMUNICAȚIONAL ADECVAT LA AMENINȚĂRILE CONTEMPORANE –

Locotenent asist.univ.drd. Cosmina-Andreea NECULCEA

Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov

Din cele mai vechi timpuri, informația a reprezentat un element indispensabil și decisiv în câștigarea războiului. Deși morfologia conflictelor evoluează în funcție de capacitățile militare, tehnologii, proceduri și tehnici de luptă, precum și de spațiul în care se desfășoară, arhitectura comunicațională a câmpului de luptă este o prezență constantă. Conflictualitatea contemporană poate fi caracterizată prin creșterea hibridității și prin rolul tot mai accentuat al informației atât în spațiul fizic propriu-zis, cât și în spațiul virtual. Odată cu digitalizarea mediului informațional (acesta afectând direct mediul operațional), sfera informațională nu a devenit doar un element crucial, ci chiar câmpul de luptă în care se desfășoară războiul.

În războiul modern, multe dintre tacticile și tehnicile utilizate de forțele armate au rolul de a informa/influența și nu de a distruge. Luând în considerare diversitatea participanților (combatanți, necombatanți), putem spune că populația civilă joacă un rol preferențial. Prin urmare, interacțiunea cu populația proprie și cu populația din zona de responsabilitate este esențială pentru a garanta susținerea participării la conflict, precum și acceptarea forțelor în teren. În zilele noastre, operațiile informaționale sunt considerate un multiplicator de forță în întreg spectrul operațiilor militare, iar prin intermediul tehnologiei, se pot demara acțiuni de influențare a publicului țintă. În acest articol, ne propunem să identificăm rolul operațiilor informaționale în cea mai îndelungată și mai provocatoare misiune a NATO: Forța Internațională de Asistență pentru Securitate/ISAF în Afganistan.

Cuvinte-cheie: ISAF, talibani, operații informaționale, public țintă, activități informaționale.

INTRODUCERE

Conceptul *INFO OPS* (Information Operations) a fost dezvoltat de americani, începând cu anul 1990, și inclus, ulterior, în doctrina militară națională din 1998. În acest sens, în prima doctrină americană, operațiile informaționale implicau „acțiuni întreprinse pentru a afecta informațiile și sistemele de informații ale adversarilor, concomitent cu apărarea propriilor informații și sisteme de informații” (JP 3-13, 1998, p. I-1), definiție care, prin caracterul său generalist, a fost valabilă până în anul 2006, când a apărut o nouă doctrină a operațiilor informaționale. Tot în doctrina din 1998 este menționat și conceptul de *război informațional* (Information Warfare/IW), reprezentând „operații informaționale desfășurate în perioadă de criză sau conflict (inclusiv război) pentru îndeplinirea sau promovarea obiectivelor specifice față de un adversar sau a unor adversari specifici” (Ib.). În timp ce războiul informațional tinde să fie aplicat în timp de criză sau conflict, întrucât tehnicile folosite presupun angajarea forței coercitive, fapt văzut ca fiind ostil, operațiile informaționale pot fi desfășurate atât pe timp de pace, cât și pe timp de conflict. În consecință, în lipsa unei delimitări clare între cele două concepte, războiul informațional a fost eliminat din doctrina din 2006.

La nivelul Alianței, Info Ops reprezintă „o funcție ce presupune îndrumarea și coordonarea activităților informaționale pentru a crea efectele dorite asupra voinței, înțelegerii și capacităților adversarilor, adversarilor potențiali și a altor părți identificate de Consiliul Nord-Atlantic, în scopul îndeplinirii obiectivelor misiunii Alianței” (AJP 3-10, 2009, pp. 1-3). Totodată, activitățile informaționale reprezintă „acțiuni întreprinse pentru a afecta informațiile și sistemele de informații. Acestea pot fi desfășurate de orice actor și includ măsuri de protecție” (Ib.).

Operațiile informaționale pot fi ofensive și presupun atacarea structurii de comandă și control/C2 a inamicului, în timp ce operațiile defensive constau în protecția sistemelor C2 proprii de atacurile adversarului. Prin urmare, eficiența operațiilor informaționale rezultă din combinarea efectelor acțiunilor ofensive și a celor defensive, pentru obținerea superiorității informaționale în punctele decisive.

INTERVENȚIA DIN AFGANISTAN

Războiul din Afganistan a început acum 20 de ani, în urma atacurilor teroriste asupra Statelor Unite ale Americii, din 11 septembrie 2001. Forțele Speciale ale SUA, sprijinite de serviciile de informații americane, alături de forțele Alianței Nord-Atlantice au inițiat operațiunea din Afganistan, sub numele de cod *Enduring Freedom*. Misiunea era aceea de a învinge organizația Al Qaeda (și pe liderul acesteia, Osama bin Laden, suspectat de planificarea și execuția acestor atacuri), precum și îndepărtarea talibanilor de la putere (răsturnarea guvernului taliban). Misiunile au fost rapid îndeplinite. Astfel, guvernul taliban a fost înlăturat de la putere, însă grupul taliban s-a întrunit în Pakistan, sub conducerea spirituală a lui Mullah Mohammed Omar, și a început să recurgă la acțiuni insurgente lente, pentru a recuceri Afganistanul. De asemenea, și răspunsurile SUA par a fi fost diferite față de răspunsurile anterioare la atacurile talibanilor împotriva unor ținte americane. De atunci, talibanii și-au adaptat acțiunile insurgente pentru a compensa diferența față de forțele militare ale SUA și NATO. Reprezentative pentru acțiunile talibanilor erau ambuscadele și folosirea diferitelor tipuri de dispozitive explozive improvizate (Improvised Explosive Devices/IED).

La 20 decembrie 2001, a fost înființată Forța Internațională de Asistență pentru Securitate (International Security Assistance Force/ISAF), stabilită prin Rezoluția 1386 a Consiliului de Securitate al ONU și la cererea guvernului afgan, cu scopul de a sprijini guvernul afgan în menținerea securității în și în jurul capitalei Kabul. Dislocarea acesteia a început în 2001, inițial sub conducerea individuală a aliaților NATO, iar în anul 2003, NATO a preluat comanda Forței, care și-a extins treptat operațiunile în întreaga țară (în a doua jumătate a anului 2006, ISAF s-a extins în toată țara).

Până în prezent, ISAF a fost cea mai îndelungată și mai provocatoare misiune a NATO, implicând trupe din 51 de țări atât membre ale NATO, cât și partenere, respectiv 130.000 de soldați. Ca parte a efortului comunității internaționale, misiunea ISAF era de a asigura guvernului afgan condițiile pentru exercitarea autorității în toată țara, precum și dezvoltarea unei forțe de securitate afgane care să diminueze capabilitățile insurgente și să se asigure că Afganistanul nu va mai deveni niciodată locul preferat al teroriștilor. Prin urmare, începând cu anul 2011, responsabilitatea privind siguranța țării a fost transferată, treptat, către forțele afgane. Din vara anului 2013, acestea au preluat conducerea operațiilor de securitate pe întreg teritoriul. Misiunea ISAF s-a încheiat în anul 2014, când forțele naționale afgane de securitate și apărare (ANDSF) au preluat întreaga responsabilitate privind

menținerea securității și stabilității în întreaga țară. În anul 2015, NATO a lansat misiunea *Resolute Support/RSM*. Spre deosebire de ISAF, această misiune a fost una necombatantă, fără angajarea forțelor în lupta împotriva insurgenților.

În ceea ce privește implicarea României la eforturile NATO din Afganistan, țara noastră se numără printre principalii contributori, participând atât în cadrul ISAF, cât și în cadrul misiunii *Resolute Support*.

OPERAȚIILE INFORMAȚIONALE DESFĂȘURATE DE NATO (ISAF) ȘI ACTIVITĂȚILE INFORMAȚIONALE DESFĂȘURATE DE TALIBANI – DIFERENȚE ȘI ASEMĂNĂRI

În războiul din Afganistan, activitățile de modificare a percepțiilor sau de influențare a opiniei publice au fost conduse atât de către ISAF, cât și de talibani. Majoritatea activităților au cunoscut un real succes, iar acest lucru s-a datorat folosirii unui instrument indispensabil – informația. În ceea ce privește folosirea informației ca instrument, am identificat multe diferențe între cele două părți, în raport cu modul de desfășurare a operațiilor informaționale, mijloacele folosite sau scopul urmărit. Încă de la izbucnirea războiului, talibanii au dovedit că *au înțeles foarte bine rolul operațiilor informaționale*. A spune adevărul era un aspect irelevant pentru ei, de aceea, apelau la o mixtură între adevăruri și minciuni, cu scopul de a crea o permanentă stare de incertitudine.

Activitățile de război informațional ale talibanilor au fost adesea descrise ca fiind operații informaționale. Totuși, compararea directă a activităților non-cinetice ale talibanilor cu conceptul doctrinar al NATO de operații informaționale, ce presupune coordonarea activităților informaționale în cadrul campaniilor militare, nu este tocmai fundamentată. Chiar dacă strategia ISAF era diferită de activitățile de informare ale talibanilor, cea mai comună asociere dintre cele două părți ar fi folosirea unei tehnici comune: *propaganda*. Operațiile informaționale desfășurate de ISAF au avut caracter legitim, iar descrierea activităților talibanilor prin prisma terminologiei NATO le-ar putea conferi și acestora același caracter. Prin urmare, acest aspect ne determină să folosim termenul de *activități informaționale* pentru a descrie strategia talibanilor de a informa și influența opinia publică.

Deși nu făceau diferență între activitățile desfășurate, talibanii recurgeau la tehnici precum propaganda, contactul cu liderii locali, postura și sprijinul populației locale, distrugerea fizică etc. În conceptul doctrinar al NATO, aceste activități au corespondent în operații psihologice (Psychological Operations/PSYOPS), angajarea liderilor cheie (Key Leaders Engagement/KLE), prezență, postură și profil (Presence,

Profile and Posture/PPP), cooperarea civil-militară (Civil-Military Cooperation/CIMIC) etc. Ei vedeau aceste activități ca pe niște măsuri, pentru a crea efectele dorite și nu ca pe niște activități distincte.

În încercarea de a intimida sau a constrânge, talibanii foloseau *night letters*¹, majoritatea scrise de mână, care erau trimise unor destinatari bine aleși, cu intenția de a le schimba comportamentul. Majoritatea activităților se bazau pe comunicarea directă, față în față cu liderii locali sau cu bătrânii satelor, pentru a-i convinge să nu sprijine acțiunile ISAF sau ale GIROA (Guvernul Republicii Islamice Afganistan/Government of the Islamic Republic of Afghanistan).

Mesajele talibanilor erau transmise și prin emisiuni radio, prin CD-uri, DVD-uri ce erau disponibile în piețele și bazarele din toată țara. Dar, activitățile de informare ale talibanilor nu se limitau la populația afgană, ci țineau și opinia publică mondială, prin intermediul mass-mediei internaționale, al cablurilor TV, sateliților, internetului și diferitelor site-uri web.

La fel de importantă a fost și funcția CIMIC, prin intermediul căreia talibanii asigurau populația locală de sprijinul lor. Scopul acesteia era de a întări mesajul conform căruia aceștia erau cu mult mai capabili să sprijine populația decât o făceau ISAF sau GIROA, în special în zonele unde ISAF și Forțele Naționale de Securitate afgane (Afghan National Security Forces/ANSF) nu puteau asigura o prezență efectivă.

O chestiune cheie ce a influențat mediul informațional era percepția timpului. Talibanii aveau un mod distinct de măsurare a timpului, iar schimbul de informații se realiza foarte rapid. Când venea vorba de daune colaterale, putem spune că aceștia profitau de greșelile forțelor NATO, pentru că reprezentantul acestora în presa internațională se afla tot timpul cu un pas înaintea ISAF. Apelau la o mixtură de minciuni și adevăruri, pentru a pune ISAF într-o poziție dezavantajoasă. Până ca ISAF să finalizeze operațiunea și să ia act despre un incident cu daune colaterale, purtătorul de cuvânt al talibanilor deja raporta incidentul presei internaționale, făcând replicile ISAF tot mai dificile. Când ISAF greșea, talibanii erau tot timpul pe poziție și foloseau informațiile în scopuri propagandistice. Aceștia răspândeau mesaje conform cărora ISAF omoară civili afgani nevinovați, mesaje ce veneau în contradicție cu argumentul că „forțele coaliției sunt prietene, aducând pace și progres/dezvoltare” (Muñoz, 2012, p. 38).

¹ *Scrisori anonime* – cunoscute sub denumirea de *shabnamah*, acestea reprezintă forma tradițională de comunicare în Afganistan. Erau folosite pentru a amenința indivizi sau grupuri de indivizi care erau suspectați de colaborarea cu forțele coaliției. De obicei, destinatarii erau sătenii și bătrânii și erau amenințați inclusiv cu moartea dacă nu se supuneau cerințelor talibanilor.

De exemplu, la producerea unui eveniment, talibanii apăreau în fața presei internaționale în maximum 60 de minute, considerabil mai repede față de timpul de contracarare al ISAF. Pentru a contracara sau infirma mesajele talibanilor despre producerea unor evenimente, ISAF avea nevoie, pentru derularea investigațiilor, de confirmarea producerii acestor evenimente și de aprobarea pe cale ierarhică înainte de a apărea în fața presei internaționale. Acest exemplu poate confirma percepția armatei americane în perioada petrecută în Afganistan: „*We’ve got the watches, but they’ve got the time*”. („*Am câștigat ceasurile, dar timpul este de partea lor*”). (Gant, 2009, p. 12).

De la invazia sovietică produsă în 1979, nu s-au schimbat foarte multe în ceea ce privește starea constantă de război. Talibanii își mențineau poziția de *luptători pentru libertate* (AP Newx, 2021) (așa cum i-a numit președintele american Ronald Reagan) și încercau să portretizeze forțele NATO asemenea trupelor militare sovietice, atât timp cât în memoria colectivă afgană încă mai dăinuia amintirea invaziei.

Pentru că nu purtau uniforme, talibanii se integrau cu ușurință în rândul sătenilor. Mai mult decât atât, cunoscând foarte bine cultura populației afgane și făcând adesea referire la Coran, mesajele acestora primeau legitimitate și autoritate, având un impact de durată. Totodată, mesaje precum „*The talibans will be here when ISAF is gone*”, „*Afghanistan is the graveyard of Empires*”, „*The infidels are deliberately killing our women and children*”, „*ISAF soldiers are foreigners and GIROA are their puppets*”. („*Talibanii vor fi aici când ISAF va dispărea*”, „*Afganistanul este cimitirul imperiilor*”, „*Infidelii neucid în mod deliberat femeile și copiii*”, „*Soldații ISAF sunt străini, iar reprezentanții Guvernului Republicii Islamice a Afganistanului sunt marionetele lor*”). (Nissen, 2007, p. 7) etc. erau eficiente în contracararea mesajelor ISAF și ale GIROA. Pe lângă acestea, în perioada 2001-2014, talibanii au desfășurat acțiuni cinetice, pe care le exploatau ulterior în scopuri propagandistice. Ei apelau chiar la revendicarea unor acțiuni pe care nu le-au desfășurat și pe care și le asumau pentru propagandă.

În ceea ce privește intervențiile ISAF în Afganistan, majoritatea constau în operații cinetice, bazate pe manevră. Aceste operații erau sprijinite de operațiile informaționale (Info Ops) și operațiile psihologice (Psychological Operations/PSYOPS), dar principalele mijloace folosite rămâneau, în continuare, acțiunile cinetice.

Contrar talibanilor, care nu făceau distincție între nivelurile operaționale (strategic, operațional, tactic) și nu-și limitau activitățile informaționale la un anumit nivel, ISAF își restrângea operațiile informaționale la nivelurile operațional și tactic. Unii planificatori erau chiar neobișnuiți cu integrarea acestor operații non-cinetice în cadrul operațiilor militare și cu efectele pe care puteau să le obțină.

Pentru că doctrina oferea puține instrucțiuni, orientări și îndrumări privind integrarea operațiilor informaționale în operațiile unității, comandanții trebuiau să le configureze singuri. Prin urmare, în măsura în care comandanții considerau necesară sau importantă integrarea operațiilor informaționale în operațiunile lor, aceștia își exprimau intenția prin stabilirea unor obiective și abia atunci integrarea acestora devenea importantă și pentru staff-ul lor sau pentru subordonați.

Am putea conchide că acțiunile ISAF se desfășurau sub o presiune constantă, fiind obligați să ofere rezultatele progresului în Afganistan, în timp ce talibanii urmăreau să atragă și să mențină populația de partea lor sau măcar să fie neutră.

MIJLOACE DE DISEMINARE A INFORMAȚIILOR

Intervenția din Afganistan a fost consecința atacurilor teroriste din 11 septembrie, dar, odată cu trecerea timpului, această temă nu mai avea aceeași rezonanță printre afgani. Diferența viza, în primul rând, acțiunile propagandistice, care nu se mai focalizau pe ceea ce le-au făcut teroriștii americanilor, ci pe ceea ce le produceau afganilor. Totodată, mesajele ISAF căutau sprijinul comunității afgane, pentru eliminarea diferitelor amenințări (IED etc.) și sublinierea rolului guvernului și al armatei afgane în asigurarea unei vieți mai bune.

Câțiva ani mai târziu, în decembrie 2009, președintele Barack Obama a declarat că forțele vor rămâne în Afganistan și vor conduce un „război de necesitate”, cu scopul de a opri Al Qaeda să-și restabilească un nou sanctuar pe care să-l folosească pentru a ataca din nou SUA: „Nu trebuie să uităm niciodată: acesta nu este un război la alegere. Acesta este un război de necesitate. Cei care au atacat America pe 11 septembrie completează să o facă din nou. Dacă nu va fi controlată, insurgența talibanilor va însemna un refugiu și mai mare, din care Al Qaeda ar putea complota pentru uciderea mai multor americani”. (The New York Times). Acest mesaj a obținut o oarecare credibilitate, atât timp cât această temă se focusa pe Al Qaeda și teroriștii străini care și-au stabilit tabere în Afganistan. Cu toate acestea, majoritatea afganilor nu au văzut niciodată o tabără de antrenament a teroriștilor și nu au interacționat deloc cu Al Qaeda.

Efortul de a eticheta talibanul ca fiind *terrorist* a dus la pierderea credibilității, pentru că audiența țintă nu considera talibanul ca fiind un terorist internațional. Totodată, pashtunii păreau să nu accepte premisa conform căreia talibanii aveau de-a face cu atacurile din 11 septembrie 2001. Mai mult, continuarea războiului împotriva terorismului după înlăturarea lui Osama Bin Laden i-a făcut pe majoritatea membrilor Al Qaeda să fugă din țară, abandonându-și taberele. Prin urmare,

justificarea ocupației străine a devenit și mai puțin credibilă. Practic, eficiența/viabilitatea războiului împotriva terorii s-a diminuat treptat. În Afganistan, au avut loc acte de terorism mai multe ca niciodată. Numărul atacurilor sinucigașe și amplasarea IED-urilor a crescut semnificativ, la fel ca și efectivele forțelor, respectiv numărul operațiilor de luptă desfășurate.

Talibanii au început să dezvolte o propagandă bazată pe învinovățirea ocupației străine și pe faptul că, de îndată ce forțele străine vor părăsi teritoriul Afganistanului, va fi pace. De aici am putea conchide că vorbim despre un război între idei, de vreme ce americanii susțineau că sunt în Afganistan pentru a suprima terorismul, iar teroriștii susțineau că ocupația străină era cauza terorismului. De exemplu, la câteva luni după invazia Afganistanului de către forțele contrainsurgente, unitățile PYOPS au realizat un video în limbile *dari* (farsă) și *pastho*, cu grafică și muzică afgană, pentru a răspândi mesajul privind justificarea prezenței lor în Afganistan. Analizând acest exemplu din punct de vedere al eficienței, cei care vizionau filmul nu înțelegeau imaginile cu avioanele care se prăbușeau în clădiri înalte, pompieri, oameni alergând, moloz, praf etc. Mai mult decât atât, mulți localnici afgani nu au văzut niciodată un televizor și nu puțini erau cei care văzuseră fotografii cu orașul New York. Tot ce au înțeles era că *ceva s-a întâmplat*. Acest lucru indică eșecul comunicării vizuale, pentru că publicul țintă nu a înțeles imaginile și nu le-a asociat cu lupta antiteroristă. Majoritatea populației pasthune nu a văzut niciodată un zgârie-nori și nu a asociat desenele și fotografiile din World Trade Center cu clădiri pline de oameni, aflate în pericol. Totodată, aceștia nu au văzut niciodată avioane și nu realizau că acele avioane erau pline cu oameni nevinovați.

Operațiile cinetice au avut un rol decisiv în războiul din Afganistan, dar era nevoie ca ISAF să mute accentul către Info Ops, în special în ceea ce privește sprijinul și încrederea populației. Talibanii au înțeles foarte bine acest centru de greutate și au depus eforturi considerabile în discreditarea acțiunilor ISAF și ale comunității internaționale, ca și în menținerea sprijinului populației afgane pentru a amenința coeziunea Alianței.

Pentru a perturba legăturile de comunicații și rețeaua de apărare aeriană, forțele contrainsurgente dispuneau de avioane precum EC-130H Compass Call, care conduceau bruiaj de baraj/barrage jamming cu frecvențele C2 afgane și EA-6B Prowler, care însoțeau avioanele de atac până la ținte. Aceasta a permis o distrugere rapidă a sistemelor de apărare aeriană integrată (Integrated Air Defense Systems/IADS), a sistemelor C2 și a forțelor afgane de la sol.

În încercarea de a convinge luptătorii talibani să se predea, broșurile și difuzările radio subliniau capabilitățile forțelor constrainsurgente și inutilitatea unei lupte continue, având în vedere că liderii talibani și Al Qaeda s-au ascuns și au părăsit câmpul de luptă. Radioul s-a dovedit a fi un mijloc eficient de transmitere a mesajelor, iar forțele americane au continuat să sponsorizeze unele stații din Afganistan, în special pe cele comerciale sau pe cele controlate de guvern.

Pliantele și emisiunile radio aveau rolul de a convinge populația afgană să ofere informații care ar putea conduce la capturarea lui Osama Bin Laden și a liderilor talibani. Cei care ofereau informații erau recompensați. Totodată, pliantele ofereau informații despre operațiile de asistență umanitară (Humanitarian Assistance/HA) care se desfășurau în paralel cu operațiile de luptă. Aceste produse descriau natura operațiilor de asistență umanitară, precum și modul în care afganii puteau beneficia de acestea. Avantajul pliantelor era acela că puteau fi aruncate din avioane sau elicoptere dincolo de zona de patrulare a forțelor. Având în vedere alfabetizarea redusă, forțele de coaliție foloseau cu preponderență imagini sugestive în detrimentul textului, un efort pentru a ilustra mesajul vizual. Talibanii nu beneficiau de acest avantaj, pentru că nu aveau avioane. Pliantele conțineau mesaje precum: „*The U.S. military is the friend of Afghan people*”, „*We are here to help*” sau „*We know where you are*” („*Forțele militare ale SUA sunt prietene cu poporul afgan*”, „*Suntem aici să ajutăm*”, „*Știm unde sunteți*”) (Muñoz, p. 100), cu referire la liderii talibani.

Un alt mijloc de transmitere a mesajelor era reprezentat de ziare și reviste. Acestea erau distribuite în zone aglomerate precum școli, restaurante sau magazine. Dar, și aici, rata de analfabetism era una crescută, iar cine știa să citească se bucura de un anumit statut și îi putea influența pe alții.

Rețelele sociale și internetul au avut un rol esențial de ambele părți. În iunie 2009, Associated Press a anunțat că forțele americane din Afganistan au lansat o pagină de Facebook, un canal de Youtube și Twitter. Ca parte a efortului de comunicare, aceste mijloace „*ar ajuta forțele militare să ajungă la cei care își procură informațiile din mediul online mai degrabă decât prin intermediul materialelor printate*”. (Ngo, 2009). Principalul scop al acestor site-uri era „*să contracareze propaganda talibanilor, despre care se spune că publică, în mod frecvent, declarații despre câți soldați americani au fost uciși de către forțele talibane sau despre câți civili ar fi fost uciși în raidurile aeriene. Acesta este un război informațional pe care, conform unor oficiali americani, forțele militare îl pierd*”. (Ib.). Talibanii se bazau pe internet pentru a răspândi ideologia și propaganda, iar cei care obțineau informații

pe internet aveau obligația să le transmită mai departe. Dar, activitatea talibanilor nu se limita la populația locală, ci putea fi direcționată și spre audiența străină, cu scopul de a câștiga susținere pentru cauza lor. Chiar dacă erau neplanificate, intruziunile și inducerile în eroare pe rețelele radio afgane și talibane, desfășurate de forțele speciale, au ajutat la ghidarea avioanelor către ținte. Forțele speciale, din postura de luptători talibani la radio, au convins forțele talibane care erau atacate să ofere feedback, să ofere corecții la țintă pentru atacurile aeriene, talibanii raportând cât de departe și în ce direcție explodau bombele. Forțele Speciale foloseau acele informații și corectau traiectoriile bombelor care atacau acele poziții. Totuși, deasupra Afganistanului nu cădeau doar bombe, ci și provizii de asistență umanitară în zonele identificate ca ducând lipsă de alimente, de la începutul atacurilor. Avioanele de transport aruncau containere din plastic cu rații oferite de forțele de coaliție în scopul prevenirii foametei în rândul populației afgane. Tot în acele zone erau distribuite pliante care descriau ce conțineau acele containere. Chiar dacă erau rare, pentru diminuarea insurgenței, erau amplasate și panouri publicitare.

Comunicatele și conferințele de presă zilnice aveau rolul de a informa Pentagonul și conducerea forțelor privind acțiunea din ziua precedentă și erau date exemple de atacuri conduse de forțele coaliției, finalizate cu succes. Un punct slab privind comunicatele de presă era timpul îndelungat până la finalizarea și aprobarea acestora. De exemplu, când plutonul care acționa într-o anumită zonă era implicat într-un eveniment, comandantul de pluton întocmea un raport în care descria cele întâmplate. Acest raport parcurgea întregul lanț de comandă, până ajungea la ofițerul responsabil de operații informaționale de la nivel brigadă, care scria un comunicat de presă, în engleză, în care informa eșaloanele superioare despre producerea evenimentului. Însă, trecerea raportului prin întregul lanț de comandă ducea, adesea, la pierderea clarității, a contextului de producere și chiar la pierderea actualității. Uneori, comandanții de la nivel tactic minimizeau evenimentul doar pentru a nu mai implica întregul lanț de comandă în operațiunile sale.

În timp ce operațiile cinetice au contribuit la înfrângerea talibanilor și a trupelor Al Qaeda, condițiile pentru succesul din Afganistan puteau fi setate și prin operații de influență. Cel mai mare succes PSYOPS a avut loc în comunicarea *face to face*, fiind considerată cea mai bună modalitate de a răspândi informația. Prin întâlnirile cu *jirgas*², puteau fi organizate angajarea liderilor cheie și stabilirea relațiilor cu reprezentanți ai mass-media afgane. Odată ce auzeau în mod direct de la soldați

² Consiliul local de bătrâni.

că ei sunt acolo pentru a-i ajuta și a le oferi securitate și că singurul lor obiectiv era acela de a înfrânge terorismul, mesajul căpăta credibilitate. Această funcție PSYOPS îi făcea pe soldați să se simtă precum niște ambasadori ai bunăvoinței. Rolul era contracararea propagandei talibane, care, oricum, era văzută de majoritatea afganilor dintr-un unghi negativ. Totodată, audiența afgană nu era omogenă, iar audiența cheie pentru obiectivele contrainsurgente era cea pashtună, care reprezenta aproximativ 42% din populația afgană și care cuprindea zonele în care insurgența talibană era cea mai puternică.

CONCLUZII

Diferența dintre ISAF și talibani în războiul informațional a condus la o asimetrie tactică și normativă care a funcționat bine pentru talibani, cel puțin în sfera comunicațională. Acest avantaj i-a făcut eficienți în influențarea audienței locale și a opiniei publice internaționale. Se pare că talibanii au fost mai eficienți în activitățile informaționale decât au fost în activitățile tactice, prin urmare, ei nu s-au străduit să câștige bătăliile la nivel tactic. Ei au căutat, mai degrabă, să provoace cât mai multe daune pentru a submina atât credibilitatea ISAF, cât și angajamentele comunității internaționale în Afganistan. Ei au încercat să domine sfera informațională prin orice mijloace, în timp ce ISAF a interacționat diferit cu media, fiind constrânsă de considerații legale, politice, etice în diseminarea mesajelor.

Pentru ca forțele contrainsurgente să facă față în Afganistan, acestea trebuiau să câștige războiul informațional, iar una dintre condiții era aceea de a câștiga sprijinul populației. Pentru ca acest lucru să se realizeze, trebuia să fie recunoscut la toate nivelurile, în cadrul NATO, că războiul informațional sau bătălia asupra percepțiilor era la fel de importantă, poate chiar mai importantă decât angajarea fizică a forțelor și mijloacelor. Cu alte cuvinte, era vorba de câștigarea încrederii populației locale și nu de distrugerea fizică.

Bătălia informațională a fost una asimetrică și caracterizată, în primul rând, de modul în care talibanii au condus activitățile informaționale și cum a condus ISAF Info Ops. De aici putem trage următoarele concluzii:

ISAF a condus operații cinetice în sprijinul cărora s-au aflat activitățile informaționale, în timp ce talibanii au condus activități informaționale sprijinite de operații cinetice.

ISAF căuta să demonstreze capacitățile folosind Info Ops, în timp ce talibanii foloseau intimidarea și constrângerea pentru a transmite mesajele.

BIBLIOGRAFIE:

- Gant, J. (2009). *One Tribe at a Time. A Strategy for Success in Afghanistan*, Nine sisters imports, Inc. SUA: Los Angeles. California.
- Munoz, A. (2012). *U.S. Military Information Operations in Afghanistan. Effectiveness of Psychological Operations 2001-2010*. National Defense Research Institute, RAND Corporation, https://books.google.ro/books?id=dOm0UXpIHR4C&pg=PA123&lpg=PA123&dq=it+reaches+the+IO+officer+at+brigade+level&source=bl&ots=N18_7WM-bk&sig=ACfU3U1IEpy_iR82VJ0tAYACZ2PwbeyPNQ&hl=ro&sa=X&ved=2ahUKewiri4PKo6v0AhVM_aQKHU3pCywQ6AF6BAGEAM#v=onepage&q=it%20reaches%20the%20IO%20officer%20at%20brigade%20level&f=false, accesat la 26 septembrie 2021.
- Ngo, D. (2009). *U.S. military joins Twitter, Facebook. The U.S. military has created a Facebook page and Twitter feeds as an communication effort for the war in Afghanistan*, <https://www.cnet.com/tech/services-and-software/u-s-military-joins-twitter-facebook/>, accesat la 27 septembrie 2021.
- Nissen, T. (2007). *The Taliban's information warfare. A comparative analysis of NATO Information Operations (Info Ops) and Taliban Information Activities*. Copenhagen: Royal Danish Defence College.
- AJP 3-10, Allied Joint Doctrine For Information Operations (2009), <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf>, accesat la 26 septembrie 2021.
- AP News (2021). *A timeline of more than 40 years of war in Afghanistan*, <https://apnews.com/article/joe-biden-islamic-state-group-afghanistan-europe-middle-east-70451c485d46908ef5c6a83a1de9f0f6>, accesat la 28 septembrie 2021.
- Joint Publication 3-13, *Information Operations*, 13 februarie 2006, https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_13.pdf, accesat la 28 septembrie 2021.
- JP 3-13, Joint Doctrine for Information Operations (1998), p. I-1, https://www.c4i.org/jp3_13.pdf, accesat la 28 septembrie 2021.
- The New York Times (2009). *Obama Defends Strategy in Afghanistan*, <https://www.nytimes.com/2009/08/18/us/politics/18vets.html>, accesat la 26 septembrie 2021
- <https://www.cnet.com/tech/services-and-software/u-s-military-joins-twitter-facebook/>, accesat la 17 septembrie 2021.
- <https://www.nytimes.com/2009/08/18/us/politics/18vets.html>, accesat la 21 septembrie 2021.
- <https://thesystemsthinker.com/the-blind-men-and-the-elephant/>, accesat la 17 septembrie 2021.

DEZVOLTAREA CADRULUI STRATEGIC DE ANGAJARE A NATO ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII EUROATLANTICE

Dragoș ILINCA

Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

În cele peste șapte decenii de existență, la nivelul NATO au fost adoptate șapte concepte strategice care au contribuit semnificativ la consolidarea rolului acestei organizații în asigurarea securității euroatlantice. Prioritățile avansate prin intermediul acestor documente derivă din implementarea Tratatului Nord-Atlantic, semnat la Washington, în aprilie 1949, asigurând cadrul de adaptare continuă a modului de funcționare a NATO și, subsecvent, de raportare la evoluțiile de securitate. Din această perspectivă, radiografia ultimelor decenii relevă existența unor secvențe decisive în dezvoltarea abordării strategice a NATO, în urma cărora profilul organizației s-a maturizat pe deplin, contribuind, totodată, și la crearea instrumentarului necesar pentru asigurarea apărării colective. Conceptele strategice agreate de-a lungul existenței NATO au reprezentat punctele de reper ale procesului de transformare a organizației, promovând abordările conceptual-practice care au avut un rol esențial în menținerea echilibrului în Europa și, nu în ultimul rând, în consolidarea contribuției acestei organizații în domeniul managementului crizelor.

Cuvinte-cheie: NATO, concept strategic, descurajare, reziliență, postură avansată.

INTRODUCERE

Încă din primele etape ale formării Alianței Nord-Atlantice, problema asigurării securității statelor membre a reprezentat piatra unghiulară a demersului de creare a acestei organizații. Modalitatea de transpunere în practică a acestui obiectiv, reflectat în cadrul Articolului 5 al actului fondator al NATO, s-a realizat prin adoptarea unui cadru strategic adecvat, care să susțină procesul de refacere economică a Europei, simultan cu dezvoltarea unei posturi de apărare adecvate situației generate după cel de-al Doilea Război Mondial. În această perioadă, Europa se confrunta cu pericolul izbucnirii unui nou război, generat de expansionismul sovietic, căruia îi căzuseră victime o serie de state din Europa Centrală și de Sud-Est. Primele proiecte de coagulare a unor formule de apărare orientate către îndiguirea pericolului sovietic, dar și pentru gestionarea rapidă a unei eventuale revigorări a comportamentului agresiv din partea Germaniei au aparținut statelor vest-europene. Alături de Franța și Marea Britanie, statele Benelux s-au asociat, prin semnarea, la 17 martie 1948, a Tratatului de la Bruxelles, la crearea unui mecanism de asigurare a apărării reciproce. La un an distanță, aceste state se numărau¹ printre cele care vor semna Tratatul Atlanticului de Nord, actul fondator al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO). Preambulul documentului indica, fără echivoc, determinarea statelor semnatare de a susține stabilitatea și prosperitatea în aria nord-atlantică. În acest sens, își exprimau angajamentul de a se uni în efortul colectiv pentru apărare colectivă și promovarea păcii și securității (Insall, 2015, pp. 459-463).

În susținerea acestor principii, Articolul 5 a introdus prevederile legate de asigurarea apărării colective a statelor membre. Potrivit acestora, în situația în care unul dintre statele membre ar fi victima unui atac armat pe teritoriul său, ceilalți membri tratau această acțiune ca pe un atac împotriva tuturor, fiind îndreptățite, în baza Articolului 51 al Cartei Națiunilor Unite, să adopte toate măsurile pe care le consideră necesare pentru restabilirea și menținerea securității zonei nord-atlantice. După cum remarca președintele SUA, Harry Truman (1945-1953), în cadrul ceremoniei de creare a NATO, demersul reprezenta „*primul pas pentru a pune în aplicare o abordare internațională în sprijinul păcii și prosperității comunității*”

¹ Primele state care au semnat, la Washington, în 4 aprilie 1949, actul fondator al NATO au fost: Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Marea Britanie și SUA.

națiunilor care au aderat la această inițiativă” (Truman Papers, 1964, p. 196). În același timp, Truman sublinia importanța Tratatului de înființare a NATO, reflectând „crearea unui sistem de securitate care ar fi putut preveni izbucnirea celor două războaie mondiale în cazul în care acesta ar fi existat mai devreme”. Nu în ultimul rând, se aducea în atenție natura defensivă a demersului statelor semnatare menit să prevină agresiunea împotriva propriilor popoare prin „crearea unui scut împotriva unei agresiuni sau a amenințărilor cu agresiunea” (ib., p. 197).

IMPLICAȚIILE CONTEXTULUI DE SECURITATE

Dincolo de aspectele legate de evoluția procesului de maturizare organizațională a NATO, decizia de creare a acestei organizații trebuie integrată analitic în particularitățile contextului internațional. Între 1945 și 1948, state din perimetrul est-european cad sub influența expansiunii sovietice, ceea ce a contribuit la accentuarea separației între cele două zone ale Europei. Fenomenul avea să fie reliefat într-o sintagmă cuprinzătoare de către fostul premier britanic Winston Churchill (1874-1965). Condamnând acțiunea Moscovei, acesta anunța, la 5 martie 1946, căderea unei „Cortine de fier” și debutul unui nou conflict, ale cărui exprimări vor fi consemnate pentru aproape jumătate de secol (Churchill, 2006, p. 344). Stoparea ofensivei sovietice a reprezentat principala direcție de acțiune a politicii externe americane pentru perioada postbelică. În decembrie 1947, președintele Truman anunța, în Congresul SUA, determinarea de a ajuta popoarele europene în a face față agresiunii sovietice (Truman Papers, 1963, pp. 515-529). Această opțiune strategică a fost susținută prin lansarea unui plan de sprijin pentru refacerea economică a Europei, cunoscut sub numele de „Planul Marshall”.

Reacția sovietică a fost centrată pe respingerea inițiativei americane, dublată de inițierea unor măsuri radicale de întărire a controlului asupra statelor aflate în sfera sa de influență. Acestea au fost împiedicate să acceseze sursele de finanțare oferite de SUA, fiind silite să se afilieze formulelor de cooperare inițiate de URSS. Toate aceste elemente prefigurau crearea celor două blocuri politico-militare care se vor confrunta în deceniile următoare. Primul moment de tensiune majoră avea să fie consemnat în perimetrul geografic german, prin decizia sovietică de a institui o blocadă asupra Berlinului. SUA și Marea Britanie vor angaja un efort extraordinar de asigurare a mijloacelor de subsistență pentru 2,5 milioane de locuitori din acest perimetru. Pentru aproape un an, cele două state au organizat și susținut un adevărat pod aerian, care va dura până în mai 1949, atunci când blocada instituită de sovietici a fost retrasă.

Pe fondul accentuării divergențelor, în contextul crizei din Berlin, nivelul forțelor militare din Europa a crescut semnificativ. Astfel, nucleul forțelor sovietice va ajunge, în iulie 1948, la aproximativ 40 de divizii, accentuând disparitatea raportului față de prezența aliată (opt divizii). Pe acest fond, SUA au optat pentru consolidarea angajamentului militar în susținerea securității europene, incluzând, într-o primă instanță, deplasarea a trei grupuri aeriene de bombardiere strategice (B-29). Dincolo de aceste aspecte, criza Berlinului avea să adâncească separația între cele două părți ale Europei, contribuind, în același timp, la extinderea totală a controlului sovietic asupra statelor care intraseră în sfera sa de influență. Din perspectiva evoluțiilor legate de Germania, în aprilie 1949 este anunțată crearea Republicii Federale a Germaniei (RFG), urmată de constituirea, sub control sovietic direct, a Republicii Democrate Germane (august 1949). De asemenea, la 29 august 1949, URSS a derulat primul test nuclear, indicând consolidarea semnificativă a potențialului său militar. Crearea NATO, în acest context extrem de complicat, avea să aducă speranțe privind posibilitatea stopării expansionismului sovietic și realizarea unei apărări eficiente a vestului Europei.

PRIMELE CONCEPTE STRATEGICE – STRUCTURAREA PROFILULUI TERITORIAL AL POSTURII NATO

Iminența escaladării conflictuale în contextul Războiului Rece își va pune amprenta asupra modului în care NATO va evolua. Mediul internațional de securitate va suferi degradări semnificative prin izbucnirea unor conflicte de tip „proxy” în diferite părți ale lumii, după cum este cazul, în special, al războaielor din Indonezia (1945), Vietnam (1945-1946) și Indochina (1946-1954). La 25 iulie 1950, izbucnea Războiul din Coreea, care a influențat semnificativ modul de dezvoltare a NATO. Deși un conflict ale cărui cauze se regăseau în contextul celui de-al Doilea Război Mondial, războiul din Peninsula coreeană a relevat totuși potențialul sovietic de susținere a unui efort prelungit și, subsecvent, pericolul pe care acesta îl reprezenta pentru statele vest-europene.

Încă din anul 1949, la nivelul NATO au fost elaborate documentele de nivel strategic având ca scop dezvoltarea acestei organizații în baza principiilor agreeate prin Tratatul de la Washington. La 5 ianuarie 1950, a fost adoptat primul *concept strategic* al NATO (*The Strategic Concept for the Defence of the North-Atlantic Area*). Cunoscut și sub acronimul DC6/1, acesta, precum și documentul de susținere elaborat de autoritățile militare (Strategic Guidance for North Atlantic Regional Planning – MC 14), erau gândite în logica apărării teritoriale și ținându-se cont

de potențialul militar relativ limitat al statelor membre la mai puțin de cinci ani după terminarea războiului (Pedlow, 1997, pp. 60, 94). Se viza asigurarea conexiunii între capacitatea militară a statelor membre și potențialul industrial al acestora, privit ca un element esențial de susținere a efortului militar. De asemenea, transpunerea obiectivelor Tratatului de la Washington presupunea crearea apărării comune prin conjugarea eforturilor statelor membre pe coordonate de complementaritate și în baza unui proces de planificare în domeniul apărării.

Conform filozofiei de bază a actului fondator al NATO, primul *concept strategic* a vizat crearea capacității de evitare a războiului atât prin contribuția statelor membre în context aliat, cât și prin dezvoltarea capacității individuale de apărare. Pe aceste coordonate, principiile promovate și care aveau să orienteze activitatea grupurilor regionale de planificare vizau:

- *Acțiunea comună în apărarea împotriva agresiunii armate, presupunând existența unor aranjamente specifice de cooperare între statele membre.*
- *Contribuția individuală a tuturor statelor membre, în funcție de posibilitățile fiecăruia.*
- *Sincronizare între dezvoltarea forțelor la nivelul statelor membre și procesul de refacere economică.*
- *Dezvoltarea coordonată a forțelor, dispuse în locații care să permită asigurarea sprijinului reciproc.*
- *Concentrarea procesului de planificare asupra utilizării eficiente a resurselor aflate la dispoziție.*
- *Asumarea, de către fiecare stat membru, a misiunilor potrivite, inclusiv prin luarea în considerare a aspectelor geografice și a potențialului acestora.*

Pornind de la aceste principii, obiectivele promovate prin intermediul *conceptului strategic* au vizat, în esență, dezvoltarea unui mecanism de coordonare între statele membre pentru realizarea unei descurajări credibile. Se avea în vedere, de asemenea, elaborarea unor planuri operaționale de angajare a forțelor statelor membre în cazul izbucnirii unui conflict generalizat ca urmare a unei agresiuni. Se remarca, de asemenea, faptul că, încă din aceste etape inițiale, problema împărțirii echitabile a responsabilităților și rolurilor la nivelul statelor membre reprezenta unul dintre elementele esențiale în fundamentarea procesului de planificare, inclusiv din perspectiva asigurării predictibilității.

Din perspectiva mecanismelor de coordonare necesar a fi dezvoltate pentru asigurarea coerenței formulei de răspuns, se promova o viziune cuprinzătoare, structurată pe trei dimensiuni principale: standardizarea în toate domeniile

cu relevanță pentru procesul de planificare a apărării colective (ex.: doctrine, echipamente, servicii, facilități); încheierea aranjamentelor de cooperare specifice între statele membre; derularea de exerciții întrunite, cu participarea forțelor furnizate de statele membre. Premisa principală de planificare în elaborarea planurilor de apărare a vizat flexibilitatea în implementarea combinată a unor misiuni menite să asigure controlul liniilor de comunicație și a centrelor de aprovizionare. Simultan, se avea în vedere neutralizarea potențialului agresiunii și preluarea inițiativei de respingere a acțiunii inamicului, prin toate mijloacele aflate la dispoziție (aerian, naval, terestru și psihologic) (Pedlow, 1997, p. 89). În mod particular, era subliniat rolul SUA privind capacitatea de bombardament strategic, precum și cel de asigurare, alături de Marea Britanie, a capacității de control al liniilor de comunicație maritimă. De asemenea, rolul aliaților vest-europeni se valoriza în asigurarea capacităților antiaeriene, respectiv în asigurarea primelor elemente terestre de reacție rapidă, urmând ca acestea să fie consolidate prin formațiuni de nivel superior.

În structurarea acestui efort, considerațiile militare avansate pentru planificarea regională furnizau elemente inițiale de contingență. Totodată, era subliniată disparitatea dintre potențialul NATO și cel care putea fi angajat de blocul comunist, indicând necesitatea unei planificări realiste și prin dezvoltarea unor metode care să compenseze inferioritatea numerică. Astfel, primul reper asumat pentru îndeplinirea obiectivelor de capabilități era 1 iulie 1954, stabilind reperele temporale ale ciclurilor de derulare a procesului aliat de planificare a cărui secvențialitate era stabilită la patru ani. De asemenea, la nivelul grupurilor regionale de planificare² urmau să se dezvolte planuri de apărare pe termen scurt, care urmau să fie actualizate anual, pentru a asigura reacția imediată în cazul unei agresiuni. Pentru a se evita fragmentarea procesului de planificare, planurile respective erau integrate la nivel central, sub coordonarea unei structuri NATO.

De asemenea, demersurile privind dezvoltarea profilului operațional al NATO au fost accelerate. În acest context, se înscriu deciziile necesare pentru dezvoltarea arhitecturii instituționale, simultan cu inițierea procesului de creare a structurii aliate de comandă. În 1949, a fost deschis, la Londra, primul sediu al organizației, care va funcționa până în februarie 1952, după care se va muta în vecinătatea

² Grupurile regionale de planificare care au existat în primii ani de funcționare a NATO erau: Western European Regional Planning Group; Southern European – Western Mediteranean Regional Planning Group; Northern European Regional Planning Group; Canada-United States Regional Planning Group; North-Atlantic Ocean Regional Planning Group.

Parisului. Urmare a deciziei președintelui Charles de Gaulle (1959-1969) vizând retragerea Franței din NATO, în 1966, sediul organizației s-a mutat definitiv în Belgia. În decembrie 1950, eroul debarcării din Normandia, generalul Dwight D. Eisenhower (1890-1969), a fost desemnat Comandantul Suprem al Forțelor Aliate din Europa (SACEUR) (Zaloga, 2011, p. 60). Lanțul militar de comandă avea să fie completat prin nominalizarea, la 2 aprilie 1951, a generalului Bernard Montgomery (1887-1976) în funcția de adjunct SACEUR (DSACEUR). Pe acest fond, generalul Eisenhower a semnat ordinul de activare pentru Comandamentul Aliat Europa (ACE) și al Cartierului Suprem al Puterilor Aliate din Europa (SHAPE). În susținerea acestei decizii, au fost inițiate primele demersuri pentru operaționalizarea structurii de comandă, prin activarea comandamentelor ACE. Un an mai târziu, la 13 martie 1952, lordul Ismay a fost desemnat primul Secretar General al NATO, îndeplinind simultan și funcția de vicepreședinte al Consiliului Nord-Atlantic.

Cu prilejul reuniunii Consiliului Nord-Atlantic din februarie 1952, a fost inițiat procesul de implementare a unei posturi de apărare teritorială a NATO. În acest context, au fost plasate recomandările formulate de Comitetul Militar privind elaborarea unor planuri pe termen lung, reperatele avansate vizând operaționalizarea, până în 1954, a 96 de divizii care ar fi urmat să asigure un sistem linear de apărare a graniței NATO care se plasa în vecinătatea Rinului (Larson, 2019, p. 19). Ulterior, pe fondul evenimentelor din Coreea, dezbaterile privind consolidarea posturii aliate în fața pericolului sovietic se vor amplifica. În paralel cu discuțiile privind dezvoltarea structurii militare integrate a NATO, cadrul de dezbateri a vizat și actualizarea conceptului strategic. Procedural, a fost urmată aceeași tipologie vizând elaborarea unui document cuprinzător (MC3/5), suplimentat cu orientări strategice pentru planificatorii militari (MC14/1), aprobate în cursul lunii decembrie 1952.

Coordonatele generale ale celui de-al doilea *concept strategic* au rămas conectate la prevederile Tratatului Nord-Atlantic, fiind subliniată importanța coordonării între statele membre în utilizarea capacităților de apărare. Acestea nu erau limitate neapărat la componenta militară, fiind promovată o viziune mai cuprinzătoare prin abordarea dimensiunii economice și a potențialului industrial (Pedlow, 1997, p. 190). Orientările strategice indicau un nivel superior de conceptualizare a procesului de planificare în domeniul apărării, atât din punctul de vedere al asigurării nivelului de descurajare, cât și din cel al unei potențiale diversificări a formulelor de răspuns, într-o perspectivă operațională mult mai bine conectată la realitățile geografice ale ariei de responsabilitate.

În eventualitatea declanșării unui conflict generalizat, obiectivul principal al NATO viza apărarea statelor membre și „*distrugerea voinței și capacităților URSS și a sateliților săi de a purta războiul*” (Ib., p. 191). Se avansa, totodată, o tipologie de angajare a forțelor aliate în cazul unei agresiuni sovietice, strategia operațională bazându-se pe existența unui număr maxim de forțe disponibile a fi angajate, nefiind acceptate perturbări în lanțul logistic sau de asigurare a întăririlor. Pe aceste coordonate se aveau în vedere următoarele secvențe pentru orientarea procesului de planificare: până la stabilizarea ofensivei inamice, incluzând și susținerea ofensivei aeriene aliate; stabilizarea ofensivei inițiale până la dezvoltarea unei ofensive aliate majore; derularea ofensivei aliate majore; atingerea obiectivelor aliate (Ib., p. 206).

Accentul continua să fie plasat pe menținerea controlului în Europa de Vest, segmentul cel mai vulnerabil fiind identificat în perimetrul Elba. Proximitatea geografică, precum și disparitatea numărului de trupe între cele două părți indicau necesitatea nuanțării abordării strategice. În acest sens, se avea în vedere abordarea posturii avansate, formulă care să permită ținerea războiului cât mai mult timp posibil în afara perimetrului vest-european, până la operaționalizarea formulelor superioare de răspuns. Se distinge însă absența unei modalități concrete de realizare a acestui obiectiv. Practic, problema deficitului de forțe pe care statele membre nu-l puteau încă asigura făcea imposibilă depășirea asimetriei numerice, ceea ce va determina reevaluarea ținutelor de capacități și amânarea termenului de îndeplinire pentru 1956.

STRATEGIA RETALIERII MASIVE

În perioada imediat următoare, problema eficienței procesului de generare a forțelor în context NATO a căpătat reevaluări de substanță. Principalii vectori de transformare au fost generați în relație cu nevoia de a opune un sistem eficient de apărare, premisa preocupantă fiind aceea a persistenței, pentru un orizont de timp mai îndepărtat, a deficitului de forțe și capacități. În conexiune directă cu aceste preocupări, la 12 ianuarie 1954, secretarul de stat al SUA, John Foster Dulles (1953-1959), anunța un nou curs al politicii externe americane, în cadrul căruia securitatea SUA și cea a aliaților săi urmau să fie asigurate prin descurajarea față de „*puterea de retaliere masivă*” (Department of State Bulletin, 1954, pp. 107-110) care ar fi putut fi angajată de statele membre în cazul unei agresiuni. Această opțiune a vizat identificarea unor noi formule de gestionare a amenințărilor care să răspundă atât magnitudinii acestora, cât și să ofere soluții sustenabile financiar-economic. În acest context, accentul urma să fie plasat pe valorizarea

capabilităților care să asigure un nivel de descurajare superior. Formalizarea răspunsului la agresiune presupunea, de asemenea, utilizarea capacităților nucleare, generând nevoia de integrare în cadrul procesului de planificare.

Pornind de la aspectele practice legate de eficiența sistemului de apărare, doctrina retalierei masive a fost promovată pe durata administrației Eisenhower (1953-1961), valorizându-se în special prin componenta de descurajare și nu neapărat³ ca formulă de răspuns concretă (Chowdory, 2004, p. 86). Cunoscută și sub numele de „*new look*”, politica SUA s-a reflectat la nivelul Alianței Nord-Atlantice prin demararea unui proces laborios de reflecție, orientat către stabilirea modalităților de integrare a capacităților nucleare în strategia NATO. De asemenea, opțiunea susținută de SUA și alte state aliante trebuie privită în ansamblul efortului de îndiguire a expansionismului sovietic. Unul dintre pilonii politicii de „*containment*” promovate de Eisenhower era reprezentat de un sistem eficient de apărare în Europa, în care rolul central era asigurat de NATO. Pe aceste coordonate se plasează și accesarea RFG în NATO (invitată la 29 octombrie 1954), decizie istorică pentru evoluția ulterioară a modului de structurare a apărării teritoriului⁴ aliat. Prin urmare, extinderea NATO trebuie privită și ca răspunzând procesului de operaționalizare a apărării avansate, cu atât mai necesară în condițiile creării, în mai 1955, a Pactului de la Varșovia, organizație cu profil militar, în cadrul căreia participau statele comuniste din Europa. Linia de apărare dintre cele două blocuri politico-militare se deplasează dinspre Rin către mijlocul teritoriului RFG, corespunzând bazinelor râurilor Wesser și Lech. Contribuția RFG la acest efort era anticipată pentru asigurarea a 12 divizii și a 1.300 de avioane [PDN(2012)0008, 1954, p. 1].

În acest context, a fost adoptat, la 23 mai 1957, al treilea *concept strategic* al NATO (MC14/2). Noul document era gândit sub auspiciile implementării doctrinei retalierei masive într-o postură avansată, corespunzând unei perspective geografice extinse prin accesarea RFG. Preocuparea majoră reliefată la nivelul acestui document era aceea a asigurării capacității de descurajare adecvate unei potențiale agresiuni sovietice. Riscul escaladării conflictuale era privit ca o posibilitate de materializare accidentală, principala premisă de planificare vizând interesul sovietic pentru continuarea Războiului Rece pe coordonate de uzură. Din această perspectivă,

³ A se vedea atitudinea reticentă a Administrației Eisenhower de a utiliza acest tip de armament în contextul conflictelor din Indochina și China.

⁴ La 4 mai 1955, SUA, Franța și Marea Britanie au încetat ocupația militară a Germaniei de Vest, decizie care a permis ca, la 9 mai 1955, RFG să devină membră a NATO.

noul *concept strategic* introducea un nivel de flexibilitate în selectarea formulelor de răspuns, adiționale accentului plasat pe componenta nucleară (Pedlow, pp. 7-10).

Spre deosebire de conceptele strategice anterioare, măsurile de implementare (MC48/2) aveau să vizeze și o perspectivă geografică mai extinsă. Nu trebuie uitat faptul că noul concept a apărut într-un context internațional marcat de tensiuni majore, o parte dintre acestea adăugându-se conflictului bipolar și accentuând complexitatea acestuia. Aici se înscriu crizele anului 1956 (Suez și Budapesta), ale căror efecte au generat o serie de provocări la adresa capacității de avertizare a NATO, precum și la nivelul coordonării politice între statele membre. Se indica, în acest context, necesitatea adaptării capacității de monitorizare a evoluțiilor din regiunile învecinate teritoriului aliat, fiind subliniat, totodată, potențialul evenimentelor derulate în aceste zone de a afecta contextul politic și de securitate din spațiul NATO (Pedlow, p. 292).

Implementarea abordării strategice a noului concept presupunea o serie de măsuri structurate în baza premisei declanșării unui conflict generalizat. În acest sens, abordarea strategică era centrată pe angajarea măsurilor retaliatorii imediate prin utilizarea capacităților eficiente, simultan cu asigurarea condițiilor de supraviețuire la primele atacuri inamice. Din această perspectivă, se indica centralitatea obiectivului de asigurare a apărării Europei, identificată, în continuare, ca fiind elementul principal al sistemului de apărare al NATO. De asemenea, măsurile erau structurate pe coordonate multidisciplinare superioare, prin abordarea demersurilor care trebuiau inițiate la nivel național în cazul unei agresiuni, pentru a asigura continuitatea acțiunii guvernamentale și infrastructura economico-industrială. Astfel, al treilea *concept strategic* al NATO poate fi privit și ca un demers centrat pe ideea de consolidare a rezilienței statelor membre, simultan cu profilarea unui potențial de descurajare semnificativ.

RĂSPUNSUL FLEXIBIL

Trebuie menționat faptul că procesul de fundamentare și implementare, inclusiv la nivel aliat, a doctrinei retalierei masive a reprezentat una dintre temele intens dezbătute în contextul perioadei respective. Se poate vorbi despre demersuri divergente față de eficiența acestei abordări strategice, consemnate atât la nivelul comunității științifice, cât și la nivelul segmentului politic. De asemenea, riscurile utilizării capacităților nucleare au suscitât dezbateri intense, accentuate pe fondul escaladării cursei înarmărilor care începe să se manifeste cu acuitate de la mijlocul secolului trecut. Practic, efectele nedorite ale implementării acestei abordări

au generat concretizări directe la nivelul extinderii arsenalului nuclear și accentuarea climatului de instabilitate la nivel global. În același timp, problema funcționalității doctrinei retalierei masive, în contextul situațiilor de criză care vor marca deceniile Războiului Rece, avea să reprezinte un factor adițional care pune sub semnul întrebării eficiența unei astfel de abordări în plan concret. În acest context, se înscriu momentele de tensiune consemnate în contextul noii crize a Berlinului (ian.-iun. 1961), culminând cu dislocarea rachetelor sovietice din Cuba (octombrie 1962). Modul de reacție la acest tip de evoluții rămânea o problemă deschisă, indicând, totodată, existența asimetriei între inventarul opțiunilor de răspuns dezvoltate de NATO și natura concretă a tipologiilor sub care situațiile de criză se puteau manifesta.

Administrația John F. Kennedy (1961-1963) a lansat ideea transformării strategiei de apărare prin adoptarea unui nou curs, care să se plieze mai bine pe realitățile Războiului Rece. Elementul central îl viza implementarea „*răspunsului flexibil*”, susținut prin diversificarea opțiunilor de răspuns, inclusiv cele convenționale, integrate în formule operaționale graduale. La începutul lunii martie 1961, noua abordare (Flexible Deterrent Options) a fost prezentată de președintele Kennedy în Congresul SUA (John F. Kennedy, Public Papers, 1961, p. 232).

Ulterior acestui demers, SUA au promovat ideea adaptării strategiei NATO, în sensul flexibilității în formularea răspunsului la agresiune ca element central al unui viitor *concept strategic* al Alianței Nord-Atlantice. Acest demers a fost asumat de Secretarul apărării, Robert McNamara (1961-1968), care a lansat, în cadrul reuniunii miniștrilor apărării din statele aliate (mai 1962), propunerea de deplasare a accentului dinspre răspunsul nuclear către cel convențional, simultan cu dezvoltarea graduală și adaptată a reacției în situații de criză. În susținerea acestei abordări, comunitatea statelor membre aliate era chemată să identifice o soluție practică privind modalitatea de definire a răspunsului NATO la un tip de agresiune care nu includea capacitatea nucleară (Foreign Relations of the United States, 1961-1963, pp. 276-281). Propunerea SUA era susținută prin reconfirmarea angajamentului privind asigurarea capacității nucleare suficiente pentru menținerea nivelului adecvat de descurajare. De asemenea, apelul american sublinia implicațiile pe care reprioritizarea formulelor de răspuns le presupunea, fiind previzibilă necesitatea de consolidare a angajamentului convențional al statelor membre pentru acoperirea perimetrului central al flancului estic al NATO.

Pe aceste coordonate, Secretarul General al NATO, Dirk U. Stikker (1961-1964), a inițiat primele măsuri, promovând, în cadrul comunicatului reuniunii din Atena,

orientări generale privind structurarea unui răspuns flexibil. În acest sens, se indica necesitatea ca toate statele membre să poată participa la consultările privind politica nucleară. Nu în ultimul rând, din perspectiva necesității de gestionare eficientă a întregului spectru de amenințări la adresa securității statelor aliate, era subliniată iminența focalizării procesului de planificare asupra realizării echilibrului între forțele nucleare și cele convenționale pe care NATO putea să le angajeze (American Foreign Policy, 1966, pp. 541-543).

Dincolo de optimizarea mecanismelor instituționale, dezbaterile privind gestionarea capacităților nucleare în contextul NATO au contribuit la structurarea răspunsului flexibil. De asemenea, procesul a fost accelerat și prin decizia Franței de a părăsi structura militară integrată. Formatul discuției a fost susținut prin dialogul trilateral între SUA, Marea Britanie și Germania, utilizat, până la acel moment, pentru gestionarea aspectelor legate de prezența trupelor anglo-americane în Europa. Astfel, negocierile s-au derulat cu rapiditate, fiind orientate către un numitor euroatlantic comun pentru implementarea doctrinei răspunsului flexibil.

În noiembrie 1966, a fost identificată direcția de acțiune prin care NATO urma să dezvolte „*întregul spectru de capabilități militare*”. Consensul astfel realizat a permis inițierea etapelor ulterioare de planificare, andosate prin adoptarea, de către miniștrii apărării din statele membre, a unei noi Directive politice (mai 1967). Oferind direcționări suplimentare planificatorilor, se reitera necesitatea acoperirii întregului spectru de capabilități, ceea ce presupunea existența forțelor: nucleare strategice; nucleare tactice; convenționale – aeriene, maritime și terestre [DPC/D(67)23, 1967]. Sub aceste auspicii, la 16 ianuarie 1968 a fost adoptat un nou *concept strategic* (MC/43), prin care doctrina răspunsului flexibil era integrată în cadrul strategiei NATO (Pedlow, pp. 281-313). Astfel, obiectivul principal al NATO de a asigura securitatea ariei de responsabilitate a Tratatului Nord-Atlantic a vizat prioritar asigurarea capacității credibile de descurajare, susținută prin forțe și capabilități care să permită respingerea oricăror forme de amenințare și agresiune. Reperele acestei abordări se regăseau și în ceea ce privește introducerea unei mai mari flexibilități în stabilirea formulelor de răspuns aliat, precum și în ceea ce privește delimitarea între componenta de descurajare, respectiv cea de apărare. În definirea principiilor care orientau acțiunile de descurajare în context aliat erau reluate elemente ale conceptelor strategice precedente, formula finală integrând aspectele legate de: angajamentul de a acționa în comun și de a apăra zona euroatlantică împotriva oricăror forme de agresiune; capacitatea de a răspunde efectiv, indiferent de nivelul agresiunii; flexibilitatea în structurarea răspunsului, astfel încât potențialul agresor să nu poată anticipa reacția NATO.

În cazul în care descurajarea nu ar fi funcționat, noul *concept strategic* indica trei direcții de acțiune în formularea răspunsului: apărare directă – orientată către înfrângerea agresiunii, indiferent de nivelul acesteia; escaladare deliberată – vizând preluarea inițiativei în derularea acțiunilor de luptă, inclusiv prin asigurarea trecerii la utilizarea capacităților nucleare; răspunsul nuclear general. Premisa principală era aceea a menținerii posturii general defensive. Totodată, în generarea sistemului de apărare a NATO, era reluată, în formule mult mai bine structurate, implementarea conceptului de *apărare avansată*. Fără a exclude capabilitățile nucleare, aceasta se baza pe forțe convenționale întrunite, puse la dispoziție de statele membre în baza unor criterii ambițioase privind viteza de dislocare, capacitatea de sprijin logistic și mobilitatea tactică. De asemenea, conceptul strategic avansa și parametrii procesului de augmentare a posturii avansate de apărare, cu accent în ceea ce privește viteza de dislocare a efectivelor de sprijin și a celor de rezervă. Componenta de augmentare includea și aspectele legate de asigurarea stocurilor convenționale și nucleare necesare pentru susținerea efortului aliat, inclusiv din perspectiva gestionării aspectelor asociate unor misiuni având caracter limitat în afara ariei de responsabilitate a NATO.

Procesul de implementare a prevederilor *conceptului strategic* se plasa pe aceleași coordonate, prin elaborarea unui set de măsuri (MC48/3) aprobate la nivelul structurilor de planificare NATO, în 4 decembrie 1969 (Pedlow, pp. 372-399). Acestea au furnizat elementele de reper pentru orientarea și structurarea suplimentară a procesului de planificare aliată, contribuind la elaborarea Planurilor de apărare pe termen lung (1978) și stabilirea disciplinelor de planificare. Acestea din urmă, înglobând inițial nouă domenii (dislocare, întărire, mobilizarea rezervelor, postura maritimă, apărare aeriană, comunicații, război electronic, raționalizare, logistică), vor fi utilizate, cu mici adaptări, până în perioada contemporană, reprezentând coloana vertebrală a procesului de planificare a NATO.

VIITOARELE SARCINI ALE ALIANȚEI – ÎNTRE APĂRARE ȘI DIALOG

Introducerea pe agenda NATO a subiectului privind implementarea abordării flexibile de răspuns la amenințări și agresiuni s-a suprapus unui context marcat de provocări semnificative, care vor accentua necesitatea aprofundării reflecției privind modul de raportare a Alianței Nord-Atlantice față de acestea. Fie că vorbim despre relațiile Est-Vest în contextul mai larg al Războiului Rece sau despre evoluțiile conflictului arabo-israelian în Orientul Mijlociu (Războiul arabo-israelian din iunie 1967), toate acestea reprezentau aspecte ale căror implicații trebuiau

gestionate având în vedere efectele asupra securității statelor membre. Un astfel de demers analitic devenea cu atât mai necesar și din perspectiva modului de interacțiune și, subsecvent, de armonizare a politicilor naționale în cadrul politicilor și strategiilor promovate de NATO. Este de menționat faptul că, pe măsură ce procesul de refacere economică și politică avansa în Europa, raportarea statelor membre față de evoluțiile mediului internațional avea să se profileze mult mai matur, conducând la inițierea unor dezbateri de substanță și chiar la poziționări conceptuale diferite între acestea. În acest context, pot fi menționate episoade precum: criza Suezului (octombrie 1956), dezvoltarea capacităților nucleare și, implicit, coordonarea politicilor naționale în context NATO, reînființarea armatei în RFG sau diferențele de opinii privind modul de abordare a relațiilor cu statele din estul Europei. De asemenea, nu trebuie omise implicațiile Războiului din Vietnam atât din perspectiva poziționării statelor membre față de acesta, cât și din perspectiva impactului asupra potențialului SUA angajat în cadrul sistemului de apărare al NATO. Cu toate acestea, momentul care a accentuat determinant stringența unei dezbateri profunde a fost generat prin decizia Franței de a părăsi structura militară a NATO.

Pornind de la aceste considerente, în decembrie 1966, a fost agreată propunerea ministrului de externe belgian Pierre Harmel (1966-1968) de inițiere a unui proces de reflecție asupra modului în care NATO va trebui să se poziționeze în relație cu principalele tendințe internaționale. În acest context, se viza identificarea modului în care aceste evoluții influențează capacitatea NATO și, subsecvent, stabilirea unor obiective și sarcini care să răspundă acestor provocări. De menționat faptul că demersul se va implementa în paralel cu elaborarea noului *concept strategic*. Nota de principiu în gestionarea acestora viza menținerea parcursului individual, astfel încât cele două procese să se completeze reciproc, simultan cu evitarea potențialelor disfuncționalități în stabilirea priorităților aliate prin intermediul conceptului. Se poate vorbi, astfel, de un demers complementar celui formal, care era coordonat de componenta militară a NATO, ale cărui rezultate anticipate, chiar dacă erau generate în urma dialogului informal, veneau în susținerea *conceptului strategic*. Obiectivul evident era acela de a stimula discuția privind posibilitatea dezvoltării componentei politice a organizației care să se încadreze mult mai bine în realitatea climatului de detensionare ce începea să-și facă simțită prezența în momentul respectiv.

În această logică, pentru aproximativ un an, s-au derulat dezbateri în cadrul a patru grupuri de lucru (relațiile Est-Vest; relațiile între statele aliate; politica

de apărare; relațiile cu alte state), coordonate de diplomatul belgian. Recomandările *raportului Harmel*, așa după cum avea să fie cunoscut, aveau să fie aprobate la nivelul șefilor de state și de guverne. Principalele concluzii au vizat sublinierea schimbărilor majore consemnate la nivelul mediului internațional de securitate în intervalul scurs de la înființarea NATO, atât la nivel global, cât și la nivelul relațiilor Est-Vest. Din această perspectivă, recomandările aprobate la nivelul statelor membre identificau două funcțiuni strategice ale Alianței Nord-Atlantice.

Prima viza menținerea unei capacități militare adecvate și a solidarității politice între statele membre pentru asigurarea descurajării și apărării teritoriului aliat. În acest context, abordarea apărării teritoriale se realiza într-o perspectivă geografică extinsă, fiind subliniată influența situațiilor de criză din diferite perimetre geografice la adresa securității teritoriului NATO. Astfel, un accent particular viza gestionarea implicațiilor evoluțiilor de securitate din Orientul Mijlociu pentru apărarea flancului sud-estic. Pornind de la rolul central al asigurării capacității de apărare, a doua dimensiune funcțională a NATO era cea politică, centrată pe consolidarea dialogului politic care să permită depășirea problemelor divergente și să evite situațiile de criză (Hill, 2000, p. 69).

În susținerea acestui demers, era promovat interesul pentru identificarea unor formule normativ-instituționale pentru controlul armamentelor și reducerea echilibrată a forțelor militare, ceea ce ar fi contribuit la consolidarea politicii de detensionare. În aplicarea celor două sarcini, *raportul Harmel* clarifica noi înțelesuri asupra naturii și caracterului NATO în relație cu statele membre. Căutând să răspundă așteptărilor generate prin plecarea Franței din structura militară, era subliniat faptul că statele membre nu sunt obligate să-și subordoneze opțiunile politice naționale deciziilor colective. Din această perspectivă, erau subliniate atributele speciale ale organizației pentru susținerea dialogului și consultării între aliați, fiecare dintre aceștia urmând să contribuie la îndeplinirea obiectivelor Alianței și fără ca implementarea politicii de detensionare să conducă la generarea unor falii în interiorul organizației. Fără a fi un nou *concept strategic*, *raportul Harmel* a adus nuanțări cu adevărat strategice în ceea ce privește rolul NATO în ecuația internațională de securitate. Pentru prima dată de la fondarea organizației, era abordată dimensiunea externă în relație cu potențialul NATO ca actor implicat substanțial în gestionarea dosarelor internaționale. Astfel, consolidarea dimensiunii politice a organizației va fi valorizată în deceniile următoare prin participarea NATO în cadrul dialogului privind reducerea armamentului balistic și convențional.

NOI ABORDĂRI ÎN FUNDAMENTAREA ROLULUI NATO – CONCEPTELE STRATEGICE ÎN PERIOADA POST-RĂZBOI RECE

În mod evident, *raportul Harmel* a avut o contribuție semnificativă în ceea ce privește adaptarea NATO la evoluțiile de securitate, vizibilă mai cu seamă sub aspectul consolidării potențialului de cooperare al acestei organizații, precum și a profilului civil-militar al acesteia. Tendința formalizată prin aprobarea recomandărilor avea să se consolideze constant în perioada următoare, corespunzând evoluțiilor înregistrate în procesul de detensionare Est-Vest și în normalizarea situației din Europa. Sfârșitul conflictului bipolar, ilustrat prin dărâmarea Zidului Berlinului și desființarea Pactului de la Varșovia, a generat noi realități, care se vor reflecta în *conceptul strategic* adoptat de NATO în noiembrie 1991, prin care este promovată o viziune extinsă asupra securității și apărării statelor membre. Pornind de la schimbarea radicală în relațiile din Europa și dispariția potențialului agresiv reprezentat de Uniunea Sovietică, noul concept validează o perspectivă multidisciplinară în managementul apărării. Pilonii noii abordări strategice a NATO în contextul de după terminarea Războiului Rece includeau: protejarea păcii în Europa; dialog; cooperare; apărare colectivă, managementul crizelor și prevenirea conflictelor.

Depășirea logicii confrunționale s-a realizat prin raportarea la noua gamă de riscuri și amenințări, al căror profil era diferit față de tipologia anterioară, aceasta din urmă fiind centrată pe posibilitatea izbucnirii unui conflict de anvergură în Europa. Pornind de la aceste realități, îndeplinirea obiectivelor Tratatului Nord-Atlantic urma să se concentreze pe asigurarea libertății și securității statelor membre, care se realiza prin interacțiunea instrumentelor și capabilităților politico-militare de care NATO dispunea. Din această perspectivă, principalele misiuni ale organizației erau definite într-o matrice combinată între elementele privind apărarea colectivă a statelor membre și dezvoltarea rolului NATO ca platformă de consultare și promovare a principiilor privind rezolvarea pașnică a disputelor și progresul instituțiilor democratice. În implementarea acestei abordări, rolul NATO era privit, în contextul noului sistem de securitate, cu un accent adecvat asupra dezvoltării cooperării între principalii actori multinaționali (ex. UE, UEO, CSCE, ONU). Totodată, *conceptul strategic* deplasa accentul dinspre abordarea pronunțată militară a securității către o gestionare multidisciplinară. Această perspectivă era generată, în mod evident de necesitatea consolidării relevanței cooperării aliate în domeniul managementului crizelor și al procesului de reconstrucție. Implicațiile la nivelul aspectelor practice legate de postura NATO generau o paradigmă modificată semnificativ prin renunțarea la implementarea conceptului de apărare avansată, simultan cu reducerea semnificativă a numărului forțelor

în procesul de planificare (NATO, 1991). În această logică, se promova o perspectivă moderată în ceea ce privește rolul armamentului nuclear în asigurarea descurajării, simultan cu menținerea unei capacități rapide de augmentare a forțelor convenționale necesare în cazul unei agresiuni.

Aceste coordonate au fost aprofundate în cadrul *conceptului strategic* adoptat cu prilejul summitului aniversar desfășurat la Washington, în 23-25 aprilie 1999. Perspectiva multidisciplinară a securității și apărării teritoriului euroatlantic a devenit principala normă de referință. De asemenea, noua platformă de acțiune a NATO prelua elementele avansate prin intermediul conceptului anterior, promovând, totodată, o paradigmă integrată în care direcțiile strategice vizau: securitate; consultare; descurajare și apărare; managementul crizelor și parteneriate (NATO, 1999). Opțiunile afirmate astfel indicau transformările de substanță pe care organizația le parcurgea, din perspectiva valorizării superioare a rolului acestei organizații în contextul internațional, prin dezvoltarea politicilor de cooperare atât cu organizații, cât și cu state partenere. Abordarea cuprinzătoare se regăsește și în modul de raportare față de noua gamă de riscuri și amenințări, tendința de consolidare a capacității de gestionare a caracterului asimetric consolidându-se semnificativ.

În egală măsură, *conceptul strategic* adoptat la Washington a validat utilitatea instrumentelor de cooperare dezvoltate la nivelul NATO în anii precedenți, după cum este cazul Consiliului de Parteneriat Euroatlantic (1991), Parteneriatul pentru Pace (1994), Dialogul Mediteranean (1994), accentuând rolul Alianței Nord-Atlantice ca platformă de interacțiune cu state din diferite perimetre geografice. Într-o notă similară, politica de extindere a NATO era abordată din perspectiva unei mai bune structurări a procesului de pregătire a statelor candidate (prin intermediul Planului de acțiune în vederea aderării). În egală măsură, semnificațiile particulare ale *conceptului strategic* adoptat în 1999 se regăsesc mai cu seamă în ceea ce privește rolul NATO în domeniul managementului crizelor. Experiența angajamentelor operaționale asumate de Alianța Nord-Atlantică în efortul de stabilizare și reconstrucție a Balcanilor de Vest a fost preluată la nivelul *conceptului strategic*, indicând prioritatea acordată contribuției în acest domeniu. Reflexii ale acestei abordări se regăsesc, de asemenea, în atenția acordată procesului de dezvoltare a capabilităților, în conexiune directă cu potențialul de valorificare a acestora în context operațional.

Perioada următoare a consemnat evoluții semnificative la nivelul mediului de securitate, care vor influența în mod semnificativ abordarea strategică a NATO. Noul *concept strategic* adoptat cu prilejul summitului desfășurat la Lisabona,

în 19-20 noiembrie 2010, avea să aducă în atenție accente adiționale privind adaptarea NATO la noile realități de securitate. Sarcinile principale asumate prin noul demers strategic vizau apărarea colectivă, managementul crizelor și securitatea cooperativă. Deși postura militară a NATO continuă să se mențină la un nivel mai redus și nu neapărat conectată la dimensiunea teritorială, se distinge atenția acordată apărării colective în noua ipostază a riscurilor și amenințărilor de securitate. Impactul atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001 s-a reflectat, astfel, la nivelul noului *concept strategic*, aducând în atenție necesitatea adoptării unor măsuri eficiente de combatere a riscurilor și amenințărilor asimetrice. Activarea, pentru prima dată în istoria NATO, a prevederilor Articolului 5 al Tratatului Nord-Atlantic a contribuit la orientarea abordării strategice aliate către optimizarea capacității de acțiune în cazul unei agresiuni împotriva membrilor săi. Nevoia unei abordări geografice extinse în promovarea cooperării continuă să beneficieze de o atenție particulară, cu nuanțe suplimentare privind modul în care evoluțiile din vecinătățile NATO pot influența securitatea statelor membre.

Abordarea dimensiunii operaționale s-a realizat din perspectiva condițiilor specifice ale derulării celui mai important angajament operațional din istoria NATO, după cum a fost cazul misiunii ISAF din Afganistan. Atenția acordată capacității de proiectare a răspunsului în domeniul managementului crizelor s-a concretizat în accentuarea granularității orientărilor furnizate prin noul *concept strategic* în ceea ce privește capacitatea de derulare simultană a operațiilor, viteza de reacție, standardele de pregătire a forțelor angrenate în operații (NATO, 2010). Nevoia de modernizare și adaptare continuă a NATO reprezintă însă vectorul principal al *conceptului strategic*, declinat atât pe componenta de cooperare și parteneriat cu state și organizații, cât și în ceea ce privește dezvoltarea capabilităților. Relevanța acestora, în contextul angajamentelor operaționale ale NATO, a reprezentat o direcție suplimentară de interes major în condițiile derulării misiunii din Afganistan. Adițional aspectelor relativ clasice care se regăsesc în abordarea dezvoltării capabilităților, o atenție particulară este acordată necesității de adaptare la noile tipuri de amenințări, în special atacurile balistice și cibernetice. Se optează, astfel, pentru susținerea posturii de descurajare și apărare a NATO, în cadrul căreia se regăsește tipologia clasică a combinației între capacitățile nucleare și cele convenționale. Pornind de la evaluarea caracterului complex al mediului de securitate, aceasta este suplimentată printr-o perspectivă multidisciplinară a cerințelor în dezvoltarea capabilităților, care trebuie să răspundă amenințărilor asimetrice, în special terorismului cibernetic și proliferării armamentului de diferite tipuri.

CONCLUZII

Din perspectivă funcțională, *conceptul strategic* a reprezentat coloana vertebrală a NATO, încă din primele etape de funcționare a organizației, indiferent de perioada la care ne raportăm. Rolul acestui instrument în ecuația conceptual-instituțională a NATO este unul fundamental, prin furnizarea cadrului strategic de implementare a obiectivelor acestei organizații, după cum sunt prevăzute în Tratatul Atlanticului de Nord. Totodată, relevanța documentului trebuie privită și din perspectiva reperelor pe care le furnizează pentru adaptarea continuă a organizației la nevoile și interesele de securitate și apărare ale statelor membre, în consonanță cu evoluțiile mediului de securitate internațional. Se asigură, astfel, transpunerea obiectivelor asumate politic la nivelul procesului de planificare NATO, contribuind la identificarea țintelor de capabilități necesare.

Evoluția conceptelor strategice adoptate de-a lungul existenței NATO atestă existența a două norme care au guvernat procesul de elaborare. În primul rând, este vorba despre flexibilitatea conceptuală care, chiar și în momentele de tensiune maximă ale Războiului Rece, au fost suficiente de permissive pentru realizarea unei abordări echilibrate între politica de descurajare și stabilirea modalităților de răspuns la situații de crize. De asemenea, parametrii proceselor de reflecție care au stat la baza conceptelor NATO au fost de natură să permită adaptarea eficientă a strategiei acestei organizații la realitățile de securitate ale diferitelor perioade, accentuând, astfel, relevanța acestor documente. Flexibilitatea conceptuală în elaborarea conceptelor strategice trebuie privită însă în perspectiva unui proces riguros și cu un caracter suficient de incluziv pentru a permite consistența demersului. În al doilea rând, abordarea politico-militară, utilizată mai ales după adoptarea doctrinei răspunsului flexibil, a fost de natură să conducă la consolidarea bazei de susținere a orientărilor strategice formulate astfel. Această tendință s-a consolidat constant pe durata conflictului bipolar, culminând cu apariția, în 1991, a conceptelor strategice neclasificate, dar care erau susținute prin măsuri de implementare militară a strategiei NATO. Menținerea unui nivel adecvat de interacțiune politico-militară în cadrul unei paradigme aflate într-o dinamică perpetuă a contribuit semnificativ la consolidarea caracterului de predictibilitate și a credibilității generale a procesului de implementare a conceptelor strategice.

Pe fond, analiza conceptelor strategice adoptate de NATO relevă caracterul de continuitate evidentă al orientărilor strategice, vizibil mai cu seamă în ceea ce privește rolul central al apărării colective în ansamblul sarcinilor și misiunilor organizației. Nu se poate vorbi de abandonarea unor repere, politici sau direcții de acțiune pe măsura adoptării noilor concepte, ci, mai degrabă, despre completarea

continuă a inventarului doctrinar și procedural la care NATO poate recurge, în funcție de evoluțiile situației de securitate. De asemenea, structurarea domeniilor abordate a evoluat gradual către o matrice cuprinzătoare, adăugând aspectele legate de dimensiunea operațională și politica de parteneriate promovate de NATO. Aceste elemente au cunoscut o evoluție substanțială pe agenda conceptelor strategice, în condițiile dispariției conflictului bipolar și al detensionării relațiilor în Europa. Cu toate acestea, riscurile și amenințările convenționale nu au dispărut, manifestându-se în forme vizibile la granițele NATO. Această situație comportă, în mod evident, o serie de provocări față de modul în care abordarea strategică reușește să asigure un echilibru între componenta clasică de descurajare și apărare și acțiunea externă a NATO în domeniul managementului crizelor.

BIBLIOGRAFIE:

1. Chowduri, S.R. (2004). *Nuclear Politics: Toward a Safer World*. New Dawn Press.
2. Churchill, W. (2006). *Never Give In!: Winston Churchill's Speeches*. Bloomsbury.
3. Glennon, J.P. (1991). *Foreign Relations of the United States, 1961-1963*, vol. VIII, *National Security Policy*. Washington: United States Government Printing Office.
4. Hill, C. (2000). *European Foreign Policy: Key Documents*. Routledge.
5. Insall, T. (2014). *The Brussels and North Atlantic Treaties, 1947-1949. Documents on British Policy Overseas*. Series I, vol. X. Routledge.
6. Kennedy, J.F. (1961). *Public Papers*, Washington.
7. Larson, E.V. (2019). *Force Planning Scenarios, 1945-2016. Their Origins and Use in Defense Strategic Planning*, RAND.
8. Pedlow, G.W. (1997). *NATO Strategy Documents 1949-1969*.
9. Zaloga, S.J. (2011). *Eisenhower*. Osprey Publishing.
10. Department of State Bulletin (1954). Washington.
11. Department of State (1996). *American Foreign Policy. Current Documents*. Washington.
12. NATO. *Decisions Taken at the Meeting of the Defence Planning Committee in Ministerial Session, held on 9th May, 1967* [DPC/D (67) 23].
13. NATO. *Planning for Forward Strategy*. 6 septembrie 1954 [PDN(2012)0008].
14. NATO (1991). *The Alliance's New Strategic Concept, agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council, 7-8 November 1991*.
15. NATO (1999). *The Alliance's New Strategic Concept, agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council, 24 April 1991*.
16. NATO (2010). *Strategic Concept*.
17. Office of the Federal Register, National Archives and Records Service (1963). *Harry S. Truman: Public Papers of the Presidents 1947*. Washington.
18. Office of the Federal Register, National Archives and Records Service (1964). *Harry S. Truman: 1949: containing the public messages, speeches, and statements of the president, January 1 to December 31, 1949*. Washington.

CONTRIBUȚII ALE NATO ȘI UE PENTRU CONSOLIDAREA SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII ÎN SPAȚIUL EUROATLANTIC

Drd. Alexandru EPARU

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Ne confruntăm, astăzi, cu o imagine controversată a lumii, o imagine în care, alături de regiuni prospere din punct de vedere economic, dorim de stabilitate și interesate de integrare, regăsim și zone sărace, în care instabilitatea conduce către dezintegrare. Amenințările și vulnerabilitățile internaționale nu au dispărut, doar s-au actualizat.

Din cauza instabilității care s-a extins, iminența războiului vizează o concentrare de factori de risc, factori care variază de la o situație la alta. Așadar, situațiile actuale generează tensiuni care vor deveni explozive și vor duce, inevitabil, la o gamă de crize interne și internaționale, care, de regulă, au rădăcini etnice, religioase, teritoriale sau economice.

Multitudinea actorilor implicați în procesul de asigurare a securității și apărării în spațiul euroatlantic fac dificilă coordonarea și eficientizarea inițiativelor lansate pentru fiecare domeniu. De aici rezultă necesitatea ca fiecare „actor – generator de securitate” să încerce să conceapă strategii comprehensive de abordare a consolidării apărării.

Cuvinte-cheie: asigurarea securității, consolidarea apărării, politici comune de apărare, cultura de securitate, spațiu euroatlantic.

INTRODUCERE

Actualul mediu de securitate este caracterizat de transformări fundamentale, care necesită adaptarea criteriilor clasice de analiză a securității internaționale. Deși o „ciocnire a civilizațiilor” (Huntington, f.a., p. 164) a fost infirmată prin evoluția relațiilor internaționale după anii '90, iar schimbarea balanței de putere prin intermediul unor războaie devastatoare, de genul celor din secolul al XX-lea, este destul de improbabil să aibă loc, cel puțin pe termen mediu, totuși, arealul internațional nu este caracterizat de o stare de securitate care să fie la nivelul așteptărilor.

Provocări actuale la adresa securității se adaugă unor forme clasice de riscuri și vulnerabilități regionale, ceea ce ne determină să abordăm metode de cercetare documentară, dublate de o analiză de conținut, în vederea corelării structurale a domeniului analizat, identificării unor scheme sintetice de exprimare a informațiilor analizate sau, în cazul de față, reflectarea unui studiu comparativ al abordărilor NATO și ale UE, abordări semnificative care stau la baza optimizării activităților de cooperare în vederea consolidării securității și apărării în spațiul euroatlantic. Astfel, din analiză am identificat faptul că încă se mențin focare de tensiune tradiționale, iar modul lor de dezvoltare este influențat în mod intrinsec de apariția unor riscuri neconvenționale și transfrontaliere, precum terorismul, crima organizată și proliferarea armelor de distrugere în masă.

Complexitatea factorilor implicați în asigurarea securității și apărării unei regiuni, ca și eforturile financiare necesare acestui proces explică motivul pentru care, în condițiile actuale ale mediului internațional, niciun actor nu poate proiecta puterea, în context de consolidare a securității și apărării, de unul singur, pentru că interdependențele îl obligă la cooperare totală sau parțială.

Coordonarea și eficientizarea inițiativelor lansate pentru asigurarea securității și apărării devin dificile la nivelul actorilor implicați în procesul asigurării pentru fiecare domeniu. Astfel, este necesar ca, la nivelul fiecăruia dintre aceștia, să se desfășoare eforturi de uniformizare a abordărilor și o simplificare a procedurilor de planificare, coordonare etc. Rezultă necesitatea ca fiecare actor major să încerce să conceapă strategii, planuri comprehensive de abordare a reconstrucției, strategii de diplomatie publică, deoarece tot mai multe structuri din interiorul fiecăruia astfel de actor au un rol esențial mai ales în procesul de reconstrucție post-conflict.

Dintre actorii non-statali, cele mai importante structuri care se remarcă în domeniul securității și apărării sunt organizațiile internaționale. Ca parte componentă a sistemului mondial, acestea pot fi considerate elemente relativ noi, ce au luat naștere în perioada secolului XIX-lea. Importanța lor a crescut vertiginos pe parcursul secolului următor și se poate constata o înmulțire semnificativă abia după anul 1945.

Organizațiile internaționale nu sunt o continuare sub altă formă a exercitării mijloacelor de forță tradiționale, după cum afirmă unii teoreticieni (ex. Clausewitz) și nici o etapă în formarea unui stat. Colaborarea internațională, materializată prin aceste asociații, constituie elementul fundamental al unui sistem mondial stabil. Necesitatea acestui tip de organizare provine din diversificarea excesivă a problemelor cu care se confruntă actorii statali, multiplicarea amenințărilor, creșterea necesităților, dar și din nevoia de acțiune colectivă în soluționarea unor probleme comune, în rezolvarea acestora pe baza unor soluții eficiente, precum și în instituționalizarea unui proces decizional colectiv.

În cele ce urmează, ne vom concentra pe două dintre cele mai importante organizații internaționale, și anume Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și Uniunea Europeană (UE), încercând să identificăm importanța și instrumentele folosite de acestea în managementul procesului de consolidare a securității și apărării în spațiul euroatlantic.

ASIGURAREA/CONSOLIDAREA SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII DIN PERSPECTIVA NATO

NATO este o alianță defensivă. Principala sa responsabilitate este aceea a protejării și apărării teritoriului și populației împotriva unui atac. Orice atac împotriva unui aliat va fi considerat un atac împotriva tuturor, conform articolului 5 din Tratatul de la Washington. În acest context, un rol deosebit în abordarea comprehensivă a procesului de asigurare a securității și apărării îl reprezintă summitul de la Lisabona, din 2010, unde țările membre au decis adoptarea unui *concept strategic* al Alianței pentru următorii 10 ani, concept ce a luat în calcul, pe lângă amenințările clasice, cum ar fi pericolul terorist, și noile provocări ale mediului internațional, și anume atacurile cibernetice, pirateria ș.a. (Ghiba, Chivu, 2014, p. 66).

Acest concept reflectă, în esență, abordarea integrată a NATO față de participarea în operații și îndeplinirea, în general, a misiunilor sale, ceea ce presupune relaționare cu alți parteneri și actori internaționali, instrumente civil-militare de gestionare a crizelor, sprijin pentru operații de stabilizare și reconstrucție, asigurarea securității

și apărării în regiune – exemplul Afganistanului a fost relevant în acest sens, unde s-a demonstrat că rolul NATO nu a fost unul strict militar.

Conform acestui concept strategic, adoptat în cadrul summitului, în perioada următoare, NATO a cunoscut o reală transformare atât organizațională, cât și conceptuală, prin reconfigurarea misiunilor, fapt ce a permis angajarea NATO dincolo de zona tradițională de acțiune.

NATO este o organizație guvernamentală în care țările membre își păstrează suveranitatea și independența, bazată pe cooperare politică și militară. Această organizație reprezintă legătura transatlantică prin care securitatea Americii de Nord este permanent legată de cea a Europei.

Tratatul Atlanticului de Nord, semnat la Washington la 4 aprilie 1949, a creat o alianță între zece națiuni independente europene și două nord-americane, angajate în apărarea reciprocă. În urma unor extinderi succesive, numărul țărilor membre este, în prezent, de 30, printre acestea aflându-se și România. Conform Preambulului Tratatului, membrii Alianței se angajează să salvgardeze libertatea, moștenirea comună și civilizația popoarelor lor, bazate pe principiile democrației, drepturilor omului și guvernării legii (*NATO Guide*, 2011, p. 21). Țelul principal al NATO, stabilit prin Tratatul de la Washington, este de a apăra libertatea și de a asigura securitatea tuturor membrilor săi prin mijloace politice și/sau militare. Realizarea acestui obiectiv însă poate fi pusă în primejdie de apariția unor crize și conflicte care să afecteze securitatea euroatlantică. Prin urmare, Alianța nu asigură numai apărarea membrilor săi, ci contribuie și la menținerea păcii și a stabilității în regiune prin acordarea oricărei forme de asistență în concordanță cu specificul conflictului.

NATO, ca organizație de asigurare a securității, determinată să participe la efortul internațional de asigurare a unui mediu stabil și sigur, este preocupată să își întărească eficiența în operațiile de gestionare a situațiilor de criză printr-o pondere crescută a colaborării între militari și civili. Permanentă transformare militară a NATO trebuie dublată și de cea politică, acesta fiind un răspuns la noile tipuri de amenințări asimetrice la adresa securității țărilor membre.

În mod frecvent, NATO participă la operații de menținere a păcii, asistență umanitară și sprijin în caz de dezastre, este implicată în lupta împotriva terorismului și reforma sectorului de securitate și își adaptează în mod continuu strategiile de acțiune într-o manieră care să îi permită îndeplinirea obiectivelor specifice. Scopul militar dominant al Alianței este, astăzi, acela de a promova stabilitatea în regiunile lumii în care instabilitatea ar putea să afecteze mai curând bunăstarea decât securitatea militară a numeroșilor săi membri (Bertram, 2006).

NATO demonstrează o adaptabilitate considerabilă în ultimii ani. Alianța și-a mărit componența, extinzând, astfel, zona de stabilitate în interiorul Europei și în zona de interes aferentă. De asemenea, a recunoscut că securitatea a devenit globală, ceea ce a determinat ca NATO, principala organizație de securitate a Occidentului, să fie pregătită să acționeze în afara spațiului euroatlantic dacă dorește să rămână credibilă în fața membrilor săi și a întregii lumi. Totuși, ceea ce NATO trebuie încă să accepte este că promovarea stabilității reprezintă singura sarcină pe care forțele sale sunt solicitate acum să o îndeplinească. NATO este necesară și pregătită pentru a genera forțe care să contribuie la asigurarea securității și apărării unor regiuni sensibile ale lumii. Aceasta a început în Balcani și se extinde până în Orientul Mijlociu, urmând, cel mai probabil, ca solicitarea pentru astfel de misiuni să crească în viitor.

Asigurarea securității și consolidarea apărării este un deziderat pentru care NATO este cea mai potrivită din punct de vedere politic și militar. Astfel, din punct de vedere politic, experiența recentă demonstrează că membrii tind să cadă de acord destul de rapid privind operațiile de securitate. Din punct de vedere militar, deși niciuna dintre forțele armate europene nu poate egala Statele Unite în privința cheltuielilor și a capacităților de luptă de vârf, acestea au experiență în operațiile de securitate și apărare. Mai mult, Comandamentul Suprem al Puterilor Aliate din Europa, de la Mons, este singurul calificat pentru a asigura activitatea pregătitoare atât pentru aliați, cât și pentru parteneri, în vederea dislocării forțelor în operațiile de menținere a păcii și a celor de izolare a focarelor de criză.

În procesul decizional al Alianței, ponderea „*stabilizatorilor*” nu trebuie să fie mai mică decât cea a „*luptătorilor*”. În final, forțele care au de-a face cu urmările intervenției sunt cel puțin la fel de importante ca forțele care intră primele în teren. Orice membru care dorește ca NATO să aibă capacitatea de stabilizare după ce lupta a luat sfârșit ar trebui să știe cum să câștige cât mai devreme posibil sprijinul a cât mai multor membri. Aliații ale căror forțe vor avea o importanță crucială după terminarea conflictului trebuie să aibă o influență proporțională înaintea începerii acestuia.

Conceptul strategic al Alianței – „*Active Engagement, Modern Defence*” – Angajare activă, Apărare modernă, adoptat în cadrul summitului de la Lisabona, în 2010, a adus noi abordări privind angajarea Alianței în prevenirea crizelor, managementul conflictelor și stabilizarea post-conflict în cooperare cu partenerii, ONU și UE (Declarația summitului de la Lisabona, 2010). Astfel, conceptul strategic a stat la baza evoluției Alianței în perioada următoare, evoluție desfășurată

într-un mediu internațional dinamic și schimbător, împotriva noilor amenințări, cu noi capacități și cu noi parteneri (Ghiba, Chivu, p. 73).

Având în vedere aceste aspecte și ținând cont de caracterul crescător transnațional al noilor provocări ale mediului internațional de securitate, în cadrul summitului de la Lisabona au fost evidențiate misiunile esențiale ale NATO, și anume: apărarea colectivă, gestionarea crizelor și securitatea prin cooperare. În conformitate cu acestea, NATO se angajează în mod activ, împreună cu alți actori internaționali și organizațiile care au ca obiect de activitate problemele legate de securitate și apărare, și este deschisă să aprofundeze această cooperare.

Alianța dorește să promoveze o abordare circulară a securității și să realizeze în mod eficient sarcinile fundamentale stabilite în conceptul strategic: apărarea colectivă, gestionarea crizelor și securitatea prin cooperare.

Complexitatea operațiilor de securitate încearcă să țină pasul cu natura multidimensională a provocărilor de securitate ale secolului XXI, făcând apel la o abordare cuprinzătoare, care să combine în mod eficient instrumentele politice, civile și militare. Din analiza capitolului 4 al conceptului strategic – *securitate prin gestionarea crizelor* – se poate scoate în evidență caracterul inovator privind abordarea crizelor, reiterându-se faptul că NATO, prin abordări politice și/sau militare, se va angaja acolo unde este posibil și atunci când va fi necesar pentru a preveni și a gestiona o criză (Savu, 2011, pp. 85-86) sau a lua măsuri specifice procesului de stabilizare și reconstrucție post-conflict, în cooperare cu structuri civile.

Summitul NATO de la Chicago, din 2012, este foarte important în evoluția Alianței, deoarece reprezintă, practic, verificarea „*foii de parcurs*” a summitului de la Lisabona. Astfel, au fost planificate dezbateri privind modul de îndeplinire a celui de al șaptelea concept strategic, în scopul luării celor mai bune decizii referitoare la operațiile derulate de către NATO, dezvoltarea capacităților Alianței și prezentarea unui pachet cuprinzător și coerent pentru apărare, ce a inclus noile concepte: Smart Defence, NATO Forces 2020, Connected Forces (Declarația summitului de la Chicago, 2012), precum și alte subiecte de interes. Importanța acestui summit este semnificativă, deoarece această întrunire materializează trecerea de la etapa luării unor decizii sau a unor abordări teoretice care au avut loc cu prilejul summitului de la Lisabona către faza de implementare.

Alianța deține o expertiză unică și recunoscută pe plan internațional în privința securității și apărării, implicându-se, de asemenea, și în sfera civil-politică. Soluția Echipelor de Reconstrucție Provincială (PRT), inițiată de SUA și extinsă,

ulterior, la alte state membre ale NATO participante în gestionarea reconstrucției post-conflict în teatrele de operații din Irak și Afganistan, poate reprezenta, într-o anumită etapă de gestionare a perioadei post-conflict, o alternativă la cea pur militară, aceste echipe având o componentă interdisciplinară (militari și civili) și capacitatea să repună în drepturile legitime autoritățile naționale și locale, să înlăture cauzele regionale de instabilitate și să participe la reconstrucția și reabilitarea unor elemente principale de infrastructură.

Managementul asigurării securității și apărării, din perspectiva NATO, presupune cunoașterea amenințărilor, riscurilor, anticiparea și pregătirea reacțiilor, găsirea soluțiilor necesare, precum și o comunicare optimă cu populația, care trebuie pregătită și consiliată în mod adecvat în legătură cu deciziile luate și cu situația respectivă. Numărul mare de personal civil aparținând organizațiilor internaționale, neguvernamentale, private sau de voluntari, implicat în operațiile conduse de NATO, determină necesitatea coordonării acțiunilor civile și militare pentru realizarea unității de efort și de scop în vederea normalizării vieții economico-sociale în zona afectată de conflict sau de criză.

Forțele participante la asigurarea securității și apărării vor trebui să-și păstreze, ca bază de planificare și execuție, caracterul expediționar, vor avea, în continuare, un caracter întrunit și multinațional, iar amploarea acțiunilor în context post-conflict va rămâne dependentă de disponibilitatea statelor în ceea ce privește contribuția financiară și voința de implicare.

În acest context, structura forței destinată pentru asigurarea consolidării securității și apărării va fi caracterizată de creșterea componentei civile a forței multinaționale, prin mărirea numărului organizațiilor internaționale umanitare, guvernamentale, neguvernamentale și private de voluntari care participă la acest tip de operații, în comparație cu forțele militare aparținând NATO, care vor avea, în principal, rolul de a pregăti și instrui forțele militare ale statului (statelor) în cauză, precum și asigurarea siguranței componentei civile.

Din studiul lucrărilor de specialitate, prezentate și în bibliografia selectivă, rezultă că abordarea operațiilor din perspectiva mai multor state membre ale NATO tinde aproape spre aceeași finalitate, dar cu particularități generate de interesele și resursele puse la dispoziție de fiecare stat.

Prin urmare, se poate ajunge la afirmația că statele membre ale NATO vor continua să fie „actori” cu doctrine transparente în contextul operațiilor de securitate, cu principii și reguli cunoscute, în spiritul și litera prevederilor dreptului internațional aplicabil în conflictele armate, „actori” ce vor continua să se confrunte

cu alții, aparent lipsiți de doctrine, dar cu tehnici, tactici și proceduri flexibile și adaptabile în funcție de adversarul cu care se confruntă și cu motivația întreținută și alimentată prin fanatism sau alte tipuri de interese. Această situație scoate în evidență, mai ales în contextul asigurării securității și apărării, un alt participant la acest tip de acțiuni, și anume populația civilă.

În funcție de profilul și capacitățile forței, îndeplinirea obiectivelor și reușita procesului de asigurare a securității, ca proces generic, dar și a operației militare subsumate acestuia, constă în selectarea și aplicarea tehnicilor menite să promoveze cooperarea și consensul, fie prin persuasiune și influență, fie prin intermediul unei combinații de tehnici destinate promovării consensului cu cele destinate controlului, impunerii și, uneori, chiar și a corecției.

Urmărind politica sa de preservare a păcii, prevenire a războiului, întărire a securității și stabilității, în conformitate cu sarcinile sale de securitate fundamentale, NATO va căuta, în cooperare cu celelalte organizații, să prevină conflictele sau, în situația apariției unei crize, să contribuie la gestionarea sa efectivă, cu aplicarea normelor dreptului internațional, inclusiv prin posibilitatea executării de operațiuni non-articol 5 de răspuns la crize. Pregătirea Alianței pentru îndeplinirea unor astfel de operațiuni vine în sprijinul obiectivului mai larg de întărire și extindere a stabilității și implică, adeseori, participarea partenerilor Alianței.

O parte tot mai importantă a eficacității misiunilor NATO de securitate și apărare se referă la contribuția distinctă a Alianței la eforturile comunității internaționale de preservare și restaurare a păcii și de prevenire a conflictelor. În acest context, NATO s-a oferit să sprijine, după caz și în conformitate cu propriile sale mecanisme, operațiile de menținere a păcii și alte operații sub autoritatea Consiliului de Securitate al ONU, inclusiv prin punerea la dispoziție a resurselor și expertizei Alianței.

După 2010, evoluția NATO ilustrează nu numai preocuparea de a răspunde eficient noilor riscuri și amenințări, ci și tendința statelor membre și a structurilor sale de conducere de a transforma Alianța într-un nucleu politico-militar al unui eventual sistem de securitate cu vocație general europeană.

Pledează, în acest sens, următorii factori: modificările de doctrină și structurale; preocupările de a proiecta stabilitatea existentă din vestul Europei în partea de est a continentului, prin sprijinirea proceselor de afirmare a societăților democratice în centrul și estul european, în special prin asistența acordată restructurării organismelor militare și asigurării controlului civil asupra armatelor din aceste țări, prin pregătirile pe care le face pentru a participa, în caz de necesitate, la misiuni de menținere a păcii și la cele de impunere a păcii în afara prevederilor art. 5; intenția

de extindere treptată spre est, prin includerea țărilor central- și est-europene; dezvoltarea unor relații de parteneriat și cooperare în vederea creării unui mediu de securitate și stabilitate mondială.

De aceea, NATO ar trebui să-și reafirme angajamentul pentru apărarea colectivă a țărilor membre. În plus, având în vedere provocările probabile, forța pe care Alianța o poate oferi pentru operațiile de securitate va fi, de asemenea, adecvată în scopul asigurării apărării colective.

NATO demonstrează o disponibilitate remarcabilă de a se adapta la noile realități și de a face din asigurarea securității și apărării misiunea sa centrală. *Alianța rămâne fundamentul unei apărări colective puternice și forumul transatlantic esențial pentru consultări pe teme de securitate și pentru decizii între aliați.*

SECURITATE ȘI APĂRARE DIN PERSPECTIVA UE

Uniunea Europeană se dorește un actor global care dezvoltă, într-adevăr, politici într-o mare varietate de domenii. În domeniul managementului crizelor și prevenirii conflictelor, *Strategia de Securitate a UE* reprezintă documentul de bază, iar un prim pas în implementarea efectivă a acesteia poate fi menționat prin politicile existente în toate domeniile relațiilor externe; un altul poate consta în permanenta reevaluare a politicilor existente, în funcție de obiectivele trasate de strategie; în fine, sunt domeniile care trebuie încă identificate și elaborate în profunzime.

Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC) reprezintă răspunsul dat de UE la crizele și provocările la adresa securității și a intereselor statelor membre, apărute după încheierea Războiului Rece. Deși ideea integrării politicilor europene de securitate și apărare are o istorie de aproape o jumătate de secol, realizarea ei efectivă s-a produs destul de târziu, în contextul generat de criza din Kosovo (Sarcinschi, 2005, p. 38.).

Odată cu semnarea Tratatului de la Lisabona, în decembrie 2007, a fost creată *Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC)*, care urmează fostei *Politici Europene de Securitate și Apărare (PESA)*, oferind cadrul instituțional pentru derularea cooperării în domeniul securității și apărării, la nivelul UE. Un element de individualizare a PSAC este faptul că își păstrează caracterul interguvernamental, funcționând în baza principiului unanimității în luarea deciziilor.

Strategia Globală pentru Politică Externă și de Securitate, adoptată în iunie 2016, constituie cadrul director al acțiunii externe a Uniunii pe termen mediu și lung, căreia îi este subsumată și PSAC. Astfel, UE se bazează pe parteneriate solide

cu alți actori în asigurarea securității și apărării, printre care Consiliul Europei și OSCE, rolul său în asigurarea securității și apărării dezvoltându-se într-o perioadă relativ scurtă de timp (Cîrciumaru, 2010, p. 90).

Beneficiind de sprijinul parlamentelor naționale și al Parlamentului European, UE este un important actor internațional: arsenalul său politic cuprinde instrumente civile și militare, iar politicile sale – fie de comerț, dezvoltare sau securitate – prezintă o mare importanță în lume. Subscris obiectivului general de instituire a unei capacități de apărare europene comune, realizată prin contribuția statelor membre cu capacități civile și militare, sub egida PSAC au fost înregistrate progrese semnificative atât prin dezvoltarea cadrului conceptual, cât și prin lansarea unor inițiative de dezvoltare a capacităților de securitate și apărare, în susținerea profilului activ al UE pentru a putea răspunde provocărilor de securitate. De asemenea, în 2020 a fost inițiat un proces de reflecție (Busola Strategică) ce vizează definirea profilului de actor relevant al UE în domeniul securității și apărării.

Un obiectiv cheie al UE este asigurarea legăturii dintre abordările PESC (pilonul II) și rolul comunitar (pilonul I) (Anexa VI la concluziile președinției Consiliului European de la Nisa din 2000). Într-adevăr, atât „*Programul UE pentru prevenirea conflictelor violente*” al Consiliului European, cât și „*Comunicarea Comisiei cu privire la prevenirea conflictelor*” pun accentul pe dezvoltarea coerenței dintre „*pilonii*” UE în vederea îmbunătățirii eficacității sale în calitate de actor în asigurarea securității și apărării în spațiul euroatlantic. Strategia globală privind politica externă și de securitate a UE stă la baza dezvoltării durabile viitoare a acestei mari familii europene.

Managementul asigurării securității și apărării în cadrul UE este strâns legat de evoluția politicii externe și de securitate comună, care nu a existat până în anul 1993, când Tratatul de la Maastricht a intrat în vigoare. Înainte, relațiile externe se rezumau la relațiile comerciale, la cele privind raporturile cu coloniile unor state membre sau la cele ce priveau ajutorul acordat țărilor în curs de dezvoltare. Acum, UE se confruntă cu o serie de crize majore, care se manifestă atât în interior, cât și dincolo de aceasta (conform Strategiei Globale pentru Politică Externă și de Securitate a Uniunii Europene).

Definirea unei politici externe europene a început deja cu așa-numitul proces de *cooperare politică europeană*, care, cu tot caracterul declarativ, a reprezentat un moment important.

În deceniile recente, UE a construit o rețea multiplă de relații internaționale, al căror domeniu se extinde mult peste relațiile comerciale și de dezvoltare economică,

ducând la dezvoltarea unei cooperări care să includă dialogul politic, sprijinul democrației și cooperarea în investiții. Acest lucru, dublat de o integrare profundă, i-a conferit Uniunii Europene un nou statut în exercitarea responsabilităților, drepturilor și obligațiilor ce-i revin ca actor global și în ceea ce privește crearea instrumentelor necesare exercitării acestora.

Odată cu crearea *politicii externe și de securitate comună (Common Foreign and Security Policy/CFSP)*, statele membre au putut să-și coordoneze politicile proprii și să-i confere UE o identitate politică proprie, Uniunea dispunând de mecanisme și instrumente necesare realizării acestei identități (Cameron, 2003, pp. 20-34).

Astăzi, UE beneficiază atât de o viziune strategică, integrată în cadrul propriei strategii de securitate, cât și de instrumentele necesare asumării unui rol operațional în domeniul managementului crizelor, ceea ce-i permite să fie angajată activ în dezvoltarea unui profil global în arhitectura de securitate internațională. Pe plan instituțional intern, Uniunea parcurge un proces complex de reconfigurare a rolului pe care îl are în gestionarea securității globale, de dezvoltare pe coordonate extinse a dimensiunii de securitate și apărare, susținută de operaționalizarea capacităților relevante pe această dimensiune.

UE se afirmă ca o forță în măsură să se transforme într-un factor de stabilitate și un model de urmat, ca o putere aflată în căutarea unui cadru moral pe care să se bazeze în procesul de globalizare ancorată în principiile solidarității și ale dezvoltării durabile, dată fiind noua arhitectură multipolară a lumii, respingând *ab initio* violența, teroarea și fanatismul, nerămânând indiferentă la nedreptățile cu care lumea se confruntă în prezent.

Cvasitotalitatea realizărilor sale de după 2010 le datorează aplicării prevederilor de largă deschidere ale *Strategiei Europene de Securitate (SES)*, o strategie globală, care prezintă o viziune comună a amenințărilor și răspunsurilor ce trebuie aduse acestora, oferă Uniunii un ghid de acțiune internațională și invită la dezvoltarea unei culturi strategice europene și a capacităților – militare, civile, diplomatice – necesare Europei pentru a interveni în mediul regional, continental și internațional de securitate.

Prin materializarea ideilor SES 2003, cu o nouă ierarhizare a amenințărilor la adresa securității europene și globale, organizația este pe cale de a deveni o autoritate politică credibilă europeană, un actor regional responsabil, iar prin multitudinea și amploarea demersurilor întreprinse în planul securității și stabilității

regionale și globale, are un important rol în afirmarea calității sale de putere mondială credibilă. Acest trend de afirmare acțională, constatat în urma analizei de conținut, provine din ansamblul operațiilor sale militare, care întăresc vizibilitatea PSAC pe continent și în lume, permit validarea principalelor instrumente politice, economice și financiare și contribuie la ameliorarea capacităților de apărare ale Uniunii, confirmă ideea parteneriatului strategic cu o Alianță puternică, dar nu exclusivă, completează un dispozitiv de apărare europeană global, contribuie la construirea unei puteri mondiale credibile.

Extinderea ariei de acțiune a misiunilor dincolo de cele existente, de tip umanitar, de menținere a păcii și management al crizelor, inclusiv impunerea păcii (cunoscute ca sarcini de tip Petersberg), prin includerea operațiilor comune de dezarmare, furnizarea de asistență și consiliere militară, combaterea terorismului reprezintă un alt aspect deosebit de important pentru creșterea eficienței misiunilor UE de gestionare a crizelor, conform Tratatului de la Lisabona.

De asemenea, am identificat că elemente de noutate sunt clauza de solidaritate și cea de asistență și sprijin reciproc în caz de agresiune. Astfel, realizările notabile în implementarea Strategiei Globale vizează: pachetul securitate și apărare, în toate dimensiunile sale, reziliența statală și societală în vecinătate, abordarea integrată a crizelor și conflictelor externe, ordini regionale cooperante, guvernanta și multilateralismul bazat pe reguli, nexus-ul intern-extern.

În noua ecuație strategică a secolului XXI, credem că UE are o poziție privilegiată, ce se sprijină pe calitatea de organizație globală, dotată cu toate mijloacele – economice, diplomatice, civile și militare – de acțiune externă, dar și cu o viziune globală și o strategie de securitate specifică, pe eforturile sale de modernizare militar-strategică, în condițiile unor solicitări tot mai consistente din partea altor actori internaționali, cum sunt ONU și NATO.

Determinarea UE de a participa responsabil la securitatea mondială, așa cum se subliniază în Strategia Europeană de Securitate, la gestionarea civilă a crizelor, reprezintă o preocupare esențială a politicii sale externe.

În domeniul securității și apărării, cel mai avansat din perspectiva implementării, sunt consemnate o serie de progrese de etapă în susținerea obiectivelor asumate de Uniune pe acest palier, progrese identificate ca bază de optimizare a activităților de contribuție la asigurarea domeniului, astfel: consolidarea dimensiunii operaționale a angajamentului UE prin crearea Capacității de planificare și conducere a misiunilor non-executive ale Uniunii (MPCC), lansarea și operaționalizarea unui pachet

de inițiative, incluzând Fondul European pentru Apărare (EDF), Analiza coordonată anuală în domeniul apărării (CARD) și Cooperarea Structurată Permanentă (PESCO), precum și consolidarea dimensiunii civile a PSAC, inclusiv prin adoptarea pactului civil în domeniul PSAC.

COOPERAREA NATO-UE ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII EUROATLANTICE

Relația UE-NATO a fost instituționalizată prin adoptarea, în 2002, la Copenhaga, a Acordurilor NATO-UE, care permiteau accesul UE la mijloacele și capacitățile Alianței, în vederea derulării de operații sub conducerea Uniunii.

Acordurile „Berlin Plus”, cum au fost numite, prevedeau garantarea accesului UE la capacitățile de planificare ale NATO, în vederea conducerii de operații, și identificarea opțiunilor europene de comandă pentru DSACEUR¹ pe timpul derulării unei operații UE cu recurs la mijloacele și capacitățile NATO (Handbook on CSDP, 2012, p. 46). Consiliul European de la Nisa, din 2000, a pus bazele parteneriatului strategic dintre NATO și UE, acesta fiind formalizat prin Declarația Comună UE-NATO cu privire la Politica Europeană pentru Securitate și Apărare. După încheierea acestor aranjamente, a fost lansată, în 2003, prima operație militară a UE – Concordia, iar în 2004 – operația EUFOR – Althea, în Bosnia-Herțegovina.

Parteneriatul strategic este construit pe o viziune comună asupra noilor provocări la adresa securității internaționale. În timp ce NATO rămâne principala organizație internațională cu capacitățile necesare apărării statelor membre și menținerii sau impunerii păcii, UE, prin elaborarea Politicii Europene pentru Securitate și Apărare, a adăugat la instrumentele economice de care dispune și capacitatea de a conduce independent misiuni de managementul crizelor. Principiile comune pe care se bazează parteneriatul strategic dintre cele două mari organizații sunt:

- Parteneriatul asigură faptul că activitățile în cadrul managementului crizelor sunt mutuale, dar, în același timp, respectă natura fiecărei organizații.
- Consultări, dialoguri, cooperare și transparență.
- Egalitatea – prin respectarea autonomiei deciziilor fiecărei părți.
- Respectarea intereselor statelor membre ale UE și ale NATO.
- Respectarea Cartei ONU.

¹ Deputy Supreme Allied Commander Europe.

- Consolidarea coerentă, transparentă și mutuală a capacităților militare comune ale celor două organizații (Strategia globală a UE în domeniul politicii externe și de securitate).

Obiectivele stabilite ale parteneriatului strategic sunt:

- Uniunea Europeană asigură implicarea totală în cadrul PESA a statelor membre ale NATO, care nu sunt membre ale UE.
- NATO sprijină PESA și asigură accesul UE la capacitățile NATO.
- Ambele organizații se angajează să dezvolte capacitățile comune stabilite (Raportul anual referitor la aplicarea PSAC, decembrie 2020).

La summitul de la Lisabona, din 2010, Alianța a subliniat dorința de a îmbunătăți parteneriatul cu UE, în sensul unui efort comun și complementar al celor două organizații în menținerea climatului de pace în lume: „Consolidarea pe deplin a acestui parteneriat strategic, așa cum a fost convenit de către cele două organizații și consacrat în conceptul strategic, este deosebit de importantă în mediul actual de austeritate; NATO și UE trebuie să continue și să consolideze cooperarea practică în cadrul operațiunilor, la nivelul consultărilor politice extinse și în ceea ce privește dezvoltarea de capacități. NATO și UE cooperează în operațiuni de gestionare a crizelor, pentru consolidare reciprocă, în special în Afganistan, Kosovo și în lupta împotriva pirateriei”. (Savu, 2011).

În Afganistan, spre exemplu, UE și NATO au încercat să implementeze abordarea comprehensivă. Misiunea ISAF a NATO a avut ca obiectiv să construiască un mediu stabil și sigur, în care statul afgan și ceilalți participanți internaționali să dezvolte un regim și instituții democratice, care să stea la baza dezvoltării acestui stat. În ceea ce privește problema pirateriei, forțele navale ale NATO și UE (Ocean Shield și EUNAVFOR Atalanta) sunt desfășurate, din 2008, pe coasta Somaliei pentru misiuni de luptă împotriva pirateriei.

Prin aceste parteneriate, cele două mari organizații încearcă să-și consolideze domeniile deficitare și punctele slabe. Astfel, UE deține resursele financiare și instrumentele de dezvoltare care pot contribui la refacerea economică a societăților distruse de războaie, iar perspectiva pentru unele state de a deveni membre ale UE poate oferi un stimulent puternic pentru asigurarea cooperării. Pe de altă parte, avantajul indiscutabil al NATO constă în capacitățile sale militare, inclusiv expertiza deținută în privința planificării, organizării și desfășurării operațiilor care implică forțele armate ale aliaților și ale partenerilor din domeniul securității.

Alianța face un efort deosebit să îndeplinească întreaga gamă de sarcini necesare pentru edificarea statelor și dezvoltarea socială și economică; aici trebuie să intervină și instrumentele și resursele economice de care dispune Uniunea Europeană.

În ceea ce privește continuarea acțiunilor de implementare a inventarului de măsuri agreeate pentru dezvoltarea cadrului de cooperare NATO-UE, din corelarea structurală desfășurată pe parcursul cercetării documentare efectuate a rezultat faptul că au fost înregistrate progrese notabile în ceea ce privește mobilitatea militară, securitatea cibernetică, domeniul hibrid, comunicarea strategică și desfășurarea de exerciții comune. Totodată, implicarea în asigurarea securității internaționale va însemna: utilizarea coerentă și integrată, în evantaiul de situații de gestionare a crizelor, a instrumentelor comunitare și a instrumentelor civile ale PESA; gestionarea civilă a crizelor din sectoarele prioritare; contribuția Uniunii la reforma sectorului de securitate și susținerea procesului de dezarmare, demobilizare, de stabilizare și reconstrucție post-conflict și a reinsertiei; desfășurarea de dispozitive integrate și variabile de gestiune civilă a crizelor, care răspund nevoilor specifice din teren și instituțiilor locale; ducerea simultană a mai multor operații PESA de gestiune a crizei; înscrierea în durata misiunii și situarea la înălțimea calificării necesare a personalului participant la gestiunea civilă a crizelor și asigurarea coerenței eforturilor.

Se evidențiază, astfel, importanța legăturilor transatlantice și nevoia ca NATO și UE să acționeze ca parteneri egali. UE își reiterează angajamentul față de NATO și afirmă că un parteneriat „echilibrat” între UE și NATO trebuie permanentizat.

CONCLUZII

O posibilă explicație pentru ritmul diferit de asumare și implementare a obiectivelor de asigurare a securității și apărării de către actori este chiar implicarea lor temporală diferită. Din materialele analizate, a rezultat faptul că ideal ar trebui ca ambele dimensiuni, atât asigurarea securității, cât și consolidarea apărării, să fie lansate simultan (Ionescu, 2014, p. 35). Aici trebuie însă să atragem atenția că practicienii denunță tocmai dificultatea desfășurării simultane a acestor obiective fundamentale, în timp ce teoreticienii critică tocmai concentrarea actorilor fundamentali pe asigurarea securității în detrimentul încurajării proiectelor specifice de consolidare.

La o analiză detaliată, particularizată, pe rolul fiecărui actor, descoperim lipsuri atât doctrinare, cât și operaționale (de exemplu, lipsa unor strategii de intrare, ieșire, până la planuri cu obiective pentru fiecare rotire, comandant, senior reprezentative).

Mai mult, de exemplu pentru situația din Afganistan, strategia și obiectivele identificate teoretic de afgani, dar în realitate de comunitatea internațională, nu au fost relevante și nici pe deplin asumate de actorii externi.

Pe de altă parte, deși asistăm la o demilitarizare a procesului de consolidare a apărării, este încă insuficient folosit rolul unor civili cu mare vizibilitate, precum Reprezentantul Special al NATO sau Reprezentantul Special al ONU. Din această perspectivă, organizațiile internaționale de securitate trebuie să reafirme „credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane” și să creeze „condițiile necesare menținerii justiției și respectării obligațiilor decurgând din tratate și ale izvoare ale dreptului internațional” (Carta Națiunilor Unite).

Sub mandat ONU, organizațiile internaționale de securitate sunt competente să acționeze pentru garantarea păcii, rezolvarea diferendelor și asigurarea securității internaționale. Deși mandatul ONU are o aplicabilitate universală și orice conflict care amenință pacea și securitatea internațională poate fi introdus pe ordinea sa de zi, modalitatea în care au fost abordate crizele a depins adesea de interesele marilor puteri, respectiv ale celor cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate (Almășan, 2012, pp. 138-149).

Dacă, în ultimul deceniu, beneficiile cooperării regionale s-au măsurat în special în termeni politici, prin reconstruirea încrederii reciproce între statele din regiune, provocarea prezentului constă în identificarea și promovarea de proiecte concrete care să conducă la modernizarea și dezvoltarea regiunii ca întreg și a fiecărui stat în parte, astfel încât standardele de viață ale populației să fie îmbunătățite.

ONU nu poate garanta securitatea colectivă, soluționarea pașnică a conflictelor și nici eliminarea tuturor formelor de violență din lume, însă poate contribui la atingerea acestor scopuri prin intermediul actorilor statali și al organizațiilor internaționale de securitate, inaugurând o lume în care renunțarea la orice act de violență să pară varianta corectă și potrivită de acțiune.

Un conflict între state care sunt membre ale unei organizații internaționale, care cooperează în cadrul acesteia și care încearcă să-și rezolve diferendele sub acoperișul ei, dobândește stimulii importanți și eficienți în vederea reducerii gradului de violență. Substanța conflictului nu se va schimba, dar modul de soluționare al acestuia va fi influențat decisiv de organizația internațională. Efectele vor fi și mai mari dacă organele și instituțiile organizației vor fi, și ele, implicate în procesul de soluționare.

Mutarea conflictului din zona ideologiei politice în cea a diferențelor etnice, rasiale, religioase, lingvistice sau de clasă cere o reconsiderare a puterii entităților sociale și, în consecință, a instrumentelor de asigurare a securității și apărării.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

1. Almășan, C.I. (2012). *Capabilități militare de răspuns la crize*. În *Revista Forțelor Terestre*, anul 3, nr. 4. București.
2. Bertram, C. (2006). *Operații – trecut și viitor*. În *Revista NATO*, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/romanian/military.html>, accesat la 12 septembrie 2021.
3. Biddle, S., MacDonald, J., Baker, R. (2017). *Small Footprint, Small Payoff: The Military Effectiveness of Security Force Assistance*. În *Journal of Strategic Studies*.
4. Buzan, B., Wæver, O., Wilde, J. de (2011). *Securitatea – un nou cadru de analiză*. Cluj-Napoca: Editura C.A. Publishing.
5. Cameron, F. (2003). *Towards an EU strategic concept*. În *Romanian Journal of European Affairs*, vol. 3, nr. 3. București: Institutul European din România.
6. Cîrcumaru, F. (2010). *UE și implicarea organismelor sale în rezolvarea crizei din Balcani*. În *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, nr. 3. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
7. Ghiba, D., Chivu, Gh. (2014). *Promovarea securității internaționale prin parteneriat și cooperare – cheia succesului NATO*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
8. Huntington, S.P. (f.a.). *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*. București: Editura Samizdat.
9. Ionescu, I. (2010). *Univers strategic*. În *Revistă Universitară Română de Studii de Securitate*, <http://iss.ucdc.ro/revista-pdf/us4.pdf>, accesat la 9 septembrie 2021.
10. Robinson, P. (2010). *Dicționar de securitate internațională*. Cluj-Napoca: Editura C.A. Publishing.
11. Sarcinschi, A. (2005). *Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
12. Savu, C. (2011). *Conceptul strategic al Alianței Nord Atlantice – 2010*. În revista *Gândirea militară românească*, nr. 1.
13. Ullman, H. (2021). *Al cincilea cavaler al apocalipsei și noul M.A.D.* București: Editura Militară.
14. *Carta albă a apărării* (2017; 2021). București.
15. *Constituția României* (2003).
16. Declarații summituri NATO – 2010-2021, www.nato.int, accesat la 12 septembrie 2021.
17. *Handbook on CSDP* (2012), https://eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/structures-instruments-agencies/european-security-defence-college/pdf/handbook/handbook_csdp_2_aufage-revised.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
18. *NATO Guide*, Public Diplomacy Division NATO 1110. (2011). Belgia: Bruxelles.
19. *Strategia Globală de Politică Externă și de Securitate a Uniunii Europene*, <https://www.mae.ro/node/39086>, accesat la 12 septembrie 2021.
20. *Strategia Națională de Apărare a Țării, 2020-2024* (2020). Administrația Prezidențială, București, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf, accesat la 2 septembrie 2021.
21. *Tratatul Nord-Atlantic*, Washington D.C., 4 aprilie 1949, <http://www.mae.ro/sites/default/files/file/pdf/TRATATUL%2520NORD-ATLANTIC.pdf>, accesat la 2 septembrie 2021.
22. www.dri.gov.ro/d0cuments/Carta%200.N.U..pdf, *Carta Națiunilor Unite*, accesat la 2 septembrie 2021.
23. www.eoroparl.europa.eu, *Anexa VI la concluziile președinției Consiliului European de la Nisa din 2000*, accesat la 2 septembrie 2021.
24. www.europa.eu/globalstrategy/en/Strategia_Globală_de_Politică_Externă_și_de_Securitate_a_Uniunii_Europene_global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union, accesat la 12 septembrie 2021.
25. www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.html, accesat la 2 septembrie 2021.
26. www.nato.int/cps/eu/natolive/nato_countries.html, accesat la 12 septembrie 2021.
27. www.presidency.ro/static/Declaratie%20Chicago%20RO%20final.html, accesat la 2 septembrie 2021.

ROLUL DIPLOMAȚIEI DIGITALE ÎN SISTEMUL DE SECURITATE INTERNAȚIONAL DUPĂ DECLARAREA PANDEMIEI CU SARS-CoV-2

Drd. Cristina BODONI

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Izolarea impusă după declararea pandemiei cu Covid-19 a obligat mediul diplomatic să își asume digitalizarea, după ce acesta rezervase diplomației digitale un rol secundar pe social media de pe internet. Digitalizarea a devenit rapid un instrument puternic de inovare și progres, un element fiabil al cooperării internaționale. Pe parcursul cercetării, evidențiem aspecte care explică scoaterea diplomației digitale din sfera diplomației publice. Explicăm misiunea centrală a diplomației contemporane cu ajutorul unor bune practici de diplomație și cooperare în domeniul de securitate regională din regiunea Mării Negre, apoi, motivele care pot produce fragilizarea securității naționale. De asemenea, expunem elemente esențiale care ne determină să credem că diplomația digitală va rămâne în actualitate după încheierea pandemiei, devenind un element important de interconectare a tuturor părților interesate și un protector al securității naționale.

Cuvinte-cheie: diplomație publică, securitate internațională, diplomație digitală, securitate națională, digitalizare.

ARGUMENTUM

Motto: „Tehnologia informației ne-a făcut mai rezistenți în fața virusilor organici, dar ne-a făcut și mult mai vulnerabili la malware și la războiul cibernetic. Infrastructura noastră digitală s-ar putea prăbuși într-o singură zi... Cât timp credeți că vă va lua să vă întoarceți de la e-mail la poșta tradițională?”

Yuval Noah Harari (2021)

Izolarea impusă la nivel mondial ca urmare a declarării pandemiei de Covid-19 din 11 martie 2020 a transformat virusul într-un motiv întemeiat de hibridizare a activităților publice și private după declararea carantinei pentru toate statele lumii (OMS, 2019). Omenirea s-a trezit închisă în casă timp de două luni, timp în care statele au trebuit să gestioneze situații inedite, unele adevărate amenințări la adresa națiunilor. Nivelul ridicat de incertitudine și riscurile directe la adresa securității naționale au determinat rapid reconsiderarea abordării apărării sănătății omului de către aproape toți actorii internaționali. Primele instituții implicate în refacerea unui nivel acceptabil de securitate au fost cele din domeniul apărării și diplomației, sectoare tradiționale de securitate și cele două instrumente principale de politică externă ale statului westphalian. Cooperarea și armonizarea intereselor între state au fost uitate, fapt care a dat de gândit tuturor; chiar dacă, ulterior, aceste deraieri au fost trecute în plan secund, efectele acestei situații extraordinare nu sunt cunoscute. Mulți dintre noi sunt încă paralizați de teama pentru sănătatea și viața lor, unii doresc să se reîntoarcă la vieților lor de dinaintea pandemiei, dar alții doresc ca lumea să facă un salt spre viitor, să rezolve planuri amânate pentru recuperarea ecosistemului la nivel mondial. În ce măsură acestea se confirmă, nimeni nu ne poate spune în prezent. Însă, avem la dispoziție instrumentele necesare pentru a pregăti terenul în scopul asigurării supraviețuirii, de la cetățeanul obișnuit până la stat, de la angajat la angajator, organizații publice, private și internaționale. Protejarea și siguranța statului se reflectă în activitățile celor implicați în relațiile internaționale. Toate cele cinci funcții ale diplomației se interconectează direct cu supraviețuirea statului și securitatea națională.

Acest demers este o cercetare exploratorie interdisciplinară prin prisma relațiilor internaționale și a studiilor de securitate, a cărei ipoteză de lucru pleacă

INFORMAȚII ȘI SECURITATE

de la o stare de fapt, aceea că realitățile vieții statului și individului în plină pandemie de Covid-19 au reconfigurat activitățile profesionale și s-au conformat, transformând o parte importantă în telemuncă. Astfel, lumea a descoperit importanța digitalizării și a securității cibernetice. Ipoteza lucrării pleacă de la faptul că *diplomația digitală este mai mult decât diplomație publică 2.0; ea este o diplomație a secolului XXI, al cărei obiectiv central și permanent este protejarea intereselor și securității naționale în relațiile externe ale statelor, în toate spațiile naturale și virtual cunoscute de către om.*

Pentru verificarea ipotezei, am utilizat metoda deductivă-empirică, bazată pe găsirea unor soluții la întrebările: *De ce abordăm diplomația digitală în conjuncție cu securitatea națională și internațională?, De ce diplomația digitală este percepută ca fiind doar publică, în timp ce alte domenii includ digitalizarea în ansamblul componentelor acestora?*

Răspunsurile la regăsim în secțiunile articolului: Diplomațiile tradițională, publică și digitală în vremuri provocate de SARS-CoV-2; Securitatea la nivel conceptual prin lentilele efectelor pandemiei și ale digitalizării; Securitate regională și diplomație la Marea Neagră în era digitală. Toate acestea vor fi aduse la un numitor comun în ultima secțiune, cea rezervată considerațiilor finale.

DIPLOMAȚIILE TRADIȚIONALĂ, PUBLICĂ ȘI DIGITALĂ ÎN VREMURI PROVOCATE DE SARS-CoV-2

Pentru a pătrunde în aria geopolitică a bazinului Mării Negre, avem în atenție diplomația. Diplomația este instituția responsabilă pentru inițierea, menținerea și dezvoltarea relațiilor dintre state și organizații internaționale prin intermediul funcțiilor: reprezentare, comunicare, negociere, protecția reprezentanțelor și a diplomaților; cooperarea între state (Convenția de la Viena, 1961). Teoria dezvoltată pentru diplomație este un subiect în sine și elaborat cu sute de ani în urmă atât de către practicieni, cât și în mediul academic. Această teorie pleacă de la definiții mai simple sau mai complicate. Pentru acest demers, am ales trei definiții. Prima ne arată că principiile istorice ale diplomației au rămas în actualitate. Baronul Cussy (1846, p. 256) definea diplomația ca un set complex de principii și cunoștințe aplicabile de către diplomați pentru a conduce bine treburile unui stat în relațiile cu celelalte, fără a neglija afacerile publice interstatale. A doua este construită prin prisma teoriei jocurilor, explicată matematic cu ajutorul lui Mircea Malița. El ne explică diplomația ca fiind o activitate complexă, desfășurată în nucleul unui pătrat, al cărui laturi, alcătuite din istorie, relații internaționale, drept internațional și teoria

situației conflictuale, impregnează toate aspectele acestui domeniu supus continuu schimbărilor provocate tocmai din cauzele impuse de toate componentele vieții unui stat (Malița, 1975, p. 44). A treia pledează pentru complexitatea cu care statele se confruntă în rezolvarea problemelor de actualitate, fie la nivel intern, fie la nivel extern: pentru că, dacă în mod tradițional, diplomația și forța militară reprezentau cele două instrumente principale de politică externă, în prezent, diplomația este mai mult decât atât în interpretarea lui Mihai Cercel, astfel (2019, p. 33): *„diplomația își desfășoară activitățile în patru dimensiuni: politică, economică, consulară și diplomație publică”.*

Diplomația publică este unul dintre cele mai noi concepte ale diplomației. Edmund Gillion a impus termenul de diplomație publică în mediul academic al SUA, în 1965. Acest tip de diplomație se referă la: (1) *„influența atitudinilor publice privind formarea și executarea politicii externe”* (Cull, 2020, p. 13); (2) *„totalitatea activităților unui guvern care lucrează cu agențiile non-statale și ajunge la opinia publică și privată în străinătate, care acoperă informații, printre altele, cultură, educație, precum și imaginea țării”* (Rana, 2011, p.); (3) diplomația publică este atributul puterii statului de a influența publicul unei alt stat prin toate instrumentele de care primul poate dispune; această diplomație este adesea exprimată ca având puteri magice de convingere – poate ajuta la oprirea războaielor înainte ca acestea să se întâmple, prin ascultare activă, eforturi de construire a înțelegerii reciproce și promovarea dialogului și colaborare între țară, cultură și sector (Snow, 2020, p. 3). Acest tip de diplomație are mai mult o conotație de relații publice, condusă cu mijloace diplomatice, inventată special pentru a nu spune că este, de fapt, o agendă de propagandă albă, manipulare și influență a publicului din alt stat, pentru că diplomația publică nu există în dialogul între națiuni, așa cum este acesta înțeles în mod tradițional, echivalent cu politica între națiuni (Martino, 2020, p. 23).

Diplomația digitală este cel mai nou termen integrat în familia diplomației. Unul dintre precursorii acestui tip de diplomație este diplomatul vizionar Mircea Malița, care afirma că *„principalele forme ale noii diplomației sunt multilateralitatea și diplomația la nivel înalt. Am mai putea menționa și diplomația tehnică”* (1975, p. 26), prefigurând și rolul ulterior al tehnologiilor în relațiile internaționale, în special, al organizațiilor interguvernamentale (OIG-urilor) și al diplomației digitale. Diplomația digitală este diplomația secolului XXI, care utilizează toate cele cinci funcții clasice de funcționare pe care le-a integrat în sistemul informațional.

Încă de la apariția acestui concept au existat autori consacrați în domeniul relațiilor internaționale și diplomați cu experiență care doreau delimitarea acestui

concept, punerea într-o nișă separată, lăsând deoparte posibilitatea de a integra marea formulă, digitalizarea, până în esența diplomației, comunicarea de toate tipurile.

Diplomația digitală are o componentă de diplomație publică 2.0. atunci când avem ca scop relațiile publice implementate de diplomație în relațiile cu indivizii, mass-media și operatorii economici din statele acreditate, în special pe rețele de socializare, deoarece acest spațiu este valoros datorită metadatelor oferite gratuit pentru a fi utilizate într-o gamă largă, generând informații valoroase asupra cărora strategiile de comunicare politico-diplomatică pot fi dezvoltate și reajustate (Martino, p. 25).

Apoi, avem definiții care complică și mai mult înțelesul diplomației adaptate vremurilor noastre. În acest sens, Shaun Riordan diferențiază digitalul de cibernetic în diplomație: (1) diplomația digitală ar trebui să se refere la utilizarea instrumentelor digitale în scopul urmăririi largite a obiectivelor diplomatice, iar diplomația cibernetică ar trebui să se refere la utilizarea instrumentelor diplomatice și a modului de gândire în rezolvarea sau, cel puțin, a gestionării problemelor în spațiul cibernetic; (2) diplomația digitală reprezintă aplicarea instrumentelor digitale în diplomație, iar diplomația cibernetică reprezintă aplicarea diplomației în spațiul cibernetic (Riordan, 2019, p. 19).

Referitor la înțelesul primar al diplomației digitale, considerăm că aceasta este doar o diplomație a secolului XXI, cu o activitate hibridizată în toate spațiile posibile produse în timp real. Aceasta poate reda, într-o anumită măsură, dictonul „*Fii scurt și la obiect!*”, ajuns în comunicarea autohtonă din limba engleză, sub acronimul KISS (keep it short and simple), pentru că, într-o lume în care a-ți rezerva timp pentru a decide, răspunde sau aplica este aproape nul, este vremea să simplificăm aspectele teoretice ale diplomației (digitale) pentru a amplifica efectele acesteia din teren, oricare ar fi acesta, real sau virtual. Pe scurt, ca definiție de lucru avem: diplomația digitală este o diplomație evolutivă, interconectată în toate spațiile cunoscute de către om, al cărei scop suprem este de a proteja interesele și securitatea națională a țării sale.

SECURITATEA NAȚIONALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ PRIN LENTILELE EFECTELOR PANDEMIEI ȘI DIGITALIZĂRII

La modul general, securitatea reprezintă unul dintre principiile de bază ale supraviețuirii statului. În piramida celor cinci trebuințe, a lui Maslow, securitatea este a doua după satisfacerea nevoilor fiziologice; apoi, avem iubirea, respectul

de sine și dezvoltarea personală (2017, p. 8). În studiile tradiționale, securitatea este definită în termeni de putere militară și influență politică (Buzan, 1991). În acest context, în anii '90, Barry Buzan introducea viziunea integratoare pentru securitate, pregătind înțelesul securității naționale pentru o securitate internațională profund globalizată în secolul XXI. El a dezvoltat conceptual securitatea națională cu ajutorul sectoarelor de referință ale vieții într-un stat (Buzan, 2017, p. 28): politic, economic, militar, social și de mediu. Abordarea lui Buzan a devenit noua formă de studii de securitate. În 2011, NATO a pus în discuție amenințările din spațiul informațional, iar dimensiunea cibernetică a devenit unul dintre sectoarele securității (Theiler, 2011).

Percepția despre amenințări se realizează prin prisma securității, a sectoarelor securității naționale, a revoluției tehnologice, a efectelor calamităților naturale și a crizei produse de Sars-CoV-2, fapt pentru care, în 2021, lumea și-a suspendat agenda politicilor publice conduse în timp de pace. Panica s-a instaurat, securitatea și apărarea statului au redevenit probleme prioritare de stat, dincolo de orice altă rațiune politică, descoperind, deodată, că digitalizarea este un rău necesar pentru instituțiile publice. În tot acest timp, evoluțiile tehnologice și schimbările de paradigmă afectează politica națională și internațională în această direcție.

Carantina impusă la nivel mondial a introdus lumea într-o recesiune economică, instaurată rapid în multe state ale lumii, afectate de calamități naturale produse de schimbările climatice. Toate acestea vin să completeze problemele mai vechi rămase pe agenda internațională, precum suprapopularea și foametea, polarizarea pe criterii etnice și religioase, războaiele inter și intra-statale, disputele regionale, distrugerea mediului înconjurător, terorismul, criminalitatea organizată, actele de violență împotriva propriilor oameni ai statelor, epidemiile și infraționalitatea de toate tipurile. Nici la nivel național nu suntem mai favorizați, chiar dacă este dovedit că statele membre ale Uniunii Europene (UE) sunt mai în siguranță. Avem de gestionat suprataxarea energiei și a apei potabile, suntem aproape de prăbușire economică și revoltă socială, ne îndreptăm rapid către o societate unde drepturile omului sunt restricționate în numele ordinii publice, dar fără ca în aceste restricționări ale drepturilor să fie specificat și timpul în care vor fi aplicate aceste măsuri. Astfel de norme ar trebui asumate punctual, prin sprijinul decidenților.

Cele mai multe dintre problemele enumerate în paragraful anterior nu mai fac diferența dintre amenințările interne și cele externe. Diferența constă în modul de gestionare al acestora. Aceste caracteristici fac aproape imposibile interpretările clasice pentru delimitarea domeniului de securitate la zona prevăzută în înțelegerea clasică privind securitatea. Din acest motiv, avem o percepție de securitate

care tinde să se extindă și să se adâncească, redimensionând paradigmele din studiile de securitate internațională prin complexul de securitate. Acesta nu este un subiect nou, dar rămâne destul de actual, deoarece sintagma *complex de securitate în analiza dimensiunilor securității* reprezintă „un grup de state ale cărui prime preocupări de securitate le leagă laolaltă suficient de îndeaproape, încât securitatea lor națională să nu poată fi, în mod realist, luată în considerare separat una de alta”. (Alagappa, 1988, pp. 54-55).

Deși complexul de securitate nu este valabil pentru statele riverane Mării Negre, introducem în tema noastră trei demersuri politico-diplomatice întreprinse în zona Mării Negre în plan securitar.

SECURITATE REGIONALĂ ȘI DIPLOMAȚIE LA MAREA NEAGRĂ ÎN ERA DIGITALĂ

Din datele publice ale istoricului Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) reiese faptul că, datorită Turciei, timp de decenii, NATO nu a desfășurat niciun exercițiu militar în zona Mării Negre. Acest fapt a indus o pace durabilă în această regiune, dat fiind faptul că, în timpul Războiului Rece, Marea Neagră reprezenta un spațiu de confluență ideologică pentru cei doi coloși ai celor aproape 50 ani – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) și Statele Unite ale Americii (SUA). SUA existau prin proxy în acest areal, Turcia fiind stat membru al NATO, o alianță politico-militară a occidentalilor democrați. Restul aparținea Blocului Comunist, organizației interguvernamentale (OIG) din oglindă, cea a Tratatului de la Varșovia. Ucraina, Rusia și Georgia erau state componente ale URSS, Bulgaria și România erau membre ale tratatului, până după 1990. La peste 20 de ani, în 2021, situația are o nouă configurație. România, Turcia și Bulgaria sunt membre ale NATO, Ucraina și Georgia sunt state independente, afectate puternic de politicile și acțiunile întreprinse de moștenitoarea de facto, după demantelarea URSS, și anume Federația Rusă.

Așadar, în calitate de stat riveran la Marea Neagră, România este așezată la o intersecție impresionantă de valori, culturi, sisteme diferite de securitate regională. Cele șase state riverane sunt nevoite să coopereze, indiferent de ceea ce își dorește fiecare.

În anul 2014, Federația Rusă și-a reîncorporat Peninsula Crimeea în vastul ei teritoriu. O parte extrem de importantă a teritoriului Ucrainei, din punct de vedere geostrategic, avea să afecteze sistemul internațional, în special fostele state comuniste și ex-sovietice. România a devenit vecină a Rusiei, deoarece zona

economică exclusivă a statelor riverane este de maximum 200 de mile marine, iar distanța de la Sulina (România) la Olenivka (Crimeea) este de doar 226 km.

În acest context, lucrurile s-au complicat pentru România, chiar dacă nici înainte situația la nivel geopolitic post-Război Rece nu fusese foarte liniștită. De exemplu, recunoașterea, de către Ucraina, a Insulei Șerpilor din Marea Neagră ca teritoriu românesc a trebuit să fie reglementată prin intermediul justiției internaționale. În această situație, tratatele internaționale, apartenența la OIG-uri relevante regionale și internaționale, precum și înființarea unor grupuri de lucru regionale sunt binevenite.

Dintre grupurile de lucru referitoare la statele riverane Mării Negre, Grupul de lucru pentru cooperarea navală din Marea Neagră (BLACKSEAFOR) în 2001, Inițiativa celor Trei Mări (I3M) și București Nouă (B9) sunt cele mai edificatoare pentru tema noastră, deoarece apariția acestor inițiative și grupuri de lucru reflectă răspunsuri regionale atunci când avem tipuri de amenințare la adresa securității naționale a timpului, după care actorii statali s-au reunit.

Pe larg, ele sunt:

a. *Grupul de lucru pentru cooperarea navală din Marea Neagră (BLACKSEAFOR)*

Prima cooperare a luat naștere ca urmare a atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001 din SUA. Terorismul atinsese un nivel global, fapt pentru care NATO și-a adaptat strategia de apărare. Unul dintre actorii importanți ai NATO, Turcia, a propus o prezență permanentă și pe frontiera estică a Alianței, la Marea Neagră. Astfel, Turcia a invitat statele riverane Mării Negre să adere la această idee. BLACKSEAFOR a fost semnată în 2001 de către toate cele șase state. Aceasta reiterează articolele stabilite în Convenția Strâmtorilor de la Montreux (1936). Prin Acordul din 2 aprilie 2001 privind constituirea grupului de cooperare navală în Marea Neagră, votat de Parlamentul României în următorul an, erau prevăzute următoarele (2002): „1. în scopul de a contribui la întărirea în continuare a prieteniei, bunelor relații și a încrederii reciproce între statele riverane Mării Negre, precum și pentru a întări pacea și stabilitatea în regiune prin dezvoltarea cooperării și interoperabilității între forțele navale. 2. Misiunile sunt: a) operațiuni de căutare și salvare; b) operațiuni de asistență umanitară; c) măsuri de luptă contra minelor; d) operațiuni de protecție a mediului; e) vizite de bune oficii; f) orice alte misiuni convenite de toate părțile”.

Anii prolifici ai acestui grup au fost în 2004 și 2005. Punctul culminant coincide cu admiterea României și Bulgariei în cadrul NATO, în 2004. Ulterior, cele două

au fost primite în Uniunea Europeană, în 2007. Așadar, în 2007, avem trei state membre ale NATO, două membre ale Parteneriatului pentru Pace, un program de preaderare al statelor care doresc să devină state membre ale NATO și Rusia, cu un parteneriat separat semnat cu NATO. Soluția pentru cooperare între statele riverane Mării Negre a fost găsită în altă direcție. Acțiunile acestui grup au fost integrate într-un areal cuprinzător, cel al celor 57 de state membre în cadrul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). Situația celor șase state s-a schimbat din 2014, când semnalele diplomatice indicau faptul că Ucraina ar fi renunțat, după pierderea Crimeei și a problemelor provocate de separatiști în estul țării, în provinciile Donbass și Luhansk. Se pare că liderii de la Kiev conștientizează faptul că, mai presus de orgolii, ei trebuie să convingă comunitatea internațională cu ajutorul instrumentelor diplomatice. Astfel că, reuniunile inițiativei desfășurate în cadrul OSCE continuă. De aici, avem în vedere două planuri: unul național și celălalt regional.

Rusia consideră Crimeea ca fiind teritoriu rusesc, Ucraina îl consideră ucrainean. Un război cu Rusia, mare putere nucleară, este imposibil pentru orice stat sau OIG. În plan național, să ne amintim că, mai presus de toate, se află interesul național al țării noastre. Poate că ar fi timpul să încercăm să devenim un interconector în relațiile cu celelalte state riverane, iar dacă nu reușim, să ne păstrăm neutralitatea. Considerăm că Ucraina deține instrumentele necesare pentru a putea negocia eficient cu Rusia. Apoi, nu ar trebui să uităm că cele două state, mai devreme sau mai târziu, vor găsi o soluție de compromis. În plan regional, poate că ar trebui să ne gândim la noi, ca țară, ca fiind pe granița unui nou drum al chihlimbarului. Vechiul drum pleca din nordul Scandinaviei și ajungea în inima Imperiului Roman, ale cărei granițe erau în afara României de azi. În prezent, ne-am găsi în interior și, implicit, ar fi în interesul NATO și al UE. În opinia mea, cred că ar fi timpul să arătăm că am învățat ceva din trecut în tot acest proces de reconfigurare a intereselor de securitate regională în zona Mării Negre, din nord și până în sud.

Dacă, pe axa Vest-Est a Mării Negre, statele riverane nu au ambiții geopolitice transfrontaliere, pe axa Nord-Sud avem. Țărmlul din nordul Mării Negre și ambele părți ale strâmătorii Kerki se află sub dominația *de facto* a Rusiei. Peninsula Crimeea a fost o vreme îndelungată vârful de lance al Armatei Roșii, cu o pauză de 25 de ani. În prezent, porturile peninsulei reprezintă coroana puterii navale rusești pentru Europa.

Această criză politico-militară a tulburat sistemul internațional și a condus la reorganizarea statelor europene membre ale UE și ale NATO.

b. *Inițiativa celor Trei Mări*

Această variantă diplomatică de cooperare a 12 state membre ale UE a fost configurată ca reacție la diversificarea amenințărilor la adresa securității statelor, devenind un adevărat proiect transdisciplinar pentru state riverane la mările Adriatică, Baltică și Neagră. Austria, Bulgaria, Croația, Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia și Slovenia au decis, în 2016, să își construiască o platformă informală pentru creșterea convergenței, a coeziunii economice și a interconectivității în domeniile energiei, transporturilor și al celui digital (www.mae.ro). Principiile acestora sunt interconectivitatea și digitalizarea, promovarea dezvoltării economice, creșterea coeziunii la nivel european și consolidarea legăturilor transatlantice (Ib.).

c. *Formatul București 9 (B9)*

Acest tip de cooperare și dialog pe probleme de securitate regională la nivelul statelor membre ale NATO a fost inițiat de România și Polonia în 2014. Statele vizate au fost membre ale NATO. În prezent, Bulgaria, Cehia, Estonia, Ungaria, Lituania, Letonia, Polonia, România și Slovacia cooperează în planul intereselor comune de securitate, în deplină concordanță cu principiile solidarității și al indivizibilității securității statelor membre ale NATO, securitatea cibernetică, amenințările din domeniul cibernetic, tacticile hibride și infraționalitatea transfrontalieră online și offline (Ib.).

De asemenea, această cooperare pe probleme de securitate implică o serie de componente holistice, integrând programe din cadrul celorlalte OIG-uri relevante, precum UE și OSCE, unul dintre ele fiind Tratatul Cer Deschis (Open Skies) al OSCE (Ibidem).

Spre deosebire de B9 și I3M, BLACKSEAFOR nu mai este importantă nici pe agenda politicilor de securitate a guvernului român, nici pe agendele celorlalte cinci state. Prin introducerea pe agenda celor 57 state de la OSCE s-a reușit disiparea interesului pentru această subregiune, deși avem semnale din toate sectoarele de securitate că regiunea Mării Negre este sensibilă, cu granițe poroase, care pot afecta profund Europa. Statele vor continua să se confrunte cu probleme de tipul celor prezentate la începutul acestui articol și, mai ales, cu migrația ilegală.

Fără a intra în problematica profundă din dimensiunile socială și economică, subliniem doar două aspecte circumscrise subiectului – infraționalitatea cibernetică și migrația ilegală. Acestea îndeplinesc toate valențele pentru a deveni politici disruptive cu mari inconveniente, pagube materiale semnificative, dar despre care nu există dezbateri proporțional cu problemele create pentru instituțiile publice,

operatorii economici și simplii indivizi. Doar pentru acești factori perturbatori, migrația și securitatea cibernetică, ar fi nevoie de înțelegeri geostrategice construite pe nucleul unor politici comune interstatale proactive, în special cu statele vecine. Organizarea celor șase state riverane de la Marea Neagră nu este însă una realistă în 2021.

Avem posibilitatea de a negocia acorduri bilaterale cu fiecare dintre cele cinci state. Dacă problema migrației se află pe agenda statelor, problema spațiului digital nu este încă explorată. Este timpul pentru a semna înțelegeri bilaterale de neagresiune cibernetică. Avem deja exemple în acest sens. Unul dintre ele este Acordul de securitate cibernetică SUA-China, din 2015. În 2015, Obama și Xi Jinping au semnat un acord bilateral menit să prevină spionajul cibernetic dintre cele două țări, în special pentru mediul economic și comercial, furtul proprietății intelectuale și al secretelor comerciale (Louie, 2017). Subliniem faptul că este unul dintre primele tratate al cărui subiect principal este dimensiunea cibernetică, fără să comentăm succesul acestuia.

În contextul internațional prezent, avem indicii că securitatea subregională a revenit în actualitate, oferind valențe reale de dezvoltare, cu atât mai mult, cu cât Marea Britanie s-a retras din UE, Europa se „dez-americanizează”, Germania își consolidează relațiile politico-economice cu Rusia, iar Franța revine la politica gaullistă antiamericană.

În 2021, după indicii gradual oferite în sistemul internațional începând cu prima administrație Obama (2009-2013), SUA demonstrează că și-au schimbat strategia de politică externă pentru acest secol, interesul lor pentru Europa fiind în descreștere; zona Pacificului a început să fie predominantă, indiferent de culoarea politică a celor trei președinți – Obama, Trump sau Biden. Cele mai recente acțiuni care vin în favoarea acestei afirmații sunt schimbările produse de retragerea din Afganistan și *Parteneriatul dintre SUA, Marea Britanie și Australia (AUKUS)*, semnat în septembrie 2021 (Liptak, Vasquez, 2021). Trilaterală „*autocrație versus democrație*” este un program de întâlniri pe agenda următoare pentru a se coordona pe probleme cibernetice, tehnologii avansate și apărare, în încercarea de a face față mai bine provocărilor moderne de securitate (Ib.).

Carantina impusă la nivel mondial a obligat mediul diplomatic să își asume digitalizarea, după ce acesta rezervase diplomației digitale un rol secundar pe social media de pe internet. Pandemia a obligat mediul diplomatic și consular să accepte digitalizarea în întregul ei, aproape peste noapte, devenind rapid un instrument puternic de inovare și progres, un element fiabil al cooperării intrainstituționale și la nivel interstatal bi/multilateral.

ULTIMA RATIO

Pe parcursul articolului, am evidențiat aspecte care vin în favoarea diplomației digitale ca fiind o diplomație integratoare pentru toate spațiile și cu toate instrumentele posibile. Este mai mult decât o diplomație publică, deoarece avem de-a face cu toate tipurile de actori internaționali, nu doar cu partea nediplomatică. Tot prin intermediul diplomației digitale avem o componentă nouă de construit, aceea de codificare a spațiului informațional, apoi pe cea de integrare a acestuia în dreptul internațional.

Un alt domeniu abordat a fost securitatea – națională și internațională. Ne-am limitat la trei tipuri de cooperare și toate au fost din zona Mării Negre. Am dezvoltat cel mai important scop al securității – *protejarea și supraviețuirea statului*, care este același și pentru diplomație. Dacă punem, astfel, în dezbatere securitatea și diplomația, atunci cele două rămân permanent în corelație, una prin forță, cealaltă prin influență, negociere și convingere.

Ipoteza de lucru se confirmă. Toate elementele esențiale prezentate pe parcursul acestui demers ne determină să credem că diplomația digitală va rămâne în actualitate după încheierea pandemiei, ca element important de interconectare a tuturor părților interesate, deoarece: avem la dispoziție, aproape gratis, spațiul digital transfrontalier, dar supus aproape permanent amenințărilor; modul de întrebuintare este facil; securitatea poate fi asigurată pe internet aproape integral, dacă oamenii sunt dispuși să respecte reguli elementare; securitatea națională a integrat spațiul digital, devenind un ecosistem generos, în care naționalul se suprapune internaționalului într-un mod în care oamenii nu mai sunt percepuți în funcție de vârstă, sex, etnie, religie, ci, mai degrabă ca cetățeni ai lumii.

În era informațională, afectată profund de pandemie, schimbări climatice și politici publice deseori inadecvate, avem șansa să ne revizuiem strategii și tactici bazate pe context, să introducem activități proactive, precum: inițierea, negocierea unor noi norme, înțelegeri bilaterale și multilaterale pentru ca statele să poată supraviețui în tot acest spațiu hibridizat; apoi, după semnarea acestora, mediile de securitate și apărare să preia ștafeta pentru a monitoriza modul în care aceste norme sunt respectate pentru a putea atenționa la timp forurile responsabile în cazul unor incidente.

O abordare eficientă a diplomației o reprezintă puterea și influența percepute de toate părțile interesate, actori internaționali și publicul larg în toate spațiile posibile, fără să cunoaștem cum s-a ajuns la eficiență, fără a intra în esența practicii acesteia. Însă, acest aspect poate fi doar un nivel de percepție analizată neconducând la cauza

problemei, pentru că, fără a cunoaște contextul și actorii, nu ar trebui să judecăm *a priori*.

Așadar, în cazul diplomației digitale, considerăm că aceasta a devenit interfața statului hibridizat și promotorul securității naționale pentru statul westphalian fragilizat în sistemul internațional. Ambele exponențe ale politicii externe, diplomația și apărarea, au misiune comună, extrem de complexă în plan securitar, de a se asigura că statul și națiunea supraviețuiesc. Această misiune pare alcătuită din acțiuni simple, de rutină, dar, atunci când trebuie transpuse în practică, ele se complică proporțional cu contextul situațional al momentului ales.

BIBLIOGRAFIE:

- Alagappa, M. (1988). *Comprehensive Security: Interpretations in ASEAN Countries*. În Scalapino, R. et al. (eds), *Asian Security Issues Regional and Global*, Berkeley, CA, SUA: Institute of East Asian Studies, University of California.
- Buzan, B. (1991). *New patterns of global security in the Twenty first century*. *International Affairs Journal*, no. 67(3).
- Buzan, B. (2017). *Popoarele, statele și teama. O agendă de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*. Ed. e 3-a, traducere de Vivian Săndulescu. Rep. Moldova: Chișinău. Editura Cartier.
- Cercel, M. (2019). *Diplomație și negocieri diplomatice*. București: Editura C.H. Beck.
- Cull, N.J. (2020). *The evolution of a phrase*. În vol. Snow, N., Cull, N.J. (ed.) (2020). *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. Second Edition. New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- De Cussy, F. (1846). *Le dictionnaire ou manuel-lexique de la diplomatie et du consul*. Leipzig: F.A. Brockhaus.
- Hariri, Y.N. (2021). *Lessons from a year of Covid. In a year of scientific breakthroughs – and political failures – what can we learn for the future?* În *Financial Times Journal*, <https://www.ft.com/content/f1b30f2c-84aa-4595-84f2-7816796d6841m>, accesat la 23 septembrie 2021.
- Liptak, K., Vasquez, M. (2021). *Biden and UK to help Australia acquire nuclear-powered submarines in new pushback on China*, <https://edition.cnn.com/2021/09/15/politics/us-uk-australia-nuclear-powered-submarines/index.htm>, accesat la 20 septembrie 2021.
- Louie, C. (2017), *U.S.-China Cybersecurity Cooperation*, <https://jsis.washington.edu/news/u-s-china-cybersecurity-cooperation/>, accesat la 20 septembrie 2021.
- Malița, M. (1975). *Diplomația. Școli și Instituții*. Ed. a II-a. București: Editura Politică.
- Martino, de L. (2020). *The spectrum of listening*. În vol. Snow, N., Cull, N.J. (ed.) (2020).
- Maslow, A.H. (2017). *Hierarchy of Needs: A Theory of Human Motivation*. Londra: Dancing Unicorn Books, e-kindle.
- Rana, K. (2011). *21st Century Diplomacy a Practitioner's Guide*. Londra: The Continuum International Publishing Group.
- Rashid, A. et al. (2019). *CyBok: The Cyber Security Body of Knowledge*. Bristol: National Cyber Security Centre.
- Snow, N. (2020). *Rethinking public diplomacy in the 2020s*. În vol. Snow, N., Cull, N.J.
- Theiler, O. (2011). *New threats: the cyber-dimension*, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2011/09/04/new-threats-the-cyber-dimension/index.html>, accesat la 21 septembrie 2011.
- Inițiativa celor Trei Mări (I3M)* (2017), <https://www.mae.ro/node/49437>, accesat la 20 septembrie 2021.
- Organizația Națiunilor Unite. (1968). *Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice din 18.04.1961*. București: Buletinul Oficial nr. 89.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (2020). 27 mai 2020. *Forum for Security Co-operation. Ukraine 947th Plenary Meeting of the Forum*, https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/455320_0.pdf, accesat la 20 septembrie 2021.
- Parlamentul României (2002). *Legea nr. 17/1990 privind regimul juridic al apelor maritime interioare, al mării teritoriale, al zonei contigue și al zonei economice exclusive ale României*. București: Monitorul Oficial, Partea I nr. 765 din 21 octombrie 2002, la adresa: <https://lege5.ro/gratuit/gy4diobw/legea-nr-17-1990-privind-regimul-juridic-al-aperor-maritime-interioare-al-marii-teritoriale-al-zonei-contigue-si-al-zonei-economice-exclusive-ale-romaniei>, accesat la 15 septembrie 2021.
- Parlamentul României (2002). *Acordul din 2 aprilie 2001 privind constituirea grupului de cooperare navală în Marea Neagră*. București: Monitorul Oficial, nr. 29 din 17 ianuarie 2002, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/33382>, accesat la 15 septembrie 2021.
- WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19-11 March 2020*, <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>, accesat la 20 septembrie 2021.

OPERAȚIILE ȘI EXERCIȚIILE MARITIME – INSTRUMENTE ALE REALIZĂRII SECURITĂȚII REGIONALE LA MAREA NEAGRĂ –

Locotenent-comandor dr. Marius ROȘU

General-maior dr. Dorin IONIȚĂ

Comandamentul Forțelor Întrunite „General Ioan Emanoil Florescu”

După încheierea Războiului Rece și căderea Cortinei de fier, realități coroborate cu implozia geopolitică a fostei URSS din 1989, Regiunea Extinsă a Mării Negre a cunoscut o fază de tranziție acută din punct de vedere al relevanței geopolitice, devenind, în prezent, centrul intereselor geostrategice ale principalilor actori statali și non-statali cu valențe globale sau regionale: SUA, NATO, UE, Federația Rusă, Turcia. Interesul crescut pentru asigurarea securității în această regiune s-a manifestat prin lansarea și dezvoltarea diferitelor formate de cooperare, precum și prin desfășurarea de exerciții militare ce au creat premisele unei prezențe aproape continue a forțelor Aliate în bazinul Mării Negre, respectând condițiile prevăzute de Convenția de la Montreux. Instruirea permanentă, atingerea unui grad crescut de interoperabilitate prin exersarea procedurilor standard și creșterea capacității de reacție a forțelor militare și civile prin intermediul planificării și desfășurării exercițiilor și operațiilor maritime în Regiunea Extinsă a Mării Negre reprezintă proiecția voinței politice prin inițiative militare, dar și prin cooperarea civil-militară și utilizarea instrumentelor specifice de law enforcement.

Cuvinte-cheie: cooperare, securitate maritimă, exerciții militare, REMN, securitate socială.

INTRODUCERE

Stăpânirea mărilor și oceanelor a reprezentat o condiție esențială pentru obținerea influenței și puterii din cele mai vechi timpuri¹. Poziționarea unui stat în apropierea unei mări continuă să reprezinte un avantaj major atât pentru dezvoltarea proprie, cât și pentru cea a regiunii din care face parte. Mediul marin influențează definitoriu dezvoltarea socială a tuturor statelor și națiunilor. Mările și oceanele au rămas un imens câmp de acțiune economic, industrial, diplomatic și militar, deschis celor mai puternici și mai îndrăzneți.

Titlul – „Operațiile și exercițiile maritime – instrumente ale realizării securității maritime regionale la Marea Neagră” – indică intenția de a releva importanța desfășurării continue a exercițiilor și operațiilor de securitate maritimă în Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMN). Prezența permanentă a Aliaților în bazinul pontic este menită să pondereze și să descurajeze acțiunile Federației Ruse, care, în urma anexării ilegale a peninsulei Crimeea, coroborat cu înzestrarea militară accelerată, amenință tot mai mult echilibrul de securitate regional. Dar, ambițiile Moscovei nu se opresc la Regiunea Extinsă a Mării Negre, aceasta întinzându-și influența prin plantarea unor baze militare rusești în Marea Baltică, Marea Mediterană, precum și pe continentul african.

Mediul de securitate din regiunea Mării Negre s-a transformat după căderea Cortinei de fier, pornind de la apariția conflictelor înghețate, continuând cu politica neutră a Federației Ruse față de politicile SUA și NATO, pentru ca, după summitul NATO de la București, din 2008, echilibrul de securitate regional și *statu-quo* să cunoască schimbări repetate, tot mai accentuate, culminând, din 2014 și până în prezent, prin încălcarea, de către Federația Rusă, a dreptului maritim internațional.

Provocările generate de mediul internațional securitar actual sunt *complexe, atipice și neliniare*, fiind caracterizate printr-un *grad ridicat de impredictibilitate*, cu impact direct în planul situației de securitate regionale. Aceste aspecte au condus la necesitatea *modificării și adaptării continue a modului de abordare a misiunilor și exercițiilor derulate în toate mediile de operare*.

¹ Prin aceasta, ne încadrăm în „teoria țărmurilor”, o extensie a paradigmei lui Halford MacKinder și Alfred Mahan, teorie introdusă de Nicholas Spykman (profesor de relații internaționale la Universitatea Yale) în lucrarea „*The Geography of Peace*” („*Geografia păcii*”, 1944).

Riscurile și amenințările la adresa securității globale, dar și vulnerabilitățile actorilor din zonă derivă din fenomene asociate persistenței amenințărilor teroriste, continuării demersurilor privind separatismul pe criterii etnice, proliferării armelor de distrugere în masă, perpetuării conflictelor înghețate întreținute de Federația Rusă (ex. Nagorno-Karabah, Osetia de Sud, Abhazia, Donbas și Crimeea, Transnistria), fenomenului migrației ilegale, escaladării violenței (ex. curente de contestare ale măsurilor dispuse de autorități în contextul pandemiei generate de COVID-19), proliferării propagării știrilor false și amenințărilor de natură hibridă (figura nr. 1).

Figura nr. 1: Conflictelor înghețate din regiunea Mării Negre
(New Strategy Center, Policy Paper, mai 2017, p. 5)

DELIMITĂRI CONCEPTUALE

Pentru facilitarea înțelegerii problematicei prezentate, un prim pas constă în definirea conceptelor cu care se operează pe parcursul lucrării, respectiv *securitate socială* și *securitate maritimă*, pentru ca, în capitolele următoare, să relevăm interdependența dintre derularea exercițiilor în spațiul pontic și asigurarea unui climat stabil de securitate.

Școala de la Copenhaga, întemeiată pe viziunea și cercetările lui Barry Buzan, Ole Waever și Jaap de Wilde, susținută deopotrivă de declarația comună adoptată

la Roma, în 1991, în urma întâlnirii șefilor de stat și de guvern ai țărilor membre ale NATO, a statuat faptul că securitatea are cinci dimensiuni: politică, economică, socială, militară și ecologică: „*Securitatea internațională este determinată, în fond, de securitatea internă și externă a diferitelor sisteme sociale, de măsura în care, în general, identitatea sistemului depinde de circumstanțele externe. Experții definesc, în general, securitatea socială ca pe securitatea internă. Funcția ei esențială este aceea de a asigura puterea politică și economică a clasei conducătoare date sau supraviețuirea sistemului social și un grad adecvat de securitate publică*”. (Buzan, 2000, p. 97).

Putem afirma, astfel, că *securitatea socială* este cea mai cuprinzătoare și complexă formă a securității, întrucât este interdependentă și are conexiuni în toate mediile, pornind de la securitatea mediului, a spațiilor, a populației, securitatea alimentară până la securitatea maritimă atinsă prin mijloace militare și acțiuni specifice de *law enforcement*.

Prin *securitate maritimă* înțelegem setul de măsuri (militare, de *law enforcement* sau civile) luate de un stat sau organizație internațională pentru a asigura un climat de normalitate în care se derulează afacerile maritime, în care respectarea dreptului internațional și a legislației naționale este asigurată, libertatea de navigație este garantată, iar cetățenii, infrastructura, transporturile, mediul și resursele marine sunt protejate. Securitatea maritimă are impact direct în derularea normală a activităților economice pe mare, asigură securitatea energetică (rețele subacvatice și conducte de gaz, petrol etc.), creează cadrul pentru prevenirea și combaterea pirateriei, a jafului armat pe mare, a migrației ilegale și a traficului de armament, de narcotice, tutun și carne vie, asigură controlul frontierelor maritime și realizează siguranța transportului naval.

MEDIUL INTERNAȚIONAL ȘI REGIONAL DE SECURITATE

Dinamica securității maritime în Regiunea Extinsă a Mării Negre este dată de prezența aliată navală susținută în cea mai mare parte a anului, precum și de implicarea transnațională, euroatlantică a SUA și a Marii Britanii, alături de partenerii regionali, Turcia, Bulgaria și România, în contextul evenimentelor din Ucraina și al implicațiilor generate de anexarea peninsulei Crimeea, în 2014, de către Federația Rusă.

În perioada imediat următoare anexării, populația civilă din Crimeea (peste 45.000 de locuitori) a luat drumul migrației, forțată de noile realități. De asemenea, organizațiile internaționale au relevat persecuții asupra tătarilor din Crimeea,

coroborate cu relocarea populației civile ruse în peninsula. Anul 2015 s-a finalizat cu raționalizarea industriei de apărare ucrainene, concomitent cu resubordonarea și rearanjarea administrativă a noului teritoriu ocupat.

De asemenea, în 2016 a fost începută construcția podului peste strâmtoarea Kerchi, care leagă Rusia continentală de peninsula Crimeea, statuând intenția de întărire a noului teritoriu anexat ilegal. Din Crimeea, cu ajutorul noii infrastructuri civile create, dar și ca urmare a relocării celei militare, Rusia își impune poziția de forță, încercând să negocieze în termeni duri noile drepturi, adjuocate prin *dreptul forței și nu prin forța dreptului*, asupra mării teritoriale, zonei contigue și zonei economice exclusive a Ucrainei.

New exclusive economic zone delimitation in the Black Sea

Source - www.russianworldforums.com

Figura nr. 2: Delimitarea zonelor economice exclusive din Marea Neagră: înainte (stânga) și după anexarea Crimeii (dreapta) (Ib., p. 15.)

În 2017, Federația Rusă a adoptat noua *Strategie maritimă*, fapt care a determinat implicații majore la adresa securității regionale. Astfel, alături de alte inițiative strategice, linii directe și acțiuni concrete, Rusia a trecut la acțiuni de militarizare masivă a peninsulei Crimeea, prin mutarea contingentelor și unităților militare, concomitent cu relocarea unor sisteme de armament de înaltă tehnologie, precum și cu redислоcarea flotei ruse a Mării Caspice în Marea Neagră. Toate aceste acțiuni strategice reprezintă factori importanți de alarmare și creștere a amenințărilor la adresa securității regionale, precum și de menținere a actualului *statu-quo* în bazinul pontic.

Totodată, impunerea blocadei navale în 2018, prin acțiunile de închidere a Mării Azov, capturarea celor trei nave ale marinei militare ucrainene și interdicția de navigație impusă navelor flotei Ucrainei, reprezintă acțiuni agresive care contravin tuturor normelor juridice de drept maritim internațional.

La finalul lui 2019, podul peste strâmtoarea Kerchi a fost dat în folosință și deschis traficului public, unele voci ucrainene declarând faptul că integritatea și conservarea sistemului ecologic al Mării Azov sunt amenințate (Council of Europe, Parliamentary Assembly, 2019). De asemenea, oficialii de la Kiev reclamau faptul că această cale rutieră de acces este proiectată în mod intenționat pentru a avea o înălțime relativ mică, în vederea limitării și restricționării accesului navelor mari în Marea Azov. Sub pretextul anunțatelor exerciții militare, în anul 2021, Federația Rusă a impus interdicții și restricții de navigație în toată partea de nord a Mării Negre, paralizând, practic, libertatea de navigație. Aceste acțiuni sunt asociate și cu închiderea navigației internaționale în Marea Azov, navele ucrainene aflându-se în imposibilitatea de a mai ajunge în porturile de proveniență.

Dislocarea în Crimeea a forțelor, armamentelor și capacităților nucleare ale Federației Ruse reprezintă acțiuni ce continuă să crească în intensitate. Infrastructura nucleară a fost restaurată și dezvoltată, atingând, practic, nivelul cel mai ridicat (figura nr. 3). Toate aceste acțiuni concertate de la Kremlin sunt coroborate cu migrația populației ruse în Crimeea, pe fondul încurajării masive a acesteia.

KALIBR Cruise Missile - range 2500 km (1553 miles)
ISKANDES Ballistic Missile - range 500 km (310 miles)

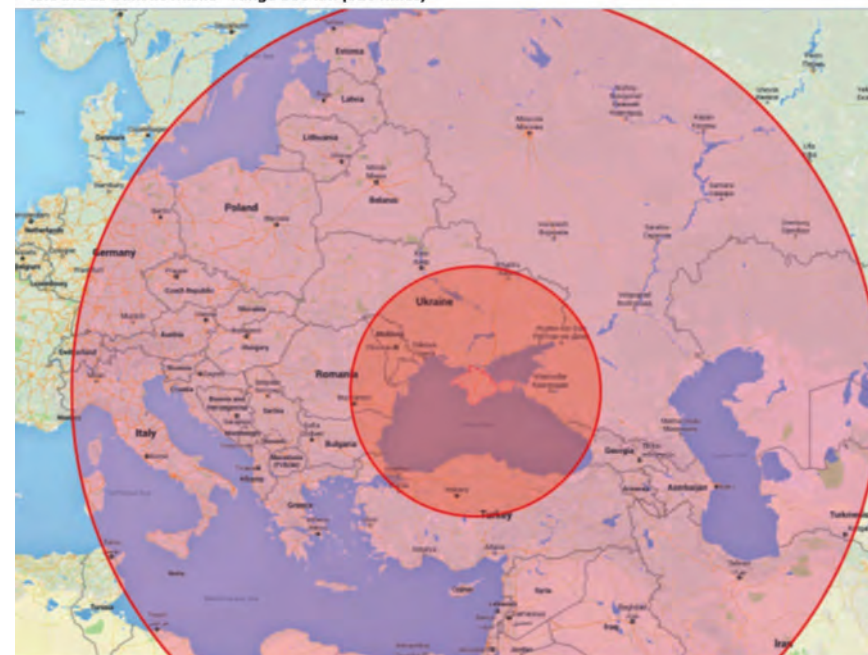

Figura nr. 3: Raza de acțiune a sistemelor de apărare balistică KALIBR (cerc interior), ISKANDES (cerc exterior) (Ib., p. 9)

Federația Rusă a anunțat² faptul că un avion propriu³ a tras focuri de avertisment ce au vizat distrugătorul HMS Defender, din cadrul marinei regale britanice, pentru a împiedica intrarea în apele teritoriale din Marea Neagră⁴. Ulterior, nava britanică a părăsit apele revendicate de Moscova după anexarea ilegală a Crimeii din 2014, încheind, astfel, incidentul invocat de Kremlin. SUA, NATO, UE și Marea Britanie nu au recunoscut niciodată apartenența peninsulei Crimeea la Federația Rusă. Ulterior, Marea Britanie a negat incidentul, admitând totuși existența traficului radio între distrugătorul HMS Defender și autoritățile Federației Ruse (Ioniță, 2021).

Administrația de la Kremlin a reacționat rapid, transferând trei aeronave strategice⁵ de patrulare maritimă și luptă antisubmarin din cadrul forțelor aeriene ale marinei ruse în orașul Eisk din regiunea Krasnodar.

De asemenea, Federația Rusă a stabilit și anunțat un număr mare de raioane de desfășurare a exercițiilor în Marea Neagră, practic, fiind acoperit tot litoralul nordic, pe toată durata calendaristică a anului, paralizând activitățile din zonă concomitent cu încălcarea regimului referitor la libertatea de navigație.

Este de remarcat faptul că, în timp ce SUA, NATO, UE și statele riverane pontice au un comportament predictibil, răspunzând proactiv și gradual la amenințările de securitate, administrația de la Kremlin reacționează preponderent reactiv cu privire la desfășurarea exercițiilor maritime aliate, la trecerile inofensive ale navelor Marii Britanii, recurgând la supravegherea electronică și vizuală a activităților SNMG2 (Standing NATO Maritime Group 2) și SNMCMG2 (Standing NATO Mine Countermeasures Group 2). Totodată, caracterul agresiv poate fi regăsit și prin intermediul comunicatelor de presă ale diplomației ruse, care conțin elemente subversive, de inducere în eroare și dezinformare, specifice amenințărilor asimetrice.

Mediul de securitate din Regiunea Extinsă a Mării Negre trebuie analizat dintr-o perspectivă mai largă, cea a interdependențelor regionale și globale, a riscurilor și amenințărilor transfrontaliere, unde rețelele de migranți și trafic de carne vie, arme de distrugere în masă, narcotice, tutun și alte produse destinate pieței negre europene trebuie anihilate și combătute cu mijloacele legale la dispoziție.

Totodată, trebuie amintit faptul că situația de securitate regională și internațională, securitatea socială și securitatea maritimă, în special, au avut de suferit în condițiile generate de creșterea prețurilor produselor, pe fondul acutizării problemelor cauzate de pandemia sanitară mondială Covid-19.

² În data de 23 iunie 2021.

³ De tip Suhoi Su-24.

⁴ Autoritățile de la Kremlin au reclamat faptul că HMS Defender ar fi patrat trei kilometri în apele teritoriale rusești.

⁵ De tip Tupolev Tu-142.

De asemenea, pe fondul retragerii trupelor coaliției din Afganistan, situația societății autohtone a devenit una extrem de complicată. Este de așteptat ca mediul tensionat de securitate intern afgan să genereze un flux migratoriu masiv către Europa, iar Turcia și Rusia vor juca, cu siguranță, roluri cheie în gestionarea acestora. În același timp, aceste mase de migranți, ce fug din calea războiului și a condițiilor economice extrem de precare, constituie moneda de schimb și, probabil, de șantaj aplicat Uniunii Europene de către liderii de la Ankara și Moscova.

Nu mai târziu de luna iulie 2021, Agenția Uniunii Europene pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă – Frontex a activat mecanismul de redislocare rapidă a forței de reacție imediată (standing corps), acesta fiind trimis la frontierele statelor baltice cu Belarus. Fluxurile migratorii au fost dirijate din Orientul Îndepărtat, via Rusia și Belarus, către frontierele Europei. Foarte probabil, presiunea migratorie se va intensifica, iar Europa va fi pusă, din nou, în fața unor situații extrem de dificile în gestionarea acestor fluxuri de oameni, care pot ascunde toată gama de riscuri asociate terorismului, infraționalității transfrontaliere, traficului de armament și muniții, tutun, narcotice etc.

Poziția Turciei din perspectiva asigurării securității maritime regionale este una robustă, fiind un partener cu o puternică amprentă regională. Totodată, Turcia a depus eforturi susținute pentru a acredita Centrul de excelență NATO de la Istanbul – MARSEC COE (Maritime Security Center of Excellence), prin intermediul căruia președintele Erdogan plasează țara sa pe lista scurtă a principalelor state membre ale NATO care sunt în măsură să asigure și să furnizeze educație de securitate maritimă atât în mediul militar, cât și în cel civil. Astfel, administrația de la Ankara și-a atins scopul de a rivaliza și concura cu centrul Greciei din Souda/Creta – NMIOTC (NATO Maritime Interdiction Operational Training Centre).

Deși participă la toate inițiativele maritime aliate, la exercițiile, activările grupărilor navale NATO SNMG2 și ale SNMCMG2, Turcia, la nivel politic, are un discurs oscilant, fluctuând între politicile celor mai mari actori globali – SUA, Federația Rusă și China.

Față de politicile UE, Turcia s-a plasat antagonic în ceea ce privește controlul fluxurilor migratorii, acționând deseori prin tehnica șantajului. În 2015, a semnat cu Uniunea Europeană un acord de readmisie a migranților economici care nu îndeplineau condițiile specifice refugiaților și, implicit, pe cea de a cere azil într-o țară de pe teritoriul UE. În baza aceluși acord, Uniunea Europeană se angaja să plătească anual, timp de șase ani, suma de șase miliarde de euro. În 2021, acordul a fost prelungit între cele două părți, în aceiași termeni. Evenimentul nu a trecut neobservat, întrucât

președintele Erdogan a iscat un incident diplomatic, neoferindu-i președintei Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, poziția cuvenită la masa discuțiilor, alături de el și de președintele Consiliului European, Charles Michel.

România reprezintă un aliat important din perspectiva eforturilor militare și diplomatice depuse pentru permanenta consolidare a posturii de descurajare strategică prin găzduirea, pe teritoriul național, a unor importante structuri ale NATO – MNDSE, MNBSE, MNCSE, NFIU. De asemenea, în domeniul militar, România participă cu resurse umane și platforme navale la toate exercițiile aliate din Marea Neagră, precum și la activările SNMG2 și SNMCMG2, la operația maritimă a NATO – Sea Guardian, respectiv la operația maritimă EUNAVFORMED IRINI și cu ofițeri de stat major la EUNAVFOR Atalanta – operație de securitate maritimă desfășurată în Cornul Africii.

În sfera securității maritime asigurată cu mijloace de mobilitate navală guvernamentale, România participă anual la activarea Multipurpose Maritime Operation din Marea Neagră, precum și la operațiile maritime cu scopuri multiple implementate în Marea Mediterană (Grecia, Italia și Spania) de către Frontex, EMSA și EFCA.

Bulgaria este un aliat responsabil și credibil în NATO, participând activ la majoritatea inițiativelor regionale din sfera asigurării securității maritime. Totodată, la Sofia este găzduit un comandament NATO, aspect ce relevă preocupările de integrare, ridicare a standardelor și operaționalizare a structurilor sale armate. Alături de România, Turcia, Georgia și Ucraina, Bulgaria participă activ în cadrul Forumului de Cooperare al autorităților cu atribuții specifice Gărzii de Coastă/paza frontierelor maritime la Marea Neagră, inițiativă ce promovează schimbul activ de informații provenite din sfera de *law enforcement*.

Georgia, alături de Ucraina, depune eforturi susținute în vederea reorganizării administrative interne, a combaterii corupției instituționalizate și îndeplinirii criteriilor impuse de aliați pentru accesarea în NATO. În prezent, Georgia și Ucraina sunt state partenere aliate cu prezențe importante în exercițiile și activările temporare ale grupărilor navale NATO din Marea Neagră.

De asemenea, Ucraina, în parteneriat cu SUA, găzduiește anual exercițiul de securitate maritimă Sea Breeze, pe timpul căruia se urmărește creșterea interoperabilității forțelor navale participante. Ucraina și Georgia reprezintă state din fostul bloc sovietic, unde Rusia și-a extins influența, acționând strategic pentru reaprinderea focarelor de instabilitate. Așa-numitele conflicte înghețate din estul Ucrainei, Osetia de Sud și Abhazia reprezintă butoane strategice

ale Moscovei, ce sunt activate la nevoie, în vederea exercitării controlului politic asupra administrațiilor guvernamentale de la Kiev și Tbilisi. Tocmai din cauza menținerii active a acestor focare de instabilitate regională, Ucraina și Georgia nu pot îndeplini criteriul esențial de admitere în NATO, cel al asigurării unui climat de stabilitate cu vecinii, respectiv neangajarea într-un conflict armat la momentul aderării în Alianță.

SECURITATE PRIN COOPERARE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Având în vedere situația complexă de securitate regională și internațională, Alianța Nord Atlantică, SUA, Uniunea Europeană, Canada și Marea Britanie se implică în mod activ în Regiunea Extinsă a Mării Negre, susținând operații de poliție aeriană, respectiv de securitate maritimă, atât în plan militar, cât și din perspectiva civilă – de impunere a legii.

Toate cadrele regionale de cooperare, militare (existente în 2014) și de *law enforcement*, precum și derularea exercițiilor în comun între statele riverane Mării Negre au fost suspendate, ca urmare a acțiunilor ilegale de anexare a peninsulei Crimeea la Federația Rusă. În noile circumstanțe, statele riverane Mării Negre și partenerii internaționali și-au adaptat în mod continuu misiunile, operațiile și exercițiile desfășurate în bazinul pontic și mediteranean, în concordanță cu mutările generate de Federația Rusă. Astfel, formatele de cooperare instituite în vederea atingerii predictibilității și securității maritime, precum Black Sea For, Black Sea Harmony, Black Sea Cooperation Forum etc., și-au încheiat, suspendat ori și-au revizuit în totalitate mecanismele cooperării ce funcționau până în momentul anexării ilegale a Crimeii, în 2014.

Rolul României, prin structurile ce asigură securitatea maritimă, respectiv Ministerul Apărării Naționale – Forțele Navale, Forțele Aeriene; Ministerul Afacerilor Interne – Garda de Coastă; Ministerul Transporturilor și Infrastructurii – Autoritatea Navală Română; Ministerul Agriculturii – Agenția Națională de Pescuit și Acvacultură, este deosebit de important prin participarea la diversele inițiative de cooperare în vederea creșterii încrederii mutuale dintre actorii regionali. Totodată, rolul statului român este relevant și prin asumarea responsabilităților luate în vederea atingerii dezideratului de a asigura securitatea maritimă prin prevenirea și contracararea riscurilor și amenințărilor asociate, importate sau conexe bazinului pontic.

România asigură o prezență activă și constantă în cele două grupări navale ale NATO – SNMG2 și SNMCMG2, Fregata „Regina Maria” deținând, în septembrie 2021,

comanda operației din Marea Mediterană a NATO, Sea Guardian. De asemenea, în primele șase luni ale anului 2020, România a exercitat, pentru prima oară în istorie, comanda grupării SNMCMG2, pe timpul acțiunilor desfășurate în Marea Mediterană și în Marea Neagră.

Participarea României la operația de securitate maritimă EUNAVFORMED IRINI cu o navă de suprafață, în ultimele trei luni ale anului 2021, consolidează, deopotrivă, postura strategică a țării noastre prin respectarea angajamentelor militare și dezvoltarea parteneriatelor existente. Combaterea traficului de armament în largul coastelor Libiei și perturbarea rețelelor de migrație ilegală, alături de creșterea capacității de luptă și instruire de specialitate pentru personalul forțelor navale și al gărzii de coastă libiene, reprezintă principalele sarcini aprobate de Consiliul UE, ca urmare a rezoluției Consiliului de Securitate al ONU, nr. 2578 din 2021.

DESFĂȘURAREA EXERCIȚIILOR MILITARE

Scopul principal al exercițiilor planificate este cel de antrenare a forțelor combatante în vederea realizării și creșterii interoperabilității, prin exersarea în comun a procedurilor standard de operare în mediul de operare. Marea Neagră, pentru aproape două treimi din an, găzduiește inițiative și exerciții de securitate maritimă, acțiuni ce se derulează complementar cu activările regionale ale grupărilor aliate SNMG2 și SNMCMG2.

Eforturile întreprinse la nivelul NATO reprezintă acțiuni de reasigurare a aliaților de pe flancul estic, demonstrând solidaritate, coerență și acțiune strategică în vederea descurajării amenințărilor hibride proliferate la adresa stabilității regionale. Predictibilitatea acțiunilor, promovarea diplomației navale și comunicarea strategică reprezintă elemente ce susțin politicile de securitate promovate la cel mai înalt nivel al Alianței Nord Atlantice.

La nivel regional, România joacă un rol deosebit de important. Ca stat de graniță al NATO și al UE, România are un plus de responsabilitate în a opri, la frontierele sale maritime, manifestarea riscurilor și amenințărilor identificate.

Exercițiul Sea Shield se desfășoară anual, începând cu anul 2015, și reprezintă cea mai mare concentrare de forțe aliate din Marea Neagră, fiind planificat de România, prin Forțele Navale Române, care asigură conducerea mijloacelor, implementarea secvențelor și coordonarea forțelor partenere. Începând din anul 2015 și până în prezent, scenariul exercițiului Sea Shield a fost adaptat în mod gradual la toată gama de riscuri și amenințări apărute la adresa securității maritime și a stabilității regionale, pe măsură ce situația geopolitică din zona pontică a suferit modificări.

În anul 2021, activitățile pe mare au fost conduse de către Comandamentul Flotei, iar forțele participante au provenit din Bulgaria, Grecia, Olanda, Polonia, România, Spania, Statele Unite ale Americii și Turcia. Comandamentul Aliat Maritim al NATO – MARCOM a participat cu gruparea navală permanentă SNMG-2, din care a făcut parte și fregata „Regina Maria” (Statul Major al Forțelor Navale, 2021): „Prin intermediul exercițiului Sea Shield 21 a fost verificat și consolidat nivelul de interoperabilitate atins între Forțele Navale Române și celelalte categorii de forțe din Armata României, diferite structuri din compunerea Ministerului Afacerilor Interne și alte structuri navale aparținând NATO”. (Ib.).

Exercițiul maritim găzduit de România a prevăzut toate etapele unei operații navale NATO de răspuns la o criză geopolitică în regiune. Preocuparea constantă pentru dezvoltarea continuă și angrenarea forțelor în inițiative multinaționale prin angajamentul instituțional robust are rolul principal de a demonstra angajamentul constant al României pentru întărirea posturii maritime aliate, concomitent cu dezvoltarea interoperabilității forțelor, în toate mediile de luptă: maritim, submarin, terestru și aerian.

„Exercițiile <Sea Shield> și <Poseidon> planificate, organizate și conduse de Forțele Navale Române sunt cuprinse în Programul NATO de instruire multinațională întrunită, un concept complex, destinat instruirii forțelor Aliate, care a fost propus de România la summitul NATO de la Varșovia, în anul 2016, pentru întărirea măsurilor de securitate pe flancul sud-estic european, precum și pentru a asigura prezența continuă a forțelor Aliate în regiunea Mării Negre”. (Ib.).

Exercițiul multinațional Sea Breeze este găzduit și organizat de Ucraina, în parteneriat cu SUA, fiind desfășurat în Marea Neagră, în vederea consolidării interoperabilității între mijloacele și forțele statelor participante, precum și pentru a minimiza riscurile și amenințărilor, coroborat cu întărirea securității maritime regionale (Defense Visual Information Distribution Service, 2021).

Breeze este un exercițiu maritim condus de Bulgaria, ce se desfășoară anual în Marea Neagră, alături de parteneri aliați, grupările NATO – SNMG2 și SNMCMG2. Breeze este conceput să îmbunătățească gradul de interoperabilitate al unităților navale participante, respectiv să consolideze cooperarea prin exersarea diferitelor secvențe ce implică lupta la suprafață, antiaeriană și antisubmarine, toate acestea într-un scenariu multi-dimensional.

Exercițiile Sea Shield, Sea Breeze, respectiv Breeze, pe lângă activările și prezența aproape permanentă a SNMG2 și SNMCMG2 în Marea Neagră și în Marea Mediterană, reprezintă inițiativele statelor riverane, alături de SUA și partenerii aliați,

ce au drept scop principal întărirea securității maritime regionale și contracararea amenințărilor convenționale și hibride provenite din toate mediile. Activările și exercițiile din Regiunea Extinsă a Mării Negre sunt supuse procesului de planificare, implementare și evaluare din perspectiva exercitării comenzii unice asupra tuturor categoriilor de forțe armate, caracterul întrunit al operației reprezentând unul dintre elementele de noutate exersate.

ASIGURAREA SECURITĂȚII MARITIME DIN PERSPECTIVĂ CIVILĂ

Începând din 2019, Poliția de Frontieră Română, prin Garda de Coastă, participă anual la operația de securitate maritimă cu scopuri multiple *Multipurpose Maritime Operation in the Black Sea – MMO Black Sea*, organizată de European Border and Coast Guard Agency (Frontex), în parteneriat cu European Maritime Safety Agency (EMSA) și European Fisheries Control Agency (EFCA). Scopul MMO Black Sea este de a consolida nivelul de securitate al frontierei maritime externe a Uniunii Europene, implementând activități operaționale precum combaterea migrației ilegale, contracararea criminalității transfrontaliere, a pescuitului ilegal și a poluării maritime, acțiuni însoțite de operații de căutare și salvare a navelor și oamenilor aflați în pericol (*search and rescue/SAR*).

Astfel, Frontex, EMSA și EFCA acordă sprijin operațional autorităților naționale din România și Bulgaria pentru a implementa funcțiile specifice Gărzii de Coastă, prin furnizarea serviciilor, informațiilor, echipamentelor și instruirii de specialitate, respectiv dezvoltarea și implementarea acțiunilor comune. Toate aceste eforturi se realizează în vederea îmbunătățirii situației operaționale și conștientizării acesteia, coroborată cu posibilitatea reală de a reacționa în caz de necesitate. În acest sens, un avion asigură supravegherea maritimă în Marea Neagră, furnizând imagini în timp real către centrele de comandă și control ale autorităților naționale ale României și Bulgariei, respectiv ale agențiilor europene participante.

În 2021, EMSA a furnizat echipamente de supraveghere aeriană Gărzii de Coastă a României în două locații: o dronă de dimensiuni medii la Mangalia pentru supravegherea frontierelor maritime ale UE, respectiv o dronă de mici dimensiuni, ambarcată la bordul navei Poliției de Frontieră, tip *Offshore Patrol Vessel „MAI 0201”*, în vederea extinderii supravegherii maritime dincolo de aria de acoperire a radarelor instalate la bordul navei.

Funcțiile specifice Gărzii de Coastă implementate în cadrul MMO Black Sea și al exercițiilor subsecvente sunt: siguranța maritimă, inclusiv managementul traficului

naval; securitatea maritimă, a navelor și a porturilor, activități specifice derulate de către autoritățile vamale maritime; prevenirea și combaterea traficului de migranți și activități de impunere a legii conexe; controlul frontierei maritime; supraveghere și monitorizare maritimă; protecția mediului maritim și răspuns corespunzător; căutare și salvare pe mare; intervenție în caz de accidente navale și acordarea de servicii de asistență maritimă; răspuns adecvat la accidente maritime și sinistre navale; controlul și inspecția piscicolă, precum și orice alte activități specifice.

În cadrul MMO Black Sea se desfășoară regulat și exerciții de pregătire a resursei umane și a navelor ce aparțin autorităților naționale române și bulgare. Exercițiul din 2021 s-a desfășurat în prezența oficialilor din cadrul agenției Frontex, reprezentanților Autorității Navale Române, Agenției Naționale pentru Pescuit și Acvacultură, Agenției Române de Salvarea a Vieții Omenești pe Mare, Statului Major al Forțelor Navale, Statului Major al Forțelor Aeriene, ROMATSA R.A., Inspectoratului General al Poliției Române și Serviciului Român de Informații. (Poliția de Frontieră Română, 2021).

CONSIDERAȚII FINALE

Prezența navală îndelungată a NATO, SUA și a Marii Britanii și implicarea activă a Uniunii Europene în Regiunea Extinsă a Mării Negre sunt menite să asigure și să contribuie la dezvoltarea conceptului de *securitate maritimă*, în multilateralitatea acestuia, pornind de la diplomația navală, prin prezența mijloacelor de mobilitate aeriană și navală în zonele sensibile, vizite în porturi, menținerea libertății de navigație.

Totodată, implicarea în regiune a actorilor statali și non-statali menționați vizează securizarea frontierelor maritime, contracararea migrației ilegale și a traficului de carne vie, combaterea fenomenelor asociate terorismului, pirateriei, jafului armat pe mare, pescuitului ilegal și nereglementat, contracararea traficului de tutun, armament și a contrabandei altor bunuri de larg consum.

Continua militarizare rusească de la Marea Neagră constituie principala provocare pentru NATO, UE și România în ceea ce privește securitatea regiunii. Sistemele navale și aeriene fără pilot, folosite în scopuri militare și/sau civile, pot avea un rol important în depășirea acestor provocări orchestrate de la Moscova. Sistemele UAV/UAS reprezintă, cu siguranță, viitorul dezvoltării operațiilor și exercițiilor de securitate maritimă.

Printr-un amestec de relații pragmatice cu puterile regionale, jocuri de putere, alternative instituționale și conflicte hibride, Federația Rusă depune eforturi

serioase pentru a menține *statu-quo* când se reia, la nivel internațional, problema conflictelor înghețate, întreținându-le, în același timp, când consideră necesar (New Strategy Center, 2021).

Desfășurarea normală, în conformitate cu calendarul de exerciții internaționale, a exercițiilor navale și a operațiilor de securitate maritimă, din Marea Neagră, ca și din Marea Mediterană și din alte zone ale oceanului planetar, a fost influențată deopotrivă de virusul pandemic SARS COV-2, prin limitarea vizitelor în porturi, mutarea în sistem on-line a conferințelor de planificare sau chiar prin reducerea forțelor participante, ca urmare a apariției focarelor pe platformele navale.

Situația de securitate complicată din Afganistan va avea reverberații majore la adresa securității frontierelor maritime, aeriene și terestre ale statelor membre ale UE cu deschidere la Marea Neagră, Mediterană și Baltică.

„*Compasul Strategic*”, a cărui dezbatere publică și adoptare în regim de urgență este așteptată în decembrie 2021, reprezintă răspunsul noului leadership european, de consolidare a prevederilor *Strategiei globale pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene* (2016). În acest context, statele membre așteaptă ca nivelul de ambiție în asigurarea securității maritime și prezența înaintată a UE în principalele areale de interes să crească și să fie definitorii pentru protejarea și urmărirea intereselor strategice.

De asemenea, la nivelul NATO, este așteptat ca, în 2022, la summitul de la Madrid, să fie *adoptat noul concept strategic*, în care relevanța măsurilor și acțiunilor de asigurare a securității maritime să fie una crescută. Concretizarea acestor inițiative, coroborat cu prezența aliată înaintată în Marea Neagră, Mediterana și Baltică, semnifică răspunsul robust dat de NATO la adresa întregii game de amenințări hibride, vulnerabilități și riscuri de securitate la adresa statelor aliate.

Instruirea anuală prin exerciții în cadrul parteneriatelor multinaționale își propune să întărească securitatea maritimă și stabilitatea regională, partajarea informațiilor relevante și creșterea gradului de încredere reciprocă între actorii participanți.

Pentru a atinge un nivel adecvat de reziliență, este necesară existența unei preocupări guvernamentale holistice. Anticiparea, prevenirea, reziliența și modalitatea de răspuns ar trebui să reprezinte liniile directoare în orice acțiune a NATO, într-un context în care provocări menite să testeze reacția Alianței și care riscă să se transforme într-un conflict pe o scară mai largă sunt posibile în orice moment. Ținând cont de faptul că Federația Rusă a adoptat o abordare mult mai agresivă, implementată din zona arctică și până la Marea Neagră și Mediterană, că procesul

său de militarizare este constant și, de asemenea, că se folosește de metode de conflict asimetric și război hibrid, contracararea acestor amenințări folosind mijloace inovative devine crucială. Estomparea limitei dintre conflict și pace și, în consecință, percepția Occidentului asupra păcii sporesc spațiul de manevră al Rusiei, augmentat de contextul influențelor generate de globalizare, în care războiul hibrid poate fi purtat de la distanță (Ministerul Afacerilor Externe, 2021).

BIBLIOGRAFIE:

1. Buzan, B. (2000). *Popoarele, statele și teama*. Chișinău: Cartier.
2. Ioniță, L. (2021). UPDATE Marea Britanie neagă informația privind focurile de avertisment trase de Rusia asupra navei HMS Defender, <https://ziare.com/international/stiri-internationale/rusia-focuri-avertisment-marea-neagra-distrugator-britanic-1686486>, accesat la 13 septembrie 2021.
3. Council of Europe, Parliamentary Assembly (2019). *Resolution 2259 (2019). The escalation of tensions around the Sea of Azov and the Kerch Strait and threats to European security*, <https://pace.coe.int/en/files/25419/html>, accesat la 5 septembrie 2021.
4. Defense Visual Information Distribution Service (2021). *Exercise Sea Breeze 2021*, <https://www.dvidshub.net/feature/Seabreeze2021>, accesat la 10 septembrie 2021.
5. Ministerul Afacerilor Externe (2021). *Comunicat de presă: Participarea ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu la reuniunea specială a miniștrilor afacerilor externe din statele membre ale NATO*, <https://www.mae.ro/node/55869>, accesat la 6 septembrie 2021.
6. New Strategy Center (2017). *Why the Black Sea Matters. Policy Paper*, <https://www.newstrategycenter.ro/black-sea-and-balkans-security-forum-2021-2/>, accesat la 6 septembrie 2021.
7. New Strategy Center (2021). *Black Sea and Balkans Security Forum*, <https://www.newstrategycenter.ro/black-sea-and-balkans-security-forum-2021-2/>, accesat la 6 septembrie 2021.
8. Poliția de Frontieră Română. (2021), <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/i-garda-de-coasta-a-participat-la-exercitiul-mmo-black-sea-2021-desfasurat-la-marea-neagra-24065.html>, accesat la 1 septembrie 2021.
9. Statul Major al Forțelor Navale. (2021). *Comunicat nr. 31. „Sea Shield 21”, exercițiu NATO de instruire multinațională întrunită condus de Forțele Navale Române*, <https://www.navy.ro/comunicat.php?id=427>, accesat la 1 septembrie 2021.

IMPLICAȚIILE ÎNZESTRĂRII CU NOI SISTEME DE ARMAMENT ASUPRA COMPONENTEI MORALE A PUTERII DE LUPTĂ

Maior instr. sup. drd. Claudiu Valer NISTORESCU

*Facultatea de comandă și stat major,
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București*

Cerințele actuale ale câmpului de luptă impun mult mai mult decât concentrarea unei cantități de forțe și mijloace adecvate în scopul realizării unui raport de forțe favorabil obținerii succesului în operațiile militare. Cu siguranță, factorul moral rămâne un multiplicator al forței și un element esențial al puterii de luptă. În acest sens, dorim să subliniem faptul că înzestrarea forțelor cu sisteme de armament moderne și performante poate contribui semnificativ la creșterea puterii de luptă. Superioritatea acestui imperativ al acțiunilor militare asigură premisele nu numai ale unei distrugerii fizice a adversarului, ci și ale anihilării coeziunii și voinței sale de a lupta. Înzestrarea corespunzătoare a structurilor tactice de forțe, atât din punct de vedere cantitativ, cât mai ales calitativ, se reflectă, pe de o parte, la nivelul componentei fizice a puterii de luptă, iar pe de altă parte, în cadrul componentei morale a acesteia. Astfel, în opinia noastră, menținerea unui moral ridicat al militarilor depinde, în mare măsură, de calitatea și fiabilitatea procesului înzestrării cu noi sisteme de armament și echipamente militare.

Cuvinte-cheie: sisteme de armament, componenta morală a puterii de luptă, voința de a lupta, comanda misiunii, echipamente militare.

Motto:

„Ca să învingi, nu lupti cu armele, ci cu sufletul inamicului”.¹

General George S. Patton

INTRODUCERE

De-a lungul istoriei, una dintre opțiunile statelor pentru a răspunde permanentelor riscuri și amenințări la adresa securității lor a fost dezvoltarea instrumentului militar al puterii, acesta devenind pârghie și mijloc, totodată, în impunerea voinței politicii.

În timp, acest instrument a fost perfecționat și, în consecință, au fost statuate o serie de valori, principii și bune practici referitoare la modul de executare a acțiunilor ce presupun întrebuințarea forțelor militare. În acest context, diferite școli de gândire militară au elaborat o serie de „recomandări” cu privire la întrebarea: „Cum luptăm?”. Aceste recomandări sunt rezultate pe baza experienței conflictelor și confruntărilor armate consumate și sunt adaptate în permanență în funcție de natura amenințărilor și de dezvoltarea tehnologică. În prezent, acest tip de îndrumări iau forma doctrinelor militare și au ca scop oferirea de soluții adecvate pentru obținerea succesului în operațiile militare viitoare.

Deși natura războiului rămâne aceeași, caracterul acestuia este totuși într-o permanentă schimbare, generând nevoia de adaptare continuă a instrumentului militar. Formele și procedeele luptei armate, tacticile, tehnicile și procedurile sunt ajustate constant la cerințele spațiului de luptă modern, dezvoltarea tehnologică influențându-le în mod semnificativ.

Noile sisteme de armament și tehnică de luptă contribuie astăzi decisiv la realizarea puterii de luptă a structurilor de forțe, sub toate aspectele ei. Dezvoltarea calitativă a echipamentelor militare rează, în permanență, dimensiunile spațiale și temporale ale acțiunii militare, obligând la o continuă și rapidă adaptare atât a mecanismelor de comandă și control, cu accent pe decizia oportună, cât și a modului de operare a forțelor.

¹ În original, „To win battles, you do not beat weapons; you beat the soul of the enemy.” – generalul George S. Patton, *A letter to his son*, 6 iunie 1944.

Cu toate acestea, indiferent de nivelul de tehnologizare a spațiului de luptă, omul va rămâne vectorul esențial care va potența energia necesară pentru îndeplinirea obiectivelor, la fiecare nivel al operațiilor. Luptătorul, într-o largă accepțiune a conceptului, va rămâne principalul motiv ce stă la baza declanșării, dezvoltării, consumării, dar și a finalizării conflictului. Resursa umană reprezintă elementul care realizează sinergia componentelor puterii de luptă necesară entității militare pentru îndeplinirea misiunii.

Obiectivul prezentului demers este realizarea unei analize care să scoată în evidență modalitatea în care înzestrarea cu tehnică de luptă și noi sisteme de armament a structurilor de forțe sau, în egală măsură, deficiențele existente în domeniul respectiv influențează moralul soldaților și, implicit, componenta morală a puterii de luptă. Fără a avea pretenția realizării unei prezentări exhaustive a subiectului, complexitatea, implicațiile și dimensiunile lui fiind dificil de apreciat în totalitate, dorim să semnalăm actualitatea și importanța gestionării moralului trupelor, punând accent pe impactul pe care înzestrarea cu noi sisteme de armament îl poate avea asupra acestuia. Abordarea problemei încearcă să evidențieze atât aspectele pozitive pe care înzestrarea corespunzătoare le poate avea asupra moralului militarilor și, implicit, asupra puterii de luptă, cât și efectul de diminuare a acesteia din urmă, prin existența unor disfuncționalități în cadrul acestui proces.

Pentru realizarea unei direcționări coerente a eforturilor în scopul atingerii obiectivelor propuse, am considerat oportună stabilirea unor întrebări de cercetare, întrebări care, practic, generează și direcțiile de cercetare ale prezentului demers. Acestea sunt:

- *Care este rolul componentei morale a puterii de luptă în realizarea acesteia și care sunt factorii determinanți ai acestei componente?*
- *Care sunt cerințele câmpului de luptă modern și în ce mod condiționează realizarea componentei morale a puterii de luptă?*
- *Care sunt implicațiile asupra componentei morale, generate de nivelul înzestrării cu sisteme de armament și tehnică de luptă moderne în cadrul operațiilor militare de luptă?*

Trebuie subliniat faptul că metodele de cercetare pretabile acestei analize sunt destul de restrânse, de aceea analiza realizată are o serie de limitări. Am recurs la o serie de metode și tehnici pretabile științei militare, acestea fiind recomandate de specialiști militari în domeniul cercetării, precum: metoda istorică,

metoda referențială, metoda deducției și analizei (Scipanov, Nistor, 2020, p. 954). Așadar, prin raportarea directă la o serie de conflicte armate din trecut, am încercat crearea unei imagini a impactului avut de efectele anumitor sisteme de armament asupra moralului și voinței de a lupta a militarilor. De asemenea, am recurs la un raționament logic-deductiv pentru a sublinia actualitatea interdependenței dintre dezvoltarea tehnologică, înzestrarea forțelor și moralul pe câmpul de luptă.

Succinta analiză a componentei morale a puterii de luptă, precum și a cerințelor ce se impun pentru gestionarea eficientă a acesteia se constituie în puncte de plecare pentru analiza realizată. În același timp, considerăm că scurta analiză a unor evenimente punctuale din cadrul unor confruntări militare trecute vine în sprijinul și conferă consistență demersului realizat.

ROLUL COMPONENTEI MORALE ÎN REALIZAREA PUTERII DE LUPTĂ

Câmpul de luptă modern impune câștigarea și menținerea inițiativei în condițiile în care potențialii inamici ai statelor membre ale NATO își găsesc tot mai mult sursa de putere în abordări ale operațiilor militare ce implică modalități neconvenționale și hibride. Mai mult de atât, atitudinea ostilă din ultimii ani a unor actori statali precum China sau Federația Rusă, coroborată cu demersurile de necontestat ale acestora de a realiza noi capacități ofensive, generează necesitatea de a lua în considerare posibilitatea executării unor operații militare majore de tip combat (AJP-3, Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations, 2019, pp. 1-27). Posibilitatea executării unor astfel de operații revine în condițiile identificării de către NATO a unor potențiali inamici de valoare relativ egală/*near peer enemy* în ceea ce privește capacitățile militare.

În acest context, abordarea manevrieră a operațiilor, acea abordare filozofică privind modul de executare a operațiilor militare, scoate în evidență importanța inițiativei, oferind, totodată, fundamentele și direcțiile pentru realizarea acestui deziderat. Astfel, *exploatarea vulnerabilităților* inamicului simultan cu evitarea *punctelor tari* ale acestuia constituie principiul de bază al acestei abordări (ATP-3.2.1., Allied Land Tactics, 2018, pp. 1-16). În aceeași idee, exploatarea oportunităților tactice este crucială, acest lucru generând necesitatea implementării și exercitării unui sistem de comandă și control care să ofere libertatea de acțiune și „*autoritatea*” de a acționa a comandanților subordonați. Acest lucru este realizat

prin implementarea și exercitarea unei filozofii a comenzii centrată pe comanda misiunii/*mission command* (ADP-6.0, Army Doctrine Publication, Mission Command, 2019, p. 1). Această filozofie a comenzii, asumată de către NATO și care are ca unul dintre principii *încrederea reciprocă*, devine un element central al puterii de luptă, influențând semnificativ componenta morală a acesteia.

Referindu-ne la puterea de luptă și la rolul componentei morale în realizarea acesteia, trebuie subliniat faptul că, în majoritatea doctrinelor armatelor moderne, se face distincție între *capacitatea de luptă și puterea de luptă*². În timp ce *capacitatea de luptă* desemnează totalitatea componentelor (aspectelor) fizice, conceptuale și morale ale unei entități militare într-o fază inițială, la un moment dat, înainte de angajarea în operație, *puterea de luptă* rezultă în urma integrării funcțiilor luptei la nivelul componentelor amintite, în condițiile interacțiunii cu factori ce țin de misiunea primită, mediul de operare și inamic. Specialiștii militari au definit puterea de luptă ca fiind cea „*capacitate/capabilitate realizată de o forță în orice moment pentru obținerea rezultatelor în luptă, pentru realizarea unei misiuni specifice împotriva unei anumite forțe inamice, într-un anumit mediu de luptă*”. (Du Bois, 1997).

Altfel spus, puterea de luptă reprezintă acea energie emanată de către o entitate militară în situația interferării directe cu acțiunile inamicului și în condițiile impuse de mediul de operare. Puterea de luptă obținută astfel, având ca sursă primară nivelul de realizare a capacității de luptă sub cele trei aspecte – *conceptuală, fizică și morală* –, reprezintă, practic, abilitatea unei unități de a produce efecte distructive asupra inamicului, în scopul înfrângerii acestuia. Aceste efecte asupra inamicului sunt atât sub aspect fizic, cât și moral. De aceea, considerăm că trebuie subliniat faptul că, în funcție de modul de integrare a funcțiilor luptei și de impactul factorilor amintiți, puterea de luptă se poate manifesta la un nivel superior sau contrar, obținându-se o putere de luptă inferioară în raport cu capacitatea de luptă deținută anterior angajării în luptă (*figura nr. 1*).

² Doctrina NATO pentru operațiile terestre identifică trei componente ale puterii de luptă: *conceptuală, fizică și morală* [North Atlantic Treaty Organization, Allied Joint Publication (AJP 3.2), Allied Joint Doctrine for Land Operations, 2016]. Doctrina operațiilor forțelor terestre ale Armatei României face distincție între *capacitatea de luptă și puterea de luptă*, cea din urmă realizându-se prin integrarea funcțiilor luptei (cu rol de factor diminuator/multiplicator) la nivelul capacității de luptă, în condițiile impuse de misiune, inamic și mediul de operare; aceeași publicație identifică aceleași componente ale capacității de luptă, respectiv ale puterii de luptă, la fel ca și doctrina NATO, realizându-se, astfel, alinierea conceptuală la nivel aliat (FT-1, Doctrina operațiilor forțelor terestre, București, 2017)].

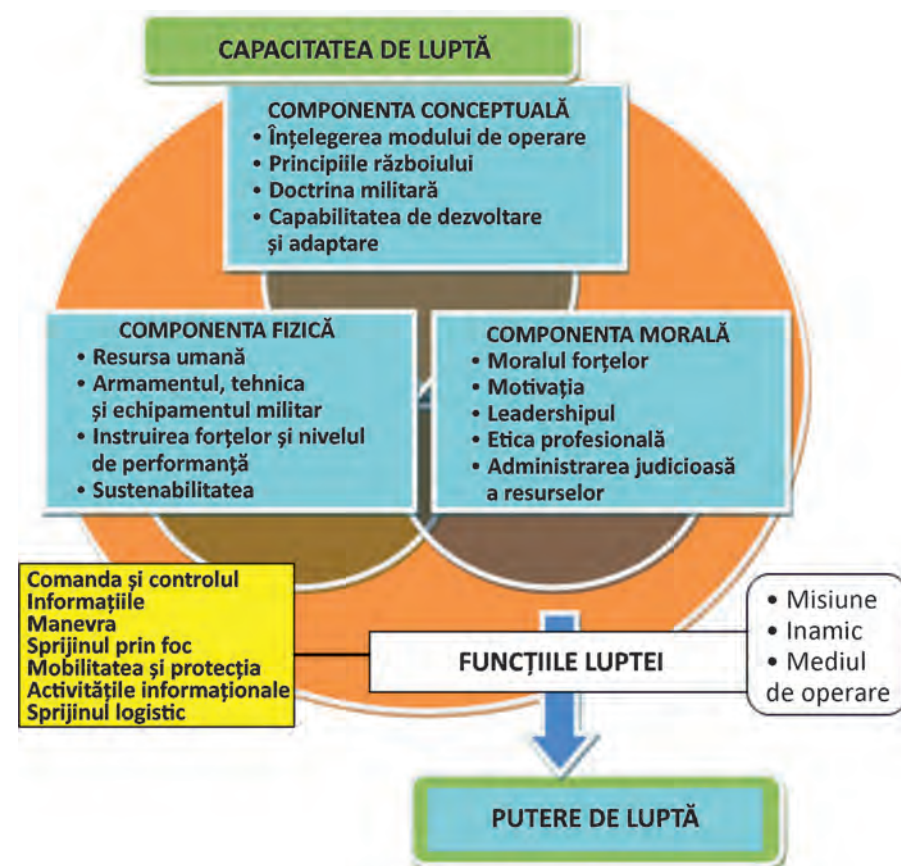

Figura nr. 1: Corelația capacitate-putere de luptă
(British Ministry of Defence, Army Doctrine Publication, Land Operations, p. 3.1)

Ținând cont de considerentele conceptuale prezentate, putem conchide că, indiferent dacă vorbim despre capacitatea sau puterea de luptă a unei entități militare, gestionarea eficientă a componentei morale devine esențială. În acest sens, apreciem ca fiind necesară o scurtă descriere a acesteia.

Componenta morală a puterii de luptă analizează „*posibilitatea de a face oamenii să lupte*” (Buța, Alexandrescu, Dumitru, p. 8), acest aspect fiind atent analizat, de-a lungul timpului, de către teoreticienii militari. În opinia acestora, factorul moral „*reprezintă mijlocitorul indispensabil dintre potențialul și capacitatea combativă a unui luptător, unități sau armate*”. (Duțu, 2001, p. 22).

Componenta morală a puterii de luptă reprezintă, într-o largă abordare, acea dimensiune care integrează elemente ce țin de moralul și motivația forțelor, etica profesională, leadershipul manifestat la nivelul entității, dar și abilitatea de a gestiona

eficient resursele. Dacă sustenabilitatea este un element esențial al componentei fizice a puterii de luptă, gestionarea eficientă a resurselor disponibile (inclusiv resursa umană) și, mai ales, dovada eficienței acestei activități sunt elemente ce stau la baza realizării componentei morale. Același lucru este valabil și în cazul înzestrării cu sisteme de armament, tehnică de luptă și echipamente militare, elemente constituente ale componentei fizice. Cantitatea suficientă a acestora, calitatea și eficiența lor pe câmpul de luptă, asigurarea oportună și posibilitatea instruirii corespunzătoare vor genera efecte pozitive asupra moralului militarilor.

Componenta morală a puterii de luptă se materializează, de regulă, într-o cerință critică, aceasta constituind o sursă de putere pentru acele capacități critice ale centrului de greutate propriu sau al inamicului. În opinia noastră, are aceeași importanță ca și componentele conceptuală și fizică ale puterii de luptă, neglijarea ei creând vulnerabilități ce pot fi exploatare de către inamic. Ea se află în strânsă interdependență cu celelalte componente ale puterii de luptă, iar modul de gestionare a componentelor fizice și conceptuale are efecte directe asupra moralului și motivației luptătorilor.

Obținerea unui moral ridicat și, deopotrivă, menținerea lui pentru realizarea acelei *energii combative* concentrată pe înfrângerea inamicului este un rezultat al unui proces continuu și constant. Acest proces începe încă din faza inițială a carierei militare. Câștigarea, în plan moral, a militarului în devenire poate fi definitorie pentru viitoarea lui motivație, determinare și, implicit, formare. Demonstrarea eficacității și a efectului distructiv al armamentului din înzestrarea unității va fi următorul pas în creșterea moralului noilor militari, în acest scop fiind organizate exerciții de trageri demonstrative. De asemenea, justetea cauzei, eficacitatea sistemului de comandă și control, dovada evidentă că resursa umană nu este irosită și sacrificiile contribuie la atingerea obiectivelor sunt alți factori care influențează componenta morală. Sănătatea fizică și mentală a luptătorilor, nivelul de pregătire adecvat, recunoașterea meritelor și asigurarea condițiilor optime pentru familii modelează, alături de factorii amintiți, în mod pozitiv sau negativ, ceea ce astăzi numim *voința de a lupta/will to fight*. Deși înzestrarea cu armament de calitate contribuie decisiv la moralul militarilor, ea nu poate compensa aceste aspecte care conferă o legitimitate morală și un confort psihologic militarilor. În acest context, putem sublinia faptul că, în condițiile unui mediu operațional complex, gestionarea moralului și a voinței de a lupta a militarilor va rămâne o prioritate și o provocare deopotrivă.

REPERE ISTORICE PRIVIND ROLUL ECHIPAMENTELOR MILITARE ÎN GESTIONAREA COMPONENTEI MORALE A PUTERII DE LUPTĂ

Înzestrarea corespunzătoare cu echipamente militare și cel puțin egală cu a adversarului, din punct de vedere calitativ, dar și cantitativ, poate potența componenta morală, acest fapt transpunându-se într-o putere de luptă crescută. Evidențierea acestui fapt se constituie în obiectul demersului nostru, iar pentru atingerea obiectivului principal, am considerat relevantă analiza unor cazuri particulare, cu observația că lista acestora este departe de a fi completă. Acestea fac referire la înzestrarea cu armament a Armatei Române pe timpul celor două războaie mondiale, introducerea în premieră a unor noi sisteme de armament și disfuncționalitățile apărute în anumite situații pentru armamentul nou intrat în înzestrarea forțelor luptătoare.

Reorganizarea și înzestrarea cu armament a Armatei Române în campania anului 1917 a Primului Război Mondial

Din păcate pentru România și pentru armata sa, campania anului 1916, anul intrării țării noastre în război, a constituit un eșec militar de proporții, care a generat atât pierderi teritoriale semnificative, cât și neutralizarea sau chiar distrugerea fizică a multor divizii românești. „În afara diviziilor din munți, nu a mai rămas nimic din Armata Română”, informa generalul Henri Berthelot, șeful Misiunii Militare franceze, conducerea de la Paris, pe 13 decembrie 1916 (Torrey, 2018, p. 187). Pierderile românilor au fost uriașe: 163.515 morți, grav răniți sau dispăruți/146.600 de prizonieri (lb.), în condițiile în care, la începutul războiului, țara noastră avea aproximativ 658.000 de militari angajați în *componenta operativă* și 134.000 făceau parte din *partea sedentară* (Otu, 2017, p. 7).

Astfel, la adăpostul iernii și pe un front relativ stabilizat, se impunea reformarea armatei, incluzând reorganizarea și instruirea acesteia, implementarea formelor și procedeele de ducere a acțiunilor de luptă, în conformitate cu cerințele câmpului de luptă de la acea vreme și, nu în ultimul rând, înzestrarea corespunzătoare cu armament, atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ.

România, sub îndrumarea Misiunii Militare franceze, își reducea numărul diviziilor de infanterie de la 23 la 15 și reușea operaționalizarea aproape completă a 10 divizii. O divizie de infanterie operaționalizată avea în componență două brigăzi de infanterie, fiecare brigadă fiind formată din două regimente de infanterie și două

batalioane de cavalerie. Regimentul era constituit din trei batalioane de infanterie, fiecare dintre acestea având trei companii de infanterie și o companie de mitraliere. Cea de a patra companie a fost desființată, permițând, astfel, constituirea la nivelul diviziei a unei rezerve de patru batalioane de infanterie. În total, fiecare divizie avea pe statul de organizare 19.000 de rații și 12.000 de puști (Ib., p. 78).

Înzestrarea cu armament a constituit un alt obiectiv important, având în vedere faptul că, în bătăliile din 1916, s-au pierdut aproximativ 80% din puștile existente la începutul campaniei, 50% din artilerie și 85% din mitralierele deținute. Cifrele oficiale înregistrate în documentele de evidență, atât ale Armatei Române, cât și ale Misiunii Militare franceze scot în evidență cantitatea impresionantă de echipamente militare primite: 199 de avioane, 300 de vehicule, 220.000 de puști, 4.500 de puști automate, 2.700 de mitraliere, 80 de tunuri de 75 mm, 85 de tunuri de 120 mm, cantități mari de muniție (Torrey, p. 200).

Astfel, spre deosebire de anul 1916, când regimentele românești aveau maxim șase mitraliere și arareori câte o pușcă automată, în 1917, un regiment avea 24 de mitraliere și 96 de puști automate. La nivelul celor 10 divizii din linia întâi, fiecare avea, în medie, 112 mitraliere față de 81, ajungând până la 108, cât aveau diviziile germane. Artileria, care, practic, nu exista în anul precedent, număra, la finalul reorganizării, 49 de baterii. Istoricul american Glenn E. Torrey subliniază, în lucrarea sa dedicată participării României la Primul Război Mondial, că, „în locul asalturilor executate de infanteriști cu mâinile goale, artileria, mitralierele și puștile automate aveau să joace un rol hotărâtor în atacurile românilor” (Ib., p. 187). Un impact hotărâtor, putem spune, au avut și asupra moralului soldaților.

Pentru a scoate în evidență acest rol decisiv pe care dotarea tehnică adecvată îl va avea asupra moralului soldaților români în campania din 1917, începem prin a aminti vorbele aceluiași general Berthelot, care socotea că românii, bine înarmați, sunt „nerăbdători să treacă la atac”. Pentru armata germană și cea austro-ungară, bătăliile anului 1917 pe frontul românesc, deși nu s-au încheiat cu o înfrângere propiu-zisă și, în final, România a fost forțată să semneze pace în mod separat, au constituit totuși un eșec. Fără îndoială că înzestrarea corespunzătoare cu armament competitiv și în cantități suficiente a contribuit decisiv asupra moralului și dorinței de a lupta a românilor. La acestea s-au adăugat instruirea adecvată și exercitarea unui leadership mai flexibil decât în vara anului precedent.

Deficiențele privind înzestrarea cu armament antitanc a Armatei Române în bătăliile din zona Stalingrad, pe Frontul de Est al celui de-al Doilea Război Mondial.

Al doilea exemplu pe care îl considerăm relevant pentru analiza noastră aduce în atenție tot Armata Română, dar, de data aceasta, în timpul celui de al Doilea Război Mondial, pe Frontul de Est, în bătăliile din zona Stalingradului. Decizia României de a continua operațiile militare alături de puterile Axei și în campania anului 1942 a condus spre dezastrul Armatelelor 3 și 4 române, acestea suferind înfrângeri iremediabile la Cotul Donului, respectiv în Stepa Calmucă. Faza inițială a operației sovietice *Uranus* a avut loc la 19 noiembrie 1942 și a vizat ruperea apărării și pătrunderea în dispozitivele de apărare a celor două armate române. Acest lucru a fost realizat cu succes și a condus la încercuirea Armatei 6 germane, precum și a unui număr de aproximativ 12.000 de soldați români (Otu, Historia, 2020).

Motivul insuccesului apărării diviziilor românești sunt multe, iar analiza acestora nu este unul dintre obiectivele noastre. Cu siguranță, una dintre cele mai importante cauze a fost lipsa armamentului antitanc, insuficient ca număr și necorespunzător din punct de vedere calitativ. Și sovieticii știau acest lucru. Istoricul englez Antony Beevor amintește, în lucrarea sa, „*Stalingrad*”, despre „*frica de tancuri*” a românilor, o teamă care, în opinia noastră, a afectat decisiv componenta morală a puterii de luptă a celor două armate române. Este evident acum, la fel ca și atunci, că moralul scăzut a avut ca sursă și slaba înzestrare cu armament antitanc. În aceeași lucrare, Antony Beevor subliniază, pe de altă parte, determinarea românilor de a lupta, cu toate că erau profund dezavantajați din punct de vedere tehnic: „*Soldații români au rezistat cu vitejie câtorva noi valuri de infanterie sovietică și au reușit să distrugă câteva tancuri, dar, neavând suficiente arme antitanc, erau condamnați*”. (Beevor, 2020, p. 386). Acest lucru scoate în evidență faptul că înzestrarea necorespunzătoare poate fi principalul motiv care contribuie la scăderea moralului și la insuccesul operațiilor militare. Conștientizarea faptului că șansele de a opri pătrunderea tancurilor sovietice erau foarte scăzute a afectat constant și decisiv moralul militarilor români.

La momentul declanșării operațiunii *Uranus*, înzestrarea trupelor românești care erau concentrate în regiunea Stalingrad includea tunuri antitanc Flak 88 mm, un sistem de armament eficient, dezvoltat și remodelat după tunurile antiaeriene germane de același calibrul, dar în număr insuficient (câte 1/regiment de infanterie).

De asemenea, forțele române mai dispuneau și de tunurile antitanc Skoda de 37 mm și 47 mm, total ineficiente împotriva blindajului tancului rusesc T-34. Edificatoare, în acest sens, sunt pregătirile făcute comandanților de tancuri sovietici, în ajunul operației *Uranus*, în scopul creșterii moralului acestora, prin executarea de trageri demonstrative cu tunurile antitanc Skoda, capturate de la români. Aceste trageri demonstrative împotriva tancurilor sovietice T-34 au demonstrat ineficiența respectivelor sisteme de armament, loviturile ricoșând din blindaj chiar și de la scurtă distanță (Beevor, 2013, p. 283). Trebuie amintit aici că tunul antitanc „*Reșița*” de cal. 75 mm, armă care-și va dovedi eficiența și superioritate față de modelele amintite, va intra în dotarea Armatei Române doar în anul 1943. Dezvoltarea acestui sistem de armament a venit ca un răspuns pentru a acoperi deficiențele existente, în condițiile în care armata germană a refuzat livrarea sistemelor antitanc promise la începutul campaniei anului 1942, pe Frontul de Est.

Înzestrarea armatei sovietice cu sistemele de rachete terestre ARPR BM-13 („*Katiușa*”) în Campania din Est, în al Doilea Război Mondial

O altă armă a celui de al Doilea Război Mondial cu un efect demoralizant considerabil a fost sistemul de rachete reactive BM-13, cunoscute sub numele de *Katiușa* sau „*orgile lui Stalin*”. Utilizarea lor s-a făcut pe scară largă și sub diferite procedee, atât pe vehicule, cât și sub formă statică, folosind stative, pe timpul celei de a doua conflagrații mondiale. Durata de menținere în serviciu a acestor sisteme de armamente, în diferite configurații, a fost îndelungată, armate de pe glob deținând aceste sisteme până în prezent.

La 14 iulie 1941, ora 15.15, bateria de rachete aflată sub comanda căpitanului rus Flerov a tras primele salve asupra concentrării de trupe germane din proximitatea nodului de cale ferată de la Orsa, în Belarus (Timofeychev, 2018). Soldații germani auzeau atunci pentru prima oară șuieratul înspăimântător al *Katiușei*. Efectul devastator la țintă va contribui în permanență la afectarea moralului soldaților germani, în condițiile folosirii de către sovietici a acestui tip de armament, cu toate că acuratețea lăsa de dorit. Dar, folosite în număr suficient, ulterior montate pe camioane, câștigând, astfel, mobilitate și cu o capacitate de lansare de 16 rachete/salvă, au devenit o armă care, posibil, alături de tancul T-34, au contribuit cel mai mult la obținerea victoriei de către sovietici.

Șeful Statului Major al Forțelor Terestre al armatei germane la acea vreme, generalul Franz Halder, nota, în jurnalul său, că „... *rușii au folosit o armă necunoscută până acum. Arma a distrus stația de cale ferată de la Orsa, trupele și echipamentul militar. Metalul se topea, iar solul ardea. Impactul psihologic asupra soldaților este grav, aceștia pierzându-și dorința de a lupta*”. (Ib.).

Până la sfârșitul războiului, rușii au înființat mai mult de 500 de baterii de *Katiușa* și au produs peste 10.000 de sisteme și peste 12 milioane de rachete. Conștienți de efectul distrugător la țintă, coroborat cu capacitatea de a demoraliza trupele inamicului, prin zgomotul infernal și înspăimântător produs în momentul lansării rachetelor, sovieticii au adus sistemele de lansare până la porțile Berlinului, în 1945, *Katiușa* reprezentând una dintre armele emblematiche ale Armatei Roșii în cel de al Doilea Război Mondial.

Fiabilitatea scăzută a puștilor de asalt americane M-16 pe timpul conflictului din Vietnam

Ultimul exemplu pe care dorim să îl aducem în discuție face referire la fiabilitatea scăzută a puștilor de asalt americane M-16, intrate în înzestrarea forțelor americane în 1966, pe timpul conflictului din Vietnam. Pușca de asalt M-16, produsă de compania Colt, s-a vrut, la acea vreme, un înlocuitor modern și mai eficient al predecesoarei M-14. Problemele apărute în funcționarea acestei arme și, mai ales, amploarea implicațiilor asupra moralului militarului angajat în acțiuni de luptă sunt redată foarte bine de următoarea mărturie a unui veteran american al conflictului: „*cel mai ciudat lucru într-un schimb de focuri este zgomotul rateului pe care arma ta îl face. Într-o secundă, realizezi că singurul lucru care te poate proteja împotriva inamicului nu funcționează și o cursă contra timpului începe...*”. (O’Connell, 2020).

Se pare că aceste incidente în funcționarea armamentului au fost destul de frecvente, ceea ce a determinat polemici la nivel politico-militar înalt privind oportunitatea înzestrării contingentelor americane dislocate în Vietnam. Soldații reclamau probleme referitoare la încărcarea în mod automat, extracția tubului cartuș și rateuri repetate. În aceste condiții, comandantul contingentului american, generalul William Westmoreland, a cerut o comisie tehnică din Statele Unite pentru a investiga problema respectivă. Motivele disfuncționalităților au fost variate și au ținut atât de ineficiența întreținere a armamentului, în mare parte din cauza lipsei de interes a soldaților, cât și din motive tehnice ce au implicat utilizarea unei pulberi

diferite, în scopul de a crește viteza inițială a glonțului. Ruginirea rapidă a tubului cartuș, în climatul extrem de umed, a fost o altă cauză identificată ce a generat disfuncționalități ale armei.

Indiferent de motivele care au generat funcționarea necorespunzătoare a puștilor de asalt M-16, în permanență, în mintea soldatului american a planat ideea posibilității experimentării unui rateu în executarea focului, cel puțin în faza inițială a conflictului. Acest fapt a afectat constant moralul soldaților, având în vedere mediul de operare dificil care a presupus, de multe ori, patrularea și executarea operațiilor în mod independent de către unități și subunități de valoare mică.

După cum am afirmat, sunt nenumărate exemplele care pun în evidență rolul pe care noile sisteme de armament și tehnică de luptă îl au asupra moralului militarilor. În acest sens, amintim efectele produse de avioanele germane de bombardament în picaj (Junkers Ju 87 „STUKA”) asupra moralului aliaților în debutul celui de al Doilea Război Mondial. De asemenea, cu siguranță, moralul militarilor egipteni a fost ridicat în faza inițială a operațiilor Războiului de Yom Kippur (1973), când, anticipând un contraatac cu blindate al israelienilor, subunitățile de infanterie egiptene au fost înzestrate cu un număr considerabil de arme antitanc. Gherilele mujahedine au primit un real sprijin, cu efecte asupra voinței de a rezista și a lupta a luptătorilor, prin obținerea sistemelor de armament antiaerian de tip MANPAD, capabile să doboare elicopterele de atac sovietice.

În urma acestor scurte analize, dorim să reliefăm implicațiile pe care înzestrarea cu armament o poate avea atât asupra moralului forțelor proprii, cât și asupra inamicului, cu efecte deopotrivă pozitive sau negative.

IMPERATIVE PRIVIND GESTIONAREA COMPONENTEI MORALE A PUTERII DE LUPTĂ ÎN CONDIȚIILE CÂMPULUI DE LUPTĂ MODERN

Considerente doctrinale și operaționale

Doctrinile fundamentează întrebuițarea forțelor armate în operațiile militare și, totodată, plasează omul ca resursă principală, subliniind faptul că această resursă este potențatorul puterii de luptă a structurilor de forțe. Astfel, de modul în care resursa umană este exploatată depinde, în mare măsură, succesul operațiilor militare.

Într-o analiză asupra operațiilor militare ale viitorului, NATO identifică o serie de principii care vor direcționa aceste operații pentru a răspunde eficient provocărilor

viitorului. Aceste principii fac referire la nevoia de a cunoaște inamicul, dar și la necesitatea de a înțelege aspectele umane în raport cu acțiunile militare, precum și datorită de a lupta cu scopul de a câștiga, fapt ce presupune adaptarea permanentă la mediul operațional. Ultimul principiu care, în opinia noastră, este imperativ și complementar celorlalte face referire la menținerea permanentă a moralului ridicat, acest lucru asigurând o premisă solidă pentru continuarea eforturilor în scopul obținerii victoriei (Framework for Future Alliance Operations, 2018, p. E-1). Doctrina NATO *identifică realizarea și prezervarea moralului ridicat* ca unul dintre principiile operațiilor (AJP-1, Allied Joint Doctrine, 2017, pp. 1-14), iar Doctrina NATO pentru planificarea operațiilor subliniază faptul că acest aspect este, de multe ori, mult mai critic pentru executarea operațiilor militare decât aspectele fizice (AJP-5, Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations, 2019, pp. 2-13).

Unul dintre elementele abordării manevriere a operațiilor este reprezentat de capacitatea de a induce șoc asupra inamicului, în scopul afectării componentei psihologice și, implicit, a moralului acestuia. Prin inducerea șocului se urmărește afectarea coeziunii, înțelegerii și voinței de a lupta a inamicului. (FT 1, Doctrina operațiilor forțelor terestre, 2017, p. III-8). Raportându-ne la obiectivele demersului nostru, considerăm relevant a evidenția modalitatea în care înzestrarea cu noi sisteme de armament contribuie la realizarea șocului. Efectele șocului generează modalități de răspuns inadecvate și ineficiente ale inamicului, iar acest lucru are la bază devansarea acestuia în procesul decizional, exploatarea oportunităților efemere, surprinderea etc. (ATP-3.2.1., pp. 1-18). Pentru realizarea acestor deziderate, sistemele de armament, tehnica de luptă și alte echipamente militare moderne și performante sunt esențiale, creând efecte atât asupra moralului inamicului, cât și asupra celui al forțelor proprii.

În consecință, în opinia noastră, pentru lovirea inamicului în adâncime sunt necesare capacități blindate, materializate prin structuri tactice robuste. Aceste structuri trebuie înzestrate cu platforme moderne cu mobilitate și viteză ridicate, protecție activă și pasivă, dar și putere de foc mare pentru realizarea efectelor specifice inducerii șocului. De asemenea, ele trebuie sprijinite corespunzător cu mijloace aeriene de atac care să execute misiuni de *sprijin aerian apropiat/close air support/CAS* și *interdicție aeriană/air interdiction/AI*, acest lucru potențând voința și determinarea militarilor.

Sistemele de armament cu bătaie lungă, letalitate și precizie ridicată asigură posibilitate de a lovi prin surprindere centrele de greutate ale inamicului sau cerințele critice ale acestora. Înzestrarea cu sisteme antitanc moderne de tip „trage și uită” conferă un confort psihologic militarilor atât din perspectiva deținerii unei capabilități eficiente de lovire a blindatelor inamicului, cât și datorită faptului că echipa antitanc poate părăsi locația imediat după lansare, evitând, astfel, angajarea de către inamic.

Monitorizarea acțiunilor forțelor debarcate care acționează în medii specifice restricționate, în special în mediu urban dens, cu ajutorul dronelor generează, de asemenea, un efect moralizator pentru militari. Conștientizarea de către aceștia a faptului că dețin un avantaj tehnologic semnificativ față de un inamic care, de regulă, acționează în mod neconvențional oferă și avantaje în plan psihologic.

De asemenea, realizarea eficientă a comunicațiilor aduce avantaje nu numai din punct de vedere operațional, ci și în plan moral. Permanenta legătură cu eșalonul superior sau cu centrele tactice de comandă a operațiilor le confirmă militarilor posibilitatea asigurării sprijinului cu foc necesar sau evacuarea medicală dacă este necesar, asigurarea acestui din urmă serviciu având un impact major asupra moralului pe câmpul de luptă.

Instruirea și pregătirea militarilor

Pregătirea și instruirea individuală și colectivă a militarilor, raportate la înzestrarea cu noi sisteme de armament, au un rol esențial în modelarea componentei morale a capacității de luptă și, implicit, a puterii de luptă. Constituirea de noi capabilități militare materializate prin sisteme de armament se consideră îndeplinită când integrarea tuturor aspectelor ce țin de DOTMLPFI³ este realizată, instruirea fiind un element obligatoriu.

Astfel, instruirea permanentă pentru crearea coeziunii la nivelul unității/marii unități, dar și pentru dobândirea deprinderilor necesare întrebuirii eficiente a armamentului și echipamentelor militare se realizează prin: ședințe de cunoaștere a armamentului și instrucție periodică, inclusiv prin folosirea poligoanelor virtuale,

³ DOTMLPFI (doctrine, organisation, training, materiel, leadership, personnel, facilities, interoperability/doctrină, organizare, instruire, materialul propriu-zis, leadership, personal, facilități și sprijin logistic, interoperabilitate) este un concept statuat de către Departamentul pentru apărare (DOD) a SUA în anul 2009 pentru a desemna cerințele esențiale pentru constituirea unei capabilități militare.

trageri experimentale și demonstrative, exerciții tactice cu trageri de luptă, aplicații tactice, exerciții cu trageri de luptă/exploatarea tehnicii de luptă în condiții deosebite și în medii specifice.

Determinări psihosociale ale moralului militarilor

Gestionarea eficientă a factorilor și parametrilor care influențează moralul trupelor și, implicit, realizarea puterii de luptă necesare prevalenței pe câmpul de luptă trebuie să aibă în vedere o abordare multidimensională a acțiunii militare, luând în considerare o serie de aspecte ce țin de:

- asigurarea unor condiții de trai decente, incluzând furnizarea de servicii sau facilități de bază pentru familiile militarilor, precum și acordarea de sprijin/consiliere membrilor familiilor militarilor dislocați în teatrele de operații/zonile de conflict;
- demonstrarea și convingerea familiilor militarilor angajați în acțiuni militare în teatrele de operații internaționale, referitor la justetea cauzei și legitimitatea acțiunilor; medierea legimității acestor acțiuni, contribuindu-se, astfel, la reducerea tendinței societății civile de a „demoniza” membrii forțelor armate angajate în conflicte (British Ministry of Defence, *Developing Leaders*, p. 90);
- asigurarea unei consilieri psihologice și, în caz de necesitate, tratamente post-traumatice pentru contracararea efectelor stresului post-conflict și/sau post-traumatic;
- realizarea și exercitarea unui leadership eficient atât la nivelul unităților și marilor unități, cât și la nivel central, dublat de alocarea și gestionarea rațională a resurselor, acest ultim lucru fiind, deopotrivă, un factor mobilizator pentru militari și o datorie față de societate privind cheltuirea fondurilor publice; aceste situații vor evidenția că „viața personalului ... reprezintă bunul cel mai de preț încredințat tuturor comandanților” (FT 1, p. 1-21);
- crearea unui climat care să ofere posibilitate militarilor de a promova pe criterii de competență, meritele fiind recunoscute ca atare;
- realizarea constantă de investiții ale statului în echipamente militare, tehnică de luptă și sisteme noi de armament care să maximizeze șansele de a obține succesul pe câmpul de luptă, în același timp cu creșterea *abilității de supraviețuire*.

Având în vedere aspectele actuale ce țin de gestionarea eficientă a componentei morale a puterii de luptă, am dori să subliniem existența unei relații directe între cultura și climatul organizațional al instituției militare, pe timp de pace, și menținerea ridicată a moralului militarilor, pe timp de conflict. Studiile de specialitate evidențiază conexiunea din perspectiva factorului motivațional, inclusiv implicațiile pentru morala soldatului. În această idee sunt identificate *motivația de serviciu*, care stă la baza *motivației pentru pregătirea de luptă* și care generează finalmente *motivația de luptă* (Arădăvoaice, Niță, 1996, p. 51). Astfel, putem afirma că un climat organizațional sănătos va genera premisele unui moral ridicat. De asemenea, manifestarea constantă a interesului factorul politic pentru realizarea acestui climat joacă un rol semnificativ. Ținând cont de faptul că „*sprrijinul național necondiționat și total*” este important în susținerea operațiilor militare (FT 1, p. 1-21), decidentului politic îi revine, practic, datoria atât față de armată, cât și față de societate de a investi constant în înzestrarea forțelor armate.

CONCLUZII

O analiză amplă a implicațiilor pe care înzestrarea cu echipamente militare (în special cu sisteme de armament) o are asupra componentei morale a puterii de luptă a unei structuri militare necesită investigații și demersuri mult mai laborioase.

În opinia noastră, realizarea unor studii de caz comparative, în situația în care înzestrarea cu armament a fost diferită în etape ale aceluiași conflict, poate genera rezultate relevante în acest sens. Măsurarea nivelului moralului poate fi o mare provocare și, în sprijinul atingerii acestui scop, analiza obiectivă a mărturiilor și a jurnalelor acțiunilor militare ale unităților sunt reale surse pentru obținerea unor rezultate concludente ale cercetării. Eficiența în luptă raportată la resursele angajate poate fi, de asemenea, un indice asupra nivelului moralului militarilor. Nu întodeauna rezultatele pe câmpul de luptă au fost cele așteptate, având în vedere cantitatea de forțe și mijloace angajate. Edificator, în acest context, este conflictul ruso-finlandez (30 noiembrie 1939 – 12 martie 1940), cunoscut și ca *Războiul de iarnă*, în care sovieticii, în ciuda resurselor semnificative angajate, au suferit pierderi disproporționate în raport cu capacitatea fizică dezvoltată de armata finlandeză la acea vreme.

În prezent, prin intermediul tehnologiilor de vârf, dar și prin experiența acumulată în domeniul psihologic se pot realiza simulări în care nivelul moralului

și voința de a lupta a militarilor se pot măsura obiectiv, cu rezultate relevante pentru potențiale situații. Interesul pentru gestionarea acestei componente a puterii de luptă este în continuă creștere, organizațiile militare realizând că moralul militarilor va fi principala sursă în condițiile tendinței generale de a reduce efectivele generale, dar și costurile pentru apărare. (Strategic Foresight Analysis, 2017, p. 57). Efective militare reduse implică sisteme de armament cu precizie, letalitate și rază de acțiune crescută. Superioritate acestora și, mai ales, evidențierea acesteia, coroborată cu conștientizarea ei (atât de către forțele proprii, cât și de către inamic), pot reprezenta un garant pentru menținerea unui moral ridicat al militarilor.

Revenind la rolul și implicațiile pe care înzestrarea cu noi sisteme de armament o are asupra componentei morale a puterii de luptă, dorim să subliniem, încă o dată, faptul că „*încrederea în echipamentul militar și realizarea eficientă a sprijinului logistic reprezintă o sursă a moralului militarilor*” (Army Doctrine Publication, Land Operations, pp. 3-9). Ținând cont de această realitate, statul și organizația militară, prin decidenții săi, trebuie să urmărească în permanență înzestrarea structurilor militare cu echipamente, tehnică de luptă și sisteme de armament performante, care să răspundă eficient cerințelor operațiilor.

Înzestrarea corespunzătoare și menținerea unei forțe cu o capacitate de luptă ridicată, sub toate aspectele, presupun costuri mari. Angajarea acestei forțe în operații militare, în special în cele de luptă, crește substanțial aceste costuri care, de regulă, nu se rezumă la cele materiale și financiare. Dar, totodată, neglijarea modului de realizare și pregătire a forței sub aspect conceptual, fizic și moral va cauza insucces în executarea respectivei operații militare, fapt ce aduce implicații de o amploare substanțial mai mare.

În concluzie, operațiile militare generate de provocările diversificate ale viitorului vor presupune o calibrare multidimensională, incluzând, cu siguranță, modelarea adecvată a componentei morale a puterii de luptă. Înzestrarea corespunzătoare va potența progresiv acest aspect uman al puterii de luptă a structurilor militare, atât de necesară pentru obținerea succesului în operații. Energia astfel obținută va genera, la rândul ei, premisele prezervării și perpetuării unui moral ridicat.

BIBLIOGRAFIE:

1. Arădăvoaice, Gh., Niță, L.D. (1996). *Motivația și motivarea în domeniul militar*. București: Academia de Înalte Studii Militare.
2. Beevor, A. (2020). *Stalingrad*. București: Editura Litera.

3. Beevor, A. (2013). *Al Doilea Război Mondial*. București: Editura RAO Class.
4. Du Bois, E.L., Wayne, P.H., Jr., Low, L.J. (1997). *A Concise Theory of Combat*. SUA: Post Graduate School, Institute for Joint Warfare Analysis.
5. Buța, V., Alexandrescu, G., Dumitru, D. (2004). *Elemente dinamice ale câmpului de luptă modern – puterea de luptă*. București: Editura Universității Naționale de Apărare.
6. O'Connell, J. (2020). *The M16 in Vietnam: A History of the Weapon's Effectiveness in the Vietnam War and the Necessity of its Creation*, <https://philologiavt.org/article/10.21061/ph.228/>, accesat la 6 ianuarie 2021.
7. Duțu, P. (2001). *Moralul militarilor*. București: Academia de Înalte Studii Militare.
8. Otu, P. (2017). *România în Primul Război Mondial. Beligeranța 1916-1917*. București: Editura Litera.
9. Otu, P. (2020). *Secvența românească a bătăliei de la Stalingrad*. În *Historia*, <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/secventa-romaneasca-a-bataliei-de-la-stalingrad>, accesat la 18 decembrie 2021.
10. Gl. Patton, G. (1944). *A letter to his son*, <https://www.artofmanliness.com/articles/manvotional-a-letter-from-general-george-s-patton-to-his-son/>, accesat la 6 ianuarie 2021.
11. Scipanov, L.V., Nistor, F. (2020). *Aspects of scientific research in military sciences*. Proceedings of the 14th International Management Conference „*Management Sustainable Organizations*”. București.
12. Timofeychev, A. (2018). *Russia Beyond. Katyusha: 5 facts about the most fearsome weapon of WWII*, <https://www.rbth.com/history/328229-katyusha-5-facts-about>, accesat la 7 septembrie 2021.
13. Torrey, E.G. (2018). *România în Primul Război Mondial*. București: Editura Meteor Publishing.
14. *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. Belgia: Bruxelles. NATO Standardization Office.
15. British Ministry of Defence. *Army Doctrine Publication, Land Operations*. Great Britain: Land Warfare Development Centre.
16. *FT 1 – Doctrina operațiilor Forțelor Terestre* (2017). București: Statul Major al Forțelor Terestre.
17. North Atlantic Treaty Organization (2017). *Allied Joint Publication 1 (AJP-1). Allied Joint Doctrine*. Belgia: Bruxelles. NATO Standardization Office.
18. North Atlantic Treaty Organization (2019). *Allied Joint Publication 3 (AJP-3)*.
19. North Atlantic Treaty Organization (2019). *Allied Joint Publication 5 (AJP-5). Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations*. Belgia: Bruxelles. NATO Standardization Office.
20. North Atlantic Treaty Organization (2018). *Allied Tactical Publication 3.2.1 (ATP-3.2.1). Allied Land Tactics*. Belgia: Bruxelles. NATO Standardization Office.
21. North Atlantic Treaty Organization (2018). *Framework for Future Alliance Operations*.
22. North Atlantic Treaty Organization (2017). *Strategic Foresight Analysis*. Belgia: Bruxelles. NATO Standardization Office.
23. US Headquarters Department of the Army (2019). *Army Doctrine Publication (ADP-6.0). Mission Command-Command and Control of Army Forces*. SUA: Washington, D.C., <https://armypubs.army.mil/>, accesat la 2 septembrie 2021.

CONTRIBUȚIA FORȚELOR NAVALE ROMÂNE LA CONSOLIDAREA PROFILULUI ROMÂNIEI CA ACTOR PROACTIV PENTRU ASIGURAREA SECURITĂȚII ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

Contraamiral Mihai PANAIT

Șeful Statului Major al Forțelor Navale Române

În zilele noastre, din cauza creșterii incertitudinii și a instabilității în contextul sistemului geopolitic schimbător, trebuie să reconsiderăm Regiunea Mării Negre ca un loc în care vor predomina fricțiunile de ordin cultural, politic și economic între diversele comunități din zonă. În plus, sunt consecințele globalizării care creează o interdependență reală a tuturor țărilor în care, chiar dacă sunt îndepărtate geografic, efectele unei crize locale sunt imediat resimțite la scară universală. Statele din această regiune, și nu numai, depind, în domeniul maritim, de comerț, dezvoltare economică, hrana și siguranța locului de muncă ș.a. Pe lângă acestea, recente acțiuni ale Federației Ruse în Ucraina și militarizarea Crimeii au modificat substanțial cadrul general al strategiilor de securitate în zonă. Numeroasele conflicte înghețate cauzate de politica rusă reprezintă o amenințare reală în regiune. Având peninsula Crimeea, Rusia poate acoperi militar întreaga Marea Neagră, litoralul Caucazului de Sud, Ucraina, Moldova, dar și România, Bulgaria și Turcia.

Cuvinte-cheie: provocări de securitate, Regiunea Extinsă a Mării Negre, militarizare, Ucraina, Crimeea.

ASPECTE DE ORDIN GENERAL PRIVIND SECURITATEA LA MAREA NEAGRĂ

În zilele noastre, din cauza creșterii incertitudinii și a instabilității în contextul sistemului geopolitic schimbător, trebuie să reconsiderăm Regiunea Mării Negre ca un loc în care vor predomina fricțiunile de ordin cultural, politic și economic între diversele comunități din zonă. În plus, consecințele globalizării creează o interdependență reală a tuturor țărilor care, chiar dacă sunt îndepărtate geografic, efectele unei crize locale sunt imediat resimțite la scară universală. Statele din această regiune, și nu numai, depind în domeniul maritim de comerț, dezvoltare economică, hrană, siguranța locului de muncă ș.a.m.d. Totuși, domeniul maritim este afectat de activitatea criminală incontrolabilă. Activitățile ilicite precum pirateria, pescuitul ilegal, traficul de armament, droguri și de ființe umane prezintă riscuri foarte mari. Activitățile ilegale maritime au un impact major asupra a numeroase interese regionale și globale, precum: sustenabilitatea ecosistemelor, rezervele de pescuit, economiile insulare și chiar securitatea hranei globale. Identificând și utilizând un mixt de tehnici și tactici adecvate, activitățile ilicite din domeniul maritim pot fi combătute destul de eficient.

Anexarea Peninsulei Crimeea a marcat o transformare clară a poziției politice și de securitate a Rusiei în Marea Neagră. Eforturile Rusiei de a-și consolida forțele militare în zonă au vizat, în special, contracararea forțelor NATO, printr-o creștere însemnată a acestora în Crimeea, întărirea Flotei Ruse la Marea Neagră, consolidarea prezenței în Caucazul de Sud, dezvoltarea unei alianțe militare cu Armenia și îmbunătățirea relației cu Turcia. De asemenea, din această postură, aceasta poate disloca destul de ușor unități militare și resurse în Orientul Mijlociu pentru a-și consolida prezența în estul Mării Mediterane.

Principala îngrijorare pentru Forțele Navale Române o reprezintă crizele regionale din prisma noii configurații a mediului militar operațional din Marea Neagră.

CONȘTIENȚIZAREA AMENINȚĂRII ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

După cum foarte bine se știe, regiunea Mării Negre cuprinde litoralul a șase state – Ucraina, Federația Rusă, Georgia, Turcia, Bulgaria și, bineînțeles, România, dar și zona Caucazului de Sud, Moldova și părți din Balcani. Acum, Regiunea Mării Negre este văzută ca o regiune cu risc ridicat de pericol, în care intervenția Rusiei reprezintă cel mai destabilizator factor, celelalte țări din regiune fiind considerate fără risc sau cu un risc foarte scăzut pentru România.

Relativ recente acțiuni ale Federației Ruse în Ucraina și militarizarea peninsulei Crimeea au modificat substanțial cadrul general al strategiilor de securitate în zonă. Pe lângă acest lucru, instabilitatea, violența și conflictul armat au fost mereu prezente în Marea Neagră, de la sfârșitul Războiului Rece. Numeroasele conflicte înghețate cauzate de politica rusă reprezintă o amenințare reală în regiune. Având Peninsula Crimeea, Rusia are controlul asupra celui de-al doilea cel mai important punct geografic, după strâmtoarea turcească. Rusia este capabilă acum să domine militar litoralul pe care îl mai deține Ucraina la Marea Neagră. Prin preluarea controlului total al strâmtoării Cherci, aceasta a întrerupt accesul înspre și dinspre porturile ucrainene din Marea de Azov. Din peninsulă, Rusia poate acoperi militar întreaga Marea Neagră, litoralul Caucazului de Sud, Ucraina, Moldova, dar și România, Bulgaria și Turcia. De asemenea, de aici ea poate disloca destul de ușor unități militare și resurse în Orientul Mijlociu pentru a-și consolida prezența în estul Mării Mediterane.

Flota Rusă din Marea Neagră a fost, până în prezent, înzestrată cu un număr însemnat de nave de luptă, printre care amintim: șase submarine, trei fregate și câteva corvete, majoritatea cu capabilități Kalibr. O altă serie de corvete și nave de desant se află în diverse stadii de producție pentru înnoirea flotei. Recepționarea unora dintre ele este întârziată din cauza unor aspecte ce țin de sistemul de propulsie, însă, din declarațiile oficiale date în acest sens, rezultă că, în următorii ani, vor intra în serviciu toate navele planificate. Majoritatea navelor din Flota Mării Negre Ruse (aproximativ 80% din tonajul total al flotei) se află în Sevastopol, Crimeea, iar celelalte sunt în Novorossiysk și Feodosiya. În plus, sunt aproximativ 200 de nave de sprijin de luptă și logistic, cele mai multe dintre ele din perioada sovietică și doar câteva noi sau modernizate.

Capabilitățile Federației Ruse de proiecție a forței s-au extins dincolo de Marea Neagră. Odată cu intervenția militară în Siria, Rusia și-a dezvoltat o bază navală din ce în ce mai puternică în zona siriană Tartus-Latakia, care îi conferă o prezență navală

permanentă în estul Mării Mediterane, dar și posibilitatea extinderii influenței politico-militare în alte state din Orientul Mijlociu, nordul Africii, în Marea Roșie și în Golful Aden.

Guvernul rus a alocat fonduri pentru modernizarea bazelor navale din Sevastopol și Novorossiysk. Modernizarea flotei ruse din Marea Neagră presupune și întărirea capabilităților costiere de apărare antiaeriană din zona Peninsulei Crimeea. Astfel, instalații S-300 de apărare antiaeriană au fost dislocate în zonă încă din 2014, iar din 2015, acestea au fost întărite cu alte capabilități de apărare, precum sistemele mobile de rachete de coastă tip Bastion, sistemele de rachetă anti-navă tip BAL, sisteme de apărare antiaeriană modernizate tip S-400, sisteme de apărare apropiată tip Pantsir și rachete tip BUK pentru suplimentarea sistemului existent de rachete cu rază scurtă de acțiune tip OSA. De asemenea, pentru consolidarea capabilităților de apărare aeriană, Federația Rusă a dislocat în Crimeea numeroase avioane tip Su-30SM și Su-24M, precum și elicoptere de atac Ka-27M și Mi-24. Este esențial să menționăm că întreaga infrastructură militară din Crimeea a fost modernizată. Astfel, toate buncărele din era sovietică, stațiile de avertizare timpurie, sistemele de război electronic, aeroporturile și aerodromurile au fost revitalizate și, acolo unde a fost cazul, au fost construite noi facilități. Ca o estimare, sunt aproximativ 20.000 de militari staționați în Crimeea, iar planificat pentru următorii ani este să se ajungă la 40.000. Se urmărește ca Peninsula Crimeea să devină zona cea mai puternică și, totodată, impenetrabilă din punct de vedere anti-acces/Anti Denial (A2/AD) din regiunea Mării Negre.

Transformarea modelului de conflict militar din cel clasic, convențional într-unul nou, bazat în mare parte pe război hibrid și acțiuni A2/AD, este în mod direct influențată de procesul de militarizare și înarmare. Nu trebuie să uităm că militarizarea regiunii Mării Negre a început de mai bine de un deceniu, înainte de 2014. Astfel că începerea creșterii numărului de capabilități militare din cauza conflictului din Nagorno-Karabakh, militarizarea regiunii de sud pentru combaterea insurgenților din Caucazul de Nord, dislocarea forțelor militare ruse în zonele de la granița cu Georgia și creșterea numărului de forțe dislocate în Armenia, toate acestea au avut loc înainte de anexarea Peninsulei Crimeea. Bineînțeles că, începând cu 2014, procesul de militarizare și înarmare a fost mult mai agresiv, forțe militare importante fiind concentrate atât în estul Ucrainei, cât și în zona Crimeii.

Federația Rusă a început să abordeze noi forme de război încă din timp de pace, dintre care iese în evidență *războiul asimetric*. În acest sens, forțele navale **notifică**

o serie întreagă de **raioane** foarte mari, cu precădere în partea de vest a Mării Negre, pe o perioadă îndelungată de timp, sub pretextul executării de exerciții de trageri reale cu artileria, rachete, torpile, astfel interzicând traficul maritim prin acele zone, cu consecințe grave asupra libertății de navigație. De asemenea, urmărește testarea reacției prin **încălcarea frontierei de stat maritime** cu nave militare, sub pretextul unor erori „*accidentale*”. Mai mult, forme ale războiului electronic, cum ar fi **spoofing-ul**, au fost executate asupra unor nave comerciale care au înregistrat alte coordonate la receptorul GPS de la bord față de coordonatele reale (GPS spoofing). Anul acesta au fost semnalate acțiuni de spoofing asupra sistemului AIS (Automatic Identification System)¹, făcând ca, pe unele site-uri, rutele unor nave să difere de cele reale.

Un alt factor destabilizator este **migrația**. Marea Neagră a devenit un spațiu de tranzit al imigranților, aceștia plecând din nordul Turciei, cu vase mici și nesigure, către țărmurile Bulgariei și ale României. Garda de Coastă română a descoperit mai multe ambarcațiuni (în general, nave mici de pescuit, de multe ori fără pavilion) cu refugiați și imigranți. Astfel, am observat apariția unei noi rute (pe lângă cele deja consacrate) de ajungere în țările din Europa de Vest, prin tranzitarea Mării Negre și a României, către frontiera româno-ungară. Aceasta face ca în zona de responsabilitate să pătrundă, totodată, și grupări de crimă organizată (în special, cele specializate în traficul de migranți), să crească nivelul de infracționalitate și tensiunile sociale în zona de tranzit, să ia amploare riscul de infiltrare a unor membri ai organizațiilor teroriste/extremiste sau ai unor simpatizanți ai acestora, să crească riscul de transmitere a unor boli infecțioase, ca urmare a tranzitării teritoriului național de către migranți care parcurg distanțe lungi în perioade scurte de timp, în condiții insalubre și în lipsa asistenței medicale, să apară necesitatea suplimentării măsurilor de securizare a frontierelor și a fondurilor destinate acordării asistenței migranților, să fie afectată activitatea instituțiilor de menținere a ordinii și de securizare a frontierelor, prin suprasolicitarea personalului. Chiar dacă ruta Mării Neagră nu este considerată o opțiune viabilă pentru deplasarea către statele din Europa Occidentală, nu este exclusă totuși o potențială reluare a deplasărilor, în situația continuării consolidării securizării frontierelor unora din statele de pe ruta balcanică.

¹ Pe anumite site-uri (www.marinetraffic.com, seavision.volpe.dot.gov, www.portal.emsa.europa.eu și www.vesselfinder.com) sunt afișate evoluții eronate ale unor nave în baza unor semnale eronate transmise de echipamente aflate la bordul altor nave, care se găsesc în alte locații.

În situația solicitării de către Alianță a unui sprijin militar naval, trebuie luate în considerare și limitările în ceea ce privește prevederile Convenției de la Montreux referitoare la deplasamentul total al navelor militare aparținând statelor non-riverane Mării Negre, prezente în același timp în Marea Neagră – nu trebuie să depășească 45.000 de tone, acestea putând staționa în Marea Neagră nu mai mult de 21 de zile consecutive.

CONTRIBUȚIA FORȚELOR NAVALE ROMÂNE LA ASIGURAREA SECURITĂȚII ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

Anexarea Crimeii de către Rusia a constituit, pentru comunitatea euroatlantică, un șoc, chiar dacă liderii ruși și-au manifestat, în nenumărate rânduri, nemulțumirea față de lărgirea numărului de membri ai comunității euroatlantice, mai ales atunci când s-a pus problema Ucrainei. Chiar dacă NATO consideră că nu deține suficiente forțe pentru descurajarea Rusiei în Marea Neagră, totuși, la nivel politic, încă nu s-a luat o decizie prin care să fie dislocată o forță substanțială în zonă sau să se creeze o bază NATO permanentă. Rusia vede sporirea numărului de forțe ale NATO în zonă ca o strategie de acaparare a noi state în alianță, astfel că nivelul de nesiguranță al acestora este continuu crescător. NATO a declarat că atât Georgia, cât și Ucraina vor deveni membre ale Alianței, dar nu a fost încă stabilit un calendar de aderare. Mai ales după anexarea Peninsulei Crimeea, NATO și-a dezvoltat cooperarea cu aceste țări, mărindu-se numărul de misiuni și exerciții în zonă. Dislocarea de armament greu de către statele membre ale NATO, în special SUA, în Georgia și Ucraina ar putea crea sentimentul că acestea pot constitui elemente de apărare împotriva statului rus, însă nu trebuie să uităm că articolul 5 nu garantează securitatea acestor state, ele nefiind decât țări partenere. În plus, nu există niciun acord bilateral între SUA și vreunul dintre aceste state. Totuși, desfășurarea acestor tipuri de exerciții este benefică, în sensul că Rusia trebuie să considere cele două state ca potențiale platforme pentru desfășurarea forțelor NATO.

PARTICIPARE ÎN CADRUL GRUPĂRILOR PERMANENTE NAVALE – SNMG2 ȘI SNMCMG2

În conformitate cu angajamentele asumate de România, Forțele Navale Române participă cu capacități integrate în cadrul Grupărilor Navale Permanente – SNMG-2 (Standing NATO Maritime Group) și SNMCMG-2 (Standing NATO Mine Countermeasures Group) în bazinul Mării Negre, în limita a 90 de zile/o fregată T22R, cu elicopter IAR 330 PUMA NAVAL în organică și o grupă de scafandri de luptă

de incursiune ambarcată și un dragor maritim, pentru sprijinirea implementărilor măsurilor de asigurare la nivelul Alianței. De asemenea, trebuie subliniată contribuția semnificativă a Forțelor Navale Române prin asumarea comenzii grupării SNMCMG2 de către Puitorul de mine și plase „*Vam. Constantin Bălescu*” – 274, timp de șase luni, în prima jumătate a anului 2020, și asumarea comenzii forțelor din cadrul operației Sea Guardian 2021 de către fregata „*Regina Maria*” – 222. Grupările navale permanente NATO au misiunea de a asigura prezența navală permanentă a Alianței Nord-Atlantice, în vederea descurajării unor potențiale amenințări la adresa organizației, respectiv furnizarea răspunsului militar rapid în situații de criză.

Participarea la misiunea grupării navale permanente a NATO constituie o componentă importantă a profilului strategic al României și oferă oportunitatea Forțelor Navale Române să contribuie la consolidarea profilului României ca actor proactiv pentru asigurarea securității în regiunea Mării Negre.

PARTICIPAREA LA FORȚA DE RĂSPUNS A NATO – NRF (NATO RESPONSE FORCE)

În contextul declanșării și continuării crizei din Ucraina, precum și în cel al provocărilor de securitate cauzate de acțiunile Rusiei sau amenințările provenite din Orientul Mijlociu la adresa securității în regiunea Mării Negre, granița de răsărit a Alianței, la summitul NATO din Țara Galilor (septembrie 2014), șefii de stat și de guvern din statele membre au aprobat „*Planul de acțiune pentru creșterea capacității operaționale a NATO – Readiness Action Plan/RAP*”, care, în esență, prevede reconfigurarea posturii militare strategice de apărare și descurajare a Alianței, în Europa și în vecinătatea acesteia. Cu acest prilej, aliații au decis să revigoreze Forța de Răspuns a NATO – „*Enhanced NRF*”, prin crearea unui „*vârf de lance operațional /spearhead forces*”, și anume *Forța Întrunită cu Nivel de Reacție Foarte Ridicat (VJTF – Very High Readiness Joint Task Force)*, capabilă să fie dislocată într-un interval de câteva zile, ca răspuns la apariția unei situații de criză.

În acest sens, Forțele Navale Române contribuie cu elemente dislocabile de comandă și control în vederea încadrării structurilor din compunerea VJTF, contribuind, astfel, la efortul susținut de către Alianță de a furniza o reacție cât mai promptă și în timpul cel mai scurt la apariția unei situații de criză la adresa Alianței, în particular, pe flancul de răsărit al Alianței – în Regiunea Mării Negre.

ORGANIZAREA ȘI PARTICIPAREA LA EXERCIȚIILE INTERNAȚIONALE DIN BAZINUL MĂRII NEGRE

România va continua să acționeze hotărât în cadrul NATO, pentru creșterea relevanței sale în Alianță și pentru ca aceasta să rămână cea mai puternică și cea mai eficientă organizație de apărare colectivă din istorie. România, prin Forțele Navale, este interesată în instaurarea deplină și menținerea unui climat de securitate și stabilitate în zonă, drept pentru care participă și desfășoară activități specifice cu acest scop.

Putem aminti aici exercițiile întrunite „*SEA BREEZE 2021*”, cu activități și forțe participante din domeniile navale, aeriene și terestre, având ca obiectiv principal dezvoltarea cooperării și îmbunătățirea interoperabilității dintre armatele unor țări membre ale NATO și armatele unor țări partenere. Exercițiul „*SEA BREEZE 2021*” reprezintă inițiativa partenerului strategic, SUA, pentru sprijinirea Forțelor Navale ucrainene în vederea creșterii nivelului de instruire, cu suport logistic asigurat prin programul EDI (European Deterrence Initiative). Forțele Navale Române au participat la acest exercițiu cu fregata „*Regina Maria*” – 222 (în cadrul Standing NATO Maritime Group 2/SNMG2), corveta „*Horia Macellariu*” – 265 și 1 ofițer de stat major și au desfășurat exerciții de căutare și salvare a vieții pe mare, recuperarea naufragiaților, de monitorizare a traficului navelor comerciale, de evacuare medicală, exerciții de reacție la primirea unei avertizări de amenințare asimetrică, precum și trageri de artilerie cu armamentul de la bordul navelor. Exercițiul se desfășoară anual în Marea Neagră, în apele teritoriale ale Ucrainei, și contribuie la dezvoltarea încrederii între partenerii NATO și țările semnatare ale Parteneriatului pentru Pace (Partner for Peace/PfP).

Au fost desfășurate antrenamente în cadrul exercițiilor multinaționale anuale „*EURASIAN PARTNERSHIP MCM DIVE 2021*” de creștere a interoperabilității scafandrilor din țări cum ar fi: Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, România, SUA și Ucraina. „*EURASIAN PARTNERSHIP MCM DIVE 2021*” este un exercițiu multinațional, condus din anul 2011 de către U.S. Navy și găzduit de Forțele Navale Române. Din anul 2016, în cadrul exercițiului a fost introdusă și capacitatea MCM (Mine Countermeasure), crescând, astfel, complexitatea exercițiului. În anul 2021, scafandrii din țările menționate au executat scufundări reale, în raioanele maritime Constanța, având ca suport nave rapide de intervenție cu scafandri, pentru secțiunea EOD (Explosive Ordnance Disposal) (PMn „*Vam. Constantin Bălescu*” – 274, **TEORIE ȘI ARTĂ MILITARĂ**

DgM 25 „Lt. Lupu Dinescu”, NMH „Cătuneanu”, nava maritimă de intervenție pentru scafandri „Venus”).

De asemenea, Forțele Navale Române [Nava Purtătoare de Rachete 190 „Lăstunul” și fregata „Regina Maria” – 222 (în cadrul Standing NATO Maritime Group 2/SNMG2), dragorul maritim „Lt. Lupu Dinescu” – 25 (în cadrul Standing NATO Mine Countermeasures Group 2/SNMCMG2) și trei ofițeri de stat major în cadrul EXCON]] au participat în cadrul exercițiului multinațional „BREEZE 2021”, organizat de către Forțele Navale bulgare, desfășurat în apele teritoriale ale Bulgariei și în apele internaționale ale Mării Negre.

În februarie 2021, Forțele Navale Române au organizat exercițiul multinațional „Poseidon 2021”, la care au participat forțe și mijloace aparținând Forțelor Navale, Aeriene și Terestre ale României, Poliției de Frontieră, Inspectoratului pentru Situații de Urgență Dobrogea, Forțelor Navale ale Bulgariei, Forțelor Navale ale Franței – Componenta Aeriană, Forțelor Navale ale Greciei, Forțelor Aeriene ale Spaniei, Forțelor Navale ale Turciei, Forțelor Navale ale SUA și Gruparea navală permanentă a NATO SNMCMG-2. Exercițiul multinațional MCM LIVEX POSEIDON-21 s-a desfășurat în portul Constanța, în apele teritoriale și apele internaționale ale Mării Negre.

Pe mare, s-au desfășurat exerciții de interdicție maritimă, de căutare și descoperire submarine, proceduri de identificare și urmărire ținte aeriene, exerciții de luptă împotriva minelor marine (MCM), exerciții de luptă la suprafață și trageri de luptă pe mare, exerciții de remorcare a unei nave avariate.

SEA SHIELD 21 este cel mai mare exercițiu multinațional al NATO organizat de Forțele Navale Române în zona Mării Negre, în luna martie 2021. Exercițiul are ca obiectiv principal verificarea și consolidarea nivelului de interoperabilitate și cooperare dintre Forțele Navale Române și celelalte categorii de forțe din Armata României, diferite structuri din subordinea Ministerului Afacerilor Interne și alte forțe navale ale NATO. La exercițiu au participat 11 nave militare și trei aparate de zbor românești, cinci aparate de zbor și cinci nave militare străine, un sistem mobil de lansare de nivel baterie, deservite de aproximativ 2.000 de militari români și străini din șase state membre ale NATO (Bulgaria, Grecia, Polonia, România, SUA, Turcia). De asemenea, Gruparea navală a NATO, SNMG-2 (Standing NATO Maritime Group 2), a luat parte la acest exercițiu, care cuprinde toate etapele unei operații militare navale a NATO de răspuns la o criză geopolitică în regiunea Mării Negre.

Exercițiul urmărește întărirea posturii maritime a Alianței într-un mediu de securitate volatil. SHEA SHIELD are ca scop dezvoltarea interoperabilității forțelor în toate mediile de luptă – maritim, submarin, terestru și aerian.

Prima ediție a acestui exercițiu a avut loc în anul 2015, iar în următorii ani, scenariile acestuia au fost adaptate pentru a răspunde rapid și eficient la întregul spectru de amenințări la adresa securității maritime și a stabilității regionale.

Exercițiul „RIVERINE 2021” este un exercițiu bilateral, planificat de Forțele Navale Române și Forțele Navale ale Ucrainei pe fluviul Dunărea, în zona de responsabilitate. Participarea Forțelor Navale Române cu capabilități la exercițiul RIVERINE 2021 contribuie semnificativ la creșterea nivelului de instruire și la dezvoltarea relațiilor bilaterale româno-ucrainene, în vederea menținerii securității și siguranței în zona maritimă a fluviului Dunărea. La exercițiu au participat cinci nave militare și un elicopter românești și șase nave militare ucrainene, precum și structuri din cadrul Poliției de Frontieră.

Iată deci o multitudine de exerciții multinaționale ce implică aspecte ale securității maritime în regiunea Mării Negre. Acest lucru înseamnă, așa cum am mai menționat, că problema securității în Marea Neagră este de interes nu numai național și regional, ci, în aceeași măsură, aceasta prezintă un real interes în cadrul structurilor euroatlantice sau chiar al unor state membre ale NATO sau ale UE. De asemenea, se observă nivelul de implicare al Forțelor Navale Române atât în Marea Neagră, cât și, după cum am văzut, în alte exerciții din alte zone maritime, ce privesc ridicarea nivelului de pregătire a răspunsului pe care trebuie să îl avem în față oricărei amenințări la adresa securității maritime.

De altfel, în cadrul tuturor întâlnirilor de nivel internațional la care conducerea Forțelor Navale Române a luat parte în ultimii ani, au fost vizate aspecte legate de securitatea maritimă, pe termen lung, în zona Mării Negre, precum și implicațiile acestora pentru strategia maritimă a NATO sau a UE, aspecte legate de dezvoltarea cooperării în domeniul operațiilor maritime, al instrucției și al misiunilor executate în comun.

OPERAȚIA BLACK SEA HARMONY

Îngrădirea accesului la Marea Neagră prin Convenția de la Montreux (intrat în vigoare la 9 noiembrie 1936, acest document reglementează regimul circulației navale civile și militare prin Bosfor și Dardanele, iar navele de război ale statelor non-riverane nu pot staționa mai mult de 21 de zile în Marea Neagră) limitează

implicarea NATO în rezolvarea problemelor de securitate a acestui spațiu maritim (încercarea de extindere a operației Active Endeavour, ce fusese prevăzută pentru anul 2006).

Ca urmare, Turcia a ajuns imediat la un artificiu, numit operația „*Black Sea Harmony*” (OBSH), pentru a suplini acest deficit. Această inițiativă a funcționat cu sprijinul Turciei, Rusiei și Ucrainei, adică al celor care se opun internaționalizării spațiului maritim al Mării Negre. Operația a intrat în legalitate începând cu 1 martie 2004, având ca misiuni principale supravegherea navală și monitorizarea navelor suspecte.

România a fost inclusă oficial în cadrul operației când a semnat *Memorandumul de înțelegere (Memorandum of Understanding/MOU)*, la 6 decembrie 2010, iar schimbul de informații dintre Centrul de Coordonare Permanentă al OBSH, de la Eregli, și Centrul de Coordonare OBSH din România a început în iunie 2014.

SISTEM DE SUPRAVEGHERE PERFORMANT

Activitatea de supraveghere poate fi executată cu succes de către sistemul de supraveghere – Sistemul Complex de Observare, Supraveghere și Control al Traficului la Marea Neagră/SCOMAR –, care reprezintă „*ochiul electronic*” din Marea Neagră. Acest sistem integrează cele mai performante tehnologii IT&C, radar și optoelectronice. Sistemul este alcătuit din stații de senzori, comunicații, Centrul de Comandă și Control, unități de intervenție (navale, terestre și aeriene). Sistemul funcționează 24 de ore din 24, șapte zile pe săptămână și face schimb de date și informații cu agenții naționale și internaționale. Acesta furnizează o imagine tactică a suprafeței apei din zona maritimă teritorială, zona contiguă și zona economică exclusivă, a activității aeriene și a situației terestre. Pentru a atinge acest scop, sistemul propus a fost proiectat să garanteze detectarea din timp a navelor și ambarcațiunilor, astfel încât să fie localizate înainte de a se apropia de malul coastei și, astfel, asigurând Poliției de Frontieră Române timpul de reacție esențial pentru a putea întreprinde acțiunile necesare.

Subsistemul stațiilor de senzori detectează, identifică și urmărește navele suspecte, folosind funcțiile radarului și ale senzorilor, prin transmiterea imaginilor video sau a semnalelor obținute către Centrul de Comandă și Control, unde amenințarea este analizată și apreciată. Deciziile sunt luate de Centrul de Comandă și Control centralizat (CCC), în care toate informațiile culese de către senzorii sistemului sunt disponibile și prezentate într-un mod organizat și structurat.

În plus, legăturile de comunicații sunt disponibile pentru CCC-urile superioare și pentru alte agenții și organizații externe. Mai departe, sunt transmise dispozițiuni de interceptare și/sau de salvare, de la caz de caz, de către structurile special destinate. Imaginile de ansamblu furnizate de acest sistem integrat sunt exploatate și de alte autorități co-beneficiare, ca, de exemplu: Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Transporturilor, Ministerul Agriculturii ș.a.

Dar, scopul principal al unei operații de securitate maritimă este de a preveni, descuraja, stopa și elimina amenințările teroriste, traficul ilicit de arme de distrugere în masă și materialele asociate, traficul de persoane și, în general, orice activitate care contravine legislației internaționale privind activitatea pe mare. Pentru aceasta, este nevoie de măsuri care vizează prezența navală pe rutele de trafic comercial, acțiuni de supraveghere și cercetare active, descoperirea/urmărirea/interogarea, precum și boarding-ul consimțit al contactelor de interes/nave suspecte.

Pentru acest lucru, Forțele Navale Române au nevoie de nave de luptă moderne și componente de supraveghere și de avertizare timpurie adecvate, care să permită interoperabilitatea cu flotele statelor membre ale NATO concomitent cu exercitarea drepturilor riverane ale statului român la mare și fluviu.

PROGRAMELE DE MODERNIZARE

Credibilitatea vine odată cu capacitatea. Este în responsabilitatea Forțelor Navale Române să furnizeze capacități pentru propria noastră securitate și, astfel, să contribuim la securitatea în regiunea Mării Negre. Ca urmare, Forțele Navale Române au început un program ambițios de modernizare în vederea creării de noi capacități care să fie în măsură să îndeplinească tot spectrul de misiuni și sarcini specifice, cum ar fi: achiziția a patru corvete multifuncționale, achiziția sistemului de apărare costieră cu rachete împotriva navelor de suprafață (Naval Strike Missile), modernizarea celor două fregate T22 și alte programe de înzestrare (ex. patru elicoptere cu capacități ASW etc.).

Iată deci că, pe lângă tendința vădită de consolidare a apărării teritoriale a țării, este vizată și întărirea capacităților de realizare a securității maritime în zonă. Dorința de a moderniza fregatele, precum și de achiziție a unor corvete multifuncționale duce la concluzia potrivit căreia conducerea Forțelor Navale Române este direct interesată de sporirea capacității de furnizor de securitate în regiunea Mării Negre.

CONCLUZII

Anexarea Crimeii și confruntările armate din estul Crimeii au alterat, în mod radical, echilibrul de putere din regiunea Mării Negre, conducând spre un scenariu de militarizare al bazinului pontic, ceea ce ar putea fi o sursă serioasă de îngrijorare pentru actorii internaționali. Astfel, conform ultimelor estimări: „*Dacă, în estul Ucrainei, gradul de militarizare și înarmare depășește, fără niciun efort, totalul trupelor și armamentului pe care-l va avea flancul estic al Alianței, după măsurile de reasigurare și ridicarea bugetelor statelor din regiune la 2% din PIB, Crimeea s-ar transforma într-un adevărat portavion capabil să proiecteze forța în întreaga Marea Neagră, precum și în Marea Mediterană, dezechilibrând fundamental raportul de forțe din regiune*”. (Chifu).

Regiunea Mării Negre rămâne, astăzi, un spațiu de securitate complex și incert. Iar acest lucru se întâmplă din cauza a numeroși factori, precum acumularea de probleme de securitate locale nerezolvate. Astfel, putem vedea recenta situație din Donbass, deteriorarea continuă a relațiilor dintre Rusia și comunitatea euroatlantică, schimbările de amploare în echilibrul de putere din regiunile de securitate interdependente și ordinea globală.

În regiunea Mării Negre, putem anticipa o consolidare a pozițiilor militare ale NATO, inclusiv prin angajamente solide de securitate, care să sprijine statele aliate și parteneri cu un potențial militar scăzut. Conflictul înghețat din zonă vor continua să reprezinte pentru regiune un factor de instabilitate, în ciuda sprijinului oferit de NATO statelor din regiune.

Securitatea regiunii Mării Negre trebuie să fie comună, atotcuprinzătoare, continuă și realizată prin cooperare cu ceilalți vecini, parteneri sau aliați.

BIBLIOGRAFIE:

1. Chifu, I. (2015). *Pulsul planetei. Portavionul Crimeea: militarizarea Mării Negre și proiecția forței ruse împotriva NATO*, <http://www.evz.ro/pulsul-planetei-portavionulcrimeea-militarizarea-marii-negre-si-proiectia-forței-ruseimpotriva-nato.html>, accesat la 17 septembrie 2021.
2. LTG. (r.) Hodges, B., Bugajski, J., Doran, P.B. (2019). *Strengthening NATO's Eastern Flank*. Washington D.C.: Center for European Policy Analysis.
3. *Convenția de la Montreux privind regimul strâmtorilor Mării Negre*, 20 iulie 1936.
4. *Precizările șefului Statului Major al Forțelor Navale referitoare la conducerea activităților în anul 2020 și 2021*. Statul Major al Forțelor Navale, 19 decembrie 2019, respectiv 22 noiembrie 2020.

5. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, în *Monitorul Oficial*, Partea I nr. 574 din 1 iulie 2020.
6. http://adevarul.ro/international/europa/miza-marii-negre-stramtorilor-fabuloasa-conventie-montreux-1_54fac9f4448e03c0fd517d51/index.html/, accesat la 15 septembrie 2021.
7. http://www.cpc-ew.ro/pdfs/securitatea_in_regiunea_mn.pdf/, accesat la 18 septembrie 2021.
8. <http://www.romanalibera.ro/actualitate/fapt-divers/fotogalerie--scomar--paznicul-de-la-marea-neagra-345314/>, accesat la 20 septembrie 2021.
9. <http://navy.ro/>, accesat la 23 septembrie 2021.

IMPACTUL TEHNOLOGIILOR EMERGENTE ȘI DISRUPTIVE ASUPRA DOMENIULUI MILITAR

Colonel Sorinel POPESCU

Ministerul Apărării Naționale

Articolul abordează domeniul tehnologiilor emergente și disruptive, evidențiind faptul că acestea vor oferi oportunități de dezvoltare a societății, dar, totodată, și provocări de securitate. În acest context, sistemele de securitate naționale și cele internaționale trebuie să se adapteze și să parcurgă un amplu proces de transformare și adaptare, care să le permită gestionarea efectelor generate de implementarea noilor tehnologii atât în domeniul civil, cât, mai ales, în cel militar. Subsecvent, dezvoltarea noilor tehnologii va atrage după sine o nouă revoluție în domeniul militar, care va conduce la schimbarea fizionomiei conflictului armat.

Plecând de la aceste premise, articolul identifică elemente referitoare la impactul pe care noile tehnologii îl vor avea asupra modului de planificare și ducere a unui conflict armat, dar și unele oportunități și provocări asupra domeniului militar, în ansamblul său. Articolul conchide că tehnologiile emergente și disruptive vor contribui hotărâtor la trecerea societății umane la un nivel superior de dezvoltare, dar utilizarea malițioasă a acestora va constitui una dintre provocările majore cu care se vor confrunta autoritățile naționale și organizațiile internaționale cu atribuții în domeniul securității.

În elaborarea articolului au fost utilizate, ca metode de studiu, documentarea și analiza calitativă a unor materiale bibliografice care analizează domeniul tehnologiilor emergente și disruptive.

Cuvinte-cheie: tehnologii emergente și disruptive, securitate și apărare, provocări de securitate, conflict militar, inteligență artificială.

INTRODUCERE

Omenirea se găsește într-o etapă preliminară de dezvoltare tehnologică fără precedent. Probabil, actuala perioadă pregătește trecerea spre o etapă de dezvoltare tehnologică de o amploare deosebită, care va revoluționa modul de funcționare a societății umane și pe cel în care individul se va raporta la noul tip de societate. La acest moment, este dificil de prevăzut modul de viață/comportamentul uman peste câteva zeci de ani și dacă revoluția tehnologică, previzibilă pentru anii următori, va avea succes.

Încă de la apariția sa, societatea umană s-a aflat într-o perpetuă evoluție. Principalii catalizatori ai trecerii societății de la un nivel inferior de dezvoltare la unul superior l-au constituit dorința omului de extindere a cunoașterii mediului înconjurător, creșterea nivelului de trai și perfecționarea instrumentarului tehnic existent la un moment dat, fapt care-i permitea această extindere și un trai mai bun. Calea prin care societatea umană a reușit să evolueze a fost inovarea tehnologică materializată în descoperirea, dezvoltarea și implementarea unor noi tehnologii, caracteristice fiecărei perioade istorice, parte a acestora având, la momentul respectiv, un efect disruptiv. De-a lungul timpului, tehnologiile emergente și disruptive au apărut și au fost implementate, în principal, în domeniul militar (explozibilul, aeronavele, blindatele pe șenile, rachetele dezvoltate de Germania în al Doilea Război Mondial, energia nucleară, rețeaua internet etc.), ulterior fiind preluate și de segmentele industriei civile. În ultimii ani, se constată o tendință inversă, și anume translatarea continuă a centrului de greutate al dezvoltării acestor tehnologii dinspre sfera militară către cea civilă, apariția noilor tehnologii fiind rezultatul investițiilor majore ale sectoarelor comerciale. Tehnologiile emergente și disruptive au efecte deosebit de benefice, determinând progresul societății și creșterea nivelului de trai al individului. Implementarea acestora în domeniile civile ale activității umane poate genera efecte pozitive în economie și în societate.

Potrivit Agenției NATO pentru Știință și Tehnologie, „tehnologiile emergente sunt acele tehnologii sau descoperiri științifice a căror maturitate este așteptată să fie atinsă în perioada 2020-2040 și care, în prezent, nu sunt utilizate pe scară largă sau ale căror efecte asupra funcționării, securității și modului în care Alianța și-ar putea îndeplini cele trei sarcini fundamentale nu sunt cunoscute în totalitate.

TEORIE ȘI ARTĂ MILITARĂ

Tehnologiile disruptive sunt acele tehnologii sau descoperiri științifice de la care se așteaptă să aibă un efect major, poate chiar revoluționar, asupra posturii de apărare a NATO și a modului în care Alianța își va îndeplini misiunile în perioada 2020-2040. (NATO Science & Technology Organization, p. 6). Totodată, în documentul menționat se mai utilizează și termenul de „convergență a tehnologiilor”, care reprezintă acțiunea de combinare a efectelor noilor tehnologii într-o manieră novatoare, cu scopul de a crea un efect disruptiv sinergic.

În accepțiunea NATO, tehnologiile cu efect disruptiv vor avea la bază dezvoltări tehnice în domeniile *date, inteligență artificială, sisteme autonome, sisteme spațiale, sisteme hipersonice*, în timp ce dezvoltările din domeniile *cuantic, biotehologic* și al *tipurilor noi de materiale* sunt considerate ca fiind emergente, necesitând un timp mai îndelungat până când efectul disruptiv al acestora va avea un impact ridicat în domeniul militar. Cel mai probabil, efectele disruptive vor apărea în urma sinergiei diferitelor domenii tehnice: *date-inteligență artificială-sisteme autonome; date-inteligență artificială-biotehologie; sisteme spațiale-sisteme hipersonice-materiale* etc.

Siguranța, transparența, imparțialitatea, principiile etice și drepturile fundamentale ale omului trebuie să ghideze procesul de adoptare a noilor tehnologii, pentru evitarea deturnării scopurilor inițiale ale acestora și diminuarea riscurilor de securitate. Cercetarea, dezvoltarea și implementarea unor noi tehnologii la nivelul economiilor și sectoarelor de securitate și apărare vor conduce la accentuarea decalajelor deja existente între unele state sau, de ce nu, la atenuarea diferențelor dintre altele. Statele care vor reuși primele să dezvolte/implementeze tehnologii emergente și disruptive viabile vor porni cu un avantaj major, care va cataliza o dezvoltare economică și tehnologică exponențială.

Inteligența artificială, componentă de bază a noilor tehnologii, ar putea reprezenta fundamentul celei de-a patra revoluții industriale, un *game changer* cu potențial de a influența evoluțiile din toate sectoarele – transport, producție industrială și de energie, sănătate, educație, media, servicii publice, securitate și apărare.

Pe de altă parte, utilizarea malițioasă¹ a noilor tehnologii potențează riscurile și amenințările pe care un actor statal sau non-statal, care deține acest avans

¹ Din engl. „malicious use” – o „utilizare rău intenționată”, care include acele practici menite să compromită securitatea indivizilor, a grupurilor sau chiar a unei societăți. Formularea este consacrată în limbajul de specialitate și utilizată în documentele elaborate de Serviciul Tehnologie Informației și Securitate Cibernetică, de Directoratul Național de Securitate Cibernetică, înlocuitorul Centrului Național de Securitate Cibernetică (CERT-RO), precum și de Serviciul Român de Informații în *Ghidul de bune practici pentru securitate cibernetică* (N.A.).

tehnologic, le poate proiecta asupra altui stat sau asupra unei alianțe. Din acest punct de vedere, implementarea noilor tehnologii aduce provocări semnificative factorilor decizionali, care trebuie să se adapteze rapid la noile tendințe de evoluție a societății. În aceste condiții, rolul autorităților statale devine esențial atât din perspectiva promovării și sprijinirii procesului de inovare tehnologică, precum și din postura de gestionar al riscurilor de securitate asociate domeniului tehnologiilor emergente și disruptive.

În ceea ce privește domeniul securității, dezvoltarea noilor tehnologii creează premisele obținerii, de către statele care au această capacitate, a unor avantaje majore în comparație cu celelalte, fiind foarte probabile reșezarea relațiilor internaționale și, în ultimă instanță, modificarea sau chiar crearea unor noi arhitecturi de securitate la nivel regional și global.

IMPACTUL TEHNOLOGIILOR EMERGENTE ȘI DISRUPTIVE ASUPRA DOMENIULUI MILITAR

La fel ca și în celelalte perioade ale evoluției societății umane, dezvoltarea noilor tehnologii va atrage după sine o revoluție în domeniul militar, care va conduce la schimbarea fizionomiei conflictului armat. Acest fapt va impune elaborarea unor noi strategii, iar la nivel tactic, dezvoltarea de noi tehnici, tactici și proceduri operaționale de angajare a forțelor și mijloacelor în operații.

Competiția internațională pentru cercetarea și implementarea noilor tehnologii este acerbă, diverse state și organizații derulând investiții și proiecte ambițioase în domeniu. Ca și în domeniul civil, orice întârziere în actuala etapă poate conduce la acumularea unui decalaj tehnologic de lungă durată pe palierul militar. În acest context, se poate afirma că unele state *au furat deja startul*, investind masiv și fiind în curs de dezvoltare a noilor tehnologii cu aplicabilitate în domeniul militar. Provocările cu care se confruntă aceste state sunt asociate proceselor de identificare și creare a mecanismelor pentru integrarea tehnologiilor emergente și disruptive în sistemele militare avansate, deja operaționale, din cadrul diferitelor categorii de forțe și specialități militare.

Problematika tehnologiilor emergente și disruptive a fost dezbătută și pe timpul summitului NATO din acest an și reflectată în documentele finale ale acestuia. Potrivit documentelor NATO, viteza actuală a schimbărilor tehnologice este fără precedent, ceea ce creează oportunități și riscuri la nivelul mediului de securitate, precum și al modului în care Alianța își va îndeplini cele trei sarcini fundamentale: apărarea colectivă, gestionarea crizelor și securitatea prin cooperare: „*Suntem hotărâți să menținem superioritatea tehnologică și să asigurăm interoperabilitatea Alianței*

pentru a asigura credibilitatea posturii de descurajare și apărare. În acest sens, pornind de la **Foaia de parcurs privind Tehnologiile Disruptive și Emergente** pe care am agreat-o în 2019, am luat recent măsuri importante vizând adoptarea strategiei de consolidare și protecție a noilor tehnologii. Această strategie promovează o abordare clară pentru identificarea, dezvoltarea și adoptarea tehnologiilor emergente și disruptive pentru a aduce beneficii reale, în baza principiilor utilizării responsabile, în conformitate cu dreptul internațional, și prin dezbaterea în forurile internaționale relevante”. (Comunicatul summitului NATO de la Bruxelles, 14 iunie 2021, para. 37). Pe timpul summitului s-au convenit și lansarea Acceleratorului civil-militar al inovării în domeniul Apărării pentru spațiul nord-atlantic, precum și înființarea Fondului NATO pentru inovare, ca platforme prin care aliații să poată contribui la sprijinirea acțiunilor în domeniul tehnologiilor emergente și disruptive cu utilizare duală, în domenii cheie pentru securitatea aliată.

Este de așteptat ca, în următorii 20 de ani, tehnologiile avansate din domeniul militar să aibă la bază patru caracteristici fundamentale: să fie *inteligente, interconectate, distribuite și digitale*, caracteristici ce vor determina trecerea războiului la o nouă generație (figura nr. 1). Sigur, în acest context, ne referim la război ca la un fenomen social complex, iar noile tehnologii vor avea aplicabilitate pe toate liniile de angajare, și nu doar pe cea militară, concretizată, în ultimă instanță, în conflict militar/luptă armată.

În ceea ce privește linia de efort militară, cele mai importante efecte vor fi produse în procesul de luare a deciziei; comandă și control; supraveghere, recunoaștere și avertizare timpurie; capacități de lovire cu rază lungă de acțiune și de înaltă precizie; mascarea acțiunilor și protecția forței; inducerea în eroare, creșterea capacității de stocare a energiei vectorilor de lovire și a unor platforme de armament etc. (după NATO Science & Technology Organization, lb., pp. vi-vii). Combinarea celor patru caracteristici va conduce la schimbarea fizionomiei luptei armate. Sistemele de sprijin sau cele de lovire bazate pe noile tehnologii, îndeosebi pe cele care utilizează *inteligenta artificială*, vor crește eficiența actualelor funcțiuni de luptă și vor conduce la crearea unei sinergii crescute la nivel operativ și tactic.

Utilizarea conjugată a *tehnologiilor inteligente și a celor distribuite* va avea ca efect crearea de sisteme/platforme/roboți cu autonomie din ce în ce mai ridicată și ale căror posibilități de acțiune vor fi net superioare celor ale luptătorilor umani.

Întrebuințarea extinsă a *inteligentei artificiale* va permite sistemelor autonome să sprijine procesul de luare a deciziei analizând un număr foarte ridicat de variabile și având la bază criterii multiple. Agenții/sistemele autonome vor oferi analize

rapide, propuneri și cursuri de acțiune în procesul de planificare, generând soluții complet noi, care nu sunt constrânse de vechile strategii. Totodată, sistemele/platformele/roboții cu autonomie ridicată vor asigura o sinergie crescută între luptătorul uman și echipamentele din înzestrare, crescând eficiența acțiunilor militare: „Progresul tehnologic va conduce la creșterea gradului de integrare a unor astfel de sisteme. Acestea vor deveni capabile să îndeplinească sarcini din ce în ce mai complexe, în mod coordonat. Derularea misiunilor va facilita acumularea automată de bune practici, iar lecțiile învățate vor fi stocate în timp real la nivelul unui nou tip de conștiință artificială a concepției operațiilor, pentru a fi transpuse instantaneu în comenzi, împiedicând inamicul să se adapteze oportun la dinamica spațiului operațional.” (Iancu, 2019).

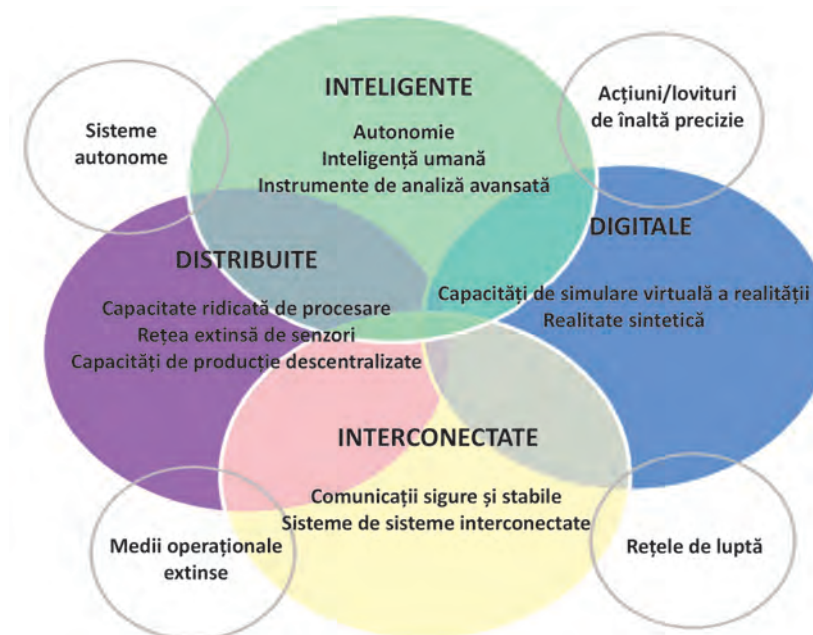

Figura nr. 1 : Caracteristicile predominante ale noilor tehnologii din domeniul militar (NATO Science & Technology Organization, p. 8)

Interacțiunea dintre *interconectat și digital* va conduce la crearea de rețele de luptă interconectate (comandă-control, cercetare-supraveghere, conducere a focului etc.), ceea ce va avea ca efect o mai mare integrare a senzorilor și fluidizarea actului de conducere, micșorarea timpului de transmitere a ordinelor, monitorizarea efectului la țintă etc. Pe de altă parte, aceste rețele vor facilita dependențe operaționale majore între diferitele structuri de comandă-control și sistemele

de armament integrate, rețelele însele, constituind, totodată, și ținte de valoare ridicată pentru adversar. Dependența crescută și conectivitatea ridicată a elementelor din spațiul de luptă vor constitui, astfel, și o vulnerabilitate care ar putea fi exploatată de adversar pentru propagarea dezinformării, atacurilor cibernetice sau chiar a acțiunilor de neutralizare/distrugere fizică a rețelelor. Aceste acțiuni ofensive vor fi executate de adversar nu doar pe timpul conflictului, ci și înainte de începerea lui, pe lângă capacitățile de lovire inamice fiind vizate, indirect, și cele logistice, de informații, moralul personalului etc.

Efectele produse de sinergia dintre *tehnologiile interconectate și cele distribuite* vor genera extinderea domeniilor de ducere a acțiunilor militare. Pe măsură ce mediul operațional se va extinde, incluzând spațiul cosmic, mediul cibernetic, sfera informațională mai largă, nevoia de a concepe, planifica și acționa într-o manieră larg dispersată, interconectată și multidomeniu va deveni și mai critică. Numărul mare de senzori și distribuția extinsă a acestora, necesitatea de a executa misiuni multidomeniu, precum și capacitățile crescute de procesare încorporate în rețelele de ultimă generație vor necesita noi cerințe și standarde de menținere a dominanței funcționale, de protecție, contra-măsuri, contra-măsuri și alte funcții secundare.

Asocierea *tehnologiilor inteligente cu cele digitale* va determina creșterea preciziei și eficienței acțiunilor militare. Gradul ridicat de digitalizare a rețelelor, miniaturizarea, algoritmi de procesare de ultimă generație, coroborate cu costurile din ce în ce mai reduse de producție au condus la dezvoltarea sistemelor inteligente, interconectate și distribuite. Aceste evoluții contribuie semnificativ la diversificarea capacităților de lovire de înaltă precizie (rachete balistice și de croazieră cu lansare terestră, vectori acroșțați pe aeronave, sisteme bazate pe platforme navale, sisteme ofensive de război electronic etc.) și orientate pe efecte. Pe de altă parte, anumite sisteme de lovire de înaltă precizie și, de asemenea, cu costuri mici de producție (ex. roiri de mini UAV), facil de obținut, vor constitui factori importanți de risc, în timp ce digitalizarea sporită aduce cu sine vulnerabilități care, probabil, nu pot fi neprevăzute la acest moment. Utilizarea unor instrumente analitice sofisticate, care să valorifice volumul crescut de date, va conduce la o mai bună cunoaștere a spațiului de luptă, schimbările relevante putând fi sesizate aproape în timp real, precum și la dezvoltarea de noi capacități operaționale.

OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI RELAȚIONATE IMPLEMENTĂRII TEHNOLOGIILOR EMERGENTE ȘI DISRUPTIVE ÎN DOMENIUL MILITAR

Implementarea noilor tehnologii în sistemele de securitate și apărare ale statelor va determina apariția unor noi arhitecturi de securitate regionale și, poate, chiar globale. State care, în prezent, au un rol scăzut în aranjamentele de securitate regionale, în cazul în care investesc și dezvoltă tehnologii noi, cu relevanță ridicată în domeniul securității și apărării, ar putea juca un rol important în proiectarea acestor arhitecturi de securitate.

Având în vedere provocările majore (evoluții pandemice imprevizibile și din ce în ce mai dese, schimbări climatice rapide, nemulțumiri sociale de amploare etc.) cu care se confruntă în prezent statele, acestea nu vor putea gestiona izolat pericolul proliferării noilor tehnologii militare. De asemenea, este foarte posibil ca, în contextul menționat, autoritățile statale să nu acorde o atenție deosebită potențialelor efecte generate de implementarea tehnologiilor emergente și disruptive în domeniul militar și previzibilității utilizării malițioase a acestora. În aceste condiții, un rol deosebit de important revine marilor puteri militare și organizațiilor/formatelor de securitate internaționale (ONU, NATO, Liga Arabă, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă, Organizația de Cooperare de la Shanghai etc.), care trebuie să dezvolte mecanisme de control și verificare a dezvoltării noilor tehnologii.

De altfel, cea mai mare parte a sistemelor de armament care vor fi dezvoltate pe baza tehnologiilor emergente și disruptive nu fac obiectul actualelor tratate de reducere, control și verificare a armamentelor (Noul START, Documentul de la Viena etc.). În acest context, se impune necesitatea adoptării unor mecanisme noi, de actualitate, în domeniul producerii, deținerii și utilizării noilor tehnologii, dar și al controlului exporturilor acestora, mecanisme bazate pe o legislație cuprinzătoare și reglementări aplicabile tendințelor curente. Mecanismele ar asigura o transparență ridicată a activităților militare relaționate dezvoltării/utilizării/comercializării la nivel internațional a tehnologiilor emergente și disruptive militare, ar conduce la creșterea încrederii între state, a predictibilității securitare la nivel strategic, precum și la conturarea unei/unor arhitecturi de securitate, eficiente care să asigure stabilitatea strategică și evitarea unei curse a înarmărilor, ceea ce ar determina o spirală a insecurității la nivel global.

Statele pot dezvolta noi tehnologii în cadrul unor programe guvernamentale subsecvente programelor majore de înzestrare, dar și prin intermediul unor *proxy* care, oficial, nu se află sub controlul autorităților statale, dar care, la modul real,

sunt finanțate de către acestea. O parte a sistemelor de armament dezvoltate pe baza noilor tehnologii pot fi utilizate, ulterior, împotriva altor state/alianțe prin intermediul altor *proxy* (organizații teroriste, grupuri secesioniste, companii private de securitate etc.), a căror activitate transcende cadrului legal internațional, precum și unui teritoriu strict delimitat al unui stat/grup de state. Aceste acțiuni vor contribui la menținerea ambiguității strategice și negarea plauzibilității de către un stat agresor în relație cu statul agresat, comunitatea internațională și organizațiile/formatele de securitate internaționale.

Pe timpul unui conflict/criză multidomeniu la nivel cel puțin regional, de o importanță deosebită va fi integrarea noilor tehnologii pe liniile de efort care vizează crearea unei legitimități la nivel intern și internațional pentru statul aflat în ofensivă/agresor, pe de o parte, precum și a celei care vizează afectarea deciziei politice și încrederii/sprijinului opiniei publice din statul/alianța țintă, moralul forțelor armate etc., pe de altă parte.

În prezent, cele mai multe resurse umane, financiare și de *know how* necesare dezvoltării unor tehnologii emergente și disruptive nu sunt în posesia statelor, ci a marilor giganți tehnologici multinaționali. Ca urmare, statele vor încerca atragerea acestora în dezvoltarea noilor tehnologii, fapt care va crea și unele vulnerabilități statelor solicitante a căror legislație în domeniu este lacunară, inclusiv crearea unor dependențe majore, care, în situație de criză și conflict, se pot transforma în riscuri de securitate. În acest context, se poate vorbi chiar de „o cedare” a unei părți a suveranității naționale către giganți tehnologici multinaționali.

O altă provocare majoră o constituie accesul deosebit de facil pe care unii terți îl pot avea la tehnologiile emergente și disruptive. Diferitele componente, tehnologii, algoritmi etc. pot fi achiziționate de către actori non-statali, separat, pe părți, ulterior integrate și optimizate în sisteme, activitate care excede controlului autorităților statale și suprastatale. Utilizarea acestora împotriva unor elemente de infrastructură civilă sau infrastructuri informatice ar putea conduce la prejudicii grave în domeniile economic, financiar și al securității.

Dezvoltarea tehnologiilor emergente și disruptive va conduce la creșterea rolului descurajării strategice în detrimentul celei de apărare efectivă, ceea ce este un element benefic. De asemenea, noile tehnologii vor facilita statelor care acum nu dețin armament nuclear posibilitatea de a avea o postură de descurajare credibilă, comparabilă cu cea dată de armamentul nuclear actual. Deși, la acest moment, armamentul nuclear reprezintă principalul mijloc de descurajare la nivel strategic, odată cu dezvoltarea noilor tehnologii, relevanța acestuia va scădea, fiind înlocuit

cu alte sisteme de luptă care s-ar putea găsi și în înzestrarea altor state decât a celor deținătoare, la acest moment, de armament nuclear. Pe cale de consecință, se va impune și schimbarea/modernizarea/înființarea unor organizații internaționale și/sau formate de securitate globale care să aibă capacitatea de a menține un echilibru între postura de descurajare și apărare, pe de o parte, și provocările/amenințările/riscurile de securitate, pe de altă parte.

Pe măsură ce tehnologiile bazate pe *inteligența artificială* se vor dezvolta, este previzibil ca acțiunile militare să aibă un nivel ridicat de automatizare. Mijloacele tehnice bazate pe *inteligență artificială* vor putea fi utilizate în creșterea capacităților de culegere și procesare a informațiilor pentru luptă; recunoaștere de imagini și supraveghere ținte; operații de inducere în eroare; analiză de risc; comandă și control; planificare operațională. Acestea vor influența constituirea pachetelor de forțe, angajarea acestora în operații, precum și posibilități complexe de acțiune.

Datorită funcției de autoînvățare, noile sisteme care vor sprijini actul decizional vor avea capacitatea de a se adapta la dinamica teatrului de operații, fiind în măsură să ia singure decizii în timp scurt. În acest context, va fi foarte important nivelul de sinergie dintre factorul uman (statul major, comandant) și cel tehnic. De asemenea, chiar dacă va avea un grad ridicat de automatizare și un timp foarte scurt de derulare, procesul de *targeting* va fi foarte laborios și ar putea ridica probleme mari referitoare la discriminarea țintelor, altele decât cele tehnice/fizice, momentul angajării acestora, prioritatea de angajare etc.

Noile tehnologii vor avea un impact ridicat și asupra activităților de inducere în eroare. Având capacitatea de a imita fidel sistemele reale de armament, machetele create în scop de mascare a acțiunilor vor îngreuna foarte mult procesul de *targeting* la nivel tactic și operativ. Noile machete vor avea capacitatea de a se adapta cameleonic la caracteristicile terenului, condițiile atmosferice și momentul zilei în care sunt supravegheate, dar și la posibilitățile tehnice ale senzorilor adversarului care execută monitorizarea, degajând indicii de similitudine cu mijloacele reale imitate.

Un plus important pe care noile instrumente de analiză și simulare îl vor aduce în procesul de planificare a acțiunilor militare, îndeosebi la nivelurile tactic și operativ, este cel de pe timpul jocurilor de război. Simularea virtuală a realității va permite statelor majore și comandanților pre-vizualizarea acțiunilor planificate, alegerea cursurilor optime de acțiune, crearea de planuri alternative și, în ultimă instanță, evitarea surprinderii pe timpul ducerii acțiunilor de luptă.

Utilizarea intensivă a acțiunilor de propagandă de către una dintre tabere, prin crearea unor realități virtuale care distorsionează major/complet realitatea, va conduce la afectarea semnificativă a moralului trupelor și opiniei publice din tabăra adversă, creând avantaje majore celui care utilizează aceste mijloace. Se impun, astfel, mecanisme eficiente de contracarare și gestionare a efectelor acestor acțiuni. Aspectul este cu atât mai important, cu cât, în prezent, tot mai multe state constituie și pregătesc structuri specializate pe acest segment de acțiune.

Dezvoltarea sistemelor de armament bazate pe noile tehnologii și operarea acestora din medii operaționale, până acum utilizate mai puțin (mediile spațial, cyber și submarin), vor conduce la diminuarea drastică/pierderea importanței caracteristicii de spațialitate a conflictului militar, ceea ce va determina modificări majore în fizionomia luptei armate. Vor dispărea multe dintre actualele forme de manevră sau procedee de ducere a luptei.

O altă provocare semnificativă, care va afecta modul de acțiune a statelor în context multinațional sau în cadrul alianțelor, așa cum este cazul NATO, va fi dată de posibilitatea ca unele state aliate, potente din punct de vedere financiar și tehnologic, să dezvolte sisteme de luptă/reguli de angajare a forțelor bazate pe implementarea noilor tehnologii. La polul opus, alte țări nu vor putea să țină acest ritm de înzestrare, mărindu-și decalajul tehnic deja existent, ceea ce va conduce la afectarea interoperabilității forțelor și mijloacelor. De aceea, se impune o strategie coerentă la nivelul alianțelor de menținere a avantajului tehnologic și a interoperabilității.

CONCLUZII

Tehnologiile emergente și disruptive vor contribui hotărâtor la trecerea societății umane la un nivel superior de dezvoltare. Din ce în ce mai mult, activitatea umană va fi înlocuită de operațiuni executate de sisteme/platfome/roboți cu autonomie ridicată. Noile tehnologii vor aduce oportunități, dar și riscuri de securitate. În acest context, autoritățile naționale/suprastatale trebuie să se adapteze rapid la noile evoluții tehnologice și să creeze cadrul legal și acțional de optimizare a implementării acestor tehnologii în folosul dezvoltării societății și reducerii riscurilor, până la limita acceptabilității.

Revoluția tehnologică previzionată pentru anii următori va determina și o nouă revoluție în domeniul militar. Înzestrarea forțelor sistemelor de securitate și apărare cu mijloace tehnice de nouă generație va atrage după sine adaptarea/dezvoltarea cadrului conceptual și de acțiune în noile operații. Vor fi rescrise strategii de securitate

națională, carte albe ale apărării și strategii militare. Fizionomia conflictului militar se va schimba, atrăgând după sine elaborarea de noi manuale de luptă, tehnici, tactici și proceduri operaționale de angajare a forțelor și mijloacelor în operații.

În condițiile în care lupta pentru redefinirea arhitecturilor de securitate, coroborată cu tendințele de urgență asertivă ale unor puteri în devenire care vizează recunoaștere globală, războiul, ca fenomen social, rămâne omniprezent. Ponderea luptei armate în cadrul unui război va scădea, dar capacitatea militară a unui stat/alianțe bazată pe sisteme de luptă de nouă generație va fi elementul care va asigura libertatea de mișcare pe celelalte linii de efort și va potența acțiunile asociate acestora în domeniile economic, financiar, social, informațional etc.

Utilizarea malițioasă a noilor tehnologii, deopotrivă de către actori statali și non-statali, va constitui una dintre provocările majore cu care se vor confrunta autoritățile naționale, dar și structurile de conducere de la nivelul diferitelor alianțe sau formate de securitate internaționale. Cea mai mare parte a statelor nu vor putea să facă față de sine stătător noilor provocări de securitate. Se impune, astfel, gestionarea acestora într-un context multinațional, aliat.

Principala provocare pentru NATO va rămâne menținerea avantajului tehnologic și asigurarea unei interoperabilități ridicate a forțelor multinaționale pe timpul planificării și executării operațiilor militare. Implementarea unitară a tehnologiilor emergente și disruptive în sistemele militare ale statelor aliate rămâne principalul imperativ pentru o interoperabilitate crescută la nivel aliat. Totodată, de o importanță deosebită va fi și cooperarea dintre sectoarele civil și militar în domeniul cercetării tehnice, iar la nivel conceptual, atragerea în procesul de analiză și identificare a noilor provocări de securitate și a direcțiilor de acțiune asociate gestionării acestora, a centrelor de studii de securitate, a *think-thank*-urilor, a mediului academic etc.

RESURSE BIBLIOGRAFICE:

1. Iancu, N. (2019). *Noul dicționar al apărării: tehnologiile disruptive*, <https://monitorulapararii.ro/noul-dictionar-al-apararii-tehnologiile-disruptive-1-21024>, accesat la 12 septembrie 2021.
2. *Brussels Summit Communiqué Brussels 14 June 2021*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm, accesat la 23 septembrie 2021.
3. NATO Science & Technology Organization. *Science & Technology Trends 2020-2040 Exploring the S&T Edge*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.

POTENȚIALUL ARMELOR HIPERSONICE ȘI STRATEGIA MARILOR PUTERI MILITARE CU PRIVIRE LA PRODUCEREA ACESTORA – STUDIU DE CAZ –

Colonel (r.) dr. Romică CERNAT

Rachetele hipersonice reprezintă o nouă categorie de arme care au declanșat o dezbateră intensă în rândul experților în domeniul securității. Armele hipersonice, această combinație de viteză, precizie, surprindere și manevrabilitate, fac ca apărarea împotriva acestora să fie mult mai dificilă decât împotriva rachetelor balistice standard sau a celor de croazieră și, prin urmare, sunt mult mai destabilizatoare. Capabile să se deplaseze cu o viteză de peste cinci ori mai rapidă decât cea a sunetului (Mach 5) și să efectueze manevre evazive pe timpul zborului, ele sunt considerate, practic, imposibil de interceptat prin utilizarea sistemelor convenționale de apărare antirachetă.

Sistemele inovatoare de livrare a armelor nucleare și convenționale sunt impresionante și în curs de dezvoltare. Acestea sunt grupate în trei categorii: rachete balistice intercontinentale, sisteme de livrare hipersonice și capacități noi, avansate de livrare a armelor strategice. Acestea și alte progrese tehnologice, fiind făcute simultan, pot avea un impact covârșitor asupra controlului armamentelor și stabilității strategice.

Cu toate acestea, o serie de caracteristici ale sistemelor hipersonice sunt potențial avantajoase în comparație cu rachetele balistice. De interes deosebit sunt: abilitatea de a zbura la altitudine joasă, făcând dificilă detectarea de către senzorii dispuși la sol; capacitatea de manevră în timpul zborului pentru a evita detectarea și interceptarea, precum și imprevizibilitatea țintelor, deoarece mijloacele hipersonice nu respectă o traiectorie balistică.

Cuvinte-cheie: arme hipersonice, rachete de croazieră hipersonice, vehicule planoare hipersonice, capacitate de manevră, apărare antirachetă.

CONSIDERAȚII PRELIMINARE

Reînnoirea competiției pentru statutul de *mare putere* a determinat prioritizarea planificării apărării marilor puteri privind capacitățile pentru ducerea așa-numitului *război convențional de mare amploare*, adică la scară largă, de mare intensitate, război convențional sofisticat tehnologic dus împotriva adversarilor cu capacități militare similare, la fel de sofisticate.

Programele de achiziție a armamentelor care pot fi asociate cu pregătirea pentru războiul de mare finalitate includ (pentru a menționa câteva exemple) pe cele pentru achiziționarea: aeronavelor avansate și a bombardierelor cu rază mare de acțiune, a navelor de război extrem de capabile (submarine și distrugătoare de atac), a capacităților de apărare împotriva rachetelor balistice, armelor de atac cu bătaie mare terestre și anti-navă, a noilor tipuri de arme, cum ar fi laserele și proiectilele de superviteză, a capacităților noi de informații, supraveghere și recunoaștere, a capacităților spațiale militare, a capacităților de război electronic, a capacităților militare cibernetice, a armelor hipersonice, precum și pentru utilizările militare ale roboticii și vehiculelor autonome fără pilot, ale tehnologiilor cuantice și ale inteligenței artificiale.

Provocările generate de tehnologiile emergente și perturbatoare în domeniul armamentelor pot fi reprezentate de cinci evoluții tehnologice semnificative și potențial perturbatoare: arme hipersonice, apărare antirachetă, inteligență artificială și automatizări, capacități de contracarare spațiale și operații specifice rețelei de calculatoare (cyber). Acest articol va evidenția doar nuanțele specifice armelor hipersonice.

Unul dintre cele mai importante momente ale discursului președintelui rus Vladimir Putin din martie 2018 privind starea națiunii a fost prezentarea a două sisteme noi de lansare nucleară, care, în opinia președintelui rus, ar putea să evite sistemul de apărare anti-balistică al SUA. Chiar și experții în securitate nu au fost imuni la această publicitate agresivă. De atunci, armele hipersonice au primit o atenție deosebită, acaparând titlurile importante și generând o promovare intensă, considerabilă. Unii experți în domeniu chiar au susținut că armele hipersonice vor declanșa o nouă cursă a înarmărilor, care promite să răstoarne calculele tradiționale privind stabilitatea strategică. (Smith, 2019). Vitezele hipersonice sunt, de obicei,

TEORIE ȘI ARTĂ MILITARĂ

viteze care sunt de cel puțin cinci ori mai mari decât viteza sunetului sau Mach 5 ori 6.174 kilometri pe oră. Ernst Mach a fost un fizician de la sfârșitul secolului al XIX-lea, care a studiat dinamica gazelor. Viteza sunetului variază în funcție de temperatura aerului prin care se propagă sunetul. La nivelul mării și la o temperatură a aerului de 15 grade Celsius (59 grade Fahrenheit), viteza sunetului este de 1.225 km/h.

O rachetă hipersonică este o armă care se poate deplasa cu viteze mai mari de Mach 5 (de cinci ori viteza sunetului sau 6.174 kilometri pe oră) în timp ce transportă o încărcătură explozivă, care poate fi manevrată în timpul zborului și teleghidată, în cele din urmă, spre distrugerea țintei stabilite. Spre deosebire de rachetele balistice, care urmează o traiectorie parabolică, armele hipersonice planează sau zboară la o înălțime relativ constantă și au potențialul de a reduce timpul de avertizare și de a le face mai greu de detectat. Detalii, în acest sens, sunt prezentate în *figura nr. 1*.

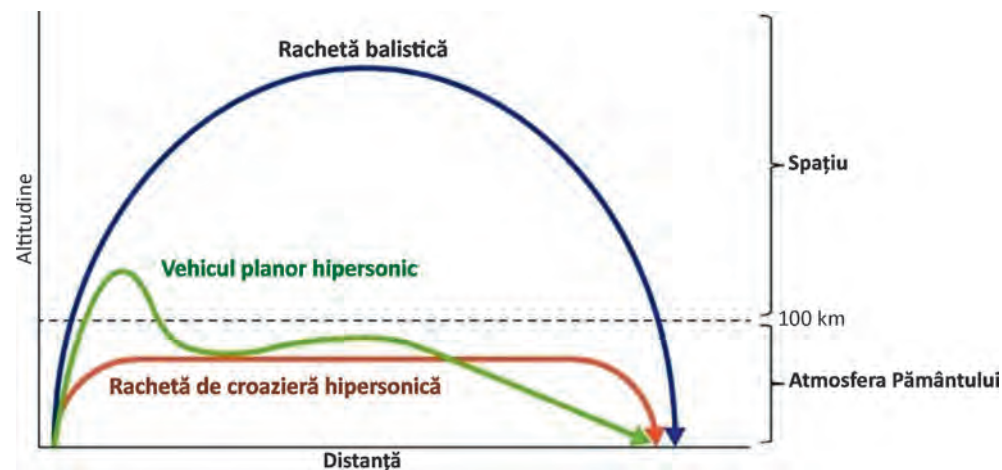

Figura nr. 1: Tehnica hipersonică vs. rachetele balistice tradiționale și de croazieră
(Kunertova, 2021, p. 5)

În teorie, această combinație de viteză, precizie, surpriză și manevrabilitate face apărarea împotriva armelor hipersonice mult mai dificilă decât în cazul rachetelor balistice standard sau de croazieră și, prin urmare, le face mult mai destabilizatoare. Cu toate acestea, realitatea este mai nuanțată: „Viteza, acuratețea, manevrabilitatea și altitudinea neobișnuită pot reduce timpul de avertizare și de decizie și pot spori capacitatea de a lovi obiectivele asociate cu armele nucleare cu arme convenționale”, a declarat Kingston Reif, directorul pentru politica de dezarmare și reducerea amenințărilor la Asociația privind Controlul Armamentelor. (Mackinnon, 2019).

Ca parte a reînnoirii accentului pus pe capacitățile pentru un război convențional de mare finalitate, reprezentanți ai Departamentului Apărării al SUA (DoD) și-au exprimat îngrijorarea cu privire la faptul că superioritatea tehnologică

a armelor convenționale a fost redusă sau, în unele cazuri, chiar a fost eliminată de către China și (în anumite domenii) de Rusia. Ca răspuns, DoD a întreprins o serie de acțiuni în ultimii ani, destinate să contribuie la menținerea sau la recâștigarea superiorității SUA în tehnologiile armelor convenționale, inclusiv creșterea finanțării cercetării și dezvoltării pentru noile tehnologii aplicabile domeniului militar, cum ar fi inteligența artificială, armele autonome fără pilot, armele hipersonice, armele cu energie direcționată, biotehnologia și tehnologia cuantică. În plus față de eforturile menționate, pentru menținerea superiorității tehnologice a SUA în arme convenționale, DoD pune un nou accent pe inovație și viteză în dezvoltarea și implementarea sistemului de arme, astfel încât să se realizeze o tranziție mai rapidă și eficientă a noilor tehnologii de arme în sisteme ce sunt întrebuințate în teren.

Strategia americană de Apărare Națională (National Defense Strategy) din 2018 are ca prevedere principală performanța propulsiei la viteză relevantă. Succesul nu mai aparține țării care dezvoltă prima o nouă tehnologie, ci, mai degrabă, celei care o integrează mai bine și își adaptează strategia de luptă. Procesele actuale nu sunt reactive la necesitate: „DoD este super optimizat pentru o performanță excepțională, în scopul asigurării de decizii, politici și capacități oportune pentru cei ce duc războiul. Răspunsul nostru va fi să se prioritizeze viteza de propulsie, adaptarea continuă și modernizări modulare frecvente. Nu trebuie să acceptăm lanțurile de aprobare greoaie, aplicații risipitoare de resurse în spațiul necompetitiv sau o gândire axată excesiv pe riscuri care împiedică schimbarea. Realizarea performanței înseamnă că vom renunța la practici și structuri de management învechite, în timp ce vom integra cunoștințele rezultate din inovația afacerilor”. (Department of Defense, 2018, p. 10). DoD a recurs la măsuri pentru a accelera dezvoltarea sistemului de armament, iar autoritatea de luare a deciziilor a fost delegată categoriilor de forțe. (Government Accountability Office, 2020).

Numeroase arme pot fi folosite în scopuri ofensive și defensive, însă armele hipersonice, în special cele stabilite utilizării într-un context regional, sunt destinate, în primul rând, să fie întrebuințate ofensiv, pentru a distruge obiectivele inamice decisive, inclusiv facilitățile de comandă și control. Acest lucru ridică două preocupări majore: riscul de escaladare rapidă de la o criză minoră la un război complet generalizat și escaladarea neintenționată de la războiul convențional la cel nuclear.

Armele hipersonice, planoarele propulsate funcționează prin utilizarea unei rachete balistice cu mai multe trepte ca etapă de proiectare, propulsând un vehicul pe o orbită în apropierea Pământului, care, apoi, coboară și începe să planeze,

la viteze hipersonice, la limita atmosferei. Pe măsură ce vehiculul coboară înapoi pe Pământ, se stabilizează și începe să traverseze atmosfera într-o fază „de planare”, înainte de a coborî în picaj spre ținta repartizată în faza terminală.

SITUAȚIA PRIVIND EVOLUȚIA ARMELOR SUPERSONICE

De la începutul confruntărilor armate, când statele au început să ducă războaie, viteza a fost un factor cheie în luptă, în special la declanșarea războiului. Concentrarea rapidă și angajarea forței pot ajuta un beligerant să învingă un inamic și să evite un război costisitor de uzură, abordare care a stat la baza strategiei „blitzkrieg” a Germaniei (războiul fulger) în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și a campaniei „șoc și groază” a SUA împotriva Irakului, în 2003. (Klare, 2019). Astăzi, viteza va schimba și mai mult calculele privind lupta și descurajarea, prin implementarea iminentă a armelor hipersonice. Cu timpul dintre lansare și impactul la țintă diminuat la 10 minute sau mai puțin, implementarea acestor arme va introduce amenințări noi și puternice privind stabilitatea nucleară globală.

Armele hipersonice sunt menționate de către adepți ca fiind deosebit de eficiente la declanșarea luptei, când pot ataca obiective decisive ale adversarului, inclusiv radarele apărării aeriene, dispozitivele de luptă, bateriile de rachete și facilitățile de comandă și control. Neutralizarea acestor facilități într-o etapă timpurie a conflictului ar putea sprijini pregătirea atacurilor următoare ale forțelor aeriene, navale și terestre. Cu toate acestea, deoarece aceleași facilități sunt adesea integrate în sistemele de comandă și avertizare nucleară ale unui stat posesor de arme nucleare, atacurile împotriva lor ar putea fi interpretate de statul țintă ca preambul pentru o primă lovitură de dezarmare și acesta ar putea declanșa utilizarea timpurie a propriilor sale arme nucleare. (Ib.). Numeroase țări dezvoltă arme hipersonice care zboară la viteze de cel puțin Mach 5 (de cinci ori viteza sunetului). (Speier, 2017, pp. 53-93). Aceste arme hipersonice sunt împărțite în două categorii esențiale:

- *vehiculele cu deplasare hipersonică – planoarele hipersonice (Hypersonic Glide Vehicle/HGV)* sunt lansate de o rachetă înainte de a plana către o țintă;
- *rachetele de croazieră hipersonice – (Hypersonic Cruise Missile/HCM)* sunt propulsate de motoare de mare viteză ce folosesc forța aerului sau „aeroreactoare”, după repartizarea țintei.

Diferența principală dintre cele două este că racheta de croazieră hipersonică este propulsată pe toată durata zborului de un aeroreactor (scramjet), în timp ce planoarele sunt un hibrid: sunt accelerate la viteze hipersonice cu ajutorul unui motor rachetă – booster, până la o altitudine (de circa 19-20 km) predeterminată,

după care planorul se separă și planează până la țintă, fiind, totodată, capabil să manevreze așa cum un vehicul de reintrare specific *rachetelor balistice intercontinentale (Intercontinental Ballistic Missile/ICBM)* n-o poate face.

Așadar, în prima etapă, avem un zbor propulsat până la o altitudine predeterminată, apoi, planorul se separă, reduce altitudinea și manevrează până la țintă. Evident, *cu cât manevrează mai mult, cu atât pierde mai multă viteză*. Detalii privind funcționarea unei rachete hipersonice de croazieră sunt prezentate în *figura nr. 2*.

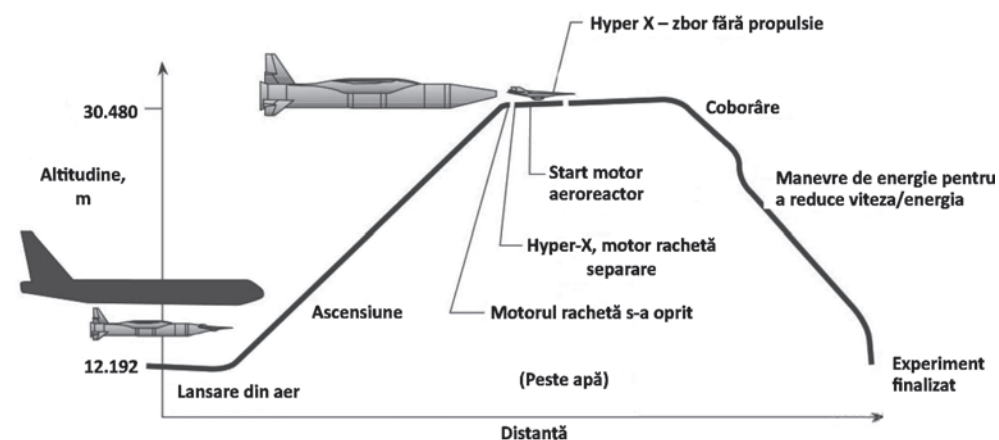

Figura nr. 2: Etapele pornirii unui motor aeroreactor (NASA, p. 2)

În mod cert, planorul este o scurtătură în obținerea armei hipersonice și, deși prezintă certe avantaje în fața unei rachete balistice clasice, este departe de provocările și avantajele furnizate de o rachetă de croazieră capabilă să susțină viteza hipersonică pe toată durata zborului. Avem un corp care zboară prin atmosferă (sub 90 km altitudine, probabil, undeva între 20 și 30 km altitudine), pe distanțe mari (1.000-2.000 km), propulsat permanent de un motor aeroreactor – scramjet – și care mai trebuie să fie și capabil să manevreze.

Spre deosebire de rachetele balistice, armele hipersonice nu urmează o traiectorie balistică și pot manevra pe traiectorie către ținta lor. Armele hipersonice ar putea permite „opțiuni reactive de lovire, la distanță mare, împotriva amenințărilor critice – presante, protejate, la distanță și/sau iminente-critice (cum ar fi rachetele mobile terestre), atunci când alte forțe nu sunt disponibile, au interzis accesul sau nu sunt recomandate”. (U.S. Congress, 2019, p. 16). Armele hipersonice convenționale utilizează numai energia cinetică-energetică, derivată din mișcare, pentru a distruge țintele fixe sau, în viitor, facilitățile subterane. (Speier, 2021, p. 13).

Armele hipersonice ar putea eluda detectarea și apărarea împotriva acestora datorită vitezei, manevrabilității și altitudinii scăzute a zborului. (DoD, 2019-1, pp. 2-10). De exemplu, radarele dispuse terestru nu pot detecta armele hipersonice până târziu, în ultima parte a zborului rachetei. (Speier, 2019, pp. 9, 11). Această detectare întârziată comprimă timpul de luare a deciziei pentru factorii de decizie care evaluează opțiunile de răspuns și pentru un sistem defensiv ce interceptează arma care atacă – permite, probabil, doar o singură încercare de interceptare. (Acton, 2021).

Unii analiști au sugerat că dispozitivele senzorilor dislocați în spațiu – integrate cu sisteme de monitorizare și conducerea focului pentru a controla interceptoare de înaltă performanță sau cu armele cu energie direcționată –, teoretic, ar putea prezenta opțiuni viabile pentru apărarea împotriva armelor hipersonice în viitor. Într-adevăr, Revizuirea Apărării Antirachetă din 2019 a SUA menționează că „astfel de senzori exploatează zona mare vizibilă din spațiu pentru perfecționarea monitorizării și detectarea timpurie a potențialelor amenințări, inclusiv a planoarelor hipersonice și rachetelor de croazieră hipersonice”. (DoD, 2019-2, pp. 6, 30). Cei care susțin aceste eforturi de dezvoltare argumentează că armele hipersonice ar putea consolida descurajarea, precum și asigurarea armatei SUA cu capacitatea de a neutraliza capabilități, cum ar fi sistemele avansate de apărare aeriană și rachetele care formează baza strategiilor de interdicere zonală a adversarilor SUA. (Zakheim, 2019, p. 2). Strategia americană de apărare din 2018 identifică armele hipersonice ca una dintre tehnologiile cheie „(asigurând Statele Unite) că vor fi capabile să lupte și să câștige războaiele viitorului”. (DoD, 2018, p. 3).

Spre deosebire de programele din China și Rusia, armele hipersonice ale SUA trebuie să fie dotate cu încărcătură convențională, ceea ce înseamnă că vor necesita, probabil, o mai mare precizie și vor fi mai dificil de realizat din punct de vedere tehnic decât sistemele chinezești și rusești armate nuclear. Într-adevăr, potrivit unuia dintre experții în domeniu, „un planor armat nuclear ar fi mai eficient chiar dacă ar fi de 10 sau chiar de 100 de ori mai puțin precis (decât un planor armat convențional)” datorită efectelor exploziei nucleare. (Acton, 2017, pp. 161, 165). Potrivit raportărilor din surse deschise, Statele Unite au un număr mai mare de programe majore în dezvoltare privind armele hipersonice ofensive și tehnologia hipersonică. DoD investește, de asemenea, în capabilități de contracarare a armelor hipersonice.

Deși Statele Unite, Rusia și China posedă cele mai avansate programe privind armele hipersonice, o serie de alte țări, inclusiv Australia, India, Franța, Germania și Japonia, dezvoltă, de asemenea, tehnologia armelor hipersonice. Începând

cu anul 2007, Statele Unite au colaborat cu Australia cu privire la Programul de experimentare-cercetare internațională a zborului hipersonic pentru a dezvolta tehnologii hipersonice. Cel mai recent test a fost realizat cu succes în iulie 2017 și a explorat dinamica zborului unui vehicul de planare hipersonic Mach 8. India a colaborat în mod similar cu Rusia în ceea ce privește dezvoltarea unei rachete de croazieră hipersonice Mach 7. Franța, la rândul ei, a colaborat și are acord cu Rusia cu privire la dezvoltarea tehnologiei hipersonice. Germania a testat cu succes un vehicul planor hipersonic experimental în 2012; cu toate acestea, rapoartele indică faptul că Germania ar fi renunțat la finanțarea pentru program. În cele din urmă, Japonia dezvoltă rachete de croazieră hipersonice și proiectile de planare cu hiper viteză. Alte țări, precum Iranul, Israelul și Coreea de Sud, au desfășurat cercetări inițiale privind fluxurile de aer și sistemele de propulsie hipersonice, dar nu pot realiza o capabilitate de arme hipersonice în acest moment. (Speier, 2018). „Pe măsură ce Pentagonul încearcă să prindă din urmă China și Rusia în cursa armelor hipersonice, există o recunoaștere pe scară largă că tehnologia de apărare împotriva armelor capabile să se deplaseze cu Mach 5 sau mai mare, pur și simplu, nu există”. (Mehta, 2019). Acest lucru este susținut de unii analiști, deoarece competitorii SUA, cum ar fi China și Rusia, posedă deja capabilitatea de a lovi Statele Unite cu rachete balistice intercontinentale, care, atunci când sunt lansate în salve, ar putea copleși apărarea împotriva rachetelor americane. (Axe, 2019, p. 14). În plus, acești analiști menționează că, în cazul armelor hipersonice, principiile tradiționale de descurajare susțin că: „este, într-adevăr, o exagerare să încerci să îți imaginezi oricare regim din lume care ar fi atât de sinucigaș, încât s-ar gândi că amenințarea cu întrebuintarea – ca să nu menționăm, de fapt, cu utilizarea – a armelor hipersonice împotriva Statelor Unite ... s-ar termina bine”. (Raitasalo, 2019).

CAPABILITĂȚI ȘI CARACTERISTICI

Rachetele hipersonice (Hypersonic missiles/HM) reprezintă o nouă categorie de arme. Expresia *hipersonic* se referă la proiectile, rachete, nave aeriene și spațiale care pot atinge viteze în atmosferă mai mari decât Mach 5, adică mai mari de 6.174 km/h (vitezele actuale Mach 5 pot varia în funcție de altitudine, condițiile meteorologice locale și temperatură). HM pot fi lansate de pe o varietate de platforme aeriene, de pe mare sau de la sol. Chiar dacă se pot deplasa la viteze mai mari decât HM și, astfel, pot ajunge la țintă mai rapid, rachetele balistice tradiționale, cum ar fi ICBM, și încărcăturile lor utile nu sunt clasificate în mod obișnuit ca arme hipersonice, deoarece nu au capacitatea de a manevra. Ceea ce încadrează HM separat de categoriile tradiționale de rachete balistice și le fac semnificative strategic este

că acestea oferă o combinație de viteză, bătaie, manevrabilitate și acuratețe/precizie. În comparație cu sistemele militare actuale, HM ar permite operații militare la distanțe mai mari, cu timpi de reacție mai scurți și cu o eficacitate mai mare.

Dezvoltarea acestor sisteme a presupus eforturi extrem de complexe și costisitoare, de care puține națiuni au fost capabile. Dezvoltarea sistemelor de zbor hipersonic capabile de zbor continuu, cum ar fi HGV sau HCM, este și mai dificilă. Ambele tipuri de sisteme vor fi proiectate pentru o singură utilizare. Acest lucru le face să fie o etapă intermediară pentru modelele mai provocatoare ale sistemelor reutilizabile care au perioade de zbor mai lungi și o viață operațională mult mai mare. După mulți ani de efort și de investiții concentrate, Statele Unite, Rusia și China pot finaliza aceste capacități costisitoare de unică folosință. Este important faptul că manevrabilitatea oferă, de asemenea, o capacitate semnificativă de a evita sistemele de apărare antirachetă.

În contrast puternic, la scurt timp după separare de racheta balistică încă în ascensiune la altitudini variind de la 42 km până la peste 105 km, HGV reintră în atmosferă și poate manevra și plana de-a lungul stratului superior al atmosferei sau schimba direcția, deplasându-se prin atmosferă pentru sute sau, eventual, mii de kilometri înainte de a lovi ținta. HGV-urile combină cele mai bune caracteristici ale rachetelor balistice și rachetelor de croazieră: vitezele mai mari de Mach 5 și bătaia celor dintâi împreună cu manevrabilitatea și acuratețea acestora din urmă.

Pentru a ilustra, platforma nucleară principală de descurajare a SUA dispusă la sol, ICBM, Minuteman III, are o precizie – adică eroare circulară probabilă (CEP) în accepțiunea DoD – de aproximativ 120 de metri, care evidențiază faptul că jumătate din vehiculele de reintrare în atmosferă (RV) lansate sunt proiectate să lovească în interiorul a 120 de metri de obiectivele selectate; bătaia sa este de 12.997 km (Missile Defense Project, 2018) și se deplasează cu viteze care se apropie de 24.135 km/h. Pe de altă parte, Tomahawk, cea mai avansată rachetă de croazieră din inventarul american, are un CEP de 10 metri, oferindu-i o precizie mult mai mare decât Minutemanul III, dar se deplasează la viteze subsonice (definite între 563 și 1.207 km/h), cu o bătaie de numai 1.667 km. (Ib.). În esență, HGV-urile oferă caracteristici unice planificatorilor militari: viteze neegale de alte arme cinetice, cu excepția rachetelor balistice; potențial, bătaii mai mari decât rachetele balistice; o capacitate mai mare de încărcătură pentru o anumită bătaie; manevrabilitate pe întreaga traiectorie; zbor cu altitudine scăzută; o mare precizie.

Rachetele de croazieră hipersonice vor zbura de multe ori mai rapid, dar vor fi la fel de precise ca rachetele de croazieră de astăzi lansate din aer, de pe mare sau de la sol. Spre deosebire de vehiculele planoare hipersonice, HCM însă

sunt alimentate pe toată durata întregului zbor, rămânând în aer, prin decolare aerodinamică, precum un avion. Pentru exemplu, HCM ating viteze hipersonice datorită unui motor rachetă, după care îl schimbă cu un aeroreactor intern (motor turboreactor cu combustie supersonică), ulterior zburând prin propria lor propulsie. Când HCM devin operaționale, viteza și manevrabilitatea lor le vor face extrem de dificil de neutralizat, deși zboară în intervalul curent de altitudine al apărării aeriene. (Freedberg, 2018). În plus, HM pot fi reconfigurate pentru a fi echipate cu senzori și echipamente de comunicații pentru a acționa ca o platformă de informații, supraveghere și recunoaștere (ISR). Deplasându-se la viteze mai mari de Mach 5, o platformă hipersonică ISR, în unele cazuri, ar putea lovi și survola o zonă de interes, cu o rată ridicată de succes, mai repede decât re poziționarea unui satelit ISR.

Există unele provocări privind sistemele hipersonice și tehnologice. Mai multe obstacole tehnologice trebuie abordate înainte ca o capacitate viabilă HGV să poată fi realizată. Acestea includ asigurarea faptului că integritatea structurală a vehiculului hipersonic rămâne intactă și instrumentele de la bord și încărcătura utilă continuă să funcționeze corect. În mod specific, aceasta include necesitatea de: a gestiona căldura extremă generată în timpul zborului hipersonic prin atmosferă, care ar putea îndepărta învelișurile de protecție ale HGV și distruge electronica de bord; a crea sisteme de orientare care pot oferi o precizie suficientă în timpul zborului hipersonic manevrier; a rezista la forțele aerodinamice enorme cauzate de turbulența asupra vehiculului în timpul zborului. Trebuie să se construiască facilități suplimentare de tunel hipersonic pentru a testa HM în zbor simulat. (Wilson, 2019). Dezvoltarea motoarelor aeroreactoare HCM prezintă provocări particulare. Un aeroreactor trebuie să funcționeze la viteze care ar distruge motoarele standard cu jet. Forțele Aeriene ale SUA au dezvoltat un motor aeroreactor care a fost testat în zbor de patru ori, între 2010 și 2013. Aceste teste au validat fezabilitatea unui vehicul propulsat de un aeroreactor pentru aplicare în domeniul aeronautic, dar încă trebuie să se progreseze în această direcție.

Potrivit dr. Thomas Bussing, vicepreședinte al Sistemelor de Rachete Avansate la Raytheon, lider în dezvoltarea sistemelor hipersonice, în ultimul deceniu, s-au făcut progrese semnificative pentru depășirea unora dintre aceste provocări tehnice, inclusiv progrese în dinamica fluidelor computaționale, a materialelor noi și electronice, a sistemelor de orientare mai capabile să suporte mediul dur al zborului hipersonic. (The Economist, 2019). Pentru a sublinia acest fapt, este de așteptat ca Statele Unite, China și Rusia să desfășoare în curând HM operaționale. De fapt, Rusia susține că are în dispozitiv deja un sistem de rachete hipersonice. O capacitate HM este privită de oficialii din zona apărării SUA ca mijloc de a proiecta puterea

și de a contracara rețelele de interdicere, desfășurate de China, Rusia și, din ce în ce mai mult, de Iran. HM ar spori capacitatea de proiecție a puterii SUA operaționalizând capabilitatea de a ataca obiectivele decisive la începutul unui conflict și pe tot parcursul duratei sale. În afară de activitățile celor trei națiuni menționate, alte națiuni, inclusiv Australia, Franța, Germania, India și Japonia, au efectuat unele cercetări în domeniul HGV. Iranul, Israelul și Coreea de Sud au realizat cercetări de bază asupra aerodinamicii și a sistemelor de propulsie hipersonice, dar nu sunt remarcate în prezent că ar urmări să realizeze o capabilitate de arme hipersonice.

De exemplu, după cum am menționat, un HGV petrece puțin timp în spațiu, mai degrabă cea mai mare parte a deplasării sale este proiectată pe o traiectorie joasă și imprevizibilă în atmosferă care presupune că ținta planificată și traseul pe care îl va urma pentru a lovi ținta ar rămâne în mare parte necunoscute. Acest lucru contrastează cu traiectoriile previzibile, parabolice în spațiu, pe care rachetele balistice tradiționale și RV-urile le respectă și care pot fi determinate imediat după lansare și, în consecință, urmărite și neutralizate. Abordarea optimă a interceptării pe faza ascendentă este o rețea de interceptori dispuși în spațiu, care ar oferi o creștere semnificativă a capacităților de apărare și a capabilităților de interceptare a HGV.

Cum funcționează aeroreactoarele: un motor turboreactor operează, prin combustia combustibilului, într-un curent de aer comprimat prin viteza de înaintare a aeronavei în sine, spre deosebire de un motor normal cu reacție, în care compartimentul compresorului (lamele ventilatorului) comprimă aerul. Fluxul de aer printr-un motor turboreactor este subsonic sau mai mic decât viteza sunetului. Vehiculele propulsate de turboreactor funcționează la viteze de la aproximativ 3 până la 6 Mach. Un aeroreactor (turboreactor cu combustie-supersonică) este un motor turboreactor (un tip de motor cu reacție, în care aerul absorbit pentru combustie este comprimat exclusiv de mișcarea de înaintare a aeronavei) al cărui flux de aer prin motor rămâne supersonic sau mai mare decât viteza sunetului. Vehiculele acționate de aeroreactoare sunt prevăzute să opereze la viteze de cel puțin Mach 15. Testele de la sol ale aeroreactoarelor au arătat acest potențial. (National Aeronautics and Space Administration, 2006, p. 4).

Statele Unite, China și Rusia dezvoltă rachete hipersonice care vor deveni componente din ce în ce mai importante ale arsenalelor lor, în deceniul următor. Viteza, manevrabilitatea și acuratețea HM, cuplate cu impedimentele privind detectarea și localizarea, vor oferi avantaje strategice și tactice unice: creșterea opțiunilor de direcționare a țintelor, inclusiv stabilirea mai precisă și mai rapidă a țintelor sensibile datorită timpului și mobilității; reducerea, în mare măsură,

a timpului adversarului în luarea deciziilor; dificultatea de apărare împotriva acestora; pot fi echipate atât cu încărcături convenționale, cât și nucleare; pot fi utilizate într-o configurație de recunoaștere/supraveghere.

Obstacolele tehnologice care trebuie depășite înainte ca rachetele hipersonice să fie operaționale și să poată fi desfășurate includ: gestionarea căldurii intense produse în zborul hipersonic, care ar putea eroda învelișul de protecție al vehiculului și distruge tehnica electronică de la bord; dezvoltarea sistemelor de ghidare, care oferă acuratețea și capacitatea necesare pentru a rezista forțelor aerodinamice ce acționează asupra vehiculului în timpul zborului hipersonic; finalizarea dezvoltării motoarelor tip aeroreactor și a altor tehnologii necesare pentru a putea desfășura o rachetă de croazieră hipersonică operațională; construirea infrastructurii necesare, cum ar fi instalațiile tunel cu curenți de aer, pentru a testa rachetele hipersonice în condiții ce simulează viteze mai mari de Mach 5.

Armele hipersonice sunt o tehnologie militară cu potențial în schimbarea jocului de putere. Statele Unite, China și Rusia se află în fruntea dezvoltării rachetelor hipersonice. Rachetele hipersonice ofensive, atunci când sunt integrate pe deplin în arsenalele de arme și conectate la rețelele de comandă și control, comunicații și ISR, vor asigura statelor deținătoare avantaje distincte strategice și tactice, prin oferirea de opțiuni mai ample și mai rapide privind selectarea țintelor la scară globală. O gamă mai amplă de opțiuni privind selectarea țintelor va permite lovirea cu HM a țintelor sensibile, ca urmare a timpului redus de expunere și a mobilității, anterior neputând fi lovite din cauza timpului necesar unei rachete pentru deplasare la țintă. Rachetele hipersonice pot genera, de asemenea, efecte de pierdere a coeziunii asupra unui adversar prin neutralizarea „spațiului decizional”, reducând, astfel, timpul său de a lua deciziile necesare. În plus, HM va ridica dificultăți considerabile pentru apărarea împotriva rachetelor din cauza caracteristicilor lor unice, incluzând viteza, capacitatea de manevră și imprevizibilitatea. HM vor reduce substanțial timpul disponibil pentru detectarea, evaluarea, urmărirea și angajarea rachetei care se apropie. Prin urmare, va fi necesară o îmbunătățire a apărării împotriva rachetelor pentru a înlătura amenințarea HM.

Aceasta ar include modernizări la actuala apărare și dezvoltarea de noi sisteme, cum ar fi un strat de senzori spațiali pentru a detecta/urmări HM și interceptorii de înștiințare, precum și capabilități de interceptare pe faza ascendentă în vederea distrugerii HM înainte de eliberarea încărcăturii hipersonice. Faptul că Rusia și China sunt așteptate să desfășoare HM operaționale în curând – Rusia susține că a făcut deja acest lucru – și că, cel mai probabil, o să poarte încărcături nucleare necesită ca apărarea împotriva amenințării hipersonice să devină o prioritate națională pentru Statele Unite. (IFPA National Security Update, 2019, p. 3).

CONCLUZII

Lumea ar fi mai sigură dacă proliferarea rachetelor hipersonice ar fi puternic limitată. Astfel de rachete reprezintă o nouă categorie de amenințări, deoarece sunt capabile atât de manevră, cât și de zbor mai rapid decât 5.000 km/oră. Aceste caracteristici permit acestor rachete să penetreze cele mai multe sisteme de apărare împotriva rachetelor și să comprime suplimentar termenul pentru răspuns din partea unui stat aflat sub atac. Proliferarea unor astfel de rachete, cu excepția Statelor Unite, Rusiei și Chinei, ar putea avea ca rezultat comprimarea termenelor acestora lor de răspuns împotriva altor puteri, conform procedurilor stabilite forțelor strategice privind declanșarea timpurie a stărilor de pregătire – cum ar fi strategia „*lansării de avertisment*”. Și o astfel de proliferare ar putea permite acestor state să amenințe mai credibil cu atacuri asupra marilor puteri.

Fiecare dintre aceste țări și-a inițiat propriul obiectiv privind armele hipersonice pentru scopuri strategice unice, dar toate par să-și fi accelerat recent eforturile, parțial pentru a depăși progresele realizate de rivalii lor – comportament care are toate caracteristicile unei curse clasice de înarmare. Aceste arme hipersonice sunt destinate pentru scopuri ofensive în stadiul incipient al unui conflict, aspect evident în politica strategică a SUA.

Timpul de zbor atmosferic, persistent, de mare viteză și lung al vehiculelor hipersonice, consecință a unui mediu de operare extrem de sever, necesită noi sisteme, componente, materiale, instrumente de proiectare și instalații de testare.

Rachetele hipersonice pot fi amenințări viabile atât timp cât principalele provocări tehnologice specifice zborului propulsat hipersonic își găsesc soluții. Sunt arme ofensive, menite să comprime timpul până la țintă și să scadă capacitatea de reacție a inamicului vizat. Există deja informații privind dezvoltarea unor radare capabile să le detecteze și să le urmărească (în ciuda norului de plasmă care ecranează) și, probabil, se vor vedea în curând și rețele de sateliți special configurate în acest scop, fiind vizate rachetele cu rază lungă de acțiune.

Planurile pentru programele de arme hipersonice ar putea lua în considerare o serie de întrebări cu privire la raționamentul armelor hipersonice, costurile estimative și implicațiile pentru stabilitatea strategică și controlul armamentelor. Unii lideri militari și-au exprimat îngrijorarea, menționând în documentele explicative că dezvoltarea rapidă a cercetării în domeniul hipersonic are potențialul de a rezulta în sisteme de suport specific, care cresc capacitățile și costurile.

În ceea ce privește stabilitatea strategică, analiștii au opinii diferite cu privire la implicațiile strategice ale armelor hipersonice. S-au identificat doi factori care ar putea determina implicații semnificative pentru stabilitatea strategică: durata

scurtă de zbor a armei, care, la rândul său, comprimă timpul de reacție, și traseul de zbor imprevizibil, care ar putea genera incertitudine cu privire la presupusa localizare a armei ca țintă și, prin urmare, sporește riscul de eroare sau de escaladare neintenționată în cazul unui conflict. Se poate considera că escaladarea neintenționată ar putea să apară ca urmare a ambiguității focoselor de război sau a incapacității de a distinge între o armă hipersonică cu focos convențional și una cu armament nuclear.

Cu toate acestea, pot fi două abordări: chiar dacă un stat știa că un HGV lansat spre el a fost armat cu încărcătură convențională, acesta ar putea fi inclus în categoria armelor strategice, indiferent de categoria unde a fost încadrat de statul care a lansat arma și decide că un răspuns strategic a fost justificat. Diferențele în percepția amenințărilor și secvențele escaladării ar putea avea ca rezultat o escaladare neintenționată. Cea de a doua abordare se referă la implicațiile strategice ale armelor hipersonice, care sunt minime și nu schimbă mult echilibrul strategic și capacitățile militare.

Tratatul New START privind armele strategice ofensive între Statele Unite și Rusia nu acoperă, în prezent, armele care se deplasează pe o traiectorie balistică mai puțin de 50% din zborul lor, așa cum se deplasează mijloacele planoare hipersonice și rachetele de croazieră hipersonice.

Toate cele trei puteri majore au explorat utilizări similare ale tehnologiilor hipersonice, dar calculele lor strategice în implementare par să varieze. Statele Unite, în primul rând, explorează întrebuintarea armelor într-un conflict regional, non-nuclear, iar Rusia subliniază că utilizează armele hipersonice atât în varianta convențională, cât și în cea nucleară. Oricare ar fi situația, viteza de atac determină, în mare parte, accelerarea dezvoltării armelor hipersonice, împreună cu manevrabilitatea lor extinsă și invulnerabilitatea percepută față de sistemele defensive existente.

Ca o alternativă, se poate propune negocierea unui nou acord internațional de control al armamentelor, care va institui un moratoriu sau interzicerea testelor cu arme hipersonice. Aceasta ar presupune că interzicerea testărilor ar fi un mijloc „foarte verificabil” și „foarte eficient” de prevenire a unei potențiale curse a înarmărilor și de conservare a stabilității strategice. Se poate considera, de asemenea, că o interdicție privind testarea ar fi imposibilă, deoarece nu se poate face o distincție tehnică clară între rachetele hipersonice și alte capacități convenționale care sunt mai puțin prompte, au bătaie mai scurtă și au, totodată, potențialul de a submina descurajarea nucleară.

BIBLIOGRAFIE:

1. Acton, J.M. (2017). *China's Advanced Weapons*. Testimony to the U.S. China Economic and Security Review Commission, <https://carnegieendowment.org/2017/02/23/china-s-advanced-weapons-pub-68095>, pdf, accesat la 10 septembrie 2021.
2. Acton, J.M. (2018). *Hypersonic Weapons Explainer – Carnegie Endowment for International Peace*, summary, <https://carnegieendowment.org/2018/04/02/hypersonic-weapons-explainer-pub-7595>, pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
3. Axe, D. (2019). *How the U.S. is Quietly Winning the Hypersonic Arms Race*. The Daily Beast, <https://www.thedailybeast.com/how-the-us-is-quietly-winning-the-hypersonic-arms-race>, accesat la 3 septembrie 2021.
4. Freedberg S.J., Jr. (2021). *Breaking defense, DoD Boosts Hypersonics 136% in 2019: DARPA*, accesat la 10 septembrie 2021.
5. Klare, M.T. (2019). *An 'Arms Race in Speed': Hypersonic Weapons and the Changing Calculus of Battle*. Arms control association, <https://www.armscontrol.org/act/2019-06/features/arms-race-speed-hypersonic-weapons-changing-calculus-battle>, accesat la 10 septembrie 2021.
6. Kunertova, D. (2021). *New Missiles, Eroding Norms. European Options after the Demise of the INF Treaty*. Djøf Publishing în cooperare cu The Centre for Military Studies, https://cms.polsci.ku.dk/publikationer/nye-missiler-udhulede-normer-europaeisk-sikkerhed-efter-inf-traktatens-ophoer/download-cms-rapport/CMS_Report_2021__4_New_missiles__eroding_norms.pdf, accesat la 3 septembrie 2021.
7. Mackinnon, A. (2019). *Russia's New Missiles are Aimed at the U.S.* Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2019/03/05/russias-new-missiles-are-aimed-at-you-weapons-hypersonic-putin-united-states-inf/>, accesat la 3 septembrie 2021.
8. Mehta, A. (2019). *Is the Pentagon Moving Quickly Enough on Hypersonic Defense?* Defense News, <https://www.defensenews.com/pentagon/2019/03/21/is-the-pentagon-moving-quickly-enough-on-hypersonic-defense/>, pdf, accesat la 10 septembrie 2021.
9. Raitasalo, J. (2019). *Hypersonic Weapons are No Game-Changer*. The National Interest, <https://nationalinterest.org/blog/buzz/hypersonic-weapons-are-no-game-changer-40632>, pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
10. Speier, R.H. (2018). *Hypersonic Missiles: A New Proliferation Challenge*. The Rand blog, <https://www.rand.org/blog/2018/03/hypersonic-missiles-a-new-proliferation-challenge.html>, accesat la 10 septembrie 2021.
11. Speier R.H. et al. (2017). *Hypersonic Missile Proliferation: Hindering the Spread of a New Class of Weapons*. RAND Corporation, summary, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2137.html, pdf, accesat la 10 septembrie 2021.
12. Zakheim R., Karako, T. (2019). *China's Hypersonic Missile Advances and U.S. Defense Responses*. Hudson Institute, <https://s3.amazonaws.com/media.hudson.org/China%20Hypersonic%20Missile%20Advances%20and%20U.S.%20Defense%20Responses%20-%20Final%20Transcript.pdf>, pdf, accesat la 3 septembrie 2021.
13. Wilson, J.R. (2019). *The emerging world of hypersonic weapons technology*. Military & Aerospace Electronics, <https://www.militaryaerospace.com/power/article/14033431/the-emerging-world-of-hypersonic-weapons-technology.pdf>, accesat la 12 septembrie 2021.

14. Department of Defense (DoD) (2018). *Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America: Sharpening the American Military's Competitive Edge*, <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>, accesat la 10 septembrie 2021.
15. DoD (2019-1). *Missile Defense Review*, <https://www.defense.gov/Portals/1/Interactive/2018/11-2019-Missile-Defense-Review/The%202019%20MDRExecutive%20Summary.pdf>, accesat la 10 septembrie 2021.
16. DoD (2019-2). *Missile Defense Review*, http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2019/01/Missile-Defense-Review_2019_FULL-TEXT.pdf, accesat la 10 septembrie 2021.
17. DoD (2018). *Summary of the 2018 National Defense Strategy of The United States of America*, <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>, pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
18. The Economist (2019). *Gliding missiles that fly faster than Mach 5 are coming*, <https://www.economist.com/science-and-technology/2019/04/06/gliding-missiles-that-fly-faster-than-mach-5-are-coming>, pdf, accesat la 3 septembrie 2021.
19. Government Accountability Office (2020). *Defense Acquisitions [:] Senior Leaders Should Emphasize Key Practices to Improve Weapon System Reliability*, GAO-20-151, <https://www.gao.gov/assets/gao-20-151.pdf>, accesat la 10 septembrie 2021.
20. IFPA National Security Update, *Hypersonic Missiles and U.S. Security*, http://www.ifpa.org/pdf/natlSecUpdates/IFPA%20National%20Security%20Update%2011_Hypersonic%20Missiles_13%20Nov%202019.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
21. Missile Defense Project (2018). *Minuteman III, Missile Threat*. Center for Strategic and International Studies, <https://missilethreat.csis.org/missile/minuteman-iii>, pdf, accesat la 10 septembrie 2021.
22. Missile Defense Project (2018). *Tomahawk, Missile Threat*. Center for Strategic and International Studies, <https://missilethreat.csis.org/missile/tomahawk/>, pdf, accesat la 16 septembrie 2021.
23. National Aeronautics and Space Administration, *NASA Hyper-X Program Demonstrates Scramjet Technologies X-43*, https://www.nasa.gov/centers/langley/pdf/142891main_X43A_2006.pdf, pdf, accesat la 3 septembrie 2021.
24. *Strategic Concept for the Defence and Security of the members of the North Atlantic Treaty Organization*. NATO Official texts, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications-2012023_strategic-concept-2010-eng.pdf, accesat la 10 septembrie 2021.
25. U.S. Congress, Senate Committee on Armed Services (2019). *Testimony of John E. Hyten*. Hearing on United States Strategic Command and United States Northern Command, https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Hyten_02-26-19.pdf, accesat la 10 septembrie 2021.

PROFESIONALIZAREA ȘI PERFORMANȚA FORȚELOR ARMATE – ELEMENTE CHEIE ÎN CONFRUNTAREA CU TENDINȚELE GLOBALE DE SCHIMBARE –

Drd. Alina-Elena IONAȘCU (HULUBA)

Baza 91 Logistică a Forțelor Aeriene „General „Andrei Popovici”, București

Prof.univ.dr. Toma PLEȘANU

Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

Tendințele de schimbare din organizațiile militare s-au accelerat în ultimele decenii pe fondul transformărilor societale, al celor din mediul de securitate, precum și al dezvoltării rapide a tehnologiei. Aceste fenomene impun armatelor noi cerințe în ceea ce privește gestionarea eficientă a resurselor umane, un rol cheie fiind atribuit oferirii unui proces de profesionalizare de înaltă calitate, care să asigure performanța forțelor armate și, implicit, capacitatea armatei de a-și îndeplini misiunile. Explorând literatura de specialitate, lucrarea începe cu o notă conceptuală a domeniului care conturează cadrul transformării procesului de formare din perspectiva elementelor cheie interdependente. În plus, lucrarea evidențiază tendințele care au impact asupra organizațiilor militare, accentul căzând pe explorarea modului în care profesionalizarea se transformă pentru ca personalul militar să poată răspunde unor contexte provocatoare, contribuind, astfel, la performanța forțelor armate. În final, propunem câteva linii de ghidare pentru viitoarele demersuri științifice pe acest subiect.

Cuvinte-cheie: profesionalizare, performanță, formare, forțe armate, tendințe.

INTRODUCERE

Imperativele secolului XXI, marcat de complexitate, incertitudine, dinamism, tehnologie și competitivitate, sunt evidente în tendințele de reconfigurare a managementului resurselor umane la nivelul organizațiilor din întreaga lume. Deși este posibil ca abordările să nu fie exact aceleași prin prisma politicilor și instrumentelor utilizate, de la organizațiile civile și până la forțele armate, pornim în demersul nostru de la premisa conform căreia oamenii reprezintă resursa-cheie în atingerea obiectivelor instituționale, iar educația și formarea personalului sunt veriga strategică pentru a avea angajați „de înaltă calitate” și, implicit, capacitate de a produce performanță cu valoare adăugată mai bună.

De altfel, pe măsură ce aceste imperative sporesc, crește și nivelul de risc, organizațiile fiind puse în postură de a se confrunta cu situații de criză noi. Pe baza revizuirii literaturii de specialitate, această lucrare se concentrează pe modul în care profesionalizarea forțelor armate poate contribui la performanța organizațională atunci când se confruntă cu noi condiții de acțiune. În acest sens, prezentul demers se fundamentează pe stadiul cunoașterii în domeniu, examinat prin studiul bibliografic, o analiză tematică și observarea bazată pe experiența noastră rezultată din calitatea de beneficiar, respectiv de furnizor de educație. De aceea, vom identifica perspectivele teoretice asupra profesionalizării și performanței forțelor armate, ca elemente cheie interdependente în cadrul transformărilor din domeniul militar. Pentru aceasta, analiza tematică a tendințelor în schimbare va avea în vedere implicațiile pe care le au provocările asociate lumii contemporane asupra spectrului conflictelor și, implicit, a profesionalizării.

În final, vom avea în vedere trecerea în revistă a unor linii de ghidare pentru cercetările viitoare privind pregătirea profesională a personalului militar în sinergie cu principiul performanței bazate pe competențe și integrarea noilor tehnologii.

NOTĂ CONCEPTUALĂ: PERSPECTIVELE TEORETICE PRIVIND PROFESIONALIZAREA ȘI PERFORMANȚA

Sub impactul schimbărilor societale și al provocărilor din mediul de securitate, care impun eforturi politico-diplomatice globale pentru a asigura o pace durabilă și o creștere economică sustenabilă, interesul pentru studiul profesionalizării MANAGEMENTUL RESURSELOR PENTRU APĂRARE

forțelor armate este, în mare parte, o expresie a tranziției armatei de la misiunile convenționale la cele asociate cu derularea operațiilor militare de stabilitate. Adicional, integrarea tehnologiilor în misiunile forțelor armate a marcat modul de operare și – în consecință – importanța acordată profesionalizării personalului în corelație cu performanța, ca garant al îndeplinirii cu succes a misiunilor contemporane.

Astfel, înainte de a evidenția tendințele provocatoare care au impact asupra organizațiilor militare din perspectiva modului în care profesionalizarea se transformă pentru ca personalul militar să poată răspunde unor contexte provocatoare contribuind la performanța forțelor armate, este necesar să schițăm câteva considerații conceptuale cheie. Pentru a analiza profesionalizarea și performanța forțelor armate, este necesar să definim termenii și conceptele generale.

Termenul de *profesie* a fost analizat cu precădere de către sociologi, ce îl definesc ca fiind „o activitate care incumbă un corp teoretic și aplicativ, cu un grad ridicat de autonomie și control asupra exercitării activității, o etică proprie a grupului profesional și un sentiment de corporație care leagă practicienii profesioniști” (Nurcia, 2018, p. 42). În aceeași ordine de idei, profesia este văzută ca un proces în două faze: primară sau anticipativă, asociată cu dispoziția unui individ de a adera la valorile unei ocupații care-l interesează, respectiv secundară sau profesională, bazată pe dorința persoanei de a accede într-un anumit grup, specializându-se (Ongiti, 2012, p. 33). Putem observa însă că există o congruență puternică între cele două abordări în ceea ce privește necesitatea aderării la un cumul de valori specifice organizației, aprofundarea și valorificarea acestora prin contribuțiile în cadrul grupului.

Având în vedere aceste aspecte, conceptul de *profesionalizare*, examinat în sensul sociologiei organizaționale (Parry, Stavrou, Lazarova, 2013, p. 16), include patru dimensiuni:

1. cunoștințele necesare pentru îndeplinirea sarcinilor profesionale;
2. stimulentele legate de persoanele care fac parte din profesie;
3. codul etic și normativ care susține acțiunea practică în profesia cuiva;
4. autonomia legată de profesie în ceea ce privește alte funcții din cadrul organizației.

În acest caz, putem spune că profesionalizarea presupune dezvoltarea persoanelor cu un anumit nivel de calificare într-o funcție și un grad sporit de angajament atât față de profesie, cât și față de organizație.

Din punct de vedere al specificului militar, studiul profesiei a fost un subiect de interes pentru cercetătorii pioneri din domeniul sociologiei militare. În sensul său clasic, profesionalizarea în domeniul militar este analizată de către Samuel Huntington din perspectiva războinicului modern care, evoluând din diletantul aristocratic, este angajat în trei caracteristici distinctive ale profesiei militare, și anume (Huntington, 1957, pp. 8-10):

- a. expertiza, care separă profesionistul de militarul laic (neutru) grație competențelor dobândite prin educație și formare;
- b. responsabilitatea, văzută prin prisma obligației militarului de a folosi altruist competențele dobândite în numele statului;
- c. corporația, care se fundamentează pe „*sentimentul unității organice*” și pe „*conștiința*” că sunt un grup diferit de laici, obținute prin disciplină și instruire.

În consens cu evoluția mediului de securitate, studiul profesionalizării forțelor armate a devenit o provocare începând cu experiența dobândită în misiunile specifice operațiilor altele decât războiul (Operations Other Than War/OOTW), care a impus analiza modului de pregătire a personalului militar. În acest sens, Anthony King susține că profesionalismul militar se fundamentează pe competențele care permit resurselor umane din armatele lumii să interacționeze, să coopereze și să se angajeze în operațiile contemporane (Anthony, 2011, p. 235). În aceeași ordine de idei, Charles Kirke promovează ideea conform căreia personalul orientat pe cunoștințele teoretice și deprinderile practice care-i definesc pregătirea nu mai acceptă conduita bazată pe supunere necondiționată față de ordinea specifică armatelor tradiționale (Kirke, 2010, pp. 359-380). Urmând aceste considerente, Caforio conceptualizează în cercetările sale (2018, pp. 273-296) profesionalizarea ofițerilor. Acesta menționează că, în general, faza de profesionalizare a ofițerilor are două obiective majore. Primul este de a înzestra individul cu expertiza necesară pentru exercitarea profesiei. Al doilea este de a transforma socializarea anticipativă într-o socializare profesională adevărată și completă, prin intermediul programelor educaționale care cuprind atât subiecte strict militare (de regulă, istorie militară, tactică, exerciții militare, antrenamente de luptă ș.a.m.d.), cât și discipline specifice domeniului universitar (în general: relații internaționale, drept, limbi străine, economie ș.a.m.d.).

Împreună, aceste abordări formează caracteristicile de bază ale profesionalizării forțelor armate care, în opinia noastră, reprezintă procesul cheie în furnizarea resurselor umane de înaltă calitate de care depinde succesul organizațiilor militare.

Din punct de vedere al societății moderne, obsedată de eficiență și eficacitate, termenul de performanță individuală sau organizațională servește drept măsură a productivității, a rezultatelor obținute sau a calității bazate pe minimizarea intrărilor și maximizarea beneficiilor (Beer, Paul, Brewster, 2015, pp. 427-438). Totuși, din perspectiva criteriilor specifice managementului organizațional, profesorul Michel J. Lebas susține că performanța se referă la capacitatea materializată în viitor prin câteva atribute esențiale, precum: crearea de locuri de muncă; calitatea de „*bun social*”; securitatea ocupării forței de muncă pentru personalul firmei; inovativitate în procesul de producție/furnizare servicii; satisfacția „*clientului*”; creșterea cotei de piață; „*impactul asupra mediului*”; avans tehnologic etc. (Lebas, 1995, pp. 23-35). Din punct de vedere al abordării construite din perspectivă psihologică, performanța presupune concentrarea pe practicile necesare pentru valorificarea competențele angajaților și satisfacerea nevoilor acestora, elementele de bază fiind abilitatea, motivația și oportunitatea, cunoscute drept *modelul AMO* (Ability, Motivation and Opportunity; Purcell, Hutchinson, 2007, pp. 3-20). Adicional, bazându-se pe criteriile de performanță determinate organizațional și comportamental, Herman Aguinis ajunge la concluzia că performanța „*se referă la comportament sau la ceea ce fac angajații și nu la ceea ce produc angajații sau rezultatele muncii lor*” (Herman, 2013, p. 88).

Cu toate acestea, considerăm că reducerea discuției privind performanța individului la observarea comportamentului acestuia în defavoarea rezultatelor nu este potrivită cu abordarea din această lucrare. În acest sens, avem în vedere poziția Institutului de Excelență în Furnizarea de Personal și Dezvoltare (The Chartered Institute of Personnel and Development/CIPD), care încurajează o discuție despre „*modul în care resursele umane își pot crește în continuare impactul asupra performanței pe termen lung*” (Management Center for Evidence-Based, 2016). Astfel, ne aliniem opiniei potrivit căreia definirea performanței presupune un set de activități interconectate ce vizează stabilirea obiectivelor prin care personalul își poate conștientiza rolul în strategia organizațională, corelându-le cu instruirea, dezvoltarea, evaluarea și recompensarea pentru îmbunătățirea rezultatelor individuale și organizaționale (Hutchinson, 2013, p.2).

Așadar, rămânând fideli problematicii legate de importanța abordării relației de interdependență dintre profesionalizare și performanță, perspectivele teoretice prezentate în această secțiune servesc drept fundament teoretic al analizei noastre privind tendințele în schimbare ale forțelor armate și al propunerilor noastre referitoare la potențialele linii de ghidare pentru viitoarele studii științifice pe acest subiect.

TENDINȚELE ORGANIZAȚIILOR MILITARE ÎN SCHIMBARE. CUM S-A TRANSFORMAT VIZIUNEA ASUPRA PROFESIONALIZĂRII PENTRU CA FORȚELE ARMATE SĂ RĂMÂNĂ PERFORMANTE ÎN TIMP?

„*Armata se adaptează, reînvăță și se transformă continuu, pentru a depăși potențialii adversari*”. (Pomper, 2020)

Întrucât adaptarea la evoluțiile din mediul economic, socio-cultural, geopolitic, tehnologic influențează obiectivele companiilor și ale instituțiilor publice, atât organizațiile civile, cât și armatele lumii au cunoscut o serie de transformări menite să le ajusteze modul de operare în acord cu noile condiții. În consecință, o piatră de temelie a eforturilor armatelor de a-și îndeplini misiunile la cel mai înalt nivel este de a avea la dispoziție personal militar de înaltă calitate și, în special, lideri cu viziune și expertiză, capabili să conducă structurile în prezent și să producă plusvaloare pentru armată în viitor. Ca atare, unul dintre cele mai discutate aspecte privind transformarea organizațiilor militare, de-a lungul timpului, este profesionalizarea forțelor armate.

Având în vedere aceste aspecte, în prezenta secțiune ne propunem să oferim o imagine clară cu privire la modul în care profesionalizarea forțelor armate s-a transformat pentru ca resursele umane să se adapteze găsind modalități noi și mai bune de a-și îmbunătăți performanțele individuale și rezultatele organizaționale, pe măsură ce condiții neprevăzute și imprevizibile apar.

Pentru aceasta, secțiunea oferă o revizuire a literaturii de specialitate care dezvăluie subiectul complex de înțeles al profesionalizării forțelor armate, din perspectiva abordării larg acceptate a finalității acesteia: transformarea pentru îmbunătățirea performanței și îndeplinirea misiunilor atribuite domeniului militar. Mai precis, analizăm modul în care tendințele în schimbare ale forțelor armate au fost tratate în cazul profesionalizării – ca dimensiune fundamentală a restructurării armatelor în confruntarea cu noile condiții de acțiune. Pornind de la această analiză, în final vom propune câteva linii de ghidare care ilustrează modul în care examinarea acestei relații poate avansa cercetarea empirică și teoria, în beneficiul decidenților care trasează direcțiile strategice în domeniul militar.

În genere, cercetarea empirică asupra organizațiilor militare este legată de perioada imediat următoare finalizării celui de-al Doilea Război Mondial, când orientarea economiei post-industriale spre servicii a determinat popularizarea termenului de resurse umane (Rogers, 2012, pp. 276-277). Atunci s-a oferit statutul de forță critică a resurselor umane în obținerea avantajului competitiv și s-a consacrat

procesul de evaluare a performanței – ca funcție independentă specifică gestionării personalului (McMahan, Bell, Virick, 1998, pp. 193-214). Această abordare îi are ca promotori pe sociologii americani Samuel Stouffer, cunoscut pentru studiul „*Soldatul American*”, și pe Morris Janowitz, care a contribuit la cercetarea organizațiilor militare prin distincția tematică asupra demersurilor științifice din armată, pe care le împarte în trei categorii: „*studii referitoare la organizația militară și profesia militară; studii care tratează relațiile dintre forțele armate și societate; și studii referitoare în special la conflicte și războaie*” (Stouffer et al., 1949).

Raportându-ne la aceste considerații, putem spune că o primă tendință relevantă este amplificarea atenției acordate schimbării structurale a forțelor armate, în sensul devansării abordării universale bazate pe recrutarea în timp de pace și pe mobilizarea națională în timp de război (Manigart, 2018, p. 408) – considerată a fi declinul armatei de masă începând cu anii '60. Practic, îndepărtarea armatei de structura formală a modelului birocratic a devenit semnificativă pentru revizuirea modului în care personalul militar avea să se raporteze din punct de vedere profesional la noile condiții organizaționale.

În acest sens, o abordare relevantă îi aparține „*celui mai influent sociolog militar al națiunii americane*”, Charles Constantine Moskos Jr., care, pentru a evidenția dihotomia dintre formatul instituțional și cel ocupațional specific organizației militare, propune modelul instituție/ocupație (I/O), în 1977 (Moskos, 1977, pp. 41-50). Pentru a reflecta mai bine ce presupune tranziția profesiei militare de la tipologia instituțională la cea ocupațională, cercetătorul revizuieste modelul din perspectiva aspectelor care să arate deopotrivă manifestările opuse și comune, în 1986.

Pe de o parte, atunci când se referă la instituțional (I), Moskos are în vedere militarul tradițional, definit în termeni de valori și norme, prin prisma cărora misiunea organizației militare transcende interesul individual. Pe de altă parte, acesta tratează sfera ocupațională (O) prin referire la militarul a cărui prioritate este interesul personal în defavoarea celui organizațional, poziție legitimă pe fondul principiului „*cerere și ofertă*”, care modelează posturile din armată la fel ca orice loc de muncă din companiile private (Moskos, 1986, pp. 377-382).

Sfârșitul Războiului Rece și, implicit, al lumii bipolare a însemnat, din punct de vedere economic, dezvoltarea funcționării organizațiilor într-un mod global și, implicit, propagarea consecințelor financiare, politice etc. specifice unui colț al lumii la nivelul altor părți ale acesteia. În consecință, statele nu mai pot acționa pe cont propriu și își unesc eforturile pentru a preveni o eventuală stare de instabilitate,

aspect evident și în domeniul militar, unde cooperarea armatelor în alianțe strategice devine o necesitate pentru desfășurarea operațiunilor multinaționale. Aceasta înseamnă că dobândirea caracterului global de către organizațiile militare este o altă tendință în schimbare a forțelor armate post-moderne. Mai mult decât atât, concomitent cu dobândirea caracterului global de către domeniul militar, majoritatea statelor europene se confruntă cu deficite bugetare.

În primul rând, aceasta a condus la o tendință generală de diminuare a cheltuielilor de apărare, care s-a manifestat prin scăderea efectivelor de militari, limitarea achizițiilor de echipamente și restrângerea costurilor de instruire (Manigart, 2018, p. 408). Dorind să valideze ipoteza conform căreia noua „*armată postmodernă*” este consecința adaptării organizației militare la mediul internațional marcat de ascensiunea organizațiilor civile globale, Moskos și Burk propun un nou model, care să evoce tranziția structurală de la armata tradițională la cea orientată spre militarii profesioniști (Moskos, Burk, 1994, pp. 141-162). În aceste circumstanțe, cei doi specialiști afirmă că această nouă perspectivă structurală necesită tranziția de la un soldat de tip luptător la unul capabil să mențină pacea.

În al doilea rând, odată cu tendințele din sfera restructurării forțelor armate – pe fondul sensibilității bugetelor de stat aflate sub lupa critică a societății –, cunoscuta aversiune a personalului militar față de procesul de evaluare, însoțită de un interes scăzut privind eficiența, sistemele judiciare, responsabilitățile clare și determinarea performanței, s-a estompat. Mai exact, această tendință a însemnat că orientarea spre „*standardizarea acțiunilor, exercițiilor și abilităților ghidate de conducerea directă a personalului mai educat și mai în vârstă și, prin urmare, de rang superior care se bazează în principal pe utilizarea regulilor, a procedurilor formale și a puterii de a recompensa, pedepsi sau promova*” (Soeters, 2018, pp. 256-257) s-a schimbat, în sensul că organizațiile militare au devenit mai responsabile, mai transparente și mai eficiente în controlul costurilor și gestionarea timpului (Sommer, 2011).

În ceea ce privește profesionalizarea forțelor armate, acest aspect s-a concretizat printr-o utilizare crescândă a „*comenzii orientate spre misiune*”. Cu toate că aceasta este „*acceptată și chiar încurajată dacă și numai dacă are loc în contextul viziunii comandantului, a obiectivelor misiunii și a cadrelor generale de referință pentru acțiune, precum exerciții standardizate și regulile de angajare*” (Hajjar, 2014, p. 131), abordarea se apropie foarte de mult de managementul performanței.

Din punct de vedere geopolitic, statele lumii au fost puse în fața unor noi provocări la adresa securității. Fenomene precum competiția globală pentru resurse,

terorismul, crima transnațională și violența etnică generează instabilitate în mediul strategic al secolului al XXI-lea și implicații în tot spectrul conflictelor. În acest context, statele suverane au conștientizat importanța derulării unor operații militare altele decât războiul (Military Operations Other Than War/MOOTW), sub autoritatea ONU sau a unei organizații regionale recunoscute. Considerate operații de stabilitate, în care „forța militară este proiectată în scopul de a influența mediul civil și politic, de a facilita acțiunile diplomatice și de a opri activitățile ilegale” (Alexandrescu, Băhnăreanu, 2007, p. 88), acțiunile din spectrul MOOTW au complicat peisajul militar, deoarece armatele există acum nu doar pentru a apăra teritoriul național, ci și pentru a menține o pace durabilă și o dezvoltare economică sustenabilă la nivel global.

Deoarece miza capătă valențe strategice de o importanță critică pentru menținerea stabilității de ansamblu, profesionalizarea în forțele armate este mult mai semnificativă. În acest sens, reținem contribuția lui Giuseppe Caforio, care, în cadrul unui studiu intercultural, a testat ipoteza potrivit căreia ofițerii orientați profesional spre tipologia de războinic sau pe cea de menținător al păcii reacționează diferit la provocările diverse ce caracterizează MOOTW. Presupunerea sa era că cei dintâi întâmpină mai multe dificultăți în a răspunde provocărilor marcate de incertitudine, timp în care cei din a doua categorie manifestă flexibilitate și disponibilitate în relațiile de cooperare neierarhice. Studiul a avut ca grup de lucru ofițeri din nouă țări (Bulgaria, Rusia, Africa de Sud, Ungaria, Italia, Franța, Polonia, Suedia și SUA) cu experiență vastă și diversă în MOOTW. În baza răspunsurilor acestora cu privire la implicațiile derivate din pregătirea și desfășurarea propriu-zisă a misiunilor, Caforio a delimitat trăsăturile celor două tipologii deja cunoscute, războinicul și menținătorul păcii, și a conturat un al treilea tip, sub denumirea modelului soldatului flexibil.

În concepția sa, tipul flexibil este imaginea profesionistului capabil să combine diferite calități, unele dintre ele aparținând modelului războinic, altele modelul de menținere a păcii, pentru a-și adapta performanța la cererile incerte și variabile provenite dintr-un mediu turbulent, așa cum se întâmplă deseori în teatrul OOTW (Caforio, 2007, pp. 232-233). Din această perspectivă, considerăm că orientarea spre tipul flexibil a reclamat necesitatea regândirii procesului de profesionalizare, care trebuia să asigure o compilație de competențe între caracteristicile „războinicului”, definit prin atribute tradiționale (disponibilitatea de a se sacrifica în detrimentul interesului personal, disciplină, ascultare ș.a.m.d.) și cele specifice „menținătorului păcii”, caracterizat prin atribute non-convenționale (pregătire profesională generală, capacitate de expertiză, cooperare).

Având în vedere aceste considerente, Caforio conceptualizează într-una din cercetările sale profesionalizarea prin referire la corpul ofițerilor, atrăgând atenția asupra faptului că procesul de formare trebuie adaptat astfel încât aceștia să răspundă eficient la provocările specifice MOOTW. Acesta afirmă că abordarea „academică” în institutele specifice asigură profesionalizarea acestora și oferă pregătirea de bază, dar este considerată insuficientă de cei interesați. Prin urmare, se consideră că această etapă a educației profesionale a ofițerilor trebuie să fie urmată de o fază pre-operațională, derulată în țara de origine, și de o fază operațională în teren, desfășurată în mod predominant prin transmiterea experiențelor de către comandantii anteriori (Caforio, 2018, pp. 273-296).

Mai mult, preocuparea practicienilor pentru optimizarea procesului de formare în vederea obținerii celor mai bune performanțe individuale și organizaționale a determinat mediul economic să pună în balanță care este cea mai bună abordare privind dezvoltarea personalului militar: cea bazată pe instruirea tipic militară sau cea axată pe instruirea universitară, mult mai generală. În acord cu această preocupare, Caforio menționează că devansarea programelor educaționale tipic militare de către cele care se apropie de sistemele universitare naționale este justificată de faptul că acestea din urmă oferă o educație de bază care integrează ofițerul mai bine în contextul societății înconjurătoare, îi facilitează colaborarea cu oficiali și agenți din alte sectoare instituționale, îl fac să fie mai bine pregătit pentru a opera în misiuni militare netradiționale, îi deschide oportunități mai bune pentru a doua carieră, în cazul în care părăsește armata, și îi sporește prestigiul și atractivitatea profesiei în mediul național (Ib., pp. 273-296).

În pofida acestui aspect, într-un studiu realizat la nivelul armatei britanice se arată că programele de instruire nu erau schimbate în sensul de a face pregătirea unităților mai puțin cinetică, iar abordarea tradițională, deși nu mai era preferată la nivel teoretic, se utiliza „pe teren” (Catignani, 2012, pp. 513-539). Totuși, într-un studiu realizat de către Uzi Ben-Shalom, președintele Asociației de Studii Civil-Militare din Israel, se subliniază caracterul complementar al abordării tipic militare și a celei universitare, deoarece prima este esențială pentru îndeplinirea sarcinilor specifice comandanților la început de carieră, în timp ce a doua este importantă pentru provocările asociate cu sarcinile de rang superior (Uzi, 2014, pp. 51-72). Drept urmare, considerăm că integrarea echilibrată a celor două abordări trebuie să fie fundamentată printr-o analiză serioasă a necesităților și specificului sistemului de apărare.

Din punct de vedere tehnologic, revoluția din acest domeniu și-a pus amprenta nu doar asupra companiilor, ci și asupra organizațiilor militare care încep să utilizeze sisteme complexe de generare, colectare, prelucrare și diseminare informații, sisteme de arme, programe digitale ș.a.m.d., având trei consecințe majore pe linie de profesionalizare.

În primul rând, prin reducerea funcțiilor mai puțin specializate care pot fi automatizate concomitent cu diminuarea generală a posturilor, în scopul finanțării noilor tehnologii. În al doilea rând, prin satisfacerea nevoii de asigurare a unui personal înalt calificat, care presupune instruire suplimentară și, implicit, noi costuri. În al treilea rând, se delimitează militarii „*războinicii*” de cei care se ocupă de servicii.

Legat de aceste aspecte, se consideră că tehnologiile avansate folosite de forțele armate și complexitatea operațiunilor militare contemporane necesită un corp de ofițeri compus din indivizi foarte talentați și cu cunoștințe tehnice (Kapp, 2016), astfel încât armata să obțină performanțele scontate în medii de acțiune tot mai complexe. De asemenea, remarcăm că orientarea forțelor armate către introducerea tehnologiilor și îmbunătățirea acestora, relaționarea cu mass-media și deschiderea către piața externă a muncii sunt în consens cu evoluțiile din cadrul organizațiilor civile.

Drept urmare, aspectele prezentate par să evidențieze că unul dintre cele mai discutate subiecte științifice pe linie de transformare a organizațiilor militare vizează profesionalizarea forțelor armate. Aceasta reprezintă o direcție de acțiune strategică pentru dezvoltarea capacităților de apărare, întrucât calitatea personalului determină modul în care armata își îndeplinește misiunile, rămânând performantă indiferent că operațiile sunt convenționale sau moderne.

CONCLUZII

„Știm cu siguranță că va fi nevoie de mai mult: mai multă atenție, mai multă învățare, mai mult efort”.
(Dempsey și Brafman, 2018, p. 171).

Acest articol a fost conceput ca o reprezentare succintă a modului în care modificarea percepției asupra profesionalizării forțelor armate în acord cu dinamica tendințelor organizațiilor militare în schimbare a facilitat capacitatea personalului de a rămâne performant în confruntarea cu noile provocări. Scopul fundamental al acestei abordări a fost acela ca articolul să fie atât de provocator, încât să permită creionarea unei viziuni ce poate continua să avanseze subiectul de cercetare prin intermediul unor linii de ghidare care să-i angajeze pe cei interesați în dezbateri

serioase din care pot să rezulte aprofundarea și adoptarea unor noi paradigme și practici privind dezvoltarea profesionalizării forțelor armate.

Începând cu o scurtă schiță a contextului actual, aspectele introductive subliniază traiectoria convergentă a traseelor referitoare la importanța acordată dezvoltării profesionale a resurselor umane, astfel încât acestea să producă performanță cu valoare adăugată mai bună pentru organizații. Aflându-se în centrul literaturii referitoare la relația dintre managementul resurselor umane și performanță, examinarea pe scurt a terminologiei utilizate în prezenta lucrare facilitează înțelegerea modului în care subiectul a fost conceptualizat, evidențiază prioritățile sale de analiză și dirijează atenția asupra semnificației conținutului din a doua secțiune. Analizând dezbaterile cu privire la modul în care profesia militară a evoluat pentru a se adapta la tendințele din domeniu, articolul accentuează importanța acordată de literatura de specialitate cercetărilor privind angajarea armatei în adoptarea celor mai potrivite măsuri pentru profesionalizarea personalului.

Odată cu această analiză, am remarcat faptul că perspectivele de cercetare asociate profesionalizării forțelor armate în schimbare sunt atractive în mediul academic, dar care aspecte ale relației dintre aceasta și gestionarea performanței sunt cele mai relevante și cum ar putea fi determinate implicațiile lor pentru îmbunătățirea procesului de formare nu sunt clar delimitate. Pentru a contribui la acoperirea acestei lacune de cercetare, considerăm că viitoarele demersuri științifice în domeniu ar trebui să urmărească anumite linii de ghidare.

Ca atare, ne-am concentrat pe analiza de conținut a lucrărilor de specialitate explorate pentru realizarea acestui articol din punct de vedere al provocărilor întâmpinate, al metodologiilor abordate, al limitelor, motivațiilor și semnificațiilor expuse. Prin urmare, în viziunea noastră, luarea în considerare a următoarelor recomandări se poate dovedi de folos în realizarea unor demersuri științifice serioase privind gestionarea performanței în profesionalizarea forțelor armate în schimbare, astfel:

- rafinarea conceptuală a abordărilor teoretice și practice privind gestionarea performanței în legătură cu specificul procesului de formare văzut din perspectiva tripticului obiective, rezultate și sarcini;
- explorarea și luarea în considerare a modelelor teoretice și practice considerate funcționale pe linie de gestionare a performanței, în mod particular;
- explorarea contextelor în care organizațiile militare au fost determinate să experimenteze transformări pe linie de profesionalizare a forțelor armate;

- concentrarea asupra analizei dintre ceea ce trebuie să se facă din punct de vedere formal și ceea ce se implementează cu adevărat;
- studierea condițiilor în care armata evaluează nivelul de pregătire al personalului (concentrarea pe modul în care este măsurată dezvoltarea profesională din perspectiva instrumentelor și a evaluatorilor);
- concentrarea demersurilor pe studii de caz și cercetări empirice.

BIBLIOGRAFIE:

- Alexandrescu, G., Băhnăreanu, C. (2007). *Operații militare expediționare*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- Anthony, K. (2011). *The Transformation of Europe's Armed Forces. From the Rhine to Afghanistan*. London: Cambridge University Press.
- Beer, M., Paul, B., Brewster, C. (2015). *Back to the future: implications for the field of HRM of the multistakeholder perspective proposed 30 years ago*. În *Human resource management*, 54(3), doi:10.1002/hrm.21726.
- Billing, D. C., Fordy, G. R., Friedl, K. E., Hasselstromd, H. (2020). *The implications of emerging technology on military human performance research priorities*. În *Journal of Science and Medicine in Sport*. doi:https://www.jsams.org/article/S1440-2440(20)30786-6/fulltext.
- Caforio, G. (2007). *Social Sciences and the military. An interdisciplinary overview*. Routledge.
- Caforio, G. (2018). *Military officer education*. Handbooks of the sociology of the Militar (Springer).
- Catignani, S. (2012). *Getting COIN' at the tactical level in Afghanistan: Reassessing counter-insurgency adaptation in the British army*. În *Journal of Strategic Studies*.
- Dempsey, M., Brafman, O. (2018). *Radical inclusion: What the post-9/11 world should have taught us about leadership*. New York: Missionday.
- Hajjar, R.M. (2014). *Emergent postmodern US military culture*. Armed Forces and Society (SAGE).
- Herman, A. (2013). *Performance Management*. London: Pearson.
- Huntington, S. (1957). *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil Military Relation*. New Haven: Yale University Press.
- Hutchinson, S. (2013). *Performance management: theory and practice*. London: Kogan Page.
- Kamrava, M. (2000). *Military Professionalization and Civil-Military relation in the Middle East*. Political Science Quaterly, <http://www.jstor.org/stable/2658034>, accesat la 19 septembrie 2021.
- Kapp, L. (2016). *Military Officer Personnel Management: Key Concepts and Statutory Provisions*. Congressional Research Service. New York: Cornell University ILR School.
- Kirke, C. (2010). *Orders is orders... aren't they? Rule bending and rule breaking in the British army*. *Ethnography*, 11(30).
- Lebas, M.J. (1995). *Performance measurement and performance management*. *ournal of Production Economics*, 41, 23-35, https://peessoas.feb.unespbr/vagner/files/2009/02/Aula-3_2010_Lebas-Michael-J.-1995.pdf, accesat la 2 septembrie 2021.
- Manigart, P. (2018). *Restructured armed forces*. Handbooks of the sociology of the Military (Springer).
- McMahan, G.C., Bell, M.P., Virick, M. (1998). *Strategic human resource management: Employee involvement, diversity, and international issues*. *HRMR*, 8(3).
- Moskos, C. (1986). Institutional/occupational trends in armed forces: An update. *Armed Forces and Society*, (SAGE Journals), 12(3).
- Moskos, C., Burk, J. (1994). *The postmodern military*. În J. Burk (ed.), *The military in new times. Adapting armed forces to a turbulent world*. Boulder: Westview Press.
- Nurcia, M. (2018). *The study of the military. Models for the military profession*. Handbooks of the sociology of the Military, Springer.
- Ongiti, O. (2012). *Professional Socialization of Graduate Students: A give-and-take process*. *Business Management Dynamics*.
- Parry, E., Stavrou, E., Lazarova, M. (2013). *Global trends in human resource management*. London: Palgrave Macmilian.
- Pomper, S.D. (2020). *The Impact of War on U.S. Army Leader Self-Development Domain in the Early 21st Century*. Florida: University of South Florida.
- Purcell, J., Hutchinson, S. (2007). *Front-line managers as agents in the HRM-performance causal chain: theory, analysis and evidence*. *Human Resource Management Journal*, 17(1).
- Rogers, D.P. (2012). *Human resource management*. The Encyclopedia of Human Resource Management – Short Entries.
- Soeters, J. (2018). *Organizational cultures in the military*. Handbooks of the sociology of the Military (Spring).
- Sommer, R. (2011). *Public sector ERP implementation: Succesfully engaging middle-management*, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1932552, accesat la 12 septembrie 2021.
- Stouffer, S., Suchman, E., Deviney, L., Star, S., Williams, R. J. (1949). *The American soldier: Adjustment during army life. (Studies in social psychology in World War II)*. Princeton Univ. Press .
- Uzi, B.-S. (2014). *Trends in military education in the IDF: A case study of the tactical command colleg*. *Political and Military Sociology*.
- Management Center for Evidence-Based (2016), *Could do better? Assessing what works in performance management*, https://www.cipd.co.uk/Images/could-do-better_2016-assessing-what-works-in-performance-management_tcm18-16874.pdf, accesat la 21 septembrie 2021.

IMPACTUL DEZVOLTĂRII TEHNOLOGICE ASUPRA REZILIEȚEI MANAGERIALE ÎN ORGANIZAȚIA MILITARĂ

Conf.univ.dr. Dorel BADEA

Conf.univ.dr. Diana Elena RANF

Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

Actualul parcurs al secolului XXI a provocat omenirea, în ansamblul său, la operaționalizarea unor schimbări de anvergură, cantitativ și calitativ, una dintre direcțiile de modificare a funcționalității sociale fiind subsumată guvernantei tehnologice globale. Tendințe de manifestare specifice tehnologiilor emergente și disruptive, superiorității tehnologice, diplomației și suveranității digitale, ecosistemelor de inovație etc. impactează major un macroindicator de analiză a performanței globale contemporane – reziliența. Ritmul de implementare a soluțiilor caracteristice acestor tehnologii avansate este unul dinamic, influențând finalmente toate domeniile de activitate. În plan militar, există preocupări de interes la nivelul statelor membre ale NATO privind sistemele spațiale, robotica și sistemele de armament convențional avansate (laser, arme hipersonice), material inovativ, digitalizare, inteligență artificială, securitate cibernetică etc. În acest context, prezentul articol aduce în atenție câteva aspecte prezumtive referitoare la modificarea rezilienței manageriale, prin prisma rolurilor și responsabilităților militare, pornind de la teorii manageriale clasice. De asemenea, sunt prezentate direcții de investigare a subiectului propus prin titlu, de interes pentru decidenții militari.

Cuvinte-cheie: tehnologii avansate, schimbare, reziliență, management, apărare.

FUNDAMENTE ALE TEORIEI ROLULUI – ÎNTRE ABORDĂRI CLASICE ȘI MODERNE

Articolul debutează cu o cercetare din surse secundare, care combină o serie de metode și tehnici adaptate obiectivelor. În ceea ce privește metoda de studiu utilizată, documentarea științifică se combină cu documentarea directă, constituindu-se în analiza realității practice și furnizând informații asupra domeniului în care se integrează tema cercetată. Principalele metode sunt analiza de conținut, metoda comparativă, folosită pentru evidențierea caracteristicilor unor concepte și noțiuni analizate și tehnici de cercetare contextualizate subiectului.

Henry Mintzberg, unul dintre precursorii managementului (Nguyen, 2011), a realizat un studiu aprofundat asupra comportamentului unui grup de manageri pentru a defini un set de roluri care abstractizează activitatea acestora (Mintzberg, 1973). Pe baza studiilor întreprinse în această direcție, el a demonstrat că munca managerilor se caracterizează printr-un ritm susținut, întreruperi, etape scurte, varietate și fragmentare a activităților și printr-o preferință pentru contactele verbale. Managerul își petrece o mare parte a timpului în întâlniri programate în prealabil, pe de o parte, întreținând, pe de altă parte, o întregă rețea de contacte în afara acestor întruniri. Caracterul fragmentar al muncii manageriale ne conduce la ideea că managerul îndeplinește o mare varietate de roluri.

Cele zece roluri identificate de Mintzberg, pe care le îndeplinesc managerii, se împart în trei mari categorii: *roluri interpersonale*, *roluri informaționale* și *roluri decizionale*. Cercetările întreprinse ulterior au identificat necesitatea unei noi preocupări la nivel de management, care se poate transpune într-un nou rol, și anume cel de *cercetător academic*, calitate nouă a managerilor, care poate constitui un răspuns la schimbările care apar în activitățile practice desfășurate de aceștia. (Hamzah, Gharibeh, 2017, pp. 920-925). Complexitatea ridicată a problemelor întâmpinate necesită o preocupare ridicată pentru investigarea mai amănunțită a fenomenelor înainte de a lua decizii. Propunerile de îmbunătățire a teoriei privind rolurile manageriale au ridicat și problema introducerii unui rol de manager de proiect, o contribuție importantă având, în acest sens, practica domeniului militar, care, de cele mai multe ori, are un avans mai mare decât teoria, ca reacție a schimbărilor care se impun din mediu (Darkazanli, 2021).

Tot în contextul creșterii complexității activității unui manager, articolul evidențiază și importanța integrării tehnologiei informaționale în activitatea managerilor. Având în vedere că teoria rolului sugerează că o persoană se va comporta adecvat atunci când este conștientă de așteptările de la rolul său, managerii ar trebui să devină conștienți și de posibilitățile pe care le au pentru a-și îndeplini rolurile la înălțime (Qian, Wang, 2018). Diferența constă în utilizarea suportului tehnologic și informațional (*tabelul nr.1*).

Tabelul nr. 1: Reconfigurarea rolurilor manageriale

ROL	DESCRIEREA ROLULUI	TIPUL (CARACTERUL) ACTIVITĂȚII	CONTRIBUȚIA TEHNOLOGIEI INFORMAȚIONALE LA ÎMBUNĂȚĂȚIREA ACTIVITĂȚII MANAGERILOR
I. Rolurile interpersonale			
1. Reprezentant (figură reprezentativă, reprezentant)	Este un reprezentant oficial al organizației și, conform statutului său, obligațiile vor purta un caracter juridic sau social.	Participarea la ceremonii, activități care sunt obligatorii, conform postului, primirea, semnarea unor documente.	- Utilizarea rețelelor sociale în practica orientării și comunicării. - Resursele de hârtie au fost înlocuite aproape complet cu resursele electronice.
2. Lider	Stabilește un sistem de relații cu subordonații, îi coordonează (bazându-se pe comunicare) și îi antrenează (bazându-se pe motivare).	Practic, toate funcțiile de dirijare: planificarea, organizarea, coordonarea, antrenarea, control-evaluare.	- Utilizarea TIC-ului ca mijloc de diseminare a informațiilor (prin e-mail, rețele de intranet).
3. Liant (agent de legătură)	Menține legăturile în interiorul și exteriorul organizației.	Prelucrarea corespondenței, participarea la consfătuiri, ședințe, consilii etc. Relațiile externe ale firmei.	- Utilizarea TIC-ului ca mijloc de comunicare și interacțiune (coferințe susținute pe platforme de elearning, skype etc.).

ROL	DESCRIEREA ROLULUI	TIPUL (CARACTERUL) ACTIVITĂȚII	CONTRIBUȚIA TEHNOLOGIEI INFORMAȚIONALE LA ÎMBUNĂȚĂȚIREA ACTIVITĂȚII MANAGERILOR
II. Rolurile informaționale			
1. Monitor	Scanează continuu mediul intern și extern pentru identificarea punctelor tari și slabe ale organizației, precum și oportunitățile și restricțiile din mediul extern.	Prelucrarea corespondenței, menținerea contactelor, analiza și selectarea informației etc.	- Utilizarea unor surse online de informare sigure, deoarece de informația procesată depinde performanța viitoare a organizației.
2. Diseminator al informației	Transmite informația primită din surse externe sau de la subalterni altor membri ai organizației.	Trimiterea corespondenței prin organizații, pentru a primi informația inversă, contacte de recrutare pentru transmiterea informației (convorbiri, întruniri).	- Utilizarea TIC pentru diseminarea informațiilor în interiorul și exteriorul organizației.
3. Purtător de cuvânt (reprezentant, simbol)	Transmite mesaje în mediul extern; acest rol se referă la vorbirea în public.	Este important să se dețină abilități de orator (vorbit în public); se transmite informația în exterior (în calitate de purtător de cuvânt, fiecare manager trebuie să informeze și să satisfacă așteptările stakeholderilor care dețin influență asupra organizației). (Mintzberg, 1990)	- Colectarea și analiza rapidă a datelor, utilizând gestionarea cloud. (Hardy, 2018).

ROL	DESCRIEREA ROLULUI	TIPUL (CARACTERUL) ACTIVITĂȚII	CONTRIBUȚIA TEHNOLOGIEI INFORMAȚIONALE LA ÎMBUNĂȚĂȚIREA ACTIVITĂȚII MANAGERILOR
III. Rolurile decizionale			
1. Antreprenor	Acționează ca inițiator, planificator, încurajează inovația și schimbarea, transformă oportunitățile și schimbările în planuri de acțiune pentru schimbare.	Organizează ședințe de analiză a strategiei organizaționale; creează și controlează schimbarea în organizație.	- Utilizarea unui sistem blockchain pentru eficientizarea proceselor, creșterea securității, confidențialității, fiabilității și vitezei de lucru. (Walsh, O'Reilly, 2021, pp. 353-365).
2. Mănuitor de disfuncționalități (factor de soluționare a conflictelor)	Previne și gestionează conflictele din organizație.	Mediază conflictele care apar în interiorul echipelor de lucru. Managerul ia măsuri corective în timpul disputelor sau crizelor; se adaptează din mediul intern. (Kumar, 2015, pp. 12-19)	- Utilizarea soft-urilor care sprijină construcția unor diagrame, grafice, astfel încât informațiile sau datele sunt prezentate într-un format structurat, inteligibil și atractiv vizual.
3. Distribuitor de resurse	Decide modul în care se repartizează resursele în organizație: oameni, bani, materiale echipamente, informații.	Elaborarea graficelor, programarea lucrului subalternilor.	
4. Negociator	Negociază cu subordonații, cu colegii și alte organizații.	Conducerea tratativelor, negocierii, vânzărilor etc.	

ROL	DESCRIEREA ROLULUI	TIPUL (CARACTERUL) ACTIVITĂȚII	CONTRIBUȚIA TEHNOLOGIEI INFORMAȚIONALE LA ÎMBUNĂȚĂȚIREA ACTIVITĂȚII MANAGERILOR
IV. Roluri de cercetare			
1. Cercetător academic (Hamzah, Gharibeh, 2017)	Investighează, într-un mod științific și organizat, problemele viabile și unice care ar putea apărea la locul de muncă.	Îmbunătățirea practicilor pe baza rezultatelor cercetărilor desfășurate: adoptarea unor decizii mai bune, îmbunătățirea negocierilor, o mai bună corelare a oportunităților cu necesitățile organizaționale etc.	- Utilizarea resurselor informaționale electronice pentru informare și a noilor tehnologii, precum și a celor mai creative strategii în prelucrarea cercetărilor.

Foarte des, rolurile manageriale se conturează ca rezultatul existenței unor anumite modele de comportament care funcționează în exteriorul și interiorul companiei și sunt legate de poziția unei anumite persoane în structura organizației. (Katarzyna, 2007).

Corelarea rolurilor dezvoltate de Mintzberg cu noile tehnologii informaționale contribuie la facilitarea activității manageriale, creșterea performanței organizaționale și oferă posibilitatea economisirii unor tipuri de resurse. Deși, inițial, implementarea unei schimbări de tipul digitalizării unei activități sau chiar organizației presupune o serie de costuri și atrage o rezistență la schimbare, pe termen lung, beneficiile sunt ridicate, variate, cele financiare fiind devansate de altele, cu efect benefic asupra viabilității organizaționale: scăderea conflictelor prin creșterea stării de bine în rândul angajaților, creșterea stabilității personalului și a productivității acestora.

ABORDAREA ROLURILOR MANAGERIALE ÎN ORGANIZAȚIA MILITARĂ ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRILOR TEHNOLOGICE

La nivelul NATO, subiectul tehnologiilor avansate și, în special, al celor emergente și disruptive este de mare actualitate și interes, inițiativa DIANA (Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic) constituind un exemplu în acest sens (NATO 2030, 2021). Efectul cel mai important, raportat la specificul funcțional și la misiunile organizației de tip militar, este de așteptat să producă modificări pozitive la nivelul indicatorului *readiness*. Într-un studiu efectuat de Deloitte Center în contextul analizei transformărilor capabilităților de apărare ca urmare a dezvoltării și utilizării tehnologiilor emergente se sublinia, sub auspiciile imperativului *Stop reporting, start knowing*, necesitatea schimbării paradigmei curente de abordare a macroindicatorului de performanță menționat, bazat pe trei interogări esențiale, reprezentate în *figura nr. 1*.

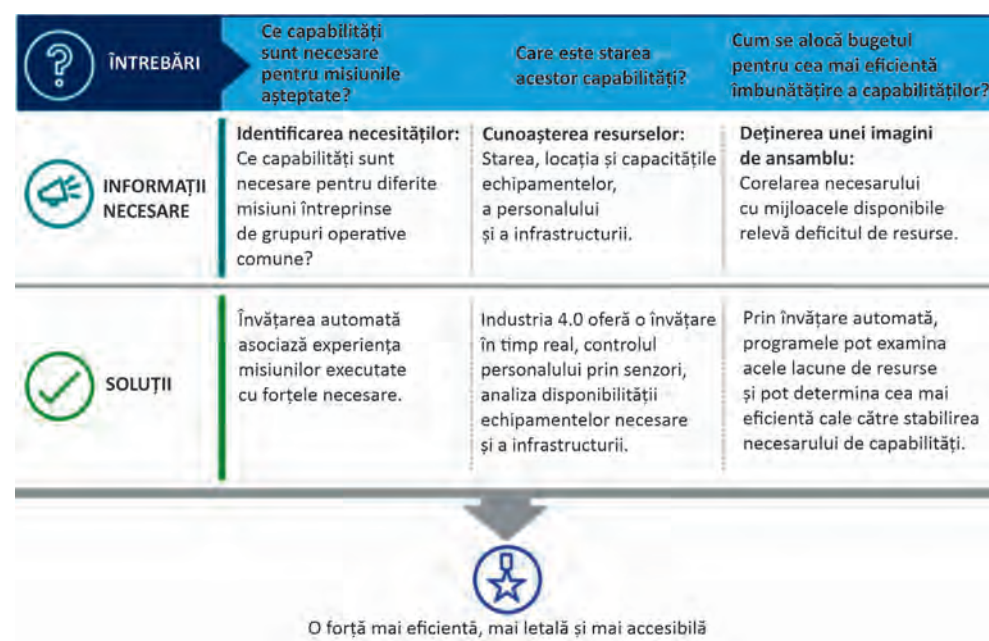

Figura nr. 1: Fundamentele regândirii conceptului de *readiness* (Schultz et al., 2018, p. 7).

Am găsit interesant să legăm reziliența managerială de coordonate concrete ale activității manageriale referitoare la roluri și responsabilități. Este, de altfel, un aspect foarte puțin tratat în literatura de specialitate, așa cum este și cazul

definirii rezilienței manageriale. În acest context, au fost identificate și considerate ca referențial abordările referitoare la reziliența organizațional-managerială, sintetizate în *tabelul nr. 2*.

Tabelul nr. 2: Abordări privind reziliența organizațional-managerială

Nr. crt.	Abordarea	Sursa
1.	„Reziliența este capacitatea de a avea succes atât personal, cât și profesional, în mijlocul unui mediu cu presiune ridicată, ritm rapid și în continuă schimbare”.	Turner (2014).
2.	„Reziliența este capacitatea managerilor de a continua atunci când întâmpină adversități și stres rezultat din acestea, recuperându-se de la contracarări prin adaptarea la schimbare într-un context pozitiv și fiind creativi în găsirea de soluții pentru a merge mai departe”.	Bartz, Bartz (2017, p. 1).
3.	„...reziliența angajaților este o variabilă a diferențelor individuale. Nu este doar o componentă unică a personalității individului, ci și capacitatea dinamică a individului de a utiliza resursele de protecție din organizație și mediu pentru a interacționa dinamic cu mediul pentru a-și atinge obiectivele și propria creștere”.	Rabenu, Tziner (2016).

Rolurile și responsabilitățile militare vor fi regândite ca necesitate de schimbare în viitor, sub impactul dezvoltării tehnologice, având în vedere particularități precum: specificul armei (există arme și specialități militare care se pretează extensiv și intensiv, comparativ cu altele, la inovare și implementări de noi tehnologii, un exemplu în acest sens fiind cele din zona rachetelor și apărării antiaeriene sau aviației); nivelul ierarhic (la nivel mic/pluton, va exista o presiune pentru adoptarea unor tehnologii operaționale adaptate specificului etnic al armei. pe când la nivel mare/strategic, orientarea va fi către componenta decizională, protecție cyber, automatizarea și informatizarea proceselor, managementul unor baze de date dedicate etc.); bugetele necesare în cadrul unor programe/proiecte multianuale; nivelul atins în pregătirea tehnică generală a diferitelor categorii de personal din sistemul militar; prioritizarea etapizată a implementării tehnologiilor noi, cu păstrarea imperativelor legate de arhitecturi interoperabile.

Influența intensității (1-foarte slab, 5-foarte intens) modificărilor principalilor vectori tehnologici la nivelul rolurilor poate fi de interes pentru cercetătorii militari din punct de vedere al percepției actuale, fiind de așteptat o diferențiere a rezultatelor, în primul rând în funcție de generații. O ipoteză de lucru poate fi cea conform căreia generațiile cu vârsta sub 30 de ani au o percepție pozitivă puternică privind influența benefică a acestor tehnologii raportat la posibilitatea de modificare a fizionomiei rolurilor și responsabilităților manageriale, un posibil model de investigare fiind reprezentat în *tabelul nr. 3*.

Tabelul nr. 3: Abordarea rolurilor manageriale în relație cu vectori tehnologici

Rol/ Apreciere a intensității schimbărilor determinate de tehnologie	Tehnologii informaționale	Inteligență artificială	Cibernetică	Digitalizare procese	Exemplu calcul scor de influență (media matematică a notelor acordate pe linie)
1. Reprezentant	3	2	1	1	1,75
2. Lider	1	1	1	1	1
3. Liant	3	1	1	1	1,25
4. Monitor	4	4	4	4	4
5. Diseminator al informației	5	3	3	4	3,75
6. Purtător de cuvânt	4	4	1	2	2,75
7. Antreprenor	3	3	3	5	3,5
8. Mănuitor de disfuncționalități	2	1	1	1	1,25
9. Distribuitor de resurse	5	1	1	4	2,75
10. Negociator	3	2	1	4	2,5
11. Cercetare	5	5	5	5	5
12. Manager de proiect	5	5	5	5	5

DISCUȚII ȘI CONCLUZII

Referitor la un nou rol adus în atenție în literatura de specialitate recentă, evidențiat în prima parte a articolului, acela referitor la managementul de proiecte, se poate anticipa o creștere a importanței acestuia în organizația militară, în viitorul apropiat, având în vedere imperativul de introducere a unor noi tehnologii, un exemplu în acest sens fiind abordările privind digitalizarea. Soluțiile de implementat vizează un orizont de timp cel puțin mediu (peste zece ani), acestea trebuind să fie interoperabile cu alte soluții tehnice nou introduse. Aceasta este o caracteristică necesar a fi îndeplinită, de fapt, de toate tehnologiile vizate a fi operaționalizate, cu un nivel înalt de scalabilitate. Rezultă, astfel, și o schimbare de abordare în ceea ce privește modul de realizare a achizițiilor pentru apărare, responsabilitatea cea mai mare fiind atât la nivelul decidenților care aprobă inițierea unui nou program, cât și la nivelul managerilor de proiect responsabili pentru punerea în practică (dincolo de achiziția efectivă) a soluției vizate.

Privind actualitatea subiectului în domeniul militar, considerăm că este relevantă și opinia lui Jiří Šedivý (European Defence Agency Chief Executive), care sublinia: „Pentru ca UE să fie un furnizor credibil de securitate și un partener de încredere în apărare, trebuie să ne concentrăm eforturile asupra dezvoltării și stăpânirii tehnologiilor care au un potențial serios de a ne revoluționa capacitățile, strategiile și operațiunile militare. Tehnologiile emergente perturbatoare, cum ar fi inteligența artificială, tehnologiile cuantice sau armele hipersonice și noile tehnologii spațiale, trebuie să fie în centrul dezvoltării capacității noastre”. (EDA, 2021).

Sub auspiciile dezvoltării tehnologice, ipotezele de lucru necesar a fi construite și cercetate se referă la următoarea situație: introducerea de noi tehnologii, în special din spectrul IT, vulnerabilizează managementul proceselor specifice organizației militare, ceea ce poate conduce la scăderea rezilienței organizaționale generale, însă, analizate ca mijloace de intervenție și decizie, acestea îmbunătățesc reziliența managerială (cresc, astfel, capacitatea și capabilitatea de revenire la situația inițială și reintrarea în rolurile anterioare).

Subsecvent, se poate pune problema dacă și în ce măsură dezvoltarea tehnologiilor actuale contribuie la conturarea unui nou model managerial militar, care să încorporeze noile realități ale mediului organizațional și să conducă la consolidarea unei caracteristici de proactivitate și agilitate operațională.

Prin analiza unor repere ale literaturii de specialitate, coroborat cu prezentarea aplicativă a unor tehnici de cercetare contextualizate subiectului, apreciem că prezentul articol reprezintă o contribuție la augmentarea culturii organizaționale militare, pe nișa de cercetare identificată (conexiunea dintre dezvoltarea tehnologică și reziliența managerială).

BIBLIOGRAFIE:

1. Bartz, D.E., Bartz, C.E.A. (2017). *The Resilient and Focused Manager*. În *International Journal of Business and Social Science*, vol. 8, nr. 9.
2. Darkazanli, W. (2021). *The Project Manager Role: Management or Managing?* Project: PMO for the Urban Development Department. SBS Swiss Business School.
3. Hamzah, A., Masa'deh, R., Gharibeh, A. (2017). *The Role of Academic Researcher to Mintzberg's Managerial Roles*. În *International Journal of Business Management and Economic Research*, nr. 8.
4. Hardy, Q. (2018). *How Cloud Computing Is Changing Management*. În *Harvard Business Review*, <https://hbr.org/2018/02/how-cloud-computing-is-changing-management>, accesat la 11 august 2021.
5. Katarzyna, C. (2007). *The Basic Roles of Manager in Business Organization*. În *Analele Universității Agricole din Poznań, Seria Economie*, vol. 6, nr. 385.
6. Kumar, P. (2015). *An Analytical Study on Mintzberg's Framework: Managerial Roles*. În *International Journal of Research in Management & Business Studies/IJRMBS*, vol. 2, nr. 3.
7. Mintzberg, H. (1973). *The Nature of Managerial Work*. New York: Editura Harper & Row.
8. Mintzberg, H. (1990). *The Manager's Job: Folklore and Fact*. În *Harvard Business Review*, <https://hbr.org/1990/03/the-managers-job-folklore-and-fact>, accesat la 12 august 2021.
9. Nguyen, P. (2011). *On Henry Mintzberg's Model of Managing, Project: Management Education*. CFVG School of Management, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf, accesat la 10 august 2021.
10. Qian, J., Li, X., Wang, B., Song, B., Zhang, W., Chen, M., Qu, Y. (2018). *A Role Theory Perspective on How and When Goal-Focused Leadership Influences Employee Voice Behavior*. În *Frontiers in Psychology Journal*, vol. 9: 1244.
11. Rabenu E., Tziner A. (2016). *Employee resilience: a faceted analytical approach*. *Ind Organ Psychol.*, nr. 9 (2), doi:10.1017/iop.2016.43.
12. Schultz, D., Mariani, J., Jenkins, I., Strickland, F., Raymond, L. (2018). *Military readiness. How emerging technologies can transform defense capabilities*, <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/focus/industry-4-0/reframing-defense-military-readiness.html>, accesat la 10 august 2021.
13. Turner, D., *Developing Resilience in Managers*, <https://www.sheffield.ac.uk>, accesat la 30 august 2021.

14. Walsh, C., O'Reilly, P., Gleasure, R. McAvoy, J., O'Leary, K. (2021). *Understanding manager resistance to blockchain systems*. În *European Management Journal*, vol. 39, nr. 3.
15. EDA (2021), <https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2021/04/20/high-level-conference-discussed-impact-of-emerging-disruptive-technologies-on-defence>, accesat la 25 august 2021.
16. NATO 2030, (2021), https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.

MULTIMEDIA – CATALIZATOR PENTRU REDIMENSIONAREA SECTORULUI SOCIAL AL SECURITĂȚII NAȚIONALE ÎN VREMEA PANDEMIEI CU COVID-19

Drd. Cristina BODONI

Universitatea Națională de Apărare Carol I, București

Izolarea impusă de pandemia cu Covid-19 a produs „redescoperirea” utilității internetului, unica fereastră către lumea reală. Primele domenii care au preluat ștafeta au fost cele conectate științelor comunicării. Mass-media s-a repliat, și-a adaptat rapid funcțiile tradiționale. (Tele)Comunicațiile și mass-media, internetul și rețelele de socializare au devenit medii de referință în acești ani, medii care provoacă probleme la toate nivelurile, de la individ la cel mai relevant for internațional, și în care foarte puțini pot ține ritmul accelerat cu aceste evoluții. Când afirmăm acest lucru, ne îndreptăm atenția spre efectele schimbărilor asupra sectoarelor de securitate națională. Însă, legile și sistemele protective de eventuale pericole și riscuri sunt departe de a fi implementate la modul general, iar cele existente sunt depășite din cauza vortexului complex al schimbărilor și evoluției tehnologiilor la care oamenii au acces, unde nu există frontiere, legi naționale sau simple reguli de conduită, universal acceptate, dat fiind faptul că, în spațiul virtual, statul este aproape inexistent.

Cuvinte-cheie: mass-media, sectoare de securitate, sistem informațional, multimedia, securitate internațională.

CONSIDERAȚII PRELIMINARE

Motto: „Poți, oare, să faci într-adevăr distincție între mass-media ca un instrument de informare și de divertisment și ca un agent de manipulare și de îndoctrinare?”

Herbert Marcuse

Lumea a intrat într-un vortex al schimbărilor care transformă prezentul în situații sensibile, provocatoare în spațiul liber transfrontalier și în spațiul virtual prin instrumentele mediului competitiv digital. Toate acestea reprezintă factori vizibili de impact, care contribuie direct la vulnerabilizarea statului prin lipsa controlului statului asupra spațiilor pe care, în trecut, ar fi putut să le gestioneze fără probleme.

În aceste condiții, observăm că multimedia s-a dezvoltat în ritm amețitor în mediul informațional transfrontalier. În acest areal, sistemul public al statului nu mai este perceput ca vector al puterii, nu mai deține instrumentele prin intermediul cărora ar putea impune condiții și norme. Aici, avem de-a face cu situații cel puțin paradoxale: nu mai putem face rapid nicio diferențiere între minciuni și adevăruri publicate. Nu mai știm care știre este construită pe reguli de conduită consacrate ale mass-mediei și ceea ce se comunică în mod real prin mass-media. Nu în ultimul rând, observăm că accesul la știri și informații și dreptul de a exercita libertatea de opinie și de exprimare se pun în discuție publică pentru a identifica, în viitor, instrumente de constrângere și de construire a unor norme de conduită pe internet. Astfel, statele și organizațiile interguvernamentale relevante ale lumii confirmă indirect incapacitatea tuturor actorilor internaționali de a proteja statele, în sensul lor westphalian. Cauzele pentru diminuarea stării de securitate națională le putem găsi în două tendințe, care se contrazic una pe cealaltă. Din martie 2020, am remarcat o accentuată tendință de renaționalizare, apoi de regionalizare. În 2021, avem indicii care par diametral opuse. Unul este de deglobalizare în spațiul real internațional, situații în care această protecție nu mai poate fi abordată prin intermediul ariilor consacrate ale sectoarelor de securitate națională, indiferent de dimensiunea lor politică, militară, economică, socială, de mediile înconjurător sau informațional. La polul opus, avem o globalizare accelerată în spațiul cibernetic prin digitalizarea la nivel mondial, provocată de situațiile create de carantina impusă în lume, după declararea pandemiei cu Covid-19, de către Organizația Mondială a Sănătății, la 11 martie 2020. Perioada de carantină națională în România a fost

între 24 martie și 14 mai 2020. Cu mici diferențe de zile, după ce carantina s-a instaurat în aproape toate statele lumii, pandemia a devenit variabila predominantă pentru toate variabilele interdependente apărute ulterior, pentru tot ce s-a întâmplat cu lumea la nivel (inter)național, în toate domeniile vieții noastre, fie în viața noastră privată, fie în plan profesional.

Acest context inedit a fost favorabil pentru elaborarea acestei cercetări științifice. Obiectivul acesteia este de a evidenția *rolul multimedia în reconfigurarea sectorului de securitate socială*. În acest sens, abordarea acestei lucrări a urmărit criteriile aferente metodologiilor exploratorii, empirice și deductive. Cercetarea deductivă s-a conturat din explorarea empirică a bazei teoretice științifice în domeniile științelor de comunicare și a studiilor de securitate. Acestea au produs factorii explicativi pentru abordarea unui subiect prin metoda transdisciplinară, aflată în plină dezvoltare. Transdisciplinaritatea, ca metodă de cercetare, reiese din punerea în analiză de cauzalitate a unei probleme epistemologice complexe propusă prin conectarea mai multor discipline (Duțu, 2016, p. IX); în cazul nostru, dintre multimedia în vremuri de pandemie cu efectele acțiunilor din multimedia în securitatea națională în era informației. Astfel, construim puncte de conexiune ale factorilor dintr-un grafic imaginar, pentru a descoperi moduri de a muta punctele de intersecție ale unei teorii (sterile) în cele de verificare efectivă în spațiul real al mediului social al unei națiuni, pentru a urmări verificarea ipotezei de cercetare: utilizarea instrumentelor digitale, inflația de informații popularizate prin multimedia sunt, deopotrivă, riscuri și oportunități în societatea noastră profund hibridizată. Altfel spus, securitatea națională, stabilitatea și dezvoltarea comunităților la nivel local și național sunt afectate de noile tehnologii și aplicații de pe internet; implicit, păstrarea entității statului și a unității națiunii.

Articolul este alcătuit din trei secțiuni: (r)evoluția conceptuală a securității, glocalizarea securității naționale și multimedia, sistemul de alarmă pentru securitatea socială. Ele sunt dezvoltate pornind de la definiții transpuse în practică, pentru a putea obține concluziile de la finalul lucrării.

(R)EVOLUȚIA CONCEPTUALĂ A SECURITĂȚII

De-a lungul anilor, securitatea a fost abordată prin prisma contextului creat de problemele existente într-un stat la un moment dat. Dintre toate aceste definiții, cea care a rămas în actualitatea anilor 2020 este dată de americanul Walter Lippmann, în anul 1943 (p. 51): „O națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericolul de a trebui să sacrifice valori esențiale, dacă dorește

să evite războiul și, poate, atunci când este provocată, să și le mențină, obținând victoria într-un război”. Aceasta a trecut testul multor generații. A rămas valabilă în perioada realismului și marxismului în termeni de putere (nucleară) bipolară a Războiului Rece prin politicile înalte (politico-militare). Însă, în anii '80, tradiția de a echivala securitatea cu problemele militare și utilizarea forței a fost mutată din sectorul militar în dimensiunea nonmilitară a pericolelor în societate și economie (Buzan et al., 1998, p. 21). Schimbările începute la sfârșitul anului 1989 nu au ocolit nici studiile de securitate. Lumea a intrat într-o eră a tranziției care nu pare să se încheie nici în anii 2020. Trecerea statelor din Europa de la economiile de piață, prin înlocuirea regimurilor totalitare, la democrație și ieftinirea accesului la tehnologii aflate în plină dezvoltare au produs un perpetuum mobile din care încă nu ne oprim în epocile neo- ale tuturor paradigmatelor teoriei internaționale, prin neorealism, neoliberalism, neoconservatorism sau neomarxismul gramscian, care este aproape opus neomarxismului 2.0 al proletariatului digital, apoi progresism.

Aceste paradigme introduc încă două definiții interesante pentru securitate. Prima aparține indianului Praphakaran Kaleri (2006, p. 4), care a subliniat securitatea națională prin „*capacitatea măsurabilă a unei națiuni pentru a depăși amenințările multidimensionale pentru bunăstarea aparentă a poporului său și supraviețuirea sa ca stat-națiune la un moment dat, prin echilibrarea tuturor instrumentelor politicilor de stat prin guvernare, care poate fi indexată prin calcul, empiric sau altfel, și care poate fi extinsă la valorile mobiliare globale prin variabile externe acesteia*”. A doua se referă la nivelul transfrontalier al securității, securitatea internațională reprezentând coordonarea între state pentru urmărirea intereselor comune, înțeleasă în termeni de capacități politice, economice și militare (Ocelik, 2015, p. 11).

După ce noile tehnologii performante s-au popularizat, evoluția acestora s-a accelerat, obligând omenirea să se adapteze la șocuri multiple și repetate. Această situație a primit și o denumire generică, utilizată excesiv, și anume reziliența, care este cuvântul de ordine al acestor ani și este pusă la încercare în toate domeniile, după ce a fost declarată pandemia cu SARS-CoV- 2. Nici statele nu scapă, nici cele democratice, nici cele cu regimuri autoritare. Însă, pentru a supraviețui, toate încearcă să își construiască instrumentele necesare de implementare, monitorizare și control adecvate noilor tendințe, oportunități sau provocări. Tocmai sub presiunea pericolelor apărute ca urmare a contextului existent „*s-a născut o supraveghere capabilă de a corupe și controla oamenii, utilizatori în sistemul informațional, producând adevărate asimetrii ale cunoașterii și puterii prin caracterul său ascuns*

în nervurile algoritmilor din internet, iar acțiunii sale i-au permis să impună un control substanțial asupra împărțirii învățării în afara conștiinței noastre și fără mijloace de luptă”. (Zuboff, 2019, p. 181), precum și prin răspunsuri abil construite date de algoritmi și inteligență artificială în a furniza întrebări esențiale.

Complexitatea securității naționale este evidențiată, în principal, prin factorii aferenți domeniilor politic, militar, economic, social, al mediului înconjurător, al infrastructurii (Buzan, 2017, pp. 158-176) și informațional, integrând, în plan secund, criterii precum sănătatea din sectorul societal sau multimedia din cel al informațiilor. Aflați în plină pandemie, cele două domenii, sănătatea și multimedia, ne revizuiesc piramida importanței sectoarelor de securitate. După aproape doi ani de la primele cazuri consemnate de Covid-19, remarcăm faptul că avem de-a face cu o recombinație a sectoarelor de securitate, din moment ce efectele produse de multimedia din sectorul informației, migrația, terorismul sau sănătatea, subsectoare ale socialului, pot influența dramatic nivelul de impact asupra securității naționale.

Paleta amenințărilor cuprinde toate riscurile posibile, de la drame ale unor simpli indivizi până la schimbare de regim politic sau preferința pentru un anume lider politic. Trei dintre cele mai cunoscute situații sunt „Primăvara Arabă” (2011), Brexit (2016) și campaniile de alegeri prezidențiale din SUA ale lui Barack Obama (2008) și Donald Trump (2016).

Brexit-ul și președinții aleși au fost campanii conduse în state democratice, ele nu au produs un alt regim politic, nu au înlocuit pacea cu haosul războiului. În schimb, instigarea la violență și nevoia de schimbare a regimurilor politice autoritare cu regimuri democratice au fost factorii generatori extrem de periculoși pentru statele arabe. În cele mai multe dintre aceste state, ciocnirile dintre stat și participanți au produs schimbări de guverne, dar, în Libia și Siria, demonstrațiile violente s-au transformat în dezastre umanitare. Toate au pornit din revoluții dezvoltate în timpul valului de demonstrații numite „Primăvara Arabă”. În decembrie 2010, în nordul Africii și în Orientul Apropiat au început prin organizarea oamenilor pe diferite rețele de socializare de pe internet pentru a face demonstrații terminate prin războaie civile și chiar distrugerea unor state.

Toate cele enumerate sunt exemple de situații care au configurat noi abordări ale securității, atât la nivel național, cât și la cel internațional și regional. Pentru noi, europenii, acest aspect al securității este reinterpretat în special în forurile instituționale ale Uniunii Europene, prin ideea construirii unei noi *Strategii de Securitate a UE: conectarea punctelor într-un nou ecosistem de securitate* (2020, p. 1), unde: „securitatea este o problemă transversală care intră în aproape

toate sferile vieții și afectează o multitudine de domenii politice. Prin construcția unui ecosistem real de securitate se poate diminua dihotomia falsă dintre online și offline, între digital și fizic și între preocupările și amenințările de securitate interne și externe, de la protejarea infrastructurii noastre critice până la combaterea criminalității cibernetice și combaterea amenințărilor hibride”. (Ib.).

GLOCALIZAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Pandemia cu Covid-19 este doar vârful aisbergului problemelor cu care lumea se confruntă. Avem o criză multiplă, în care se suprapun crize mai ascunse sau vizibile, care dau la iveală probleme deja existente, internaționalizate înainte de 2019 în toate statele lumii. Toate acestea ne readuc în actualitate sintagma lui Tucidide, veche de peste 2.500 de ani, aceea că omul luptă din trei motive (Roman, 2016, p. 59, apud Tucidide): de frică, din interes și pentru onoare. Din luna martie 2020, lupta nu mai este cu arme și muniții; am redescoperit că, de fapt, cele mai mari amenințări la adresa securității naționale sunt cele globale, pericolele universal valabile la adresa securității naționale provin din ariile socialului și mediului. Astfel, a apărut frica de amenințări la adresa supraviețuirii umanității prin lentilele criteriilor sociale ale securității. Pentru că, în vederea menținerii unui nivel acceptabil în toate celelalte sectoare ale securității, avem interesul fundamental, aproape simplist, de a exista.

La nivelul națiunii române, trăim într-o perioadă de dizarmonie, care indică o criză suprapusă și multiplicată prin mijloace multimedia, care sunt departe de tot ceea ce ar trebui să protejeze statul de pericolele interne și de a-l apăra.

La nivel mondial, ne confruntăm cu crize mici, care afectează industrii mari, precum criza microcipurilor. Lumea se confruntă cu calamități naturale, prin intermediul cărora efectele produse în state puternice, precum Germania, SUA sau China, ne indică faptul că lumea are nevoie să funcționeze după alte principii decât până acum, pentru că schimbările climatice ne arată că suntem la limita de a ne distruge planeta. Cu toate acestea, în noile spații de dialog de pe internet, pe social media, oamenii își irosesc vremea cu dezbateri mediocre. Rămân doar în grupurile închise de pe rețele de socializare, fără a mai ține cont de ceilalți. Pe deasupra, nici jurnaliștii și nici politicienii nu mai au disponibilitate să se asculte unii pe ceilalți, cu atât mai mult să-și respecte opiniile în mod reciproc. Acestea ne arată doar o mică serie de tendințe care amenință să împiedice capacitatea mass-mediei de a acționa ca „un câine de pază” al democrației în multimedia, în cazul nostru, al statului de drept.

Pandemia anilor 2020 a adus omenirea în situația paradoxală de a fi simultan actor și spectator. Pe de-o parte, pentru că omul a realizat rapid că are ceva de spus, opinia lui nu mai poate fi controlată decât după ce algoritmiile rețelelor de socializare îl detectează; asistăm, astfel, la accente puse în clivajele din comunicarea în public, în special pe internet. De cealaltă parte, avem o așa-zisă „*secretomanie*” aproape infantilă a guvernului, care nu lasă guvernaților posibilitatea de a alege pe criterii logice, doar să transforme lipsa de informații reale în scenarii dintre cele mai aberante, susținute, la rândul lor, prin mijloace de propagandă și manipulare. Toate acestea pleacă de la restricții neargumentate în mod simplu și eficient, cărora societatea le răspunde cu mijloacele proprii actuale, încercând, prin mijloace asimetrice, să atenționeze oficialitățile că au nevoie de informații pertinente pentru a decide în cunoștință de cauză ce trebuie să facă. Mai mult, observăm că indisponibilitatea guvernelor vine în consonanță cu pamfletul sau restricționarea dreptului la opinie al unor jurnaliști, cu impact semnificativ asupra opiniei publice. Astfel că *spectacolele mediocre*, de toate tipurile, au devenit atracția emisiunilor de divertisment și de tip reality show.

Jurnalismul sobru este în declin, deoarece ponderea adulților care au încredere în mass-media de știri este în scădere. Conform website-ului Statista online, din studiul făcut în februarie (Watson, 2021), se poate observa această scădere în procente: Finlanda era pe primul loc, cu 65%; pe locurile 21, 22 era România, cu 42%; Turcia, cu 41%; pe locul 43, era Bulgaria, cu 32%.

Neîncrederea și diminuarea perspectivelor alternative fac probabilă poziționarea jurnaliștilor pentru a înclina balanța către autoritarism și pierderea libertăților, prima care pierde fiind chiar presa. Această situație provoacă vulnerabilizarea statului de drept, implicit a sectorului de informații al securității naționale, fiind doar una dintre tendințele care amenință să împiedice capacitatea mass-mediei de a acționa ca „*un câine de pază*” al sectorului de securitate deontologic.

Punctual, Caparini (2004) explică situația din multimedia: (a) climatul securitizării prin restricțiile privind informațiile disponibile publicului și ostracismul jurnaliștilor critici au avut un impact semnificativ asupra mass-mediei; (b) „*mutarea*” știrilor spre divertisment și o scădere a jurnalismului de afaceri publice serioase impun constrângeri drastice asupra raportării problemelor complexe legate de securitate; (c) monopolizarea proprietății mass-media prin achiziționarea mass-mediei scrise și audiovizuale de către mari trusturi de presă, subminând jurnalismul independent și critic; (d) dependența de surse oficiale face mai dificilă prezentarea perspectivelor alternative; (e) deferența judiciară poate produce efecte, instanțele să se alăture

guvernului cu privire la chestiuni care opun cererile de securitate națională împotriva libertății presei.

Prin tradiție, de la zeița romană protectoare a casei, Securitas, și până în zilele noastre, securitatea a fost definită prin concepte create din antonime, precum: protecție și expunere, atac și apărare, vulnerabil versus invulnerabil, pericol și siguranță etc.; prin extrapolare, securitatea națională se referă la absența amenințării la adresa statului, protejarea și siguranța acestuia. Acestea nu înseamnă calibrarea raportată la incertitudine, un mijloc de eliberare de pericol, ci și mijloace adoptate prin contraste. Conform legii românești în vigoare, securitatea națională reprezintă „*o stare de legalitate, de echilibru și de stabilitate socială, economică și politică necesară existenței și dezvoltării statului național român ca stat suveran, unitar, independent și indivizibil, menținerii ordinii de drept, precum și a climatului de exercitare neîngrădită a drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor, potrivit principiilor și normelor democratice statornicite prin Constituție*”. (Legea nr. 51, 1991).

Abordarea actuală a securității naționale este constrânsă de tripticul părților interesate interne și externe, de resurse materiale și imateriale. Altfel spus, provocările și oportunitățile create de pandemie, schimbările climatice și exacerbarea utilizării noilor tehnologii aflate în dezvoltare exponențială au introdus statele într-o spirală a schimbării, un perpetuum mobile pentru a gestiona eficient sistemul de securitate național la nivelurile intern și internațional, în spațiile naturale și în cel artificial, virtual. Dacă, în arealul cibernetice, globalizarea există la cel mai înalt nivel și statele au prea puțină putere, în planul real, spațiul restrâns din viața reală a glocalizării ne indică faptul că grupurile sociale doresc să își mențină valorile și tradițiile locale, acceptând inovația croită pe măsura culturii acestora, astfel încât să se poată regăsi în noul mediu.

Glocalizarea revenea în forță în prim-planul relațiilor internaționale după 2020, în plină carantină mondială, când statele își ridicau, din nou, granițe fizice; era efectul direct al amenințării percepute de state la adresa securității lor naționale. Valul globalizării a dat semne de stagnare, retragere sau de încetinire (slowbalization), lăsând loc glocalizării. Glocalizarea se referă la componente ale globalizării adaptate la preferințele, obiceiurile și legile locale, pentru că localizarea transformă globalizarea în ceva aplicabil individului, nevoilor și contextului său (Racoma, 2018).

Această glocalizare reprezintă oglinda actuală a comunităților locale și naționale, ea reflectă proporțional complexitatea lumii în care trăim. Aceasta este reiterată de retragerea din Afganistan. Unul dintre motive este că Occidentul a înțeles că există

comunități care preferă războiul decât să accepte ceva cu care acele societăți nu se identifică și că ele decid să rămână unite, să nu devină doar un conglomerat de oameni; dar, ele sunt dispuse să împrumute, să își adapteze componentele globalizării la cultura lor locală sau națională, știind că factorul care moderează condițiile comunităților (sectorului social) este cel care se confruntă cu presiunile din mediul de afaceri global. Glocalizarea este o nuanță a deglobalizării, cealaltă fiind molcombalizarea (slowbalization). Prin aceasta înțelegem încetinirea integrării globale, noua tendință în sistemul internațional. Aceasta are în vedere mijloace nonmilitare. Pandemia a produs restrângerea celor patru libertăți: a mișcării transfrontaliere de mărfuri, servicii, capital și oameni, în măsura în care comentatorii au proclamat începutul deglobalizării (Titievskaja et al., 2020, p. 2). Pe termen scurt, tranzacționarea mărfurilor peste granițe va rămâne, probabil, tensionată, dar se preconizează creșterea comerțului cu servicii globale și a economiei globale, într-un ritm modest (Kurelian, 2020). Această încetinire a globalizării se resimte în principal în cinci direcții (Titievskaja et al., pp. 4-19): (a) comerț transfrontalier de bunuri și servicii, (b) sistem financiar deschis și globalizat, (c) inegalitatea veniturilor aprofundate, (d) interacțiuni fizice internaționale (turism și migrație), (e) mișcarea datelor și a schimburilor digitale. În aceste direcții, avem triangularea sectoarelor de securitate economică, socială și a informațiilor. Interdisciplinaritatea nu este o noutate. Buzan, Weaver și Wilde făceau conexiunea dintre securitatea socială și securitatea internațională, explicând faptul că nivelul societal al securității împărtășește unele calități cu securitatea internațională, chiar dacă securitatea socială reprezintă cultura, religia, valorile și tradițiile, funcții de gardă civilă sau poliție, chestiuni de drept și justiție socială, iar securitatea internațională este mai bine înrădăcinată în tradițiile politicii de putere (Buzan et al., 1998, p. 21). Această interferență este mai actuală ca oricând, din cauza amalgamului de informații și a unui posibil dialog, aflate la o distanță infimă.

MULTIMEDIA – SISTEMUL DE ALARMĂ PENTRU SECURITATEA SOCIALĂ

Când spunem „*multimedia*”, ne gândim la diverse activități asociate cu presa. Însă, acest areal este mult mai complex. De la știri la reclame, de la filme la muzică, de la talk-show-uri la competiții, la podcasturi, debateri, de la enciclopedii la programe de învățare interactivă, avem în vedere că toate aceste activități sunt legate de universul unei societăți în care importanța sectorului multimedia devine exponențial mai relevantă ca sector al securității naționale. Faptul că multimedia

a devenit esențială în acest secol este că, în spațiile online și offline, fericirea nu are istorie consemnată. Practica în multimedia rămâne constantă după ce este transferată pe internet; ne semnalează mai degrabă situații divergente. Nici pentru actorii politici consensul nu mai reprezintă condiția primordială, ei preferă coliziunea în favoarea convergenței sau a dialogului cu toate celelalte părți interesate. În înțelesul general al arealului informațiilor, mediile sunt strâns legate de modalități, în același timp ele se referă mai mult la mijloacele tehnice prin care comunicarea este diseminată (Nicotra, 2019, p. 41). Pentru Arianne Mallender, multimedia reprezintă un set de instrumente informaționale ce-i permit unei persoane să producă un conținut grafic și sonor, să consulte și să interacționeze în spațiul cibernetic (2008, pp. 11-12). Multimedia este un cumul de modalități extinse ale mass-mediei în spațiul informațional, pentru Jodie Nicotra. Autoarea consideră că mijloacele utilizate sunt cele senzoriale, de bază ale comunicării (Nicotra, pp. 39-40): verbal (cuvinte rostite sau scrise); auditiv (vorbit, cântat, muzică sau zgomot ambiental); vizual (fotografie sau video, text, gest sau expresie); haptic (simț al atingerii și unde/cum este poziționat corpul).

Nu este nevoie să facem studii elaborate pentru a observa că prezentarea știrilor pe diferite canale multimedia este făcută în mod subiectiv sau obiectiv, ci, dimpotrivă. Știm deja cui aparține, ce tabără susține și ce orientare are trustul respectiv, fapt cu atât mai remarcat în orele de maximă audiență a prim-planului știrilor. Însă, dacă toate cele prezentate produc efecte într-un anume sens sau apar acțiuni întreprinse în numele intereselor marilor jucători internaționali, state și multinaționale, din sectoarele politic, militar și economic, foarte puțini și le și asumă. Din păcate, nu mulți se întrebă de ce apar astfel de știri sau cui îi folosește acea știre, dacă interesul pentru popularizarea provocată a fost premeditat sau necugetat, dacă este de interes public și este mai mult de nișă. Aceste știri pot conține fake news, dezinformare sau informații neverificate, instrumente de manipulare ale unor interese ascunse, ce nu ar trebui să fie ignorate. Dimpotrivă, pentru că, în ceea ce privește legalitatea transmisiunilor, avem cel puțin două situații. Una este reglementată, cea a presei scrise liniare și cea a audiovizualului, cealaltă se referă la spațiul cibernetic nonlinear (Mallender, 2008, p. 12).

În spațiul virtual, situația se complică și mai mult. Postările sunt monitorizate și controlate de boți și algoritmi, apoi sunt interpretate prin intermediul politicilor private ale companiei care deține website-ul, portalul sau motorul de căutare pe care se postează informațiile și dialogurile. Cel mai des întâlnite situații sunt postările cenzurate, care par să contravină țelurilor democratice, precum dreptul

la opinie, și în numele cărora oamenii și-au făcut conturi pe internet. În acest mediu, utilizatorii au presupus că „internetul trebuia să ne elibereze” (Bartlett, 2019, p. 1), că putem să ne comunicăm necenzurați opiniile în spațiile neîngrădite din mediile de interacțiune la nivel societal aflate în spațiul cibernetic. Pe internet, „nu avem editori și nimeni nu are calitatea de redactor contributor, acolo se întâlnește oricine” (Newsom et al., 2010, p. 473). Prima afectată a fost presa scrisă, fapt ce a început să atragă atenția după ce nivelul de relevanță a mass-mediei din spațiul fizic, real, a început să se diminueze în mod exponențial. Astfel că multe holdinguri de presă s-au extins în internet, unii au construit website-uri care să înlocuiască clasicele domenii, alții au construit grupuri (hub) de socializare, iar cei mai mulți și-au făcut conturi pe rețelele de socializare. Așadar, „mass-media nu a murit încă – iar jurnaliștii au datoriată importantă de a câștiga încrederea publicului în munca lor” (Bartlett, 2019, p. 181). În timp ce existența fizică a lumii se micșorează pentru multe dintre companiile clasice, problemele de pe internet reflectă în totalitate și exacerbează tarele utilizatorilor, pentru că, după ce internetul a fost construit în mod artificial, umanitatea a pierdut o șansă unică, aceea de tabula rasa. Însă, fără a avea reguli aplicabile încă din faza de pionierat, anarhia și nihilismul au devenit aproape remanente, pentru că totul este permis. Permisivitatea excesivă amplifică nivelul de incertitudine și riscurile la adresa securității. Aceste riscuri pot fi cauzate și de incongruența produsă între așteptările opiniei publice și realizatori, a diferențelor dintre simplii utilizatori de internet sau receptori ai audiovizualului și creatorii din mass-media. Aceștia au fost reticenți în fața tendințelor create pe internet, deși cei mai mulți dintre ei surprind din timp oportunitățile. Observăm în tendințe, ca vârf de lance, componenta audio, deseori personalizată. De exemplu, ascultarea podcasturilor unor producători de conținut pe canale de socializare sau pe portaluri de pe internet este în creștere, de la 9% în 2008 la 41% în 2021, în SUA (Statista, 2021), iar în România, avem 37% în iulie 2020 (Mircea, 2020); cărțile pot fi ascultate (audiobook) pe internet sau e-kindle și tot aici includem și asistenții virtuali audio, precum Siri de la I-Phone sau Alexa de la Google, din ce în ce mai utilizați.

Astfel, după ce oamenii se îndepărtează de posturile de radio și televiziune clasice, își aleg personal, în spațiul cibernetic, ce tip de emisiuni vor să vadă sau să asculte, uneori chiar să participe la acestea. Astfel de situații inedite impulsionează profesioniștii din radio și televiziuni să ia măsuri; ei au început să își redimensioneze instrumentele de lucru, le tehnologizează prin introducerea unor sisteme automatizate, cu ajutorul algoritmilor și al inteligenței artificiale, pentru a deveni mai eficienți.

Unul dintre cele mai inovatoare sisteme este Compania Suedeză de Radiodifuziune, care lucrează deja la un algoritm orientat spre valoare și la un sistem de inteligență artificială adaptat pentru rețelele de socializare de pe internet (Kollruß, 2021).

Tendința de creștere a numărului de utilizatori, implicit de ramificare a domeniilor și a preocupărilor în spațiul online, a devenit o constantă în anii 2020. Cei 4,5 mld. de utilizatori de internet sunt foarte aproape pentru a se poziționa față de o situație sau o persoană și își pot arăta dorința de participare la viața socială, de a face parte, cu orice preț, din diferite grupuri, predilect în spațiul virtual. O altă tendință este de creștere a mișcărilor de toate felurile, de inițiere a unor noi tipuri de grupuri sau de preocupări permanente care altădată erau secvențiale. Aici avem în vedere mediul politic, securitatea națională și apărarea țării, domenii ce altădată păreau de nișă. De aici și până la democrație participativă nu este decât un pas. Această enumerare are scopul de a sublinia că multimedia deține puterea de a modela percepțiile, gândurile și valorile oamenilor. Jurnalismul independent și dreptul la opinie exercitat public s-au mutat pe internet, în special în timpul carantinei mondiale (Ib.). Interesant este că multe dintre canalele private ale jurnaliștilor, bloggerilor, vloggerilor, inițiate în timpul carantinei, rămân vizionate, la peste un an distanță. Acest fapt demonstrează că avem lideri informali care prind gradual putere și influență asupra opiniei publice. Implicit și explicit, acestea pot afecta securitatea societală.

Așadar, multimedia rămâne în tendințe. Simultan, aceasta este pericol și oportunitate, pentru că presa scrisă și audiovizualul sunt utilizate în continuare ca instrumente de propagandă albă, gri sau neagră (fakenews) în perioade de conflict și război sau de creare a culturii generale economice și politice. Din acest motiv, ideea de a crea așteptări, gânduri și percepții întregii societăți prin controlul multimedia a devenit indispensabil pentru mediul politic; implicit, acesta devine un factor important pentru sectorul social al securității naționale, cu atât mai mult, cu cât legile se construiesc predilect în favoarea celor aflați la putere decât a celor mulți. Deși atribuim jurnaliștilor un rol important în formarea unei societăți mai democratice, încurajând oamenii să fie informați despre ei înșiși și societatea lor, acest lucru nu se întâmplă. De asemenea, multimedia a devenit un instrument indispensabil în procesul de democratizare a societăților, implicit al securității societale.

CONSIDERAȚII FINALE

Cele trei secțiuni ale acestui articol au avut rolul de a sublinia gradual aspectele principale ale securității sociale aflate în congruență cu multimedia, în condițiile în care, din martie 2020, securitatea socială este pusă la grea încercare din cauza pandemiei. Simultan cu criza sanitară, au început să iasă la suprafață alte probleme, de la cele din educație, economie sau chiar din mediul înconjurător și, nu în ultimul rând, problemele provocate de multimedia. Aici, avem de-a face cu o parte a lumii interconectată online și cu o alta fragmentată în realitate. În acest sens, în prima secțiune am prezentat conceptul de securitate prin prisma contextului în care autorii definițiilor se găseau. Această constatare a condus la interpretarea titlului prin două moduri: evoluție și revoluție: *(R)evoluția conceptuală a securității*. În prezent, trăim într-un sistem anarhic cu situații care se schimbă în timpul schimbării. Pe de-o parte, avem de-a face cu schimbare acceptată ca o evoluție naturală, chiar darwiniană; de cealaltă parte, avem schimbarea percepută ca inamic, asumând că revoluția este un proces de înlocuire remarcată printr-un proces, în cazul nostru, prin șocuri multiple accelerate și răsturnări de paradigme în toate sectoarele de securitate. În a doua secțiune, *Glocalizarea securității naționale și multimedia*, am extras câteva aspecte care ne-au marcat viețile în ultimii doi ani. Acestea sunt legate de globalizarea sistemelor *informaționale* și de fracturarea mondializării vieții noastre reale la nivel regional, chiar național, numită glocalizare. În a treia secțiune, *Multimedia – sistemul de alarmă pentru securitatea socială*, am adus în atenție faptul că multe dintre componentele securității sociale sunt fanioane situaționale cu care omenirea se confruntă în vremea pandemiei. Securitatea socială intră în avangarda securității în tandem cu sectoarele securității politico-militare. În acest scop, am extins domeniul presei la multimedia prin parafrazarea definiției rolului jurnalismului în stat, aceea care ne spune că „*presa este câinele de pază al democrației*”.

Astfel, ipoteza de lucru a acestei cercetări se confirmă prin cifre statistice, criteriile specifice, pentru a sublinia că securitatea națională, stabilitatea și dezvoltarea comunităților la nivel local și național sunt afectate de noile tipuri de activități multimedia și socializare pe internet: păstrarea entității statului și a unității națiunii este din ce în ce mai dificil de menținut la un nivel acceptabil de protecție și siguranță. Obiectivul lucrării este atins, securitatea socială este redimensionată din cauza tendințelor către radicalizare coborâte în viața reală de pe internet. Catalizatorul este multimedia. Aceasta rămâne un complex de comunicare de masă, un amplificator al realității existente, unde percepem un impact direct al interacțiunii fizice cu interlocutorii ca reacție a deciziei luate pe site-urile de rețele sociale.

Pe parcursul cercetării am dezvoltat factorii ai acestui context complicat al lumii. El ne demonstrează că avem nevoie de un instrument integrator în societatea internațională din ce în ce mai polarizată. Interese egoiste, frici care ne generează acțiuni de pregătire pentru ceea ce va veni. În acest moment, rolul integratorului este aproape inexistent, pentru că societatea este polarizată, clivajul *cine nu este cu mine este împotriva mea* începe să se resimtă la toate nivelurile; foarte puțini mai țin cont că există o cale de mijloc, cea a compromisului – compromisul făcut de frică, din interes pentru a supraviețui și de a lupta împreună împotriva inamicilor nevăzuți, precum virusuri, războaie biologice, instigări la violență, schimbări climatice etc. Prin compromis se pot găsi soluții fiabile pentru asigurarea securității internaționale, naționale și individuale prin toate mijloacele posibile; deciziile ne aparțin, după ce ascultăm sau vedem informații gândite pentru a influența.

Toate argumentele dezvoltate în secțiunile acestui articol ne conduc către idei aproape contrare referitor la securitatea statelor. Una cuprinde nivelul universal al securității, cealaltă ne conduce la cel mai mic nivel al securității, cel individual. Prima este că Puterile Relevante (Regii și reginele) de pe tabla de șah a lumii se schimbă, iar state mai mici, precum România, speră să nu devină, din nou, pionii, care să poată fi sacrificați când interesele regilor o cer. Statele ca România speră ca jocul geopolitic să fie mai degrabă unul de GO, unde toate piesele sunt egale, așa cum este de dorit și pentru sistemul internațional, unde statele ar trebui să fie percepute în mod egal, dincolo de nivelul declarativ al Cartei ONU. A doua este că asistăm la demantelarea modului tradițional al practicii politice prin mijloace multimedia și nu știm dacă noul stil de politician, a cărui practică este profund hibridizată, mai are nevoie reală de un partid politic. Alegerile din 2020-2021 din România și Germania ne atrag atenția că partide politice tradiționale își pierd influența, chiar și alegerile din Rusia (septembrie 2021) dovedesc acest lucru, partidul Rusia Unită al președintelui Vladimir Putin având aproximativ 50%. Alianțele politice temporale dovedesc fragilitate și lipsă de obiective comune. Toate acestea pot produce o reîntoarcere în timp, fără ideologii politice, la individualizare profundă, de tip aristocratic medieval: securitatea unei nații să fie luată de lideri, cu drept de persoană fizică. Această situație nu este una imaginară și nici singulară, ea reflectă doar jocul participanților în toate mediile posibile, în acest caz, putem avea doar oameni pe care să îi votăm. Independenții pot înlocui partidele politice cu ajutorul instrumentelor de campanie individualizate de pe internet.

Trăim într-un timp în care, în mod vizibil, lumea se setează, *mutatis mutandis*, pe criterii inedite sau încă necunoscute, pregătind tacit o nouă paradigmă

internațională. Din această perspectivă, avem nevoie de toate părțile interesate pentru a reconstrui punți de dialog și compromis, deoarece nu mai este timp, toate se petrec în timp real în spațiile hibridizate.

La nivel intern, actualele probleme de sănătate și de mediu ne reconfigurează sistemul de securitate național, impunând refacerea scării de valori pentru toate sectoarele de securitate.

În concluzie, sectoarele de mediu, economic, informațional și de securitate socială nu mai pot fi neglijate în zilele noastre, ele ne guvernează viața mai mult decât politicile de securitate națională și internațională cu puternice accente politico-militare. Oamenii sunt egali în fața naturii, pentru că, indiferent de originea etnică, orientarea religioasă sau nivelul de bogăție, nimeni nu poate trăi fără un aer respirabil și fără apă potabilă, așa cum omul are nevoia ancestrală neschimbată de a trăi într-o comunitate reală, dincolo de rețelele sociale de pe internet, așa cum s-a dovedit, din nou, în perioada de carantină mondială din 2020.

BIBLIOGRAFIE:

- Bartlett, J. (2019). *Oamenii vs. Tehnologie. Internetul trebuia să ne elibereze*. Traducere Alexandra Florescu. București: Editura Nemira.
- Buzan, B. (2017). *Popoarele, statele și teama. O agendă de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, ed. e 3-a. Traducere Vivia Săndulescu. Moldova: Chișinău, Editura Cartier.
- Buzan, B., Wæver, O., de Wilde, L. (1998). *Security: A new Framework for Analysis*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Caparini, M. (Ed.) (2004). *'Media in Security and Governance: The Role of the News Media in Security'*. Nomos/Bonn International Center for Conversion (BICC)/Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), <https://gsdrc.org/document-library/media-in-security-and-governance-the-role-of-the-news-media-in-security/>, accesat 13 septembrie 2021.
- Dușu, C. (2016). *Introduction*, pp. VIII-X, Akçeşme, B., Baktr, H., Steele, H. (ed.) (2016). *Interdisciplinarity, Multidisciplinarity and Transdisciplinarity in Humanities*, Cambridge, UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Kaleri P. (2008). *Imperatives and Challenges of National Security*. New Delhi: Tata McGraw- Hill Publishing Company.
- Kupelian. B. (2020). *Predictions for 2020: "Slowbalisation" is the new globalisation*, <https://www.pwc.com/gx/en/research-insights/economy/global-economy-watch/predictions-2020.html>, accesat la 13 septembrie 2021.
- Kollruß, A. (2021). *Ausblick 2021: Was wird im Journalismus wichtig (bleiben)?*, <https://white-lab.de/themen/journalismus/ausblick-2021-was-wird-wichtig-im-journalismus-bleiben>, accesat la 13 octombrie 2021.
- Lippmann, W. (1943). *US foreign policy: shield of the Republic*. Boston: Little Brown Publishing.
- Mallander, A. (2008), *Cum să scrii pentru multimedia. Tehnici de scriere interactivă*. Traducere Oana Drăgănescu. Iași: Editura Polirom.
- Mircea, S. (2020). *Podcast in România. Ediția I. 8 Iulie 2020. Primul studiu legat de evoluția și consumul de conținut audio în format digital*, <https://www.bancatransilvania.ro/Podcast-In-Romania-by-Brat-&-Banca-Transilvania.pdf>, accesat la 13 octombrie 2021.
- Murray, S. (2018), *Bright signals: a history of color television*. SUA: Durham. Duke University Press.
- Nicotra, J. (2019). *Becoming Rhetorical: Analyzing and Composing in a Multimedia World*. SUA. Boston. Cengage Learning, Inc.
- Newsom, D. et al. (2010). *Totul despre relații publice*. București: Editura Polirom.
- Ocelík, P. (2015). *Traditional approaches to security in IR*, https://is.muni.cz/el/1423/podzim2015/ESS419/um/59524707/ESS419_02.pdf, accesat la 13 septembrie 2021.
- Racoma, B. (2018). *What is Glocalization and How Does it Work?*, <https://www.daytranslations.com/blog/what-is-glocalization/>, accesat la 10 septembrie 2021.
- Titievskaja et al. (2020). *Slowing down or changing track? Understanding the dynamics of 'Slowbalisation'*. Brussels: European Parliamentary Research Service.
- Watson, A. (2021). *Share of adults who trust news media most of the time in selected countries worldwide as of February 2021*, <https://www.statista.com/statistics/308468/importance-brand-journalist-creating-trust-news/>, accesat la 10 septembrie 2021.
- Zuboff, S. (2019), *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: Public Affairs, Perseus Books.
- European Commission, *EU Security Union Strategy: connecting the dots in a new security ecosystem Brussels*, 24 iulie 2020, file:///home/chronos/u-07d8caa271e902557feba663261a8256c696d8df/MyFiles/Downloads/EU_Security_Union_Strategy__connecting_the_dots_in_a_new_security_ecosystem.pdf, accesat la 13 octombrie 2021.
- Journalismus, <https://white-lab.de/themen/journalismus/ausblick-2021-was-wird-wichtig-im-journalismus-bleiben>, accesat la 14 octombrie 2021.
- Parlamentul României (2014). *Legea nr. 51/1991 privind securitatea națională a României, republicată*. București: Monitorul Oficial, nr. 190.
- Share of U.S. population that has listened to an audio podcast in the last month from 2008 to 2021*, <https://www.statista.com/statistics/270365/audio-podcast-consumption-in-the-us/>, accesat la 13 octombrie 2021.

AUGUST 1944 LA CONSTANȚA – CAZUL CONTRAAMIRALULUI HORIA MACELLARIU –

Prof. univ. dr. Valentin CIORBEA

Academia Oamenilor de Știință din România, Constanța

Dr. Dan-Dragoș SICHIGEA

Muzeul Național al Marinei Române, Constanța

Lucrarea de față analizează rolul Marinei Regale a României și al personalității celui mai capabil comandant al forțelor ei maritime în Campania din Est, în evenimentele de o importanță covârșitoare de la 23 august 1944 – contraamiralul Horia Macellariu. În contextul ieșirii țării din alianța cu Germania, al schimbărilor politico-militare și sub impactul proclamației emise de Regele Mihai I, la Constanța, problema care se punea pentru comandantului Marinei Regale era una sensibilă: desprinderea din comandamentul mixt româno-german. Situația era caracterizată de incertitudini, navele Forței Navale Maritime fiind intercalate cu mult mai numeroasele nave germane, care dispuneau de o dotare artileristică superioară. Contraamiralul Horia Macellariu, comandantul flotei maritime și responsabil direct de soarta echipajelor, era pus în subordinea comandamentului Diviziei 9 Infanterie. Ordinele Marelui Stat Major și ale Statului Major al Marinei de a dezarma sau alunga forțele germane peste granița de sud, în Bulgaria, necesitau calități deosebite, de tact și diplomație. Relația excelentă de colaborare dintre contraamiralul Macellariu și amiralul german Helmuth Brinkmann a ajutat la evitarea unei confruntări sângeroase, care se putea dovedi dezastruoasă pentru portul și orașul Constanța. După retragerea germanilor, numit comandant superior al teritoriului Dobrogea, contraamiralul Horia Macellariu a avut ingrata sarcină de a primi trupele sovietice, ai căror generali și amirali considerau Armata Română învinsă, tratând-o ca atare. Au urmat o serie de presiuni, dublate de insulte, și o atitudine dușmanoasă din partea ocupantului sovietic, care au culminat cu preluarea cu forța a navelor Marinei Regale, la 5 septembrie 1944.

Cuvinte-cheie: Marina Română, al Doilea Război Mondial, 23 august 1944, Macellariu, Brinkmann.

INTRODUCERE

Evenimentele militare desfășurate la Constanța și în Dobrogea începând cu seara zilei de 23 august 1944 au făcut, după 1989, obiectul unor cercetări istorice temeinice. Au apărut și s-au valorificat noi surse informative. Bunăoară, au fost publicate memoriile scrise de Horia Macellariu după ieșirea din detenție, în 1964, și lăsate familiei: *În plin uragan. Amintirile mele*¹. Precizăm distinsului cititor că studiul de față are ca suport principal documentar autobiografiile scrise în temnițele comuniste de către deținutul Horia Macellariu, la dispoziția Serviciului Special de Informații. Respectiv documentele au fost tipărite și date publicității sub titlul: Valentin Ciorbea (2016). *Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989). Autobiografii din temniță. Miscelanea*. București: Editura Academiei Oamenilor de Știință din România.

La 23 august 1944, în noapte, la ora 22:15, românii deținuți de aparate de radio, preveniți că li se va transmite un comunicat important pentru țară, au ascultat cu maxim interes vocea Regelui Mihai. Era pentru prima dată când Suveranul se adresa poporului, dar și străinătății, pe calea undelor, cel mai eficient și rapid mijloc de comunicare. Regele a dat citire unui comunicat înregistrat din timp, documentul fiind denumit „Proclamația Regelui Mihai I către Țară”. În continuare, s-a transmis *Decretul relativ la numirea guvernului și comunicatul Consiliului de Miniștri*. Noul guvern era condus de către generalul Constantin Sănătescu (1885-1947), un apropiat al Regelui Mihai. Cu câteva ceasuri înainte, „în jurul orei 17”, aflați în audiență la Palatul Regal, mareșalul Ion Antonescu (1882-1946), Președintele Consiliului de Miniștri și Conducător al Statului, însoțit de Mihai Antonescu (1904-1946), ministrul afacerilor străine, au fost arestați de către o echipă de militari pregătiți dinainte. Actul, desfășurat sub patronajul Regelui Mihai și al Mareșalului Palatului, generalul Constantin Sănătescu, a constituit „momentul declanșator

¹ Prefață și îngrijirea ediției: Ioana Maria Ionescu. București: Editura Sagittarius, 1998. Pentru acțiunile Marinei Regale a României începând cu 23 august 1944 și rolul contraamiralului Horia Macellariu, recomandăm cititorului câteva titluri: comandor prof.univ.dr. Jipa Rotaru, comandor Ioan Damaschin (2000). *Glorie și dramă. Marina Regală a României: 1940-1945*. București: Editura „Ion Cristoiu”; Dorin Mara (2000). *Marina Regală a României în cel de-al Doilea Război Mondial*. București: Editura Economică; comandor (rtg.) Nicolae C. Petrescu (2005). *Contraamiralul Horia Macellariu. Gloria – dulce și amară povară*. Pitești: Editura și Tipografia Europroduct; Marian Moșneagu (2005). *Politica navală postbelică a României (1944-1958)*. București: Editura Mica Valahie (N.A.).

al loviturii de stat” organizată de „cel puțin 30 de persoane și personalități”, după constatările regretatului istoric Gheorghe Buzatu (Buzatu, 1995, pp. 33, 38).

Cele mai importante decizii politico-militare anunțate prin radio au fost întoarcerea armelor de către România împotriva Germaniei și a aliaților ei, încetarea de îndată „a războiului cu Națiunile Unite”, stoparea „oricărui act de ostilitate împotriva armatei sovietice”, asigurarea noilor aliați că România va continua războiul „alături de armatele aliate și în ajutorul lor” pentru eliberarea Transilvaniei (Ib., p. 38).

SITUAȚIA DIN DOBROGEA

La prima lectură a documentelor emise în seara zilei de 23 august 1944, situația părea clară pentru România. Inamicul împotriva căruia luptase în alianță cu Germania, Armata URSS, devenea instantaneu, prin declarația Regelui Mihai, aliata României. Ceea ce nu se precizase erau termenii cooperării cu militarii sovietici. Din acel moment, trupele germane terestre, navale și aeriene căpătau poziția de inamici. Împotriva lor trebuia luptat sau nu. Comunicatul Președintelui Consiliului de Miniștri dădea asigurări că, dacă trupele germane se vor retrage „în liniște, nu vor suferi niciun fel de agresiuni din partea noastră, cu o singură și categorică condiție, ca niciun element al armatei germane să nu fie agresiv față de noi” (Moșneagu, 2005, p. 50).

După cum s-au derulat evenimentele în Dobrogea, comandanții marilor unități – Divizia 9 Infanterie, Forțele Navale Maritime și Comandamentul Litoralului Maritim și Fluvial – au fost puși, din cauza neprevederii și neinformării din timp, din partea eșaloanelor, privind desprinderea și izolarea trupelor germane și condițiile cooperării cu noii aliați sovietici, într-o situație nouă din punct de vedere militar.

Pe parcursul zilei de 23 august 1944, contraamiralul Horia Macellariu, care preluase, din 23 aprilie 1943, comanda Forțelor Navale Maritime, era preocupat de pregătirea și executarea misiunii de evacuare din sudul Basarabiei a trupelor comandate de către generalul Emanoil Leoveanu (1887-1959), rupte din frontul românesc de la Bolgrad și retrase spre litoralul Băii Jibrieni. Întrucât Marina Regală a României nu dispunea de nave cu pescaj mic pentru a se apropia cât mai mult de plajă în vederea recuperării și îmbarcării acestora, contraamiralul Horia Macellariu a apelat la sprijinul structurii „Amiral German Marea Neagră”, structura de comandă a operațiunilor navale din bazinul Mării Negre. Comandamentul german a aprobat ca patru R-boot-uri să participe la misiune. Ieșite pe Canalul Sulina în mare,

trei nave germane au lovit barajul de mine instalat de Marina Regală Română și s-au scufundat, probabil, dintr-o eroare de comandă ori din lipsa de informații. Incidentul a fost raportat contraamiralului Horia Macellariu aproximativ în momentul în care, la radio, se transmitea „Proclamația Regelui Mihai I către Țară”. Felul în care a primit și perceput conținutul documentului, de când a luat măsuri de aplicare a cerințelor, aflăm din autobiografia „Viața mea”, scrisă în Penitenciarul de la Gherla. Manuscrisul a început să fie scris pe 15 mai 1964 și a fost încheiat pe 23 iunie același an (AMNR, ff. 34-35). La 20 de ani de la evenimentele din vara anului 1944, deținutul Horia Macellariu consemna impactul asupra sa a deciziei ieșirii României din alianța cu Germania prin următoarele cuvinte: „Situația pentru mine a fost foarte grea și zilele de la 23 august au fost cele mai grele din cariera mea. Am auzit comunicarea la radio ca oricare alt om de pe stradă, neprevenit. S-au gândit, oare, aceia care au condus schimbarea la noi, cei de pe teren, în ce situație ne pun fără prevednire, ca să luăm măsurile necesare?” (Ciorbea, 2016, p. 140).

Lipsa de informații l-a determinat pe comandantul Corpului 2 Armată, aflat în retragere, să-i telefoneze contraamiralului Horia Macellariu și să-l întrebe *dacă la Constanța au debarcat americanii (!!!)*. Militar foarte capabil, contraamiralul Horia Macellariu a înțeles că se impune aplicarea de îndată a prevederilor cuprinse în comunicate. A început, astfel, Faza I (23 august 1944, ora 22:15 – 25 august 1944, ora 11:30), caracterizată de experții militari ca fiind marcată de trei situații majore: „încetarea ostilităților față de URSS; încetarea subordonării de Comandamentul German; expectativă față de armata germană” (AMNR, ff. 252-298).

Primele măsuri stabilite de contraamiralul Horia Macellariu au avut ca scop separarea comandamentului operativ al Forțelor Navale Maritime de structura germană – „Amiral German Marea Neagră” – care funcționa în centrul Constanței, la Hotel Carlton. Comandamentul român s-a menținut în cartierul Coiciu, punctul de comandă amenajat încă din anul 1943. Legăturile telefonice ale germanilor au fost interceptate pentru a nu mai avea nicio posibilitate de comunicare ori interceptare a telefoanelor românilor.

La ordinul germanilor de a-și instala santinele în hotel, contraamiralul Horia Macellariu a dispus ca militari români să fie dispuși în fața celor germani. Echipajele navelor românești din portul Constanța au fost alarmate pentru a face față situațiilor deosebite, iar navelor aflate pe mare li s-a ordonat să revină în port. Pentru a evita posibilele conflicte cu navele germane, li s-a permis intrarea în port.

Atât primele ordine date de către contraamiralul Macellariu, cât și cele ulterioare au ținut cont de raportul de forțe, care era net favorabil părții germane. Conform surselor istorice, „*Amiral German Marea Neagră*” avea în portul Constanța 79 de nave de luptă, de deservire, precum și petroliere, remorchere, docuri plutitoare, barcaze ș.a (Petrescu, 2005, p. 126).

Navele germane aveau 319 guri de foc al artileriei de la bord, de diferite calibre: 20; 37; 76; 88 mm. Forțele navale române erau compuse din patru nave: „*N.M.S. Regele Ferdinand*”; „*N.M.S. Regina Maria*”; „*N.M.S. Mărășești*” și „*N.M.S. Mărăști*”. Situația tehnică nu permitea decât unei singure nave să poată executa misiuni operative. Escadrila de submarine, care cuprindea submarinele „*Marsuinul*”, „*Delfinul*” și „*Rechinul*” și nava bază „*Constanța*”, era, de asemenea, neoperativă. Nava „*Amiral Murgescu*”, puitor de mine, deși afectată de bombardamentele aviației sovietice, era în parametri și putea executa misiuni specifice. Celălalt puitor de mine, „*Dacia*”, era avariat. Din cele 7 vedete torpiloare, numai 3 erau disponibile. Cinci remorchere erau eficiente, iar remorcherul „*Basarabia*”, transformat în dragor magnetic, executa, la ordin, misiuni specifice.

Navele românești puteau răspunde cu 119 guri de foc, de calibre: 13.2 mm; 20 mm; 37 mm; 120 mm, deci cu 200 de guri de foc mai puțin comparativ cu cele germane. Tunurile distrugătoarelor, de 120 mm, deși foarte puternice, nu se puteau folosi împotriva navelor germane, ele fiind foarte aproape, în danele portului, de cele românești. Tehnic, țevile din tunurile mari nu puteau fi coborâte, astfel că proiectilele ar fi trecut peste navele germane. Faptul că navele germane și românești erau dispuse intercalat putea duce, în caz de executare a focului, la lovirea propriilor nave și la o catastrofă de proporții.

La sud de Constanța, germanii dispuneau de puternica baterie „*Tirpitz*”, dotată cu 3 tunuri de 280 mm, care putea lovi ținte până la 34 km. Bateria era apărată antiaerian și terestru de 4 tunuri de 75 mm navale, 4 tunuri de 75 mm A.A. (antiaeriene) și piese de 22-40 mm pentru tir antiaerian și terestru. Germanii aveau 2 batalioane în zona portului Constanța și în oraș, cu „*mare putere de foc*” (Ibidem, p. 132). Alte 3 batalioane erau dislocate la Eforie, Agiea și Mangalia. Efective corespunzătoare a 4-5 batalioane de militari germani retrase din Crimeea (contraamiralul Macellariu estimează numărul lor la 10.000) puteau fi folosite la diferite misiuni.

Efectivele terestre germane mai dispuneau de un batalion de transport și 2 batalioane de deservire pentru zona Constanței și a întregii regiuni. Artileria antiaeriană germană din Constanța se compunea din 3 baterii cu 16 piese

de 88 mm; 1 baterie cu 4 piese de 75 mm; 4 baterii cu 54 de piese de 20 mm și alte baterii A.A.

Forțele terestre române destinate apărării Constanței și a regiunii erau constituite din Divizia 9 Infanterie, care dispunea de 12 batalioane de infanterie, 1 batalion de pionieri, 1 grup de cercetare și 12 baterii. Ca mijloace de întărire i-au fost alocate 1 divizion cu piese de 75 mm și un divizion de artilerie grea, cu piese de 122 mm.

În zona Constanței, Regimentul de Artilerie A.A. cu 4 baterii (16 piese de 88 mm), 1 baterie (12 piese de 37 mm), 4 baterii (48 piese de 20 mm), 1 baterie cu mitraliere, asigura apărarea antiaeriană (Ib.).

Conform instrucțiunilor Marelui Stat Major, responsabilitățile operative erau stabilite după cum urmează: în Marea Neagră „*de la bătaia tunurilor de coastă în larg, Comandamentul Forțelor Navale Maritime*”. Din momentul în care navele intrau în „*bătaia tunurilor de coastă și în portul Constanța*”, se subordonau generalului Costin Ionașcu (1890-1969), comandantul Diviziei 9 Infanterie. Lui îi revenea decizia coordonării tragerilor executate de către tunurile de la bordul navelor. Comandamentul Litoralului Maritim și Fluvial se subordona, de asemenea, Diviziei 9 pentru asigurarea unui cooperări eficiente privind „*focul navelor*”. Responsabilitatea apărării portului Constanța intra tot în sarcina generalului Costin Ionașcu (Ciorbea, p. 210).

23 AUGUST – 25 AUGUST 1944 LA CONSTANȚA

Contraamiralul Horia Macellariu a luat legătura prin telefon cu generalul Costin Ionașcu, aflat în punctul de comandă de la Murfatlar și „*ne-am pus de acord asupra situației și măsurilor noastre*”. Întrucât trupele germane se concentrau la bateria „*Tirpitz*”, generalul Ionașcu decide să atace bateria în cursul nopții, însă, mai târziu, a renunțat la idee.

Importantă pentru înțelegerea situației de la Constanța este și comunicarea pe care a avut-o contraamiralul Macellariu cu viceamiralul Ioan E. Georgescu, șeful Statului Major al Marinei, numit Subsecretar de Stat pentru Marină în guvernul Sănătescu. La telefon, viceamiralul Georgescu și-a arătat supriinderea relativ la evenimentele aflate în derulate, precizându-i contraamiralului Horia Macellariu că a aflat și el de la radio că a fost numit ministru, că are nevoie de timp pentru a se informa. A revenit în jurul orei 1:00 și i-a comunicat contraamiralului Horia Macellariu patru dispoziții: „1) *Încetarea luptei și armistițiului*; 2) *linia de demarcație Focșani-Nămoloasa-Galați-Dunărea Maritimă, pe care sovieticii*

trebuiau să se oprească; 3) să nu se provoace germanii și să-i lăsăm să plece cu arme și bagaje; 4) să nu ne lăsăm dezarmați de sovietici”. (Ib., p. 210). Clarificatoare în sine, precizările se vor dovedi dificil de aplicat. Zilele de 24 și 25 august 1944 au fost decisive pentru soluționarea poziției navelor germane aflate în portul Constanța și poziționarea clară față de atacurile aviației sovietice. Deși se vorbea de armistițiu, România nu a avut semnat, la 24 august, vreun document în acest sens cu Uniunea Sovietică ori cu altă țară din alianța militară a Națiunilor Unite.

În dimineața zilei de 24 august 1944, ora 7:00, a intrat în port convoiul escortat de torpilorul „Smeul” și o vedetă germană, care a adus militari recuperați din Baia Jibreni. Încă din timpul nopții, la navele germane, echipajele au intrat în stare de alarmă. Pe navele de transport „Alba Iulia” și „Ardeal”, închiriate de germani, se încărca muniția de război. Situația se tensionase. Intervenția comandorului Henichen, șeful Statului Major în comandamentul mixt al Forțelor Navale Maritime ale României, a liniștit lucrările, ofițerul german precizând că nu se produce un conflict armat cu românii (Rotaru, Damaschin, 2005, p. 201).

Aviația sovietică a atacat, din nou, portul Constanța, iar trupele române nu au reacționat. Cele germane au răspuns însă cu foc. Comandorul Nicolae Bardescu (1896-1977), comandantul Litoralului Maritim și Fluvial, îi somează să oprească tragerile, altfel vor suporta riposta trupelor române. Într-o asemenea atmosferă de război, populația Constanței a intrat în panică.

Militarii germani din comandamentul mixt, care au părăsit Hotelul Carlton și s-au retras la Eforie Sud (Carmen Sylva), au revenit la Constanța, la ordinul viceamiralului Helmuth Brinkmann. La hotel continua să funcționeze o grupă operativă, formată din contraamiralul Horia Macellariu și câțiva subordonați. Așa cum precizează contraamiralul român, au lucrat cu „sentinelele față în față, pentru a-i supraveghea pe germani și a nu lăsa nicio bănuială asupra gândurilor și hotărârilor noastre” (Petrescu, p. 141).

În dimineața zilei de 24, la ora 07:30, Comandamentul Naval Superior Sud, de la Sofia, a transmis următoarele directive viceamiralului Brinkmann: „1. Împiedicați cu orice mijloc ca sovieticii să ocupe Constanța și să utilizeze portul. 2. Luați măsuri dacă românii încearcă să împiedice realizarea acestei misiuni”. Aceste directive generale au fost urmate de ordine mai detaliate; amiralul atașat Cartierului General al Führerului a revenit cu precizarea, evident instigată de acesta, că trebuie subliniată „importanța preluării navelor românilor, mai ales monitoarele de pe Dunăre” (*War Diary German Naval Staff Operations Division*, 1948, p. 488).

Preocuparea părții germane pentru controlarea Diviziei de Dunăre a României se explică prin faptul că se spera folosirea cursului fluviului ca obstacol principal în calea trupelor sovietice. Odată ce această barieră ar fi fost străpunsă, nu mai exista o altă până în Bulgaria, ceea ce ar fi dus la complicații serioase pentru trupele Axei din Grecia și Iugoslavia, mai ales că atitudinea bulgarilor era ambivalentă (Sichigea, 2017, p. 67).

Evenimentul principal al zilei de 24 august 1944 a fost prima întâlnire a comandanților marilor unități românești cu viceamiralul H. Brinkmann. Aflând că amiralul german revenise la Eforie Sud, generalul Ionașcu i-a solicitat contraamiralului Horia Macellariu să-l aducă la Constanța pe amiralul Brinkmann, pentru o discuție clarificatoare. Generalul Ionașcu a apelat la Horia Macellariu, în virtutea responsabilităților pe care le avea în cazul situațiilor operative la litoralul Mării Negre, unde portul și orașul Constanța erau cele mai importante, dar și pentru că șeful Comandamentului Forțelor Navale Maritime îl cunoștea și colaborase foarte bine cu amiralul german. În memoriile sale, Horia Macellariu subliniază că viceamiralul Brinkmann nu a afișat niciodată o poziție de superioritate față de el, din contră, precizează că i-a lăsat libertate pentru hotărârile privind misiunile în Marea Neagră. Horia Macellariu l-a contactat pe amiralul Brinkmann și au stabilit să se întâlnească „la jumătatea drumului Constanța-Carmen Sylva”, l-a invitat în mașina sa și au plecat la comandamentul Diviziei 9. Contraamiralul Horia Macellariu nu ne detaliază despre discuțiile purtate până la Constanța.

La comandamentul mării unități terestre a venit și comandorul Nicolae Bardescu. Discuțiile dintre cei trei comandanți au fost deschise de gazdă, generalul Costin Ionașcu, pe un ton politic, dar ferm. I-a cerut viceamiralului Brinkmann să dispună retragerea navelor din port și din apele române. Brinkmann a replicat că nu are ordin în acest sens. Generalul Ionașcu i-a atras însă atenția asupra faptului că la navele germane echipajele au fost alarmate, iar pe submarinele avariate s-au montat mine. Amiralul german a recunoscut măsurile luate. Ca replică, Horia Macellariu a ordonat echipajelor de la navele din subordine să urmărească, prin manevrarea tunurilor, vapoarele germane. El a precizat că a luat o asemenea măsură pentru descurajarea activităților de la bordul navelor germane, dar va ordona ca țevile tunurilor să fie lăsate în jos, cu condiția ca și la navele germane să se procedeze similar. Generalul Ionașcu a abordat, apoi, chestiunea minării portului militar de către germani. Brinkmann a precizat că nu a dat un astfel de ordin, replica generalului Ionașcu fiind răspicată, că nu-l crede. Brinkmann a fost vădit surprins de lipsa de încredere

în cuvântul său de militar. Adresându-se contraamiralului Macellariu și comandorului Bardescu, generalul Ionașcu le-a ordonat să dispună efectuarea imediată, în prezența unor ofițeri germani, a unui control în port la submarinele germane.

De comun acord cu comandorul Bardescu, Horia Macellariu l-a desemnat pe comandorul Constantin-Bibi Costăchescu (1909-1982), submarinist, la momentul acela șef al Biroului Operații din cadrul Comandamentului Litoralului Maritim și Fluvial. Târziu în noapte, comandorul Costăchescu a raportat telefonic contraamiralului Macellariu că portul și submarinele nu sunt minate. Tot prin telefon, viceamiralul Brinkmann i-a arătat amiralului Macellariu că alarmarea echipajelor a fost o măsură regulamentară, impusă de schimbarea politico-militară făcută de România, solicitând acordul de a ridica starea de alarmă de la nave, începând cu ora 04:00 (25 august 1944), pentru a se evita posibilele perturbări din cauza întunericului.

Ziua de 25 august 1944 a fost decisivă pentru convingerea amiralului Brinkmann să ordone plecarea navelor din subordine din România. Un nou bombardament al aviației sovietice a dus la scufundarea remorcherului „Basarabia”. Noul atac aerian arăta clar că trupele sovietice nu se vor opri din misiunile de luptă. De altfel, în Delta Dunării, trupele ruse au trecut linia de demarcație precizată de viceamiralul Georgescu. Continuând ostilitățile, situația era, desigur, îngrijorătoare, iar plecarea navelor germane devenise urgentă. Numai astfel portul Constanța putea fi protejat de atacurile sovieticilor.

Generalul Ionașcu i-a cerut contraamiralului Macellariu să-l aducă pe Brinkmann la o nouă întâlnire. Macellariu s-a conformat, l-a sunat pe amiralul german și l-a așteptat în zona Agigea, în apropiere de bateria „Tirpitz”. În incinta acesteia, contraamiralul Horia Macellariu și viceamiralul Brinkmann au purtat o discuție „între patru ochi”. Detalii despre cele abordate, Horia Macellariu a dat doar în varianta autobiografică, scrisă după ieșirea din detenție. El informează că cei doi au analizat situația „și l-am determinat să se retragă fără luptă sau distrugeri”. Horia Macellariu accentuează că, „procedând astfel, bătălia Constanței, a litoralului românesc și a Dobrogei s-a dat numai între mine și amiralul german, acolo, în bateria Tirpitz”.

Astfel, a fost salvată nu numai Constanța, dar și toată infrastructura portuară care a fost utilizată ulterior de sovietici (Macellariu, 1995, p. 35). După respectiva convorbire, cei doi au plecat la comandamentul Diviziei 9. A început faza a 2-a (25 august 1944, ora 11:30-ora 18:30), care a fost „considerată prin deschiderea ostilităților față de armata germană, care, prin actele de agresiune, n-a respectat

condițiile impuse de guvernul român” (AMNR, f. 298). Întâlnirea celor trei comandanți a avut loc înainte de ora prânzului. Până la detaliile discuțiilor, trebuie precizat că, la București, la ora 10:30, generalul Mihail Racoviță (1889-1954), ministrul de Război, împreună cu subsecretarii de stat ai Marinei și Aviației și cu generalul Gheorghe Mihail (1887-1982), șeful Marelui Stat Major, au discutat la Pasărea, lângă București, ordinul privind atitudinea Armatei Române față de trupele germane, care îi fuseseră prezentate înainte de întâlnirea cu Brinkmann și Macellariu.

Generalul Ionașcu „a întrebuițat (față de amiralul Brinkmann, n.a.) un ton ridicat și i-a cerut să se retragă din țară”. I-a relatat că ordinul în acest sens sosise la Cernavodă, unde a trimis un curier pentru a-l aduce, dar nu îl va putea arăta până nu-l citește împreună cu contraamiralul Macellariu. Brinkmann a înțeles și a plecat, urmând să revină după-amiaza. Acest lucru nu s-a mai întâmplat, iar de la comandamentul său a luat măsuri ca navele germane să părăsească portul Constanța.

Ordinul primit de generalul Costin Ionașcu în jurul orei 11:30 de la Marele Stat Major preciza: „dezarmați sau alungați pe germani în Bulgaria”. (Ciorbea, p. 143). În ordinul transmis Comandamentului Forțelor Navale Maritime, formularea era diferită: „dezarmați și alungați”. Horia Macellariu precizează, în memoriile scrise în penitenciar, că ordinul de „alungare”, soluția aleasă de către generalul Ionașcu – sau în loc de și – „a schimbat fața evenimentelor la Constanța”. (Ib., p. 145).

În după-amiaza zilei de 25 august 1944, începând cu ora 15:30, navele germane „cu echipajele la front, salutând navele noastre”, au început manevrele de părăsire a bazinului portuar, misiune încheiată la ora 18:30. La ieșirea din port, navele au înfruntat valuri mari, Marea Neagră fiind în zona vestică, spre litoral, o mare agitată, ceea ce a creat navelor germane probleme de navigație.

Urmărind ce se întâmpla în mare, contraamiralul Macellariu a fost contrariat de sclipirile care se vedeau la navele germane, pe care le-a interpretat în prima fază ca fiind lovituri de foc. În realitate, razele de soare care se reflectau în hublourile vapoarelor se distorsionau, astfel că păreau ca focul la gura țevii. Preocupat de „siguranța navelor mele, a populației, ne-au depășit”, scria Horia Macellariu din detenție. A dat ordin să se trimită mesajul către navele germane, care ar fi dorit să revină în port: „nu intrați decât dezarmându-vă”.

O astfel de măsură intra în responsabilitatea Comandamentului Maritim și Fluvial, care avea misiunea securității portului și orașului Constanța. Ordinul contraamiralului Macellariu s-a executat, portul a fost închis, navele germane care voiau să revină în bazinul portuar „unele s-au înecat, multe au eșuat, puține

au mai ajuns la Varna". (Ib.). A fost un moment decisiv, care îi aparține exclusiv lui Horia Macellariu. Și de această dată s-a dovedit un comandant hotărât, responsabil, care a îndepărtat pericolul revenirii navelor germane la Constanța. Se impune precizarea că viceamiralului Brinkmann i s-a permis să se retragă spre sudul Dobrogei și să distrugă armamentul pe care nu-l putea evacua. Deși ar fi dorit să se îmbarce la Mangalia, pe una din navele aflate în subordine, generalul Ionașcu nu i-a aprobat. A trecut frontiera în Bulgaria, cu autoturismul. În noaptea de 25 august, au mai trecut, la vecinii bulgari, camioane germane.

Ultima rezistență germană, la bateria „*Tirpitz*”, nu a mai fost posibilă. Unitatea s-a autodizolvat, armamentele și închizătoarele au fost decuplate și, la ora 02:00, militarii au părăsit tabăra, retrăgându-se spre Sud.

RELAȚIA CU „ALIAȚUL” SOVIETIC

Între 23 și 28 august 1944, contraamiralul Horia Macellariu s-a aflat, din punct de vedere operativ, în subordinea generalului Costin Ionașcu. A existat o colaborare și un respect camaraderesc, cei doi conlucrând în cursul evenimentelor, evitându-se confruntările militare care ar fi produs pierderi materiale și umane catastrofale la Constanța. Prin ordinele date și conlucrarea cu generalul Ionașcu, în mai puțin de 48 de ore la litoralul vestic al Mării Negre, raportul operativ-tactic s-a schimbat în favoarea României.

Deși fusese numit comandant al Dobrogei, la 26 august 1944, practic, funcția a preluat-o pe data de 28 august, după plecarea, din Dobrogea în Muntenia, a Diviziei 9. Mărturisea, peste ani, că a primit „*o moștenire grea!*”. La aflarea faptului că Divizia 9 pleacă peste Dunăre, populația Constanței „*s-a pus într-o panică îngrozitoare, femei, bărbați. Copiii alergau și țipau pe străzi, neștiind încotro s-o ia, cu câte o basma în care, în grabă, puseseră niște lucrări fără valoare, pe cele valoroase ascunzându-le acasă. Stam și priveam nedumerit la acest dramatic spectacol*”. (Ib., p. 146).

Pentru contraamiralul Horia Macellariu, începea o nouă etapă a carierei sale, scurtă, dar de o tensiune cu totul deosebită. I-a revenit misiunea de a gestiona cooperarea cu trupele sovietice, terestre și maritime ajunse la Constanța. Ocupantul rus l-a supus pe contraamiralul Macellariu la presiuni, situații jignitoare, desconsiderându-i calitățile de Comandant Superior al Dobrogei, convins că acționează în baza armistițiului. Cu partea sovietică, Horia Macellariu a acționat cu demnitatea ofițerului superior, conștient de răspunderea față de numirea primită.

Nu vom insista decât asupra celor mai dramatice situații, așa cum le descrie în memoriile sale. Întâlnirea cu primul general ajuns la Constanța este elocventă. Interesat de situația depozitelor germane, care, altfel, fuseseră golite de populație imediat după plecarea trupelor germane, respectivul general și-a scos ceasul, l-a așezat pe masă și i-a ordonat imperativ: „*dacă, în 10 minute, nu-mi spui ce a fost în depozitele germane, te împușc!*”. (Ib.). Generalul sovietic, care a acceptat Hotelul Carlton ca sediu al comandamentului, i-a adresat o serie de cerințe contraamiralului Macellariu, lucruri foarte greu de rezolvat. Spre exemplu, să fie pus la dispoziția comandamentului sovietic trei garnituri de tren, cu vagoane care nu se găseau în România. A mai cerut cantități apreciabile de echipament: 27.000 de perechi de izmene, 27.000 de cămăși, 15.000 de cămăși de mătase, 7 mașini de scris cu litere rusești.

Considerându-se gazdă, contraamiralul Macellariu le-a oferit invitații la mese de onoare. A fost refuzat brutal și admonestat: „*să-ți fi iasă din cap că ești altceva decât un învins*”. Răspunsul lui Horia Macellariu a fost prompt și corect: „*Marina Română nu a fost învinsă*” (Ib., p. 151).

Alte două cereri au fost mai mult decât șocante: predarea navelor Marinei Regale a României, de la Tulcea și Constanța, sovieticilor. În Delta Dunării, contraamiralul Gorșkov cerea predarea flotei. Amiralul Oktibrianski, comandantul flotei sovietice din Marea Neagră, adresează, la 29 august 1944, un ultimatum, care, la punctul 1, propunea: „*toată flota românească de război și auxiliară să fie mutată la Sulina și predată Comandamentului Maritim Sovietic*” (Macellariu, 1995, pp. 80-81). Contraamiralul Horia Macellariu i-a confirmat amiralului Oktiabrianski primirea documentului și i-a răspuns în funcție de ordinele primite, în sensul că navele românești trebuie considerate „*belingeranți*” și sunt gata să primească ordine de luptă de la comandantul Flotei Roșii din Marea Neagră.

Prezentând situația eșalonului superior, numai locotenentul-comandor Corneliu Lung, șeful Biroului Operații, mai răspundea la telefon, desigur, fără putere de decizie. Telegrama primită de la contraamiralul Macellariu a raportat-o la Ministerul Apărării și la Marele Stat Major, care și-au derogat răspunderea. La Ministerul Afacerilor Străine, titularul postului de ministru, Gheorghe Niculescu-Buzești (1908-1949) în primul guvern Constantin Sănătescu, i-a transmis ofițerului să accepte să se predea flota pentru a salva 14 milioane de români. Niculescu-Buzești a prezentat situația și în ședința de guvern. Decizia a fost aceeași.

O pretenție a sovieticilor, considerată de către contraamiralul Macellariu „*cea mai grea chestiune*”, a fost punerea în circulație a rublei. Odată avertizat guvernul, a fost transmisă la Constanța o delegație formată din reprezentanți ai Ministerului de Finanțe, ai Băncii Naționale și ai Ministerului Economiei. Amiralii ruși și un căpitan de rangul I au purtat discuțiile cu delegația guvernului. Li s-a transmis că nu poate fi acceptată circulația rublei, dar se vor pune la dispoziție 350 de milioane de lei. Au refuzat oferta, inclusiv invitația la masă. Informat de situația în care se găsea contraamiralul Horia Macellariu, șeful delegației, Rică Georgescu, i-a spus că vede în ce situație intolerabilă este și i-a promis să solicite guvernului înlocuirea sa. Macellariu a acceptat, precizându-i „*că am făcut și fac totul pentru a-i menține în interesul suprem al neamului și țării noastre*” (Ciorbea, p. 146).

În aceleași memorii, deținutul Horia Macellariu explică poziția sa față de trupele sovietice ocupante: „*m-am simțit în armistițiu și aliat; așa mi-a spus guvernul de la 23 august; nu am capitulat fără condiții; m-am socotit în condițiile propuse de domnul Molotov*” (Ib.), *am fost un român și un comandant român, într-o situație grea, pe umerii căruia apasă prestigiul, suveranitatea neamului și a țării, m-am încadrat și m-am comportat potrivit protocolului dreptului granițelor* (dreptul internațional, n.a.); *am fost îndatoritor, prietenos, demn și nu slugarnic; eu, personal, puteam fi oricum, dar ca agent al neamului și țării noastre, eu nu puteam fi decât cu ei. M-am găsit, fără să știu și fără să-mi dau seama, între ciocan și nicovală: una îmi spunea guvernul de la 23 august 1944 și alta armata sovietică*” (Ib., p. 151).

La 30 septembrie 1944, contraamiralul Macellariu este mutat în funcția de comandant al Școlilor Marinei Regale, care echivala cu o retrogradare. În foaia calificativă provizorie pe anul 1943-1944, de la 1 noiembrie 1943 până la 31 octombrie 1944, din Memoriul său, subsecretarul de stat a notat referitor la motivul schimbării: „*în baza unei hotărâri superioare, a fost rechemat pentru a se ușura relațiunile dintre comandamentul român și cel sovietic, care a manifestat vădit neîncredere*” (AMNR, ff. 56-58).

În dimineața zilei de 30 august 1944, ora 2:40, nave sovietice (5 motocanoniere), dirijate de vedeta nr. 7, și canoniere românești au intrat în portul Constanța. Până pe 5 septembrie, trupele sovietice pun stăpânire pe infrastructura portuară. În cursul zilei respective (ora 05:00), militarii ruși înarmați preiau navele militare românești și alungă echipajele de la bord.

Altcineva releva că ocupantul sovietic nu avea nicio intenție de a coopera cu Marina Regală a României. Amiralul rus Bogdenko, de la Comisia Aliată de Control

(Sovietică), a declarat, pe marginea aplicării articolului 11 din Convenția de Armistițiu, că „*Marina românească a înscris o pagină neagră în istoria Rusiei; de aceea a preluat navele și-a arătat-o ca trofeu popoului sovietic*” (Ciorbea, p. 152).

Nu peste mult timp, contraamiralul Horia Macellariu a fost trecut, nemeritat, în reformă în legătură cu presupusa sa vină față de evenimentele de la Constanța din 23 august 1944. La sediul din București al Partidului Comunist se depusese „*o întreagă documentație nefavorabilă mie*”, cu hărți și explicații privind acțiunile contraamiralului Macellariu (Ib., p. 164).

Adresându-se prim-ministrului Nicolae Rădescu (6 decembrie 1944-28 februarie 1945), a solicitat o anchetă pentru analiza evenimentelor de la Constanța. Comisia, formată din generalul Nicolae Pătlăgeanu și amiralul Alexandru Gheorghiu, a analizat documentele și a efectuat ancheta care a dus la concluzia că Horia Macellariu nu poate fi făcut responsabil sau vinovat de ceva.

Cu toate acestea, contraamiralul Macellariu a fost trecut pe lista criminalilor de război; i s-au făcut denunțuri. Generalul Ivan Zaharovici Susaikov (1903-1962), vicepreședinte al Comisiei Aliate de Control în România, a cerut prim-ministrului Petru Groza să aplice articolul 11 din Convenția de Armistițiu și, în concluzie, Horia Macellariu trebuia arestat și judecat.

Este anchetat de Cabinetul 7 al Tribunalului Poporului București. Concluzia a fost că nu poate fi culpabilizat (Moșneagu, 2010, pp. 71-77). La solicitările repetate ale Comisiei Aliate de Control pentru cercetarea celor responsabili pentru plecarea navelor germane din portul Constanța fără să fie dezarmate, conducerea Ministerului Apărării Naționale a ordonat constituirea unei noi comisii de anchetă, formată din generalii Mihail Lascăr, George Nicolau și Ioan Popescu. În urma cercetărilor, s-a concluzionat că nu a fost vorba despre nicio colaborare cu conducerea flotei germane din Marea Neagră după emiterea „*Proclamației Regelui Mihai I către Țară*”. Din contră, faptele au dovedit că s-a manifestat „*o atitudine dâră a comandamentelor și unităților, de expectativă strictă și energică adoptată, amenințarea cu represalii și utilizarea forței au impus germanilor respectarea angajamentului declarat de guvernul român*”. În document se conchide, în mod corect, că „*plecarea flotei germane fără luptă s-a produs în urma unui act de comandament*”, înfăptuit pe „*considerațiuni de ordin militar, strategic-tactic*”. În final, se menționează că alte „*interpretări atingând buna credință, loialitatea, sinceritatea și onoarea nu pot fi puse în discuție*” (AMNR, ff. 293-294).

Raportul a pus punct demersurilor Comisiei Aliate de Control (sovietică) de a forța culpabilizarea contraamiralului Horia Macellariu și a Marinei Regale a României în problema interpretării evenimentelor derulate la Constanța din 23 august 1944. Contraamiralul a fost disculpat de comisia celor trei generali și Tribunalul Poporului. Onoarea și integritatea sa nu mai puteau fi puse la îndoială. Și, după cum a subliniat în „Viața mea”, în evenimentele de la 23 august 1944, „Marina românească nu are nicio vină”.

Desprinderea de flota germană de la Constanța de către comandamentele Marinei Regale a fost rezultatul înțelegerii noilor cerințe politico-militare și acționării cu inteligență, precauție și fermitate pentru eliminarea unei posibile surprinderi din partea trupelor germane și obținerea unei despărțiri clare și benefice.

CONCLUZII

Evenimentele care s-au petrecut în Dobrogea după actul istoric de la 23 august 1944 i-au pus pe comandanții români ai marilor unități în situații extrem de tensionate, pentru care nu exista pregătire. Nimeni nu a anticipat posibilitatea ca România să rupe alianța cu Germania, cu care luptase în Răsărit timp de trei ani. Postura în care au fost puși, mai ales contraamiralul Horia Macellariu și generalul Costin Ionașcu, era una aproape imposibilă, cu ordine contradictorii și cu trupele intercalate cu cele ale foștilor aliați. Cu toate acestea, cei doi comandanți au reușit să obțină maximul posibil în acele circumstanțe și să evite pierderi inutile, umane și materiale.

Cooperarea cu trupele sovietice în Dobrogea și la Constanța a evoluat greoi: comandanții roșii au manifestat neîncredere față de români, aroganță, atitudine de ocupant, care a mers până la jigniri față de reprezentanții Marinei Regale și ai guvernului României.

Dacă, din partea română, a existat o disponibilitate totală din convingerea că acționau în baza unui armistițiu, care, de fapt, nu a existat, trupele ruse au continuat misiunile, considerând Armata Română ca inamic. Din izvoarele de epocă reiese atitudinea demnă a contraamiralului Horia Macellariu – un adevărat amiral – în raport cu comandanții ruși, la nivelul responsabilităților care i-au cerut să apere interesele României.

BIBLIOGRAFIE:

1. Buzatu, G. (1995). *România și războiul mondial din 1939-1945*. Iași: Centrul de Istorie și Civilizație Europeană.
2. Ciorbea, V. (2016). *Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989). Autobiografii din temniță. Miscelanea*. Constanța: Editura Academiei Oamenilor de Știință din România.
3. Macellariu, H. (1995). *În plin uragan*. București: Sagittarius.
4. Mara, D. (2000). *Marina Regală a României în cel de-al Doilea Război Mondial*. București: Editura Economică.
5. Moșneagu, M. (2005), *Politica navală postbelică a României (1944-1958)*. București: Editura Mica Valahie.
6. Petrescu, N. (2005). *Contraamiralul Horia Macellariu. Gloria – dulce și amară povară*. Pitești: Editura și Tipografia Europroduct.
7. Rotaru, J., Damaschin, I. (2000). *Glorie și dramă. Marina Regală a României: 1940-1945*. București: Editura „Ion Cristoiu”.
8. Arhivele Militare Naționale Române (AMNR), fond Cabinetul Ministrului, Ministerul de Război, dosar 966, ff. 252-298; 293-294.
9. AMNR, fond Direcția Cadre Învățăământ (1974), ff. 56-58.
10. AMNR, fond Direcția Financiară, Secția pensii militare, inventar nr. 7871, dosar 2660.

COOPERAREA ALIAȚILOR LA REINTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL: 28 OCTOMBRIE/10 NOIEMBRIE 1918

Daniel Silviu NICULAE

Asociația Istorică „Dimitrie Cantemir”, București

Atunci când a elaborat proiectul de operațiuni pentru armatele Aliate din Est, pentru a exploata succesul, după capitularea Bulgariei (16/29 septembrie 1918), generalul Franchet d'Esperey s-a bazat, cu siguranță, pe sprijinul României, stabilind forța Armatei Dunării la doar trei divizii. Într-adevăr, această armată avea misiunea de a asigura atât flancul drept al operațiunii principale desfășurate în direcția Belgradului, cât și flancul stâng al operațiunii secundare desfășurate în direcția Constantinopolului, împotriva unei posibile intervenții a armatelor austro-germane din România. Generalul Henri Mathias Berthelot, fost șef al Misiunii Militare franceze din România, care trăise atât zilele represiunii, cât și gloria armatei române, a fost, de asemenea, o dovadă sigură a intenției de cooperare a aliaților cu România.

Articolul prezintă aspecte din cadrul cooperării Aliaților cu forțele Armatei Române, care au determinat eliberarea teritoriului românesc de ocupația Puterilor Centrale și crearea cadrului necesar înfăptuirii României Mari.

Cuvinte-cheie: aliați, Primul Război Mondial, cooperare, capitulare, Dunăre.

INTRODUCERE

La începutul anului 1918, România se afla într-o situație disperată, rezultat al evenimentelor politice din Rusia Țaristă, din toamna anului 1917. Noua realitate strategică apărută pe frontul românesc după promulgarea de către guvernul sovietic, la 25 octombrie/7 noiembrie 1917, a *Decretului asupra păcii*, premisa declanșării tratatelor pentru încheierea armistițiului inițiate la cererea Rusiei Sovietice la 13/26 noiembrie 1917, era una dezastruoasă pentru armata română. Semnat la Brest-Litovsk la 20 noiembrie/3 decembrie 1917, armistițiul parafa ieșirea individuală a Rusiei din război, lăsând România să continue singură lupta împotriva Puterilor Centrale, situație greu de gestionat de către factorii de decizie politici și militari. Prin urmare, proiecția ocupării întregului teritoriu al țării de către trupele Puterilor Centrale a determinat guvernul român, condus de Ion I.C. Brătianu, să semneze, la 26 noiembrie/9 decembrie 1917, armistițiul de la Focșani.

La vârful armatei române apar modificări esențiale, conform situației extraordinare în care se afla țara. Comanda acesteia a fost dată generalului Constantin Prezan, care trebuia să pună în aplicare, pe de o parte, măsura adoptată de Consiliul de Miniștri întrunit în noaptea de 22/23 decembrie 1917 privind îndepărtarea tuturor trupelor ruse în mare parte bolșevizate, prezente pe teritoriul național, pe de altă parte, să facă față noii amenințări de la est. Ca reacție la acțiunea fermă a României de a elimina orice prezență rusă de pe teritoriul său, guvernul revoluționar bolșevic, considerând-o un gest ofensator, a decis ruperea legăturilor diplomatice dintre cele două țări la 13/25 ianuarie 1918. Cu puțin timp înainte de această măsură, la ordinul lui V.I. Lenin, în ziua de 31 decembrie/13 ianuarie 1918, întreaga reprezentanță diplomatică a României de la Petrograd a fost arestată, în frunte cu ministrul Constantin Diamandy, personalul diplomatic și consular, precum și reprezentanții misiunii militare. Protestul bolșevic a fost completat de confiscarea tezaurului românesc, gest care putea fi considerat o declarație tacită de război.

În aceste condiții, prinsă în nicovala puterilor militare de la vest și est, România era nevoită să accepte condițiile de pace separată, impuse prin ultimatumul privind demararea negocierilor de pace, transmis de reprezentanții Puterilor Centrale la 23 ianuarie/5 februarie 1918. Decizia politică ce urma să fie luată în această

privință a fost discutată în Consiliul de Miniștri din 25 ianuarie/7 februarie. În cadrul dezbaterilor reprezentanților partidelor politice s-a desprins propunerea generalului Alexandru Averescu, cel care avea în vedere încheierea unei păci separate, ca o soluție de compromis. Guvernul Ion I.C. Brătianu a demisionat la 26 ianuarie/8 februarie 1918.

După depunerea mandatului de către Ion I.C. Brătianu, Regele l-a însărcinat pe generalul Averescu cu formarea noului guvern (29 ianuarie/11 februarie 1918), cu misiunea de a lua legătura cu reprezentanții Puterilor Centrale de la București. În cadrul acestor tratative desfășurate la Bufta, Alexandru Averescu a protestat, la 11/24 februarie 1918, față de condițiile extrem de grele impuse României. Ministrul de externe al Austro-Ungariei, Ottokar Czernin, amenința că, dacă românii vor reîncheie ostilitățile, armata va fi zdrobită și România „*va dispărea de pe harta Europei*”. În discuția din aceeași zi, dintre generalul austriac von Hranilovici și colonelul român C. Ressel, la precizarea acestuia din urmă, potrivit căruia România mai are o armată care se poate opune, generalul austriac a ripostat: „*O știm și noi, dar ce veți putea face față de situația în care vă găsiți complet încercuiți de trupele noastre ce vor veni prin Ucraina și Basarabia, în spatele dvs. ? [...] Vom aduce diviziile noastre ce s-au eliberat de pe frontul rusesc și vom face o operație de trupe zdrobitoare de superioare pentru a isprăvi cât mai repede. Dar atunci, v-o pot spune, atunci nu va mai fi vorba de concesi din partea noastră și dumneavoastră veți dispărea ca țară*”. (Agrigoroaiei, 2015-2016, p. 26).

Misiunea guvernului Averescu a fost extrem de dificilă, fiind în discuție probleme grave pentru statul român: cedarea Dobrogei, modificarea frontierei de-a lungul Carpaților, mari concesi economice, schimbarea dinastiei și demobilizarea armatei. Problema atitudinii României a format obiectul a trei Consilii de Coroană, desfășurate în zilele de 17-18 februarie/2-4 martie 1918. S-a stabilit, după ce între timp problema dinastiei a fost scoasă din discuție, ca textul tratatului de pace să fie abordat în bloc, fără a se negocia pe articole, pentru a se dezvălui caracterul de dictat al acestuia. Alexandru Averescu a precizat că soluția acceptării condițiilor era singura posibilă: se salva dinastia și se înlesnea unirea Basarabiei, Puterile Centrale (Germania, în special) promițând sprijin diplomatic în acest sens. La 20 februarie/5 martie, au fost semnate la Bufta protocolul de prelungire cu încă 14 zile a armistițiului între România și Puterile Centrale și preliminariile tratatului de pace. La începutul tratatelor de pace, guvernul ucrainean, care încheiase deja pacea separată cu Puterile Centrale, trimitea acestora o notă, în care afirma că: „*Basarabia,*

din punct de vedere etnografic, economic și politic, formează o unitate indivizibilă cu teritoriul Ucrainei” (Niculae, 2018, p. 45) și cerea să participe la tratativele de la București. Autoritățile de la Kiev își arogau dreptul de a include delegați basarabeni în cadrul delegației ucrainene, dar nu acceptau posibilitatea unei delegații aparte a Basarabiei independente. În noua situație militară și diplomatică de la începutul anului 1918, România a fost nevoită să ajungă la o „*înțelegere*” cu Puterile Centrale, „*înțelegere*” ce a constituit, în chestiunea Basarabiei, un factor favorizant. În continuarea vechii promisiuni și urmărind acceptarea de către România a condițiilor sale economice, Germania (și, mai puțin, Austro-Ungaria, care dorea anexarea unei zone din nordul Basarabiei) s-a opus pretențiilor ucrainene asupra Basarabiei și, implicit, a fost de acord cu soluția românească a problemei. Ministrul de externe german, von Kühlmann, pe care Averescu îl asigura, din motive tactice, că România dorea să vadă în Republica Moldovenească un stat independent, considera neîntemeiate pretențiile Ucrainei. Deoarece – așa cum a subliniat Paul Cernovodeanu – România a refuzat să discute problema Basarabiei în cadrul tratatelor de pace cu Puterile Centrale, iar acestea nu și-au formulat un interes special în această privință, chestiunea participării la negocieri, atât a delegației ucrainene, cât și a celei basarabene, a căzut. Germania se va opune și dorinței Bulgariei de a obține, în întregime, Dobrogea, prin tratatul de pace (Ib., p. 27).

La 5/18 martie 1918, România avea un alt guvern condus de prim-ministrul Alexandru Marghiloman, a cărui misiune principală era de a finaliza negocierile începute și încheierea păcii cu Puterile Centrale. O decizie asumată cu demnitate de către omul politic Alexandru Marghiloman, conștient de faptul că singura modalitate de menținere a statului român era calea diplomației, în compensație cu sacrificiile pe care poporul român era obligat să le facă.

Guvernul Marghiloman a fost nevoit să accepte, la 24 aprilie/7 mai 1918, tratatul de pace, care a fost, de fapt, un dictat. Constantin Kirițescu va scrie, câțiva ani mai târziu: „*Era continuarea și reglementarea regimului de ocupație militară a țării, cu apăsarea sa despotică și umilitoare, cu stoarcerea celei din urmă resurse a solului și a muncii românești, completată și agravată și cu mutilarea teritoriului ei [...]. Pe când România era dezarmată, iar prin răpirea munților și a Dobrogei era aruncată fără nicio putință de apărare la discreția dușmanilor, Germania își păstra la noi în țară întreg aparatul militar de ocupație și de stoarcere, menținând, până la ratificarea păcii, stare de război. După ratificarea tratatului, starea de război devenea starea de ocupație, prin menținerea a șase divizii, precum și a «formațiunilor necesare*

exploatării economice» și aceasta fără niciun termen, ci atâta timp cât ocupantul va crede necesar”! (Ib.). Armata română – în cea mai mare parte – trebuia demobilizată și dezarmată. Austro-Ungaria primea aproximativ în întregime lanțul Munților Carpați (un teritoriu de 5.600 km²), cu importante bogății ale solului și subsolului și de mare însemnătate strategică. Bulgaria primea Cadrilaterul și o fâșie din sudul județului Constanța; restul Dobrogei trecea, în condominiu, celor patru state, lăsându-se României o cale de acces spre Constanța. Toate bogățiile țării și, în primul rând, petrolul, cerealele, pădurile intrau sub controlul Puterilor Centrale, al Germaniei în special, pentru o perioadă, practic, nelimitată. România mai trebuia să plătească Germaniei și Austro-Ungariei importante sume de bani și să renunțe la orice indemnizație în contul pagubelor pricinuite pe teritoriul său de către acestea (Ib., p. 28).

După patru ani și mai bine de la dezlănțuirea Primului Război Mondial, rând pe rând, Bulgaria, Turcia, Austro-Ungaria și Germania erau silite să capituleze. În cursul anului 1918, în timp ce Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia se găseau la capătul oricărui efort militar, Germania, deși obosită de greutatea extraordinară ale unui război îndelungat, s-a hotărât ca în acel an să facă un ultim demers care să pună capăt războiului, în condiții cât mai avantajoase pentru Puterile Centrale.

Avantajele dobândite la începutul anului 1918 prin desființarea Frontului de Est, ca urmare a păcilor separate de la Brest-Litovsk (9 februarie cu Republica Ucraina, respectiv 3 martie cu Rusia Sovietică), și, apoi, concomitent cu ocuparea Ucrainei, Crimeii și sudului Rusiei europene, a frontului român, prin Pacea de la Buftea-București (martie-mai), i-au permis Înaltului Comandament german să-și concentreze marea majoritate a unităților pe Frontul de Vest și să declanșeze, în primăvara și vara anului 1918, patru ample acțiuni ofensive (Preda, Alexandrescu, Prodan, 1994, p. 27).

Planificarea și executarea acestor bătălii¹ nu au dus la decizia mult așteptată, ci din contră, au înlăturat definitiv orice speranță în victorie. Eșecul acestei ultime și supreme încercări germane, în care își pusese speranța întregul bloc al Puterilor

¹ Bătălia de la Amiens s-a desfășurat în perioada 21 martie-15 aprilie 1918 în zona Quentin, pe un front larg de 80 de km, între râurile Oise și Sensée; Bătălia de la Lys s-a desfășurat în perioada 9-18 aprilie, în Flandra, între Ypres și canalul Le Bassé, împotriva sectorului britanic; Bătălia de pe Marna s-a desfășurat în perioada 27 mai-6 iunie 1918, între râurile Aisne și Marna, când trupele germane au ajuns la circa 80 km de Paris, acțiune prelungită cu o operație secundară pe frontul Montdidier-Oise, între 9-12 iunie 1918; Bătăliile de la Champagne și de pe Marna vor fi întrerupte de contraofensiva franceză (a doua bătălie de pe Marna s-a desfășurat în perioada 25 iulie-7 august 1918).

Centrale, constituia preludiul prăbușirii militare germane și nu mai lăsa nicio îndoială asupra rezultatului negativ al războiului, atât pentru aliații Germaniei, cât și pentru Germania însăși (AMNR, f. 26).

În același timp, falimentul ultimei ofensive austriece pe frontul italian, din iunie 1918 (bătălia de la Piave), care se termina cu o înfrângere totală, având drept rezultat slăbirea armatei austriece cu 16 divizii, confirma și mai mult declinul puterii militare austro-germane (Ib., f. 25).

Paralel cu această completă slăbire a puterii militare austro-germane, Antanta își desăvârșea toate pregătirile pentru lovitura decisivă pe Frontul de Vest. Ea dispunea, în acest scop, de o superioritate zdrobitoare, astfel încât contraofensiva mareșalului Ferdinand Foch, începută la 5/18 iulie 1918, mergea din succes în succes, având toate perspectivele victoriei finale, pe când armata germană devenea incapabilă în fața armatelor aliate. În aceste condiții, înfrângerea Puterilor Centrale era inevitabilă, iar Germania și Austria s-au convins că pacea trebuia încheiată înainte ca operațiunile de pe Frontul de Vest să devină decisive. Dar, în acest timp, se producea dezastrul Puterilor Centrale în Orient, prin capitularea Bulgariei și Turciei. Ofensiva Armatei Aliate din Orient, de sub comanda generalului Franchet d'Esperey, începută la 2/15 septembrie 1918, a avut drept rezultat desființarea frontului balcanic germano-austro-ungar.

La alcătuirea proiectului de operațiuni pentru Armatele aliate de Orient, în vederea exploatării succesului, după capitularea Bulgariei în urma armistițiului de la Salonic (16/29 septembrie 1918), generalul Franchet d'Esperey s-a bazat, în mod sigur, pe sprijinul României, atunci când a stabilit forța Armatei de Dunăre la numai trei divizii. Într-adevăr, această armată, cu o triplă misiune – cea de a asigura atât flancul drept al operațiunii principale executate în direcția Belgrad, cât și flancul stâng al operațiunii secundare executate în direcția Constantinopol, în contra unei eventuale intervenții a armatelor austro-germane din România, precum și de a se uni cu România –, era prea slabă față de tăria forțelor austro-germane aflate pe teritoriul român ocupat. Tot ca o dovadă sigură a intenției cooperării Aliaților cu România era numirea la comanda Armatei de Dunăre a generalului Henri Mathias Berthelot, fostul șef al Misiunii Militare franceze în România, care trăise zilele de restriște, dar și pe cele de glorie ale armatei române (Ib., f. 61).

Încă de la 2/15 octombrie 1918, comandamentul acestei armate a reușit să stabilească legătura cu cercurile conducătoare ale României, adică cu aceia

care „făcuseră” războiul și care, păstrându-și credința neclintită în victoria finală, așteptau momentul prielnic al reintrării în acțiune. Prin legăturile stabilite, s-a hotărât ca România să aștepte semnalul pentru a reîntra hotărât în luptă împotriva inamicului comun, semnal care trebuia dat atunci când armata aliată era gata să treacă Dunărea în Muntenia.

Deși concentrarea acestei armate la Dunăre nu se putea face înainte de 7/20 noiembrie 1918, evenimentele precipitându-se pe Frontul de Vest, agravând situația armatei Mackensen, prin încheierea armistițiului austro-italian și prin înaintarea armatelor sârbo-franceze în Banat, care amenințau flancul și spatele acestei armate, generalul Berthelot, bazându-se și pe acțiunea forțelor române din Moldova, în spatele armatei Mackensen, precum și pe ridicarea în masă a românilor din teritoriul ocupat, a hotărât să treacă Dunărea, cu forțele disponibile, în noaptea de 26/27 octombrie-8/9 noiembrie 1918 (Ib., f. 62).

Această hotărâre a fost comunicată în ziua de 26 octombrie/8 noiembrie 1918, prin telegraf, de la Târnova, unde era cartierul Armatei de Dunăre, la Iași, moment care a dus la decretarea mobilizării armatei române și trimiterea ultimatumului feldmareșalului August von Mackensen. Într-adevăr, în ziua în care armata de Dunăre a trecut Dunărea la Giurgiu (28 octombrie/10 noiembrie 1918), generalul Constantin Prezan, care fusese numit, din nou, șeful Marelui Stat Major General al armatei române, i-a comunicat generalului Berthelot, prin generalul Pierre Henry Lafont, atașatul militar al Franței la Iași, că regele Ferdinand I a decretat mobilizarea armatei române, că i-a ordonat să intre în legătură cu Comandamentul trupelor aliate și că trupele române de acoperire au primit deja ordin ca să intre în teritoriul ocupat. În aceeași zi, generalul Berthelot a intervenit către Comandamentul român, cerându-i să mobilizeze toate elementele active, să nu organizeze în divizii decât pe cele care puteau fi dotate cu artilerie și să grupeze infanteria în brigăzi, a câte șase batalioane fiecare, gata să sprijine diviziile franceze și engleze ale Armatei de Dunăre.

La această intervenție a generalului Berthelot, Comandamentul român a răspuns că România mobilizează diviziile 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14 Infanterie, 1 și 2 Vânători și 2 divizii de cavalerie, toate fiind dotate cu artileria necesară. Armata aliată de Dunăre și armata română trebuiau să-și coordoneze acțiunea astfel încât să se reunească la Ploiești (Ib., f. 63).

SITUAȚIA ARMATEI DE DUNĂRE

La data de 25 octombrie/7 noiembrie 1918, în ajunul zilei hotărâte pentru trecerea fluviului, Armata de Dunăre nu era concentrată încă. Ea se găsea dispusă astfel: Divizia 30 Infanterie franceză (câte un batalion din Regimentul 58 Infanterie și Regimentul 40 Infanterie la Șiștov, 2 batalioane din Regimentul 58 Infanterie la Plevna, 2 batalioane din Regimentul 40 Infanterie la Țaribrod – 200 km sud-vest de Nicopole, Regimentul 61 Infanterie la Byela – 50 km sud-vest de Rusciuk); Divizia 16 Colonială franceză la Radomir – sud-vest de Sofia (Regimentul 4 Vânători de Africa la Țaribrod, 2 grupuri de artilerie de 155 mm la Sofia, 1 detașament din Divizia 76 Infanterie, sub comanda colonelului Boblet, compus din Regimentul 210 Infanterie și un divizion de artilerie de 75 mm). Divizia 26 Britanică era încă în Serbia.

Armata de Dunăre nu avea specialiști pontonieri, însă bulgarii dispuneau de un material de pontoane care, la acea dată, se afla în canalul Benene, la vest de Șiștov. La Șiștov se afla și o companie bulgară de pontonieri, dar bulgarii au refuzat să dea materialul lor, declarând că ei nu sunt în război cu germanii. Aceasta a fost și cauza pentru care nu s-a putut executa trecerea în noaptea de 26/27 octombrie-8/9 noiembrie, așa cum se hotărâse.

În ziua de 27 octombrie/9 noiembrie, generalul Berthelot a sosit la Rusciuk, unde a dispus măsuri energice pentru executarea trecerii Dunării în noaptea de 27/28 octombrie-9/10 noiembrie, ordonând generalilor bulgari să pună imediat la dispoziție materialul necesar. Prin urmare, Comandamentul Berthelot a hotărât ca trecerea să se execute cu mijloace improvizate, pe șlepuri remorcate, prin următoarele puncte: Rusciuc – Giurgiu, Șiștov – Zimnicea, Nicopole – Turnu-Măgurele. După executarea trecerii, urma să se ocupe înălțimile situate la 7-8 km de Giurgiu, Zimnicea și Turnu-Măgurele, formând capete de pod pe țărmul stâng al fluviului (Ib., f. 64).

Trecerea pe la Rusciuc era cea mai importantă, fiind drumul cel mai scurt care ducea la București. La Rusciuc trebuia să treacă detașamentul colonelului Boblet, compus din Regimentul 210 I (3 batalioane), Regimentul 61 Infanterie (2 batalioane), care urmau să sosească de la Byela, în ziua de 28 octombrie/10 noiembrie și noaptea următoare, parte pe calea ferată, parte pe jos, 1 grup de tunuri de 75 mm, câțiva marinari francezi (18 marinari și maiorul Lambert) și personal tehnic bulgar pentru conducerea vaselor.

Pentru trecere se dispunea de mai multe șlepuri de câte 800 de tone fiecare, iar 2 vedete bulgare serveau pentru legături și recunoașteri. Locul de debarcare

a fost ales în sus de Rusciuk, la circa 4 km, în dreptul și la adăpostul ostrovului Golia. Marinarii au pregătit, în ziua de 27 octombrie/9 noiembrie, la ora 21, un punct de îmbarcare la mal, format dintr-un ponton, improvizat dintr-un mic șlep, lângă care aveau să acosteze șlepuri de transport. În ziua de 28 octombrie/10 noiembrie 1918, la ora 02.45, a început îmbarcarea trupelor, care s-a făcut greu, din cauza întunericii, și a durat mai mult decât se estimase (Ib., f. 65).

Abia la ora 06.00 a fost terminată îmbarcarea a două batalioane; convoiul cu cele două șlepuri s-a pus în mișcare de-a lungul țărmului drept, pentru a nu atrage atenția inamicului. Mitralierele și tunurile de 37 mm de pe șlepuri erau gata de tragere. Locul de debarcare, ales și ținut secret, a fost în dreptul satului Slobozia. La înălțimea Rusciucului, convoiul a virat la 140 grade, fiind expus până la atingerea țărmului stâng (circa 10 minute), unde s-a intrat în unghiul mort, format de țărm. Dis-de-dimineață a început debarcarea, care s-a terminat relativ repede, la ora 07.00, fără ca inamicul să prindă de veste. Primele lovituri de tun au fost trase de inamic, târziu însă, pentru că debarcarea se terminase și oamenii din teren erau la adăpost. Cele două batalioane care au reușit să debarce erau din Regimentul 210 Infanterie. Obiectivele lor erau ca un batalion să ajungă în satul Florica (la vest de Giurgiu), iar celălalt batalion la marginea de nord-est a Giurgiului. Acest ultim batalion, fiind întâmpinat cu focuri de mitralieră germane și constatând că inamicul a distrus podul peste Ramadan, s-a regrupat și s-a îndreptat spre Slobozia, pentru a ajunge la Giurgiu, pe la vest.

După debarcare, convoiul de transport s-a înapoiat cu maximum de viteză la locul de îmbarcare, unde a sosit la ora 08.30, pentru îmbarcarea altor două batalioane (batalionul 3 din Regimentul 210 Infanterie și un batalion din Regimentul 61 Infanterie). S-a ales, după indicarea piloților bulgari, un alt punct de debarcare, mult mai apropiat de locul de îmbarcare, primul punct de debarcare fiind reperat de artileria inamică. Trecerea Dunării s-a realizat, astfel, cu ușurință, fără a se trage vreo lovitură de tun sau armă, prizonierii germani declarând că, după prima debarcare, au primit ordin să se retragă spre Giurgiu. Aceste două batalioane au fost, de asemenea, îndreptate spre Slobozia, de unde batalionul din Regimentul 210 Infanterie a mers la Giurgiu spre a întări și întregi acest regiment, care intrase în oraș în cursul zilei, în urma retragerii și evacuării orașului de către germani. Batalionul din Regimentul 61 Infanterie a rămas în seara de 28 octombrie/10 noiembrie la Slobozia unde, împreună cu celălalt batalion din același regiment, a acoperit, spre vest, trupele franceze din Giurgiu (Ib., f. 66).

La ora 16.30, remorcherul „Varna” a întreprins o a treia cursă, îmbarcând ultimul batalion din Regimentul 61 Infanterie și logistica acestuia. Deoarece trupele debarcate câștigaseră teren pe țărmul nordic al Dunării, iar artileria germană încetase tragerea, convoiul acesta a fost îndreptat tot către primul punct de debarcare de la Giurgiu. Pe durata deplasării, avioanele inamice au atacat convoiul prin focuri de mitraliere, răspunzându-li-se cu mitraliere și tunuri așezate pe vase, precum și cu artileria antiaeriană bulgară instalată la Rusciuk. A patra cursă s-a făcut în cursul serii, astfel că, până în seara de 28 octombrie/10 noiembrie, au fost debarcate pe țărmul stâng al Dunării, la Giurgiu, 5 batalioane franceze cu cai și material. În această operațiune, pierderile francezilor au fost: 3 morți și 12 răniți, dintre care un ofițer.

Unitățile germane s-au retras în ziua de 28 octombrie/10 noiembrie din Giurgiu, iar unitățile franceze, în ziua de 29 octombrie/11 noiembrie, au ocupat linia Daia – Frătești – Ghizdarul. Restul trupelor aliate au trecut de la Rusciuc la Giurgiu cu ajutorul portitelor remorcate.

A urmat traversarea Dunării de către trupele aliate pe la celălalt punct decis, de la Nicopole. În zorii zilei de 29 octombrie/11 noiembrie, două batalioane din Regimentul 58 Infanterie, îmbarcate la Nicopole, au trecut Dunărea pe la Turnu-Măgurele, pe care l-au ocupat la ora 05.30, organizând, apoi, un cap de pod pe înălțimile de la nord de oraș, forțând inamicul să se retragă în grabă.

Pentru organizarea traversării Dunării pe la Șiștov, în ziua de 28 octombrie/10 noiembrie 1918, s-au făcut primele pregătiri de trecere, rechiziționându-se circa 30 de bărci bulgare. Cu o capacitate de încărcare de aproximativ 10-12 oameni, acestea erau adunate la adăpost de vedere, puțin mai în sus de punctul de traversare de la Șiștov. În ziua de 29 octombrie/11 noiembrie dimineața, s-au îmbarcat primele elemente din batalionul al treilea din Regimentul 58 Infanterie. Bărcile erau conduse de barcagii bulgari, supravegheați de câte trei pionieri francezi în fiecare barcă, pentru a se preveni orice defecțiune. Astfel, au trecut la Zimnicea un batalion din Regimentul 58 și părți din Regimentul 40 Infanterie. Aceste unități au ocupat Zimnicea și au organizat un cap de pod pe linia Bujoru – Tântăreni – Șoimu – Suhaia. Germanii, care aveau la Zimnicea un batalion și o baterie, s-au retras în dezordine, fără a primi atacul, incendiind o vedetă română. Populația română a întâmpinat cu urale și steaguri trupele franceze (Ib., f. 67).

De la Giurgiu, generalul Berthelot a adresat următoarele proclamații către populația din Muntenia și Oltenia și către soldați: „*La arme, români! La arme, români! Trupele franceze trec astăzi Dunărea pentru a vă ajuta să vă eliberați*

de jugul sub care inamicul credea să vă îngenunchează. De opt luni de zile ați fost cu toții în măsură de a judeca brutalitatea inamicului, care vă socotea în puterea lui. Voi, mai cu deosebire, oamenii din Oltenia și Muntenia, care de doi ani de zile ați suferit ocupația, ați putut constata obrăznicia și barbaria dușmanului, care se numește civilizat. Germanii au pustiit câmpiile voastre și au golit staulele voastre, au prădat casele voastre, au așezat robia și foametea la vetrele voastre, ferm hotărâți, ei înșiși au spus-o, să nu vă lase decât ochii pentru a plânge. Ceasul răzbunării sau, mai bine zis, ceasul dreptății a sunat «învins». Pretutindeni acolo unde este zdrobit, dușmanul este pus pe fugă. A sunat clipa să ardeți zdreanța de hârtie care ne-a fost adusă la București.

Soldați! Batalioanele voastre să se unească cu ale noastre!

Țărani, sculați-vă și luați armele contra cotropitorului! Acesta este apelul patriei române, pentru care voi ați suferit. Acesta este apelul guvernului vostru care a jertfit totul pentru «Marea Românie». Acesta este apelul strămoșilor, al umbrei lui Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrân. Acesta este strigătul feciorilor și fraților voștri căzuți cu glorie pe câmpul de bătaie de la Oituz, Mărăști și Mărășești și pretutindeni unde a fost nevoie să vă apărați pământul. Iar mâine veți putea vedea steagul englez și tricolorul francez fâlfâind alături de tricolorul vostru la puternica suflare a victoriei și libertății.

Sculați-vă, frați români, și aruncați-vă asupra dușmanului!». (...) „Dușmanul nu se lasă de nelegiuirile sale. După ce soldații săi v-au omorât femeile, v-au înfometat copiii, au aruncat bombe asupra locuitorilor pașnici, au tras cu mitraliera în cei ce lucrau câmpurile, au răspândit bomboane aducătoare de holeră și tifos, au venit să vă îmbolnăvească de răpciugă.

După aceea, pentru a putea să vă jefuiască mai bine, au împiedicat înfăptuirea împrumutării și a votului obștesc făgăduit de Regele și Guvernul nostru.

Ei caută acum să aducă bolșevismul în patria voastră, pe care au nenorocit-o. Pentru a vă înșela, ei caută a vă arată că cei ce-au suferit pentru mântuirea voastră, Regele și armata, sunt deopotrivă cu kaizerul ucigaș și cu ostășimea sa prădalnică; e o minciună. Făptuind astfel, semănând rășcoala și răul care este a doua fire, ei nădăjduiesc că vor slăbi pe învingătorii lor.

Această încercare este urzită pe ascuns de bulgarul Racowski, vândut nemților și adăpostit acum la Berlin. Români, sunteți dintre învingătorii care triumfă astăzi, sunteți un popor deștept care pricepe bine că izbânda obișnuită vă va aduce îndeplinirea dorințelor și că neorânduiala nu vă poate folosi. Fiți demni de voi înșivă,

fiți demni de cei de la Jiu, Olt, Oituz, de pe Argeș, de la Mărăști și Mărășești, nu vă lăsați înșelați de nemernicii ce se ascund la lumina zilei!

Făgăduința Regelui Vostru de a vi se da pământ este îndeplinită.

Rămâneți liniștiți, aliații voștri credincioși v-o cer!» (Ib., f. 68).

Prăbușirea frontului balcanic deschidea perspective sigure pentru reîntrirea României în război. O intervenție imediată a României era împiedicată însă de faptul că ea se găsea încă izolată la acea dată, în mare parte ocupată și complet încercuită de forțe inamice. În asemenea condiții, pe lângă faptul că România nu putea să realizeze decât o mobilizare parțială, nici acest lucru nu s-ar fi putut executa din cauza forțelor inamice care o încercuiau. La aceasta se adăugau mari lipsuri materiale, în special echipament și alimente, precum și greutatea legată de transport (Ib., f. 42).

Pentru ca reîntrirea României în acțiune să aibă un rezultat eficient și util, atât pentru ea, cât și pentru Aliați, trebuiau înlăturate cauzele care împiedicau această acțiune. Mai întâi, izolarea României nu putea să înceteze decât atunci când Armata aliată de Dunăre ar fi ajuns la Dunăre și ar fi angajat armata de ocupație din România, fapt care ar fi sporit siguranța mobilizării României.

România a intrat în acțiune la 28 octombrie/10 noiembrie 1918, cu o zi înainte de a fi încheiat Armistițiul de la Compiègne, care a determinat încheierea Primului Război Mondial, dată la care primele unități din Armata aliată de Dunăre ajunseseră la Dunăre, adică fără a mai aștepta concentrarea întregii armate, în vederea trecerii Dunării.

CONTINUAREA OPERAȚIUNILOR ÎN MUNTENIA ȘI DOBROGEA

Chiar în ziua trecerii Dunării, după ocuparea orașului Giurgiu, generalul Berthelot, văzând retragerea precipitată a germanilor, a intervenit pe lângă Marele Cartier General român, cerându-i ca trupele române „să părăsească obiectivul Ploiești și să opereze pe axa Oituz-Brașov, cu scopul de a tăia retragerea germană”, primind din partea acestuia răspunsul că „Diviziile 7 și 14 vor pătrunde în Transilvania, pe văile Oituz și Bistrița, imediat ce vor fi organizate, adică în 3-4 zile” (Ib., f. 69).

În acest timp, germanii desfăceau în grabă, la particulari, toate depozitele de aprovizionare, materiale, cărbuni și echipamentele pe care le aveau adunate în șlepuri în cantități mari în Muntenia, Oltenia și pe Dunăre. Trupele germane, în retragerea lor de pe linia Siretului, au distrus în mod barbar toate lucrările de artă, de cale ferată și șosea, gările, castelele de apă, aparatele telegrafice și depozitele de alimente și cărbuni aflate pe direcțiile Brăila-Buzău și Mărășești-Buzău și, în același

timp, au retras către Ploiești tot materialul rulant, organizând convoiuri de trenuri formate din mașini și vagoane cu alimente, mobile, motoare, instalații mecanice, pe care le dirijau spre Transilvania, agravând, astfel, starea precară în care se găseau armata și poporul român. De asemenea, după retragerea armatelor germane, Bucureștiul a rămas izolat, neavând nicio legătură telegrafică sau telefonică nici cu comandamentul francez și nici cu orașul Iași.

De aceea, pentru a asigura ordinea în regiunile evacuate de germani, generalul Berthelot a hotărât trimiterea spre București a unei coloane mixte anglo-franceze (estimativ, o divizie franceză și o brigadă mixtă engleză), cu toate prescripțiile ordinului mareșalului Foch de a sta pe pozițiile pe care se găseau trupele în momentul armistițiului. Totodată, generalul Berthelot a pregătit și dispozitivul de ocupare a regiunii petroliere, imediat după retragerea inamicului (Ib., f. 70).

Mișcarea francezilor spre București s-a executat pe urmele germanilor, care s-au retras precipitat. La Copăceni, pe Argeș, trupele franceze s-au oprit din cauza faptului că, în acest punct, podul șoselei Giurgiu – București fusese aruncat în aer de către germani, iar râul era umflat. După restabilirea trecerilor peste Argeș, trupele franceze au continuat înaintarea spre București și s-au oprit în zona Jilava, unde au staționat. În Capitală, au apărut, treptat, ofițeri francezi și englezi, care erau întâmpinați cu entuziasm de către populație.

În urma executării acestor mișcări și a celor desfășurate de restul trupelor aliate de la sud de Dunăre, situația Armatei de Dunăre, la data de 12/25 noiembrie 1918, era următoarea: Divizia 30 Infanterie franceză, eșalonată între Bragadiru și Giurgiu, era gata să intre în București, Divizia 16 Infanterie colonială, în regiunea Siștov, era pe punctul de a fi îndreptată spre zona Craiova – Pitești – Ploiești, iar Divizia 26 Britanică era adunată în împrejurimile Rusciucului, având o brigadă foarte aproape de București, unde era gata să intre cu Divizia 30 franceză.

Până la reluarea conducerii administrative a teritoriului evacuat din partea Guvernului român, generalul Berthelot, „în baza împuternicirii M.S. Regelui, a luat toate măsurile care să asigure ordinea și continuarea unui trai normal”, restabilind liniștea în teritoriul ocupat acum de trupele aliate și la București (Ib., f. 71).

Totodată, cu scopul ca, pe de o parte, diferitele chestiuni teritoriale românești să poată fi rezolvate în deplină înțelegere cu Aliații, iar pe de altă parte, să se poată stabili condițiile unei cooperări din partea României cu Aliații, în Ucraina, la data de 13/26 noiembrie 1918, a avut loc, la Giurgiu, o conferință între generalul Constantin Prezan și generalul Berthelot, numit comandantul tuturor forțelor aliate care urmau

să desfășoare operațiuni militare în Rusia. La această conferință, s-au discutat și stabilit câteva măsuri privind chestiunea Basarabiei și problema Dobrogei. Referitor la aceasta din urmă, intervenția generalului Berthelot și a generalului Franchet d'Esperey, guvernul francez considera că anularea tratatului de la București, în baza armistițiului de la Spa, „comportă evacuarea Dobrogei de către bulgari și retragerea trupelor lor la sudul frontierei din 1913” (Ib., f. 72), generalul Berthelot impunând bulgarilor evacuarea completă a Dobrogei și retragerea acestora la sudul frontierei, stabilită prin Pacea de la București, termenul de evacuare expirând la 22 noiembrie/5 decembrie 1918 (Ib.).

Privitor la chestiunea Transilvaniei, prin armistițiul încheiat la Villa Giusti, la 21 octombrie/3 noiembrie 1918, care a stabilit linia în spatele căreia trebuiau să se retragă trupele ungurești, nu s-a ținut seamă de integralitatea drepturilor noastre recunoscute prin tratatul de alianță cu Antanta. În același timp, delegatul Comitetului Național Român din Transilvania a descris teroarea exercitată de autoritățile ungurești în ținuturile românești și a arătat dorința Comitetului Național, conferința stabilind ca trupele noastre să ocupe Transilvania până la Mureș – linia Diaz –, iar cu câteva detașamente franceze să se ocupe linia prevăzută prin tratatul de alianță.

În chestiunea Banatului, generalul Berthelot a cerut guvernului francez ca, pe de o parte, toate trupele sârbe care ocupaseră întregul ținut până la Arad, inclusiv, să fie trimise la vest de Tisa, iar pe de altă parte, ca regiunea să fie ocupată până la semnarea păcii generale de trupe franceze, pentru a se evita, astfel, o încordare a relațiilor dintre români și sârbi.

Pe baza celor stabilite la conferința de la Giurgiu la data menționată mai sus, Marele Cartier General român a luat toate măsurile pentru a pune la dispoziția Aliaților 15 regimente (câte unul de fiecare divizie) destinate a coopera la pacificarea și reconstituirea Rusiei. Evenimente ulterioare însă au determinat renunțarea la această colaborare proiectată la conferința de la Giurgiu.

La data de 2/15 decembrie 1918, dislocarea Armatei de Dunăre era următoarea: Cartierul General al Armatei, Punctul de Comandă al Diviziei 30, Regimentul 4 Vânători Africa, Artileria, Regimentul 40 Infanterie se aflau în București, Regimentul 61 Infanterie cu două batalioane și o companie geniu se aflau la Constanța și un batalion la Cernavodă-Medgidia-Tulcea, Regimentul 58 Infanterie cu două batalioane la Iași și un batalion la Galați și Brăila. Punctul de Comandă al Diviziei 16 Infanterie Colonială era la Zimnicea, iar trupele acestei divizii, eșalonate de la Zimnicea la Alexandria, cu artileria grea dislocată, un grup la Siștov, un grup

la Rusciuc. Divizia 156 Infanterie era în curs de transport la Odessa, iar Divizia 26 Infanterie britanică, în Dobrogea de sud și la Varna (Ib., f. 73).

Prin urmare, cooperarea aliaților cu România a continuat și după încheierea armistițiului general, deoarece, în timp ce trupele române se găseau, parte în Transilvania și Bucovina, iar parte pe Nistru, pentru a apăra Basarabia împotriva oricărei acțiuni din partea Rusiei sovietice, trupele aliate care trecuseră în România erau direcționate către Rusia, a cărei pacificare și reconstituire erau urmărite de aliați, după retragerea forțelor austro-germane din Ucraina. De asemenea, această cooperare a continuat și pe Frontul de Vest, unde trupele franceze din Banat au acoperit flancul stâng al trupelor române din Transilvania, care operau împotriva trupelor Ungariei bolșevice.

CONCLUZII

Evenimentele istorice ale anului 1918, Unirea Basarabiei cu România, la 27 martie 1918, unirea Bucovinei cu România, la 27 noiembrie 1918, și Unirea Transilvaniei cu România, la 1 decembrie 1918, au fost pregătite din timp și adaptate conjuncturilor politico-militare care au permis realizarea lor. La baza lor au stat dorința de afirmare în plan internațional a poporului român, ca nație independentă, și voința lui de a trăi și a se dezvolta liber în granițele sale firești și recunoscute de comunitatea internațională.

Realizarea României Mari, Marea Unire, a însemnat un fapt istoric, un eveniment de o importanță capitală pentru poporul român, care marca încheierea unui proces secular ale cărui elemente au fost dominate de caracterul național unitar al românilor.

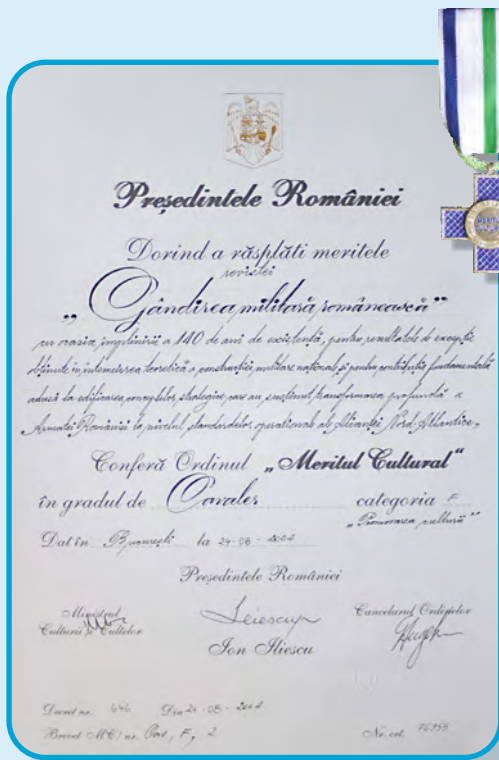
Reintrarea României în război alături de Antantă a fost un moment puternic de trăire emoțională. Dintr-o dată, toate neajunsurile trăite, cauzate de mizeria materială, tragedia familiilor îndoliate și drama unui popor care trebuia să se retragă pe un petic de pământ, au fost date la o parte, pentru susținerea, cu orice sacrificiu, a idealului național de unire a tuturor românilor în granițele unui stat unitar: ROMÂNIA MARE.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Agrigoroaiei, I. (2015-2016). *România în relațiile internaționale din perioada 1914-1920 (Curs special de istorie contemporană a românilor)*. Anul III, semestrul II. Iași.

2. Nicolae, D.S. (2018). *1918, Reintrarea României în război*. Bragadiru: Editura Miidecărți.
3. Popa, M.N. (1979). *Primul Război Mondial 1914-1918*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
4. Preda, D., Alexandrescu, V., Prodan, C. (1994). *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*. București: Editura Enciclopedică.
5. Renouvin, P. (2001). *Primul Război Mondial*. București: Editura Corint.
6. Arhivele Militare Naționale Române, Fond Marele Stat Major, dosar nr. crt. 131, f. 61-73.
7. Colectiv de autori, *Istoria militară a poporului român* (1984). București: Editura Militară.

**Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Cavaler”,
categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 646
din 24.08.2004)**

**Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Ofițer”,
categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 483
din 30.06.2014)**

*gmr.mapn.ro
facebook.com/gmr.mapn.ro*